

Biblioteka na miarę

przestrzeń
zasoby
usługi

pod redakcją

Małgorzaty Świrad

i Barbary Żmigrodzkiej

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Senacka Komisja Wydawnicza

Krzysztof Jajuga – przewodniczący (Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów),

Andrzej Bąk (Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki),

Marek Biernacki (Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów),

Paweł Dittmann (Wydział Nauk Ekonomicznych),

Małgorzata Gableta (Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny),

Elżbieta Kociotek-Balawejder (Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny),

Kazimierz Perechuda (Wydział Zarządzania, Informatyki i Finansów),

Paweł Waniowski, Zbigniew Golarz, Magdalena Warszawa

Recenzja

Maria Piótyczak-Majerowicz

Redaktor Wydawnictwa

Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny

Barbara Łopusiewicz

Korekta

Barbara Cibis

Skład i łamanie

Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki

Beata Dębska

Autor zdjęcia na okładce *Paweł Mildner*

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISBN 978-83-7695-582-7

Druk i oprawa: TOTEM

„Nie ma dość wielkiej biblioteki, nie ma dość zamożnej w fundusze,
ażeby nie wzniewała utyskiwań, narzekań,
na niedostatek, na zaniedbywanie nabywania dzieł potrzebnych,
na nietrafny funduszem kierunek i na marnowanie jego”.

Joachim Lelewel, *Bibliograficznych ksiąg dwoje...*, t. 2, Wilno 1826.

Spis treści

Wstęp	9
Dorota Matysiak: Przestrzeń biblioteczna odpowiedzią na potrzeby czytelnika / Library space as a response to reader's needs	11
Paweł Mildner, Marzena Zgorzelska: Kształtowanie więzi czytelnik – biblioteka / Creating the links between a library and a reader	27
Małgorzata Wecko, Katarzyna Wołowicz: Klient w bibliotece – analiza treści zapytań czytelników / A customer in a library – the analysis of the content of customers' queries	51
Małgorzata Jastrzębska: Użytkownik biblioteki. Analiza potrzeb i poziomu zadowolenia / Library user – the analysis of needs and level of satisfaction	63
Agnieszka Rogalińska: Ewolucja metod udostępniania zbiorów specjalnych / Evolution of methods of making special collections available	79
Kinga Żmigrodzka-Ryszczuk: Zasoby online i ich wykorzystanie / Electronic resources and their use	97
Marta Bednarek: Prezentacja zbiorów w bibliotece cyfrowej – doświadczenia, problemy, perspektywy / Presentation of collections in digital library – experience, problems, perspectives	111
Julianna Czyż, Barbara Grzelczak, Dawid Kościewicz: Usługi z zakresu informacji ekonomicznej w bibliotece akademickiej / Economic information services in academic library	127
Julianna Czyż, Barbara Grzelczak, Dawid Kościewicz: Centrum Dokumentacji Europejskiej – punkt świadczenia informacji na temat integracji europejskiej / European Documentation Centre as a point of serving scientific information in the field of European integration studies	139
Beata Chrapczyńska, Małgorzata Świrad: Edukacja informacyjna w bibliotece akademickiej / Education for information in an academic library	153

Agnieszka Bobruk: Wpływ technologii na zmiany zasad katalogowania zbiorów bibliotecznych / Influence of technology on changes in principles of library collections cataloging	169
Ewa Mydlarz: Skontrum w bibliotece - 70 lat doświadczeń / Shelf checking in library - 70 years of experience	179
Agnieszka Dramińska, Joanna Kasprzyk-Machata: Narzędzia do rejestracji dorobku naukowego - od wykazu publikacji do uczelnianego repozytorium / Tools for registering scientific work - from a list of publications to a university repository	193
Publikacje pracowników Biblioteki / Library Staff Publications	213

Wstęp

W roku akademickim 2016/2017 Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu będzie świętował siedemdziesięciolecie istnienia. Będzie to także jubileusz Biblioteki. Równie ważną przypadającą na ten rok okazją, skłaniającą raczej do podsumowań niż do świętowania, będzie dla Biblioteki pięciolecie funkcjonowania w nowej siedzibie. Z tej okazji przygotowaliśmy kolejną monografię poświęconą problemom współczesnych bibliotek naukowych, które przedstawiliśmy, opierając się na przykładzie naszej Biblioteki.

Nowoczesna, „szyta na miarę” biblioteka to przestrzeń otwarta dla czytelników i dopasowana do ich potrzeb, odpowiednio dobrane zasoby oraz ukierunkowane na potrzeby użytkowników usługi informacyjne.

We wstępie do poprzedniej monografii¹ pisaliśmy: „Budowanie takiego nowoczesnego miejsca to na początek zmiana własnych przyzwyczajeń, konieczność zdobywania nowych umiejętności i otwartość na potrzeby innych”. Po pięciu latach, odwołując się do tego zdania, próbujemy sprawdzić, na ile zmiana siedziby zmieniła samych bibliotekarzy oraz czy działania podejmowane w Bibliotece są faktycznie ukierunkowane na potrzeby naszych użytkowników.

Autorzy poszczególnych artykułów² przedstawiają różne aspekty funkcjonowania nowoczesnej biblioteki, zaczynając od samej przestrzeni, która powinna zachęcać do jej odwiedzania, przez budowę trwałych więzi z czytelnikami aż po próbę odpowiedzi na pytanie, jakie środki komunikacji z Biblioteką wybierają jej klienci.

Współczesna biblioteka, oprócz zbiorów tradycyjnych, udostępnia coraz więcej zasobów elektronicznych, w skład których wchodzi publikacje i bazy elektroniczne oraz zdigitalizowane zbiory własne (zbiory specjalne, starodruki), a liczba oferowanych przez biblioteki książek i czasopism elektronicznych często przewyższa wielkość zbiorów tradycyjnych. Organizacja dostępu do tych źródeł wymaga stosowania odpowiednich narzędzi i systemów elektronicznych oraz wiedzy i umiejętności pracowników. Opisane w monografii

¹ B. Żmigrodzka (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wrocław 2011, s. 9.

² Wszyscy autorzy artykułów są pracownikami Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

rozwiązania związane z digitalizacją, opracowaniem i organizacją dostępu online do własnych zasobów elektronicznych (na platformie budowanej od 10 lat Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej oraz tworzonych od 2014 roku Repozytorium WIR (Wiedza – Informacja – Repozytorium)) ilustrują dynamiczny rozwój technologii oraz kompetencji zawodowych bibliotekarzy.

Ważnym zadaniem biblioteki uczelnianej jest świadczenie usług z zakresu informacji naukowej. Użytkownicy Biblioteki, której macierzystą uczelnią zajmuje się edukacją oraz pracą badawczą w zakresie nauk ekonomicznych, oczekują wsparcia w pozyskiwaniu informacji ekonomicznej. Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, pięć lat temu utworzono w strukturze Biblioteki Ośrodek Informacji Ekonomicznej oraz Centrum Dokumentacji Europejskiej, których działalność i doświadczenia opisane są w tej monografii.

Do zadań biblioteki naukowej należy również edukacja informacyjna użytkowników, prowadzona w różnych formach od początku lat 60. Zmianom zakresu i metod kształcenia użytkowników poświęcony jest osobny rozdział monografii.

W kolejnych artykułach autorzy opisują, jak nowe technologie związane z komputeryzacją, które bardzo szybko znalazły zastosowanie w bibliotekach, zmieniły metody i techniki katalogowania zbiorów, ich inwentaryzacji oraz rejestracji dorobku piśmienniczego pracowników instytucji, w ramach której biblioteka działa.

Na końcu książki znajduje się wykaz publikacji pracowników Biblioteki za lata 2011-2015, który stanowi kontynuację rejestru za lata 1954-2010 zamieszczonego w monografii pt. *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*. Bibliografia obejmuje opisy artykułów z czasopism, rozdziałów z monografii i opublikowanych materiałów konferencyjnych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, opatrzonych afiliacją Biblioteki Głównej UEW.

Dorota Matysiak

PRZESTRZEŃ BIBLIOTECZNA ODPOWIEDZIĄ NA POTRZEBY CZYTELNIKA

LIBRARY SPACE AS A RESPONSE TO READER'S NEEDS

Streszczenie: Przestrzeń biblioteczna zaprojektowana tak, aby była przyjazna, otwarta i funkcjonalna, zaczyna odgrywać coraz większą rolę w postrzeganiu bibliotek jako miejsca, gdzie nie tylko wypożycza się czy czyta książki. O komforcie biblioteki decyduje atrakcyjna architektura, łatwy dostęp do budynku, racjonalnie zaprojektowane wnętrza. Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy wszystkie zastosowane zgodnie z obecnymi standardami w budownictwie bibliotecznym rozwiązania projektowe sprawdziły się w trakcie pięcioletniego funkcjonowania Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i czy nadal wywołuje wśród jej użytkowników efekt *oomph*.

Słowa kluczowe: budownictwo biblioteczne, przestrzeń biblioteczna, czytelnicy.

Summary: Library space designed to be user-friendly, open and functional starts to play more and more significant role in perceiving a library as a place not only to borrow books from. Its comfort is determined by attractive architecture, easy access to its premises and rational interior design. The article is an attempt to answer the question if all the implemented design solutions complying with modern standards of library constructing have passed the test during a five-year period of the Main Library of Wrocław University of Economics functioning. Does it still evoke the *oomph* effect?

Keywords: library building, library space, readers.

Współczesne biblioteki to miejsca nowoczesne i przepelnione nowinkami technologicznymi. Od wielu lat można obserwować w bibliotekach nowe trendy, polegające na zapewnieniu swobodnego dostępu do zbiorów, wytworzeniu nieformalnych stref, w których czytelnicy mogą głośno i swobodnie rozmawiać. Na całym świecie powstają więc przestrzenie typu *makerspace, co-working*¹. W ten nurt nowoczesności i otwartości weszło wiele pol-

¹ Dla stworzenia miejsca typu *makerspace* potrzebna jest przestrzeń, ludzie i narzędzia. Przestrzeń wymiany wiedzy oraz spokojnej pracy. Przestrzeń jako infrastruktura, bezpieczna, ciekawa i dobrze wyposażona. Przestrzeń przystosowana dla różnych grup społecz-

skich bibliotek akademickich. W ciągu ostatnich kilkanastu lat nastąpił widoczny *boom* na budowę, rozbudowę czy modernizację bibliotek uczelnianych². Biblioteki – dzięki otwartości na nowe trendy w nauczaniu – szybko zmieniły swoje przestrzenie tak, aby dopasować się do nowego stylu w edukacji studentów. Przestrzeń współczesnej biblioteki powinna być zorganizowana w ten sposób, aby zachęcała osoby przechodzące obok budynku do jego odwiedzenia, wejścia do środka. Celem funkcjonowania biblioteki powinno być zadowolenie użytkownika. Aby tak się stało, należy zorganizować przestrzeń, która będzie dla czytelnika komfortowa. O komforcie biblioteki decyduje: atrakcyjna architektura, łatwy dostęp do budynku, racjonalnie zaprojektowane wnętrza, a przede wszystkim dobrze stworzone środowisko pracy: indywidualne pomieszczenia dla intensywnie pracujących i studiujących, dobrze oświetlone miejsca pracy, dopasowane meblowanie, miękkie wykładziny, duże okna, a także wyposażenie w sprzęt techniczny (komputery, skanery itp.). Te wymienione elementy tworzą komfort pracy w bibliotece oraz mówią o jej atrakcyjności. Na podstawie analizy kilku bibliotek Tina Hohmann podjęła próbę ustalenia listy cech, jakie powinna posiadać nowoczesna biblioteka, aby być atrakcyjną dla użytkowników. Wykorzystując wyniki analizy, stwierdziła, że

nych i ich wymagań. *Ludzie*, których łączy pasja, hobbyści pogłębiający swoje umiejętności, praktycy i teoretycy, amatorzy chętni uzyskać wiedzę, którą wcielią w życie. *Narzędzia* – infrastruktura spełniająca oczekiwania. Infrastruktura rozumiana jest jako narzędzia, pomieszczenia tematyczne i miejsca ciche i głośne do pracy. *Co-working (pracować razem)* – to możliwość indywidualnej lub wspólnej pracy w wynajętym pomieszczeniu. Możliwość co-workingu pozwala na większy komfort pracy niż w domu. Można pracować spokojnie, ale nie samotnie [<http://makerspace.pl/> dostęp online 8.11.15].

² W latach 1999-2015 powstało ponad 30 nowych budynków bibliotecznych: w 1999 r.: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie i Biblioteka SGGW; w 2000 r.: Biblioteka Jagiellońska; w 2002 r.: Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach i Politechniki w Łodzi; w 2004 r.: Biblioteka Uniwersytecka w Rzeszowie i Biblioteka AWF w Poznaniu; w 2005 r.: Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku, w 2006 r.: Biblioteka Uniwersytecka w Gdańsku i Łodzi oraz Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach; w 2007 r.: Biblioteka Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy i Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; w 2010 r.: Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu; w 2011 r.: Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, Biblioteka AWF w Katowicach, Biblioteka Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technicznego w Szczecinie, Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz Biblioteka Politechniki w Poznaniu, 2012 r.: Biblioteka Politechniki w Białymstoku, Biblioteka Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, CINIbA – Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Biblioteka Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego, Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Biblioteka Politechniki Rzeszowskiej, w 2013 r.: Biblioteka Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego, w 2014 r. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, a w 2015 r. Biblioteka Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu.

aby mogły zostaó spełnione oczekiwania przyszłych użytkowników, projektanci bibliotek powinni przy ich projektowaniu uwzględnó następujące zasady:

- dostę do biblioteki musi być łatwy i oczywisty dla kaźdego,
- powinna być stworzona przeźren dla formalnej i nieformalnej komunikacji między czytelnikiem a bibliotekarzem,
- środowisko powinno być atrakcyjne i komfortowe zarówno dla użytkowników, jak i pracowników,
- budynek powinien w odpowiedni sposób reprezentować cele i filozofię instytucji, do której należy,
- projekt budynku i jego wyposażenie nie powinny naruszać równowagi ekologicznej [Hohmann 2006].

Włoski architekt Marco Muscogiuri, specjalizujący się w projektowaniu bibliotek, wskazuje na model biblioteki nakierowanej na użytkownika przez spełnienie następujących zasad organizacyjnych przeźren bibliotecznej oraz stworzenie odpowiednich stref:

- *strefy bliskiej* – z wejściem, recepcją, informacją, salą wystawową, forum mediów, centrum edukacyjnym, centrum konferencyjnym, działem informacji, ze sklepami,
- *strefy środkowej* – z otwartym dostęmem do półek (księgozbiór podręczny, sekcja tematyczna, czytelnia i doradcy),
- *strefy dalekiej* – z magazynami [Muscogiuri 2004].

Celem architektów jest zaprojektowanie takiej przeźren bibliotecznej, która jest odpowiednia dla różnorodnych potrzeb użytkowników, łatwo dostępna i oferująca różnorodne usługi. Toteź biblioteka, otoczenie, użytkownik muszą się wzajemnie uzupełniać. Waźne, aby zarówno nowe budynki biblioteczne, jak i rozbudowa juź istniejących pozytywnie wpływały na otoczenie, a wręcz je wzbogaciły. Przykładem może być rozbudowa Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie oraz Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, gdzie do starych budynków dopasowane zostały nowe.

Projektowanie bibliotek, na podstawie zasad sformułowanych przez architekta Faulkner-Browna w latach 70. XX wieku, zostało unowocześnione przez Andrew McDonalda, który przedstawił ocenę jakości przeźren bibliotecznej. Ocena ta stała się odzwierciedleniem współczesnych trendów i jednocześnie wskazówką do projektowania nowych obiektów. Cechy te są waźne dla przeźren budynków bibliotecznych, gdyż dopasowują je do nowej ery edukacji i informacji, z uwzględnieniem zmian społecznych i trendów architektonicznych.

Po pięciu latach działalności w nowym gmachu BG UEW, który stworzony został z uwzględnieniem zasad m.in.: Andrew McDonalda, Tiny Hoh-

Autor D. Matysiak

Fot. 1. Biblioteka Raczyńskich – Poznań: nowy budynek (z prawej) połączony ze starym (po lewej)

mann i Marco Muscogiuriego, warto przeanalizować, czy te zasady są w dalszym ciągu aktualne i czy biblioteka nadal jest przestrzenią atrakcyjną.

Podstawowe znaczenie w skomplikowanym procesie projektowania ma współdziałanie bibliotekarzy i architektów. Wiedza z dziedziny architektury i doświadczenie biblioteczne przenika się w tym procesie na poziomie zarówno teoretycznym, jak i praktycznym. Efektem dobrej współpracy jest budynek biblioteczny. Dodatkowo połączenie, które określa się jako integralne, skutkuje ciekawymi formami architektonicznymi. Integralne elementy biblioteki – technika biblioteczna, funkcje biblioteczne i media informacyjne – determinują zaplanowane rozwiązania przestrzeni bibliotecznej, które są ważnymi elementami architektury, zaś rozwiązania architektoniczne determinują funkcje biblioteki [Walczak 2011].

Współczesna biblioteka jako miejsce fizyczne według Tiny Hohmann musi spełniać określone warunki:

- *warunki klimatyczne* – temperatura, wilgotność, przepływ powietrza, promieniowanie termiczne. Niezbędne jest wypracowanie kompromisu między warunkami idealnymi dla książek i ludzi. W BG UEW zastosowano dualistyczne rozwiązanie: klimatyzację oraz standardową wentylację. Klimatyzację sterowaną centralnie zastosowano w magazynie kompakto-

wym i przestrzeni SWD³, podczas gdy w pokojach pracy indywidualnej i pracowniach bibliotekarzy pozostawiono wentylację grawitacyjną. Takie rozwiązanie ma swoje dobre i złe strony. Utrzymanie odpowiedniej temperatury na każdym piętrze okazało się trudne, awarie urządzeń klimatycznych były powodem dyskomfortu zarówno dla czytelników, jak i pracowników. Oprócz zawodności systemu, brak otwieranych okien na SWD (spowodowany wymogami przeciwpożarowymi⁴) to dodatkowe przyczyny wysokiej temperatury na obszarze SWD (każde piętro to 840 m²). Częsta wymiana filtrów o odpowiedniej gęstości⁵ pozwala tę niedogodność usunąć i ustabilizować odpowiednią temperaturę i cyrkulację powietrza;

- *warunki akustyczne* – geometryczny kształt przestrzeni i rodzaj użytych materiałów do wygłuszenia to dwa podstawowe czynniki wpływające na akustykę. W pomieszczeniach o otwartym układzie funkcjonalnym powinny być zastosowane wykładziny oraz materiały izolacyjne redukujące poziom hałasu. Zgodnie z tą zasadą na obszarach czytelniano-magazynowych SWD zastosowano najwyższej jakości wykładziny podłogowe, które wygłuszają kroki chodzących użytkowników, a dzięki specjalnej teflonowej warstwie ochronnej, mimo pięcioletniego użytkowania, nie straciły swojej kolorystyki. We wszystkich pomieszczeniach bibliotecznych (oprócz przyziemia z magazynem kompaktowym) zastosowano podwieszany sufit. Materiał podwieszanego sufitu wycisza i w estetyczny sposób zasłania ciągi rur i okablowanie;
- *warunki estetyczne* – światło dzienne ma duży wpływ na oświetlenie i kolory, wpływając na klimat budynku. Widok ze środka na zewnątrz dzięki zastosowaniu dużych połąci okiennych poprawia orientację wewnątrz budynku, pokazuje porę dnia, pogodę. Oświetlenie powinno być zaprojektowane tak, aby praca była możliwa w każdym miejscu (także przy monitorach komputerowych). Kolory zastosowane w przestrzeni powinny stanowić kombinację harmonii i kontrastu, aby pomagać w orientacji [Hohmann 2006].

³ SWD – skrót nazwy Strefa Wolnego Dostępu: jest to otwarta przestrzeń magazynowo-czytelniana.

⁴ Z jednej strony SWD jest ściana złożona z szyb, która tworzy fasadę budynku, z drugiej zaś w niewielkiej odległości od budynku stoi inny budynek i właśnie ze względu na to przepisy ppoż nie pozwalają na montowanie okien otwieranych. Zamontowane okna mają swoje odpowiednie normy palności (utrzymania ognia wewnątrz budynku).

⁵ Przy pierwszej zmianie filtrów okazało się, że wykonawcy zastosowali bardzo gęste filtry, których używa się w szpitalnych salach operacyjnych.

W BG UEW jedna z fasad budynku to olbrzymie okno, które doświetla SDW. Z przyczyn ekonomicznych w przejściach między regałami zastosowano lampy energooszczędne z czujnikiem ruchu, dodatkowo nad stolikami znajduje się indywidualne oświetlenie zapalane przez użytkownika. Ponadto nad schodami wewnętrznymi jest świetlik, dzięki któremu dodatkowo doświetlono ladę z komputerami. Dla lepszej orientacji i łatwiejszego porządkowania zbiorów każde piętro ma swój kolor. Na każdym piętrze zaprojektowano inny kolor wykładziny (zielony, pomarańczowy, żółty i granatowy). Aby kolorystyka nie przytłaczała, ściany na całej przestrzeni SDW mają ten sam jasny kolor.

Fot. 2. Widok na miasto ze strefy wolnego dostępu

Źródło: archiwum Biblioteki.

Rozwój techniki cyfrowej, jej upowszechnienie i wpływ na ewolucję procesów bibliotecznych skutkowało zmianą w organizacji przestrzeni. Przestrzeń cyfrowa, wirtualna wpływa w istotny sposób na postrzeganie biblioteki, w której znajdziemy nie tylko zasób dokumentów tradycyjnych, ale i różnych dokumentów elektronicznych. Przestrzeń biblioteki musi być przygotowana do technicznych rozwiązań bezprzewodowych. Użytkownik w jednym miejscu chce

skorzystać ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, mieć dostęp do katalogów i do Internetu, chce również skorzystać ze sprzętu biblioteki i wykorzystać swoje urządzenia mobilne, np. laptop, tablet czy coraz częściej smartfon. Ponieważ czytelnicy często przynoszą własny sprzęt komputerowy, na terenie całego budynku bibliotecznego zastosowano takie rozwiązania sieci bezprzewodowych, które pozwalają czytelnikowi na korzystanie z nich w każdym miejscu. Również na etapie projektu ustalono, gdzie staną komputery dostępne dla czytelników – aby światło dzienne nie utrudniało korzystania z nich. Dla wygody czytelników zamontowano dużą liczbę gniazdek elektrycznych, niektóre z nich – bezpośrednio na stołach. Dużym udogodnieniem jest zintegrowany system biblioteczny, dzięki któremu użytkownik może wykonać niektóre czynności, nie wchodząc do biblioteki, np. zamówić książkę, dokonać rezerwacji czy prolongować termin zwrotu. Na zewnątrz budynku przy wejściu głównym zamontowano wrzutnię, czynną 24 godziny na dobę przez 7 dni w tygodniu.

Możliwość dostępu w trybie online do katalogu bibliotecznego eliminuje konieczność stosowania tradycyjnych katalogów kartkowych, co pozwala na ich likwidację i wykorzystanie miejsca do innych celów. Bibliotekarze i architekci zgodni są co do tego, że technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT)⁶ mają wpływ na kształtowanie przestrzeni bibliotecznej.

Fot. 3. Wrzutnia zewnętrzna

Źródło: archiwum Biblioteki.

⁶ ICT (*Information and Communication Technologies*) – pojęcie obejmujące szeroki zakres wszystkich technologii umożliwiających tworzenie i przesyłanie informacji. ICT jest pojęciem, które obejmuje wszelkie urządzenia do komunikacji lub aplikację, a mianowicie: radio, telewizję, telefon komórkowy, komputery i sieci, sprzęt i oprogramowanie, systemy satelitarne. Tym terminem określa się również różne usługi i wnioski z nimi związane, takie jak wideokonferencje i kształcenie na odległość. Technologie informacyjno-komunikacyjne często występują w edukacji, opiece zdrowotnej czy bibliotekach [<http://searchio.techtarget.com/definition/ICT-information-and-communications-technology-or-technologies>, dostęp online 08.12.2015].

Uwzględniając zasady projektowania przestrzeni bibliotecznej Andrew McDonalda, należy zadać pytanie: czy przestrzeń (biblioteczna) Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu jest atrakcyjna dla użytkowników? Według McDonalda przestrzeń ta powinna być:

- *functional* – funkcjonalna: przestrzeń funkcjonująca sprawnie, dobrze wyglądająca i trwała.

Funkcjonalność BG UEW jest zdeterminowana koncepcją biblioteki z wolnym dostępem do zbiorów, gdzie znika tradycyjny trójkopodział przestrzeni wynikający z zasady niekrzyżujących się dróg: czytelnika, książki i bibliotekarza. Aby użytkownik mógł swobodnie poruszać się w przestrzeni wolnego dostępu, na każdym piętrze umieszczono tablice z dokładnym podziałem księgozbioru na działy; czytelnik ma do wyboru pomoc bibliotekarza lub samodzielne wyszukanie materiałów.

- *adaptable* – przystosowalna (zamiennie zwana elastyczną);

Przystosowalność przestrzeni BG UEW założono już na etapie projektowym. Efekt ten uzyskano przez zastosowanie jednakowego modułu konstrukcyjnego (kwadrat o wymiarach 7,20 x 7,20 m) i tym samym uzyskanie jednakowej wytrzymałości stropów w całym budynku. Daje to dużą elastyczność w organizowaniu przestrzeni bibliotecznej;

- *accessible* – dostępna: przestrzeń społeczna zapraszająca, łatwo dostępna, promująca niezależność z przejrzystym systemem informowania.

Jednym z założeń programu użytkowego BG UEW była realizacja dostępności do zbiorów i ich czytelny podział. System informacji wizualnej pozwala czytelnikowi już po wejściu do holu głównego przestudiować tablicę informacyjną, na której przedstawiono układ działów z podziałem na piętra [Pieńkowska 2011]⁷. Dostępność biblioteki realizuje się również przez łatwy dostęp dla niepełnosprawnych. Budynek zaprojektowany został tak, aby czytelnicy niepełnosprawni mogli swobodnie się po nim poruszać oraz korzystać z takich samych rozwiązań technicznych jak inni czytelnicy. Na stronie internetowej biblioteki w zakładce *Biblioteka bez barier* czytamy m.in.:

- „Wejścia do budynków oraz przestrzeń Strefy Wolnego Dostępu nie mają progów, co usprawnia poruszanie się osobom z dysfunkcją ruchu.
- Lady biblioteczne dostosowane są do obsługi osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.
- Stanowiska pracy z regulowaną wysokością blatów znajdują się w Czytelni Czasopism (bud. U, 1. piętro) oraz w Czytelni Europejskiej (bud. W, 1. piętro).

⁷ Dokładne omówienie klasyfikacji, która funkcjonuje w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, przedstawiła Elżbieta Pieńkowska.

- Info-kiosk dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich znajduje na parterze budynku U, przy Wypożyczalni⁸.
- *varied* – różnorodna, dająca możliwości wyboru miejsca do pracy zgodnie z preferencjami użytkowników. Pozwala na wybór stanowiska pracy zróżnicowanego oświetleniem, temperaturą, hałasem. Różnorodność to też dostęp do tradycyjnych i elektronicznych zbiorów. To również oferowane dodatkowe usługi pozabiblioteczne – kawiarnia, księgarnia, sklep.

BG UEW oferuje:

„Na czterech piętrach strefy wolnego dostępu do dyspozycji czytelników jest 200 000 woluminów ułożonych tematycznie książek i czasopism, 290 usytuowanych w pobliżu regałów miejsc do pracy, w tym 21 kabin pracy indywidualnej i grupowej oraz 60 komputerów z oprogramowaniem niezbędnym do pracy naukowej. Czytelnik może przeglądać księgozbiór na miejscu lub wypożyczyć na zewnątrz za pośrednictwem automatów bądź w wypożyczalni. Dzięki umieszczeniu automatu do zwrotów w zewnętrznej ścianie budynku książki można zwracać przez 24 godziny”⁹.

Dobrym rozwiązaniem okazały się kabiny, które cieszą się dużym zainteresowaniem i rzadko bywają puste. Dla lepszego ich wykorzystania wprowadzono elektroniczną księgę rezerwacji. Większość kabin wyposażona jest w sprzęt komputerowy. Korzystać z nich mogą wszyscy zapisani czytelnicy, z tym że pierwszeństwo mają pracownicy i studenci UE.

Różnorodność przestrzeni to również kolorowe siedziska, zlokalizowane wzdłuż holu bibliotecznego, oraz patio z fontannami, które przyciągają wielu studentów i zachęcają, aby usiąść, odpocząć, spotkać się z innymi osobami, jak również wykorzystać te miejsca do wspólnych fotografii;

- *interactive* – interaktywna: dobrze zorganizowana przestrzeń, która ułatwia i zachęca do kontaktów pomiędzy użytkownikami a pracownikami oferującymi różnorodne usługi biblioteczne. Zachowana jest równowaga przestrzeni przeznaczonej dla zbiorów, usług, czytelników i technik informacyjnych.

W przestrzeni bibliotecznej czytelnik ma możliwość samodzielnie lub z pomocą bibliotekarza poszukać interesujących go informacji, a po wyszukaniu literatury usiąść przy stoliku bądź zająć kabinę lub zagłębić się w lekturze na rozmieszczonych w różnych miejscach pufach. Nowa strategia przestrzenna Biblioteki nie pomija oczekiwań osób wymagających miejsc do cichej pracy.

⁸ Informacja ze strony internetowej biblioteki <http://www.bg.ue.wroc.pl>.

⁹ Tamże.

Obszar Czytelni Czasopism i Zbiorów Specjalnych to strefa całkowitej ciszy. Taka przestrzeń, gdzie jest zachowana równowaga pomiędzy miejscem dla zbiorów, usług, czytelników i technik informacyjnych, jest przestrzenią interaktywną. Zachęca do pracy, odpoczynku, powrotu do tego miejsca; wszystko to znajdziemy w BG UEW. Dzięki dobrze dobranym proporcjom (zbiory, miejsca nauki, reagowanie na potrzeby użytkowników¹⁰) w ciągu prawie 5 lat biblioteka dziennie jest odwiedzana średnio przez około 500 czytelników¹¹;

- *conductive* – sprzyjająca: przestrzeń motywująca, inspirująca ludzi, zachęcająca do działania, refleksji.

W Bibliotece część holu przeznaczono na salę wystawową, gdzie prezentowane są nowości wydawnicze Wydawnictwa Uniwersytetu Ekonomicznego.

Fot. 4. Zawieszane schody w świetliku

Źródło: archiwum Biblioteki.

Od momentu otwarcia Biblioteki w jej holu oraz w salach konferencyjnych odbywają się różne ciekawe wydarzenia inicjowane przez pracowników uczelni, organizacje studenckie¹² oraz samych bibliotekarzy. Dodatkowym elementem uzupełniającym przestrzeń są ciekawe rozwiązania architektoniczne (np. zawieszane schody w świetliku, łączące poszczególne piętra) i detale wyposażenia wykonane z dobrej jakości materiałów (kolorowe siedziska w holu i w Strefie Wolnego Dostępu);

- *environmentally suitable* – odpowiedni dla środowiska: zasada ta jest odpowiednikiem *warunku estetycznego* według Tiny Hohmann. Jest to przestrzeń o odpowiedniej temperaturze, wilgotności i oświetleniu dla umieszczonego w niej księgozbioru, sprzętu komputerowego oraz samego użytkownika¹³;
- *safe and secure* – bezpieczna i zabezpieczona: to przestrzeń bezpieczna dla zbiorów, ludzi, wyposażenia i budynku.

¹⁰ Między innymi na prośbę użytkowników zamontowano w kabinach tablice do pisania; zmieniono godziny pracy, wydłużając przez cztery dni czas pracy do godz. 21.00.

¹¹ Dane ze statystyki odwiedzin czytelniczych za okres 01.10. 2011-31.12.2016.

¹² Szerzej o różnych spotkaniach piszą w swoim artykule Paweł Mildner i Marzena Zgorzelska: *Kształtowanie więzi czytelnik – biblioteka*.

¹³ Szczególnie ważne jest utrzymanie odpowiednich warunków w serwerowniach i w magazynie kompaktowym oraz umieszczonym tam skarbczyku.

Fot. 5. Strefa Wolnego Dostępu, II piętro

Źródło: archiwum Biblioteki.

Fot. 6. Hol biblioteczny

Źródło: archiwum Biblioteki.

Bezpieczeństwo obiektu było już uwzględniane na etapie projektu zgodnie z obowiązującymi przepisami, normami. W poprzednim, starym budynku, gdzie mieściła się biblioteka, dużym problemem była podwyższona wilgotność powietrza, co jak wiadomo niekorzystnie wpływa na zbiory i sprzęt. Aby tego uniknąć, w nowych pomieszczeniach nacisk położono szczególnie na izolację budynku, bezpieczne odległości od podłoża zainstalowanych regałów (ostatnia półka w regale – co najmniej 5 cm od podłogi) oraz różnego typu sprzętu introligatorsko-technicznego. Zabezpieczenie zbiorów poprzez zastosowanie systemu RFID¹⁴, montaż czujek ruchu, monitoring, system kontroli dostępu do poszczególnych stref dla pracowników pozwala czuć się bezpiecznie. Na wypadek pożaru, zgodnie z przepisami, zainstalowano odpowiednie rozwiązania przeciwpożarowe. Najcenniejsze zbiory są zabezpieczone i przechowywane w odpowiednich pomieszczeniach z dostępem tylko dla wybranych pracowników oraz ze specjalnym systemem gaszenia. W celu zabezpieczenia przed ewentualną awarią energetyczną ważne dla funkcjonowania biblioteki urządzenia dodatkowo podłączono do akumulatorów podtrzymujących dopływ energii elektrycznej. Kolejnym ważnym elementem ochrony ludzi podczas ewentualnego pożaru jest zamontowany alarm dźwiękowy, tablice informujące o drodze ewakuacyjnej, automatyczne otwieranie wszystkich drzwi z elektrozamkami, które pozwalają na bezpieczne opuszczenie zagrożonych stref. Dla bezpieczeństwa czytelników (jak również na wniosek straży pożarnej) zamontowano dodatkowe drzwi wyjściowe ze Strefy Wolnego Dostępu. Zabezpieczenia zainstalowane w bibliotece pozwalają zarówno czytelnikom, jak i pracownikom czuć się bezpiecznie, próbne alarmy zaś udowodniły, że pracownicy odpowiednio reagują na ewentualne zagrożenia;

- *efficient* – sprawny, wydajny: ekonomiczne wykorzystanie miejsca, pracowników i bieżących kosztów.

W celu poprawnego funkcjonowania usług bibliotecznych zwiększono liczbę personelu do bezpośredniej obsługi użytkowników, ograniczając personel magazynowy. W *Programie funkcjonalno-użytkowym* czytamy: „Rozwój Centrum Informacji wymaga zabezpieczenia powierzchni magazynowej na około 20 lat od momentu oddania do użytku, czyli należy uwzględnić rezerwy na około 79 000 woluminów, w tym 55 tys. w wolnym dostępie, a 24 tys. w magazynie kompaktowym” [Chowaniec 2007]. Czwarte piętro Strefy Wolnego Dostępu przewidziano jako miejsce dla przyszłych zbiorów. W celu

¹⁴ RFID (*Radio Frequency Identification*) – szerzej o zastosowaniu tej metody w procesach bibliotecznych napisała Kinga Żmigrodzka w artykule *Od łańcuchów do RFID*, [w:] *Stare i nowe w bibliotece. Współpraca czy konkurencja*, Łódź 2010, s. 171-182.

efektywnego wykorzystania miejsca w magazynach przeprowadzane są selekcje księgozbioru¹⁵ oraz zaprzestano magazynowania gazet, które występują w wersji elektronicznej;

- *suitable for information technology* – przestrzeń odpowiednia dla technik informacyjnych, dostarczająca w sposób estetyczny i czytelny informacji dla użytkowników i pracowników oraz umożliwiająca korzystanie z technologii ICT na terenie całego budynku.

Podstawą dla tej przestrzeni w BG UEW jest prawie 300 miejsc dla czytelników, 60 komputerów z dostępem do Internetu oraz na każdym piętrze automaty do samodzielnego wypożyczania i zwrotu książek (*self-check*). Wykorzystanie technik informacyjnych umożliwiło dostosowanie elektronicznego systemu bibliotecznego do kodowania legitymacji studenckiej (która automatycznie staje się kartą biblioteczną) oraz zabezpieczenie zbiorów przed kradzieżą przez etykiety RFID oraz bramki, które informują dźwiękowo o próbach wynoszenia książek z jednoczesną blokadą drzwi wyjściowych ze strefy;

- *oomph* – przestrzeń śmiała: to biblioteka z „duszą”, przyciągająca użytkowników, która ma swoje „ja” i swoją osobowość charakterystyczną dla uczelni, w której funkcjonuje. Aby móc uzyskać efekt *oomph*, powinno się spełnić większość wymienionych wyżej cech. To one wywołują zdumienie, zachwyt i chęć przebywania jak najczęściej w tej przestrzeni. Głównym czynnikiem dla uzyskania efektu *oomph* są emocje użytkowników oraz pracowników. Pracownik zadowolony z miejsca pracy jest bardziej efektywny. Użytkownik chętnie zaś odwiedza ulubione miejsca w bibliotecznej przestrzeni. Wśród czytelników jest spora grupa, która uważa dzień za stracony, jeśli nie odwiedzi naszej placówki. Są to zarówno studenci, pracownicy naukowcy, jak również osoby mające status „gościa”.

W momencie tworzenia projektu przyszłej biblioteki i podczas budowy świadomie wykorzystano zasady dobrej, nowoczesnej przestrzeni¹⁶. To dzięki współpracy architektów, wykonawców i bibliotekarzy, którzy byli obecni na każdym etapie tworzenia nowej biblioteki, i dzięki ich zawodowej wiedzy zasady te zostały wprowadzone. Po prawie pięciu latach funkcjonowania Biblioteki śmiało można określić ją jako komfortową, ze wszystkimi cechami – zasadami Andrew McDonalda, Tiny Hohmann i Marco Muscogiurigo. Stworzono przestrzeń biblioteczną przyjazną dla użytkowników, taką, która

¹⁵ Selekcji podlegają książki zdezaktualizowane oraz zniszczone.

¹⁶ W artykule *Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki* Barbara Żmigrodzka ([w:] *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, 2011, s. 136-166) szczegółowo opisała, jak wykorzystano zasady A. McDonalda przy projekcie nowej biblioteki.

żyje. Mimo zmniejszającej się liczby studentów przyjmowanych na studia nie zauważa się zmniejszonej liczby odwiedzin w Bibliotece. Hol biblioteczny rzadko bywa pusty – przy ustawionych tam siedziskach zawsze widać osoby, które chętnie wykorzystują to miejsce zarówno do nauki, jak i różnych spotkań.

Nie tylko przestrzeń sama w sobie tworzy specyficzną atmosferę – tworzą ją również ludzie: ci, którzy chętnie ją odwiedzają, oraz ci, którzy swoją pracą ją współtworzą. Dzięki ich rzeczowości, znajomości księgozbioru, elektronicznych baz danych oraz otwartości do rozwiązywania problemów (związanych głównie z poruszaniem się po Strefie Wolnego Dostępu) Biblioteka jest chętnie odwiedzana. Dobrym pomysłem było utworzenie statusu „absolwent” dla studentów, którzy już skończyli swoją przygodę z nauką, a w dalszym ciągu są naszymi czytelnikami¹⁷. Przy dobrym zarządzaniu uwzględniającym tak interesy użytkowników, jak i bibliotekarzy biblioteka ma szansę dalej być obiektem zainteresowań, chętnie odwiedzanym, podtrzymując swoją atrakcyjność i wywołując efekt *oomph*.

Literatura

- Chowaniec K. (oprac.), 2007, *Program funkcjonalno-użytkowy*, CK Projekt (niepublik.).
- Hohmann T., 2006, *New Aspects of Library Design*, <https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7841/> (07.11.2015).
- <http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php/biblioteka-bez-barier> (07.11.2015).
- <http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php/o-bibliotece> (07.11.2015).
- Jasiewicz J., Zybert E.B. (red.), 2014, *Czas przemian – czas wyzwania: rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka*, SBP, Warszawa.
- Kobierska-Maciuszko E., 2001, *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w nowym gmachu – rozwiązania funkcjonalne w koncepcji architektonicznej, przeprowadzka, początek*, <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/maciuszko2.html> (08.11.2015).
- Konieczna D., 2009, *Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni*, http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/1-2_09-ie/uwm.htm (08.11.2015).
- McDonald A., 2006, *The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space*. *LIBER Quarterly*, <https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/> (8.11.2015).
- Mitter E. (red.), 2004, *The Renaissance of the Library: Adaptable Library Buildings: Documentation of New Library Buildings in Europe*, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Gottinger.
- Muscogiuri M., 2004, *A European library for Milan: the BEIC project*, *Liber Quarterly*, vol. 14, <http://liber.library.uu.nl/publish/articles/000078/article.pdf> (8.11.2015).

¹⁷ Każdy zapisany czytelnik studiów stacjonarnych i niestacjonarnych pozostaje czytelnikiem BG UEW bez możliwości wypożyczenia książek na zewnątrz, ale z możliwością korzystania na miejscu. Jeśli przez dwa lata jest nieaktywnym czytelnikiem, wówczas zostaje wykreślony z listy użytkowników BG UEW.

- Pieńkowska E., 2011, *Klasyfikacja zbiorów do wolnego dostępu jako część składowa systemu informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 115-123.
- Skórka S. (red.), 2013, *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: funkcje i wyzwania w XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczego, Kraków.
- Walczak A., 2011, *Przestrzeń biblioteczna w opiniach bibliotekarzy, architektów i użytkowników (na przykładzie polskich bibliotek naukowych 1989-2009)*, praca doktorska, Uniwersytet Śląski, Katowice 2011, www.sbc.org.pl/Content/101023/doktorat3196.pdf (10.11.2015).
- Wojciechowska M. (red.), 2013, *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz.
- Żmigrodzka B., 2011, *Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 136-166.

Paweł Mildner, Marzena Zgorzelska

KSZTAŁTOWANIE WIĘZI CZYTELNIK - BIBLIOTEKA

CREATING THE LINKS BETWEEN A LIBRARY AND A READER

Streszczenie: Artykuł koncentruje się na procesie powstawania bliskich relacji czytelnika z biblioteką i sposobach, w jaki biblioteka może takie relacje kształtować. Posługując się przykładem Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, zdefiniowano pojęcie wizerunku instytucji, opisano proces transformacji Biblioteki, scharakteryzowano jej grupy odbiorców oraz omówiono następujące aspekty więziotwórcze: ułatwienie dostępu do księgozbioru (zasady korzystania ze Strefy Wolnego Dostępu), wydarzenia organizowane przez Bibliotekę i w Bibliotece (debaty, wystawy, wycieczki), działalność dydaktyczną Biblioteki, działalność Ośrodka Informacji Ekonomicznej (w kontekście kreowania relacji z czytelnikami), oprawę graficzną infrastruktury bibliotecznej, semantyczny aspekt architektury Biblioteki oraz komunikację z czytelnikami przez Internet.

Słowa kluczowe: biblioteka, design biblioteczny, zarządzanie wizerunkiem, więzi, promocja.

Summary: The article's main concern are links between a reader and a library and the ways of creating them. Using Wrocław University of Economics' Main Library as an example, the authors create a definition of institutional public image, describe the Library's transformation process, characterize groups of readers and link-creating character of the following issues: resources in the open access, events held in and by the Library, didactic activity, the Economic Information Centre, the Library's graphic identity, the semantic image of the Library's architecture and the Internet as a tool of communicating with readers.

Keywords: library, library design, image management, relationship, promotion.

Budowa bliskich relacji z odbiorcą jest priorytetem we wszystkich rodzajach działalności rynkowej. Biblioteki, chociaż działają na innych zasadach niż przedsiębiorstwa, dzielą z nimi tę potrzebę i mogą korzystać z dorobku marketingowych teorii relacji z klientem, dostosowując je do swoich warunków¹.

¹ Ze współczesnego piśmiennictwa bibliotekoznawczego wynika, że żeby zapewnić sobie zainteresowanie czytelników w czasach wzmożonego rozwoju technicznego, powszechnie dostępnych darmowych technologii informacyjnych i ogólnych tendencji ega-

Wiele czynników ma wpływ na wykształcanie więzi z czytelnikiem, przy czym należy nadmienić, że proces więziotwórczy jest zjawiskiem rozłożonym w czasie. Podstawą niezbędną do zaistnienia jakichkolwiek pozytywnych relacji jest sprawne funkcjonowanie biblioteki oraz dostosowanie zakresu usług do potrzeb grup docelowych. Spełnianie takich podstawowych oczekiwań, jak klarowna organizacja zbiorów, komunikatywność, długie godziny otwarcia, dbałość o spójność estetyczną infrastruktury czy wreszcie nadążanie za rozwojem technicznym, jest rzeczą kluczową dla budowy pozytywnego wizerunku instytucji.

W budowaniu relacji z czytelnikiem podstawowym czynnikiem więziotwórczym jest wykreowanie własnej marki. Kreowanie wizerunku marki biblioteki to oferta wysokiej jakości usług, szeroka i łatwa dostępność do źródeł informacji, nowoczesny sprzęt oraz indywidualne podejście do użytkownika.

Termin „wizerunek” często stosowany jest zamiennie z określeniem „tożsamość”. Wyrażenia te nie są jednak synonimami. Jerzy Altkorn rozgranicza te dwa terminy, przedstawiając tożsamość jako samoświadomość organizacji, a wizerunek jako jej obraz i konsekwencję [Altkorn 2004, s. 7-9]. Można więc powiedzieć, że tożsamość to zespół atrybutów przekazywanych otoczeniu. Wizerunek zaś to obraz, jaki powstaje w umyśle użytkownika na temat instytucji. Definicja Philipa Kotlera określa wizerunek jako zbiór przekonań, myśli i wrażeń danej osoby o obiekcie [Kotler 1994, s. 549]. Przy czym przez obiekt można rozumieć firmę, produkt i jego markę, miejsce lub osobę [Dewalska-Opitek 2010, s. 221]. Dążenie do wykreowania pozytywnego wizerunku jest nieodzownym elementem działania każdej firmy i instytucji. Budowanie zintegrowanego wizerunku firmy jest procesem długotrwałym, wieloetapowym i wymagającym konsekwencji poczynań. Podstawowym etapem zmierzającym do wykreowania wizerunku jest identyfikacja potrzeb użytkowników. Kolejnymi etapami są: zdefiniowanie pożądanego image'u, zdefiniowanie i eliminowanie barier i zakłóceń kształtowania wizerunku oraz zarządzanie wizerunkiem w czasie [Dewalska-Opitek 2010, s. 224-228].

Przedsiębiorstwa komercyjne budują markę dla późniejszych profitów. W przypadku instytucji dobra publicznego, do których należą też biblioteki, najważniejszym zyskiem jest satysfakcja czytelnika. Biblioteka uczelni wyż-

lityrystycznych w życiu społecznym, biblioteka powinna zerwać ze swoim tradycyjnym wizerunkiem instytucji zamkniętej na innowacje, w której miejsce czytelnika jest jednoznacznie określone jako podrzędne, a sposób korzystania ze zbiorów ograniczony do kilku schematów. Zmiana powinna przebiegać na poziomie zarówno infrastrukturalnym, jak i behawioralnym. Współczesny czytelnik, aby czuć się dobrze w przestrzeni bibliotecznej, musi być traktowany w sposób podmiotowy.

szej, budując własny wizerunek, kształtuje również wizerunek marki szkoły, której jest integralną częścią. Ostatnie 25-lecie znamionuje dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego, powstanie szkół niepublicznych i możliwość wyboru studiów zagranicznych. Wymienione czynniki oraz sytuacja demograficzna Polski spowodowały, że uczelnie weszły na konkurencyjny rynek [Buszman-Witańska 2011, s. 169-171]. Posiadanie infrastruktury spełniającej współczesne standardy oraz umożliwienie dostępu do najnowszych źródeł informacji (oferta biblioteki) to, obok przedstawienia uczelni jako instytucji innowacyjnej, profesjonalnej i otwartej na współpracę międzynarodową, element reklamy podnoszącej atrakcyjność na rynku edukacyjnym [Szczepańska-Woszczyzna, Dacko-Pikiewicz 2012, s. 215-234]. Można więc mówić o wizerunku biblioteki jako czynnika przewagi konkurencyjnej w rankingu szkół wyższych.

Biblioteka Główna od początków działalności spełniała zadania biblioteki uczelnianej i regionalnego ośrodka udostępniającego fachową literaturę z dziedziny nauk ekonomicznych. Przez konsekwentną politykę gromadzenia, działalność informacyjną, wprowadzanie zasobów elektronicznych i komputeryzację procesów bibliotecznych zyskała renomę biblioteki dobrze zorganizowanej, nowoczesnej i przyjaznej czytelnikom. Mimo trudnych warunków lokalowych, Biblioteka utrzymywała wysoką jakość usług i przystosowywała się do rosnących wymagań użytkowników. W latach dziewięćdziesiątych w wyniku wzrostu zainteresowania czytelników bazami danych powstała czytelnia zbiorów elektronicznych działająca w systemie dwuzmianowym. Do użytku czytelników oddano również odnowioną Czytelnię Czasopism i zmodernizowaną Czytelnię Ogólną z wolnym dostępem do książek.

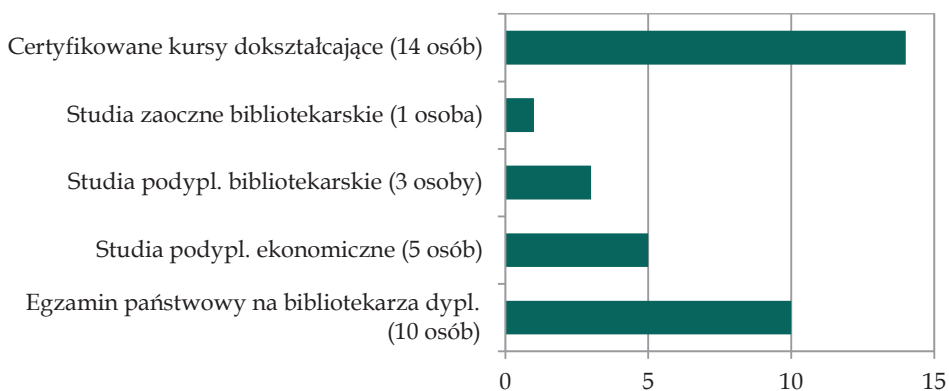
Ciągły rozwój technologii informacyjnych oraz rozwój idei społeczeństwa wiedzy otworzyły możliwość zmiany Biblioteki w nowoczesną instytucję naukową.

Rozpoczęcie budowy nowego gmachu Biblioteki Głównej dało początek ewolucji jej tożsamości – w nowoczesną instytucję, osadzoną w dobrze zorganizowanej przestrzeni bibliotecznej, o jasno określonych regulaminem warunkach korzystania z zasobów, w której panuje atmosfera sprzyjająca nauce, będącą miejscem spotkań, przy jednoczesnym utrzymaniu jej wizerunku jako instytucji otwartej, o wysokiej jakości usług.

Realizacja zadań nowoczesnej biblioteki naukowej wymaga od pracowników posiadania niezbędnych umiejętności związanych z technologią informacyjną, obsługą i wykorzystaniem baz danych oraz e-learningiem. Nieodzowna jest również umiejętność komunikowania się i współpracy ze środowiskiem akademickim. W działaniach zmierzających do tworzenia

pozytywnego wizerunku firmy bibliotekarz jest inicjatorem działań promocyjnych i marketingowych [Mazur-Kulesza 2012, s. 61-62]. Powinien także mieć wiedzę z zakresu organizacji pracy. Bardzo ważne dla budowania wizerunku biblioteki jest wrażenie wywołane u użytkownika w kontaktach z bibliotekarzami działów otwartych, których poza kompetencjami związanymi z szybkim wyszukaniem informacji powinna cechować komunikatywność, asertywność i empatia. Konwersja wizerunku marki w przypadku Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego była w pełni zintegrowana ze zmianą strategii organizacyjnej. Planowana restrukturyzacja i zmiany kompetencyjne poszczególnych agend wymagały podwyższenia kwalifikacji pracowników i wyłonienia kadry kierowniczej. Przy atmosferze sprzyjającej rozwijaniu zainteresowań i zdolności pracownicy podejmowali studia, uczestniczyli w kursach, szkoleniach i egzaminach.

Rozpoczęto również prace nad opracowaniem klasyfikacji przedmiotowej książek przystosowanej do udostępniania w wolnym dostępie. Oddział Opracowania Zbiorów koordynował prace związane z klasyfikowaniem zasobów przez zespół pracowników wszystkich działów Biblioteki.

Rys. 1. Udział pracowników Biblioteki Głównej UWr w procesie podnoszenia kwalifikacji w latach 2006-2015

Źródło: opracowanie własne.

Historia obiektu, proces transformacji w bibliotekę otwartą

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu funkcjonuje w kompleksie architektonicznym wybudowanym na jej potrzeby w latach 2009-2011. Poprzednią lokalizację stanowił adaptowany budynek

poszpitalny. Funkcjonująca tam od 1954 roku Biblioteka rozwinęła wachlarz rozwiązań sprzyjających sprawnemu funkcjonowaniu jednostki w sposób charakterystyczny dla tego okresu².

Brak wolnej przestrzeni magazynowej, inne ograniczenia lokalowe (również wynikające z tego trudne warunki pracy bibliotekarzy) oraz swista anachroniczność systemu funkcjonowania (niemożliwa do modyfikacji w tych warunkach) spowodowały działania na rzecz przeniesienia Biblioteki w nowe miejsce.

Stało się to możliwe dzięki uzyskaniu dotacji z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, o którą wniosek został złożony w 2006 roku. W uzasadnieniu konieczności realizacji projektu zasygnalizowano zmianę statusu instytucji z biblioteki akademickiej o standardowej dla tego rodzaju instytucji ofercie na pełniącą szerszy zakres usług jednostkę o *charakterze naukowym, dydaktycznym i usługowym dla całej społeczności regionu* służącą również *transferowi osiągnięć naukowych do praktyki gospodarczej*. Zwrócono uwagę na proinnowacyjny profil takiego ośrodka, wynikający z roli pośrednika pomiędzy środowiskami naukowymi a biznesowymi.

Inspiracją dla projektu budynku i jego infrastruktury były najbardziej innowacyjne europejskie inwestycje tego rodzaju.

Grupy użytkowników Biblioteki

Jednym z elementów kreowania wizerunku firmy jest określenie grupy odbiorców i identyfikacja ich potrzeb.

Biblioteka Główna kieruje swoje działanie nie tylko do tradycyjnych klientów, jakimi są studenci i pracownicy naukowci, lecz także do osób niezwiązanych z uczelnią: środowisk biznesowych i osób postronnych, np. okolicznych mieszkańców. Każda z wymienionych grup ma inne cele, sposób i czas korzystania ze zbiorów, dlatego proces wykształcania więzi z każdą z tych grup przebiega na innej płaszczyźnie. Wydaje się, że szczególnie ważnym w tym kontekście aspektem pracy bibliotekarza jest daleko posunięta empatia – pozwalająca dostosować sposób obsługi do profilu czytelnika.

W związku ze zmianą lokalizacji, nową strukturą organizacyjną i omawianymi dalej rozwiązaniami praktycznymi Biblioteka Główna poszerzyła

² Księgozbiór rozlokowany był w rozległych, zamkniętych magazynach; do czytelnika docierał po uprzednim zamówieniu – do czytelni lub wypożyczalni. Usługa informacji naukowej była świadczona w wydzielonym dla tych celów pomieszczeniu. O omawianym dalej procesie transformacyjnym jednostki wyczerpująco traktuje artykuł M. Świrad pt. *Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby obecnych i przyszłych użytkowników*.

grupę odbiorców, których można obecnie podzielić na trzy podstawowe grupy: studentów i pracowników naukowych Uczelni, odbiorców biznesowych i osoby postronne.

Studenci oraz pracownicy naukowcy uczelni korzystają ze zbiorów biblioteki uczelnianej w celach dydaktycznych i badawczych (korzystanie na miejscu lub wypożyczanie zasobów), a także traktują przestrzeń biblioteczną jako miejsce do spędzania czasu wolnego pomiędzy zajęciami.

Odbiorcy związani z biznesem szukają rozwiązań przydatnych do prowadzenia działalności gospodarczej – są szczególnie zainteresowani bazami danych ekonomicznych.

Osoby postronne, np. okoliczni mieszkańcy, odwiedzają bibliotekę w czasie wolnym w celu poszerzania zainteresowań. Przeważają wśród nich ludzie starsi, co stanowi dowód na możliwość partycypacji bibliotek naukowych w aktywizacji seniorów – grupy lekceważonej jako odbiorca w powszechnym obiegu kulturowym.

Funkcjonowanie *biblioteki otwartej*

Twórcom obowiązującej koncepcji Biblioteki Głównej od początku towarzyszyła chęć stworzenia modelowego przykładu *biblioteki otwartej*, której zamysł pokrywa się z teorią *trzeciego miejsca*³, co z kolei bezpośrednio wiąże się z procesem więziotwórczym.

Struktura funkcjonalna nowej biblioteki jest oparta na wolnym dostępie do zbiorów: około połowę z nich rozlokowano w Strefie Wolnego Dostępu, stanowiącej dominantę w przestrzeni użytkowej budynku⁴. Zastosowano szczegółową klasyfikację tematyczną księgozbioru z podziałem na działy i poddziały.

³ Stworzona przez amerykańskiego socjologa Raya Oldenburga koncepcja zakłada, że obok lokalizacji zamieszkania i pracy jest jeszcze jedno miejsce, w którym koncentruje się życie statystycznego człowieka. W *trzecim miejscu*, po zrealizowaniu potrzeby poczucia intymności i bezpieczeństwa (dom) oraz zaspokojeniu ambicji zawodowych (praca), pojawia się w celach towarzysko-relaksacyjnych. To tam rozwijają się i są podtrzymywane więzi społeczne. Za przykład przestrzeni tego rodzaju Oldenburgowi posłużyły kawiarnie i puby, ale *atmosferę przyjazności i wzajemnego zainteresowania* można przecież stworzyć także w bibliotece, której możliwym do wykorzystania atutem jest jej niekomercyjny charakter (za: J. Jasiewicz, *Biblioteka – trzecie miejsce* (w: [Grabowska, Zybort (red.) 2012] oraz [Matysiak 2014]).

⁴ Pozostałe, rzadko wykorzystywane zbiory zgromadzono w zamkniętym magazynie kompaktowym, skąd można je zamówić za pośrednictwem katalogu komputerowego. Udziału bibliotekarzy wymaga również dostęp do skryptów, dla których stworzono oddzielną przestrzeń magazynową.

Fot. 1. Strefa Wolnego Dostępu

Źródło: archiwum Biblioteki.

Na trzech piętrach strefy korzystanie z zasobów biblioteki odbywa się w całości samoobsługowo. Posługując się wskazówkami katalogu bibliotecznego, czytelnik odnajduje interesującą go pozycję i wypożycza ją samodzielnie za pośrednictwem self-checków. Zwroty książek są możliwe całodobowo dzięki dostępnej od zewnątrz automatycznej wrzutni. Powielanie zbiorów również leży w gestii czytelnika: służą do tego urządzenia skanujące. Tak więc obowiązkowe formy kontaktu z pracownikami biblioteki zostały ograniczone do minimum⁵, co zdejmuje z niej odium autorytarnej instytucji. Czas realizacji zamówień magazynowych nie wzbudza zastrzeżeń czytelników.

Strefa Wolnego Dostępu została zaprojektowana tak, aby zapewniać jak największy komfort przy korzystaniu ze zbiorów na miejscu. Miejsca pracy są liczne, różnorodne⁶ i dobrze doświetlone; w budynku funkcjonuje bezprzewodowy Internet, poza tym do dyspozycji użytkowników pozostaje około 60 stanowisk komputerowych z oprogramowaniem niezbędnym przy pracy naukowej.

⁵ Przy możliwości skorzystania z pomocy bibliotekarza dyżurnego. Możliwość samoobsługi to jednoznaczny sygnał zaufania ze strony Biblioteki; ma także wpływ na efekty pracy: rezultatem jest większe wykorzystywanie zasobów.

⁶ Począwszy od standardowych biurek, przez stanowiska komputerowe i wygodne piankowe pufy, aż po udostępniane czytelnikom kabiny pracy indywidualnej. Odrębną, nieomawianą tu kwestią są udogodnienia sprzętowe kierowane do osób niepełnosprawnych – zwłaszcza niewidomych i niedowidzących.

Aby bibliotekę i czytelników łączyło coś więcej niż podstawowy zakres interakcji, zadbano, by obsługa czytelników przebiegała szybko i sprawnie, w sposób uprzejmy, nienachalny, ale w sposób wyczerpujący zaspokajający potrzeby klienta. Z tymi aksjomatami wiąże się zarówno automatyzacja procesów bibliotecznych, jak i merytoryczne kwalifikacje pracowników⁷ i ich otwarcie na odbiorców zewnętrznych, często początkowo niepewnych, czy są w bibliotece mile widziani. Oprócz bezpośrednich kontaktów, z obsługą biblioteki można porozumieć się za pośrednictwem telefonu, poczty elektronicznej czy komunikatora internetowego, także w celu przekazania uwag dotyczących funkcjonowania jednostki lub sugestii zakupu konkretnych tytułów książkowych.

Ze względu na wzmiankowany powyżej różnorodny charakter grup odbiorców uelastyczniono także godziny otwarcia biblioteki. Pracownicy Strefy Wolnego Dostępu są zatrudniani w systemie dwuzmianowym: przez większość tygodnia jest ona otwarta do późnych godzin wieczornych, tak aby osoby pracujące miały szansę na skorzystanie z jej zbiorów.

W procesie kreowania wizerunku instytucji naukowej i zarządzania nią ważne jest projektowanie komunikatów marketingowych i wysyłanie ich różnorodnymi kanałami komunikacyjnymi, aby ich adresaci uświadomili sobie nie tylko sam fakt istnienia jednostki, ale także wyrobili sobie o niej jak najlepszą opinię. Do najczęściej stosowanych kanałów komunikacyjnych zaliczyć można kontakty bezpośrednie [Wrona 2012]. Dlatego tak ważne dla budowania wizerunku jest aranżowanie różnorodnych spotkań, które mogą zainteresować wszystkie grupy użytkowników. Wśród organizowanych imprez nie może zabraknąć takich, które dotyczą współczesnych wydarzeń międzynarodowych. Formą aktywnego uczestnictwa w omawianiu aktualnych zagadnień politycznych, gospodarczych i obyczajowych są debaty.

Debaty

Cykl „Świat jest tym, co opowiedziane” organizowany w 2013 r. przyciągnął dużą liczbę widzów ze względu na ciekawą formułę. Animatorami spotkań były osoby szczególnie związane z przedstawianymi krajami oraz eksperci-komentatorzy z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Gośćmi pierwszego spotkania „Świat jest tym, co opowiedziane – Rosja” były Barbara Włodarczyk, dziennikarka, specjalistka w tematyce kra-

⁷ Pomijając ogólną orientację w zawartości treściowej zbiorów, należy podkreślić, że każdy pracownik Strefy Wolnego Dostępu ma podstawowy zakres wiedzy na temat dostępnych źródeł elektronicznych.

jów byłego ZSRR, autorka telewizyjnego cyklu reportaży „Szerokie tory” poświęconego codzienności w krajach byłego ZSRR oraz książki *Nie ma jednej Rosji* (2013), i dr Joanna Koczar, ekonomistka, koordynator do spraw kontaktów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z krajami Europy Wschodniej.

Fot. 2. „Świat jest tym, co opowiedziane – Rosja”

Źródło: archiwum Biblioteki.

Na spotkaniu „Świat jest tym, co opowiedziane – Czechy” swoje spostrzeżenie prezentował Aleksander Kaczorowski, dziennikarz, eseista i tłumacz literatury czeskiej, redaktor naczelny kwartalnika „Aspen Review Central Europe”, wydawanego przez Aspen Institute Prague, wielbiciel i ceniony znawca Czech, autor m.in. *Praskiego elementarza* (2012) i biografii Bohumila Hrabala *Gra w życie* (2004), oraz dr hab. Ewa Pancer-Cybulska – kierownik Katedry Polityki Ekonomicznej i Europejskich Studiów Europejskich.

Na trzecim spotkaniu o Ukrainie opowiadali Jurij Andruchowycz, poeta, pisarz i dziennikarz, dr Julija Melnyk z Tarnopolskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego oraz dr hab. Anetta Zielińska pełniąca obowiązki kierownika międzynarodowego projektu o współpracy Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z Tarnopolskim Narodowym Uniwersytetem Ekonomicznym.

Inicjatywa organizowania debat to domena Czytelni Europejskiej – Centrum Dokumentacji Europejskiej Biblioteki Głównej UEW. Przed wyborami prezydenckimi na Ukrainie odbyła się debata „Młoda Ukraina. Jaka teraźniejszość? Jaka przyszłość?” (2014). Tematyce wyborów do Parlamentu Europejskiego poświęcona była debata „Po co nam te wybory? Eurowybory z perspektywy Dolnego Śląska”.

W 2015 roku studenci wrocławskich uczelni – w ramach trzeciej debaty oksfordzkiej cyklu „Team Europe goes Oxford” organizowanego przez Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce – dyskutowali na temat negocjowanej obecnie umowy o wolnym handlu pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską: TTIP. Debatom towarzyszą także wystawy.

Obecny kryzys migracyjny zainteresowanych tematyką uchodźstwa zgromadził na ostatniej w roku 2015 debacie nt. „Imigranci – szansa czy zagrożenie?”, w której wzięli udział przedstawiciele świata nauki, ekspert Komisji Europejskiej oraz reprezentanci mniejszości etnicznych i narodowych zamieszkujących w Polsce.

Fot. 3. Debata kandydatów na urząd prezydenta Wrocławia

Źródło: Biuro Promocji UEW.

Prestżowym dla Biblioteki wydarzeniem była debata polityczna kandydatów na urząd prezydenta miasta zorganizowana przed II turą wyborów.

Spotkanie sprawującego urząd prezydenta Rafała Dutkiewicza i Mirosławy Stachowiak-Różeckiej, kandydatki Prawa i Sprawiedliwości – transmitowane przez Telewizję Wrocławską – odbyło się 25 listopada 2014 roku w holu Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. W debacie uczestniczyli wrocławscy dziennikarze: Albert Bystroński, Sylwia Jurgiel, Marcin Rybak i Jacek Harłukowicz.

Wystawy

Rozważania na temat „Euro w Polsce – jak i kiedy?” poprzedziła wystawa przygotowana przez Komisję Europejską we współpracy z Narodowym Bankiem Polskim.

Fot. 4. Wystawa „Euro, waluta europejska”

Źródło: archiwum Biblioteki.

Oddziaływanie wizualne, poza walorami informacyjnymi i edukacyjnymi, pełni również funkcję estetyczną. W holu wystawowym eksponowane są obrazy, plakaty i zdjęcia, a także publikacje Wydawnictwa Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz innych wydawnictw. Czytelnicy mogli oglądać obrazy pracowników naszego Uniwersytetu – prof. Jerzego Korcza-

Fot. 5. „Ekonomia i sztuka”, wystawa malarstwa prof. Jerzego Korczaka

Źródło: archiwum Biblioteki.

Fot. 6. III Ogólnopolska Konferencja Plakatowa 2015

Źródło: archiwum Biblioteki.

ka i prof. Antoniego Smoluka w cyklu wystaw „Ekonomia i sztuka”. Swoje prace plastyczne prezentowali także słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku. Dużym zainteresowaniem cieszyły się również wystawy plakatów: „Korean Culture trough LG Cluster” oraz prac nagrodzonych w konkursie „Ja, Ty, My... Europa”, zorganizowanym z okazji obchodów Europejskiego Roku Obywateli 2013. W holu Biblioteki tradycyjnie eksponowane są prace studentów katedr marketingu – uczestników kolejnych edycji Międzynarodowej Konferencji Plakatowej „Marketing i Zarządzanie”.

W ramach integracji wrocławskiego środowiska akademickiego Biblioteka Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii UW we współpracy z Biblioteką Główną UEW zorganizowały wystawę poświęconą profesorowi Wincentemu Stysiowi – ekonomiście, wykładowcy obu Uniwersytetów, rektorowi Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1956-1959 i założycielowi Oddziału Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego we Wrocławiu.

Stałą ekspozycją dokumentującą aktywność instytucji jest coroczna wystawa fotografii w cyklu „Biblioteka miejscem spotkań”. Wystawa jest zmieniana wraz z rozpoczęciem roku akademickiego.

Fot. 7. Targi pracy w holu Biblioteki

Źródło: archiwum Biblioteki.

Budowanie pozytywnego wizerunku Biblioteki przejawia się również w inicjatywach integrujących środowisko akademickie Uniwersytetu Ekono-

micznego. Biblioteka od 2011 roku jest wizytówką Uczelni. Nowy budynek Biblioteki stwarza możliwości organizowania dużych imprez, jak targi pracy, konferencje i wspólne kolędowanie.

Wycieczki

Nowa siedziba Biblioteki Głównej to nowoczesny gmach wzniesiony według założeń sformułowanych na konferencji Grupy Architektonicznej LIBER w 2006 r. w Utrechcie przez Andrew McDonalda (11 zasad projektowania bibliotek) [Żmigrodzka 2011 , s. 138-139].

Budynek biblioteczny spełniający światowe standardy jest atrakcyjnym obiektem zwiedzania. Od dnia otwarcia podczas inauguracji roku akademickiego 2011/2012 jedną z propozycji usług Biblioteki jest oprowadzanie po budynku. Indywidualne podejście do grup zwiedzających, które wynika z specyfiki danej grupy, spowodowało, iż wycieczki cieszą się niesłabnącym zainteresowaniem. Wśród zwiedzających znalazły się grupy najmłodszych odbiorców kultury czytelniczej – dzieci z wrocławskich przedszkoli i szkół podstawowych. Grupy te zazwyczaj rozpoczynają wycieczkę od zwiedzania

Fot. 8. Wycieczka przedszkolaków

Źródło: archiwum Biblioteki.

pokoju dzieciennego – lokalu przeznaczonego dla dzieci czytelników przebywających w Bibliotece. W programie wycieczek dla najmłodszych jest także wyszukiwanie materiałów, wypożyczanie i zwrot książek z użyciem karty elektronicznej. Jubileuszowe zjazdy absolwentów Uczelni gromadzą dawnych studentów, ciekawych zmian, które zaszły w ciągu minionych lat. Właśnie przemiany w Bibliotece najjaskrawiej ilustrują zastosowane innowacje. Automatyzacja prac bibliotecznych i rozwiązania architektoniczne w nowoczesnej bibliotece to temat wycieczek studentów Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego oraz słuchaczy Państwowego Pomaturalnego Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy we Wrocławiu. Wycieczki to także oferta towarzysząca innym wydarzeniom, które mają miejsce w Bibliotece.

Szkolenia i praktyki

Sale laboratoryjne wyposażone w komputery umożliwiają nie tylko prezentację zasobów elektronicznych Biblioteki i wskazanie baz adresowanych do poszczególnych wydziałów, lecz także prowadzenie ćwiczeń aktywizujących studentów do wyszukiwania danych faktograficznych. W szkoleniach biorą udział studenci Uniwersytetu Ekonomicznego wszystkich stopni – licencjatu, studiów magisterskich oraz doktoranckich. Szkolenia obejmują zagadnienia związane z wykorzystywaniem elektronicznych źródeł informacji i dostępem do nich. Program szkoleń dostosowany jest do stopnia i kierunku studiów.

Pozytywny wizerunek tworzony jest również poprzez organizowanie praktyk zawodowych. Program stażu jest zgodny z wymogami i oczekiwaniami jednostki kierującej studentów, lecz Biblioteka, odwołując się do zasady indywidualnego podejścia do użytkownika, dopasowuje zakres powierzonych zadań i godziny pracy do potrzeb i zainteresowań praktykantów. Specjalistyczne praktyki zawodowe odbywali także pracownicy innych bibliotek naukowych, którzy objęci byli obowiązkiem odbycia stażu wymaganego przy awansie zawodowym.

Czytelnia Europejska i Ośrodek Informacji Ekonomicznej oraz ich działalność w aspekcie więziotwórczym

Pełniąc funkcję Centrum Dokumentacji Europejskiej Czytelnia Europejska udostępnia zainteresowanym księgozbiór o tematyce unijnej. Materiały są dostępne na miejscu w komfortowo urządzonej pomieszczeniu wyposaż-

żonym w sprzęt komputerowy. Podstawą usługi są wysokie merytoryczne kwalifikacje pracowników, zdolnych w krótkim czasie dotrzeć do informacji na dany temat. Ośrodek Informacji Ekonomicznej, w ramach którego działa Czytelnia Europejska, zorientowany jest przede wszystkim na zdalną i bezpośrednią komunikację z klientem – użytkownikiem. Korzystając zarówno z księgozbioru Biblioteki, jak i subskrybowanych przez nią baz danych, zespół OIE pomaga w wyborze źródeł bibliograficznych. Odpowiedź na zadane za pośrednictwem poczty e-mail lub formularza elektronicznego pytanie jest formułowana w czasie nie dłuższym niż 24 godziny. Klientami ośrodka są przede wszystkim studenci, a usługa cieszy się dużym zainteresowaniem, stanowiąc przykład więziotwórczego oddziaływania struktur bibliotecznych. Realne korzyści, jakie wynosi czytelnik z takiego kontaktu, przekładają się na docenienie roli, jaką Biblioteka odgrywa w życiu akademickim.

Oprawa estetyczna Biblioteki Głównej

Wizualna oprawa infrastruktury bibliotecznej jest, jak w przypadku każdej instytucji, kwestią kluczową dla kształtowania się jej wizerunku, a co za tym idzie – więzi z czytelnikiem. Jest to wątek często pomijany w opracowaniach z zakresu bibliotekoznawstwa. Poprawnie przeprowadzony proces oznakowania przestrzeni biblioteki usprawnia komunikację⁸, ułatwia samoobsługę, dostarcza wrażenia dbałości o szczegóły i informuje o wiarygodnym profilu instytucji. Estetyczna strona oprawy jest sprawą drugorzędną: zgodnie z modernistycznym toposem sztuki użytkowej forma przekazu powinna wynikać raczej z jego funkcji. Zdobywcze dwudziestowiecznych pionierów pragmatycznego podejścia do projektowania zostały w ciągu kilkudziesięciu lat zaadaptowane na potrzeby korporacyjne. Z tych doświadczeń może korzystać także biblioteka.

Identyfikacja wizualna rozumiana szeroko, tj. obejmująca zarówno znak graficzny instytucji, jak i jej stronę internetową, materiały promocyjne i informacyjne, powinna zostać zaplanowana w sposób spójny przez osobę mającą odpowiednie kwalifikacje. Najbezpieczniejszą realizacją spójności wizualnej jest stosowanie ograniczonej liczby środków graficznych, np. krojów pism, użytych barw czy układów kompozycyjnych. Elementy oprawy graficznej

⁸ Co wydaje się szczególnie ważne w przypadku bibliotek otwartych, z dużą powierzchniową użytkową, z szerokim zakresem samoobsługi i podlegających automatyzacji: każdy, kto po raz pierwszy pojawi się w takim miejscu, może czuć się niepewnie co do sposobów użytkowania zbiorów.

powinny mieć wyznaczone miejsce w przestrzeni budynku – tak, żeby pojawiały się tylko tam, gdzie są potrzebne.

miejscu lub wypożyczać książki do domu za pośrednictwem znajdujących się w Strefie automatów, bądź w Wypożyczalni.
Książki można zwracać przez 24 godziny na dobę poprzez wrzutnięcie znajdującą się na zewnątrz budynku przy ulicy Wielkiej.

	Wypożyczalnia bud. U parter	Strefa Wolnego Dostępu bud. U piętra 1,2,3	Czytelnia Europejska, Ośrodek Informacji Ekonomicznej bud. W.1. piętro
PON.	11–18	11–18	10–17
WT.–CZW.	10–17	9–21	10–17
PT.	9–16	9–16	9–16
SOB.	10–17	9–21	10–17
ND.	NIECZYNNY		

3. piętro	2. piętro	1. piętro
Z	FR	PA
MK	E	S
IT	G	P
ST		SK
FA		H
M		F
GE		O
NS		V
CH		JL
B		
R		

- Nauki o zarządzaniu
- Marketing. Konsumpcja
- Informatyka
- Statystyka. Demografia
- Fizyka. Astronomia
- Matematyka
- Nauki o Ziemi
- Nauki stosowane
- Nauki chemiczne
- Nauki biologiczne
- Nauki o rolnictwie i żywności
- Finanse. Rachunkowość
- Nauki ekonomiczne
- Gospodarka
- Prawo. Polityka
- Nauki społeczne
- Pedagogika. Psychologia
- Sztuka. Kultura fizyczna
- Historia
- Filozofia
- Dział ogólny
- Kolekcje
- Językoznawstwo

Szatnia Biblioteki znajduje się w przyziemiu budynku U. Obsługa kont czytelniczych jest realizowana w Wypożyczalni i nie spożywać posiłków w obrębie Strefy Wolnego Dostępu.
Korzystanie z niej oraz na 1. piętrze Strefy Wolnego Dostępu.

Rys. 2. Fragment tablicy informacyjnej opracowanej przez Oddział Dokumentacji i Promocji

Źródło: Oddział Dokumentacji i Promocji UEW.

W obrębie budynków Biblioteki Głównej infrastruktura graficzna została osadzona w ustalonych odgórnie ramach: elementy promocyjne (np. plakaty promujące wydarzenia wewnątrz Biblioteki) pojawiają się na specjalnie do tego przeznaczonych stojakach. Umieszczanie takich materiałów jest możliwe jedynie za pośrednictwem Oddziału Dokumentacji i Promocji Biblioteki, która to jednostka odpowiada za całokształt oprawy estetycznej.

Rys. 3. Informacja w formie nalepki

Źródło: Oddział Dokumentacji i Promocji Biblioteki Głównej UEW.

Strefa Wolnego Dostępu, użytkowa dominanta budynku, została wyposażona w ułatwiające poruszanie się i odnajdowanie zbiorów mapy kierunkowskazy i etykiety, a także konieczne w niektórych przypadkach fragmenty regulaminu jednostki. Drobne ogłoszenia, takie jak informacja o możliwości skorzystania ze słuchawek czy konieczności odkładania używanych książek

ZAPISY
To proste. Ze strony www.bg.ue.wroc.pl wejdź do naszego katalogu komputerowego. W prawym górnym rogu kliknij na ikonkę rejestracji, wypełnij i... prawie gotowe! W ciągu 14 dni zgłoś się do Wypożyczalni lub na 1. piętro SWD i aktywuj konto.

LEGITYMACJA
Legitymacja studencka jest jednocześnie Twoją kartą biblioteczną. Pamiętaj, aby mieć ją ze sobą także przy aktywacji konta.

KATALOG
Katalog zawiera informacje o naszych zbiorach. Książki z lokalizacją Magazyn oraz Skrypty zamawiasz online i odbierasz w Wypożyczalni. Pozycje z lokalizacją Strefa Wolnego Dostępu rozmieszczone są na poszczególnych piętrach - samodzielnie wyszukujesz je i wypożyczasz.

GODZINY OTWARCIA
Z Biblioteki możesz korzystać codziennie. Informacje o godzinach otwarcia znajdziesz na naszej stronie internetowej.

OZNACZENIA KSIĄŻEK
Książki możesz wypożyczyć na 6 miesięcy. Wyjątki: Czerwony kwadrat: 4 tygodnie; Czerwony pasek: książka zostaje w Bibliotece. Paski żółte, pomarańczowe i zielone określają kolor piętra i lokalizację książki.

SYGNATURA
Znajdziesz ją z tyłu każdej książki, informuje o lokalizacji danego tytułu. W obrębie poszczególnych działów książki ułożone są alfabetycznie.

WI-FI
Na terenie całej Biblioteki możesz korzystać z bezprzewodowego dostępu do Internetu: DCINIE - External (bez hasła).

SKANERY
W ramach dozwolonego użytku możesz samodzielnie kopiować fragmenty książek i czasopism. Skanery znajdują się na każdym piętrze SWD oraz w Czytelnii Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych.

WYPOŻYCZANIE
Na każdym piętrze SWD możesz sam wypożyczać i zwracać książki. Wystarczy aktywowana wcześniej legitymacja i jedno kliknięcie.

KABINY PRACY INDYWIDUALNEJ
Skorzystaj z nich, jeśli chcesz pracować sam lub w grupie.

WRZUTNIA
Przez całą dobę możesz zwracać książki do wrzutni zewnętrznej (od ul. Wielkiej).

USEUGI ONLINE
Poprzez stronę www.bg.ue.wroc.pl możesz skorzystać z katalogu, usług on-line, baz danych, czasopism elektronicznych oraz Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Rys. 4. Broszura informująca nowych czytelników o podstawach korzystania z Biblioteki
Źródło: Oddział Dokumentacji i Promocji Biblioteki Głównej UEW.

na przeznaczone do tego wózki – zostały złożone jednym krojem pisma, z zastosowaniem tych samych reguł typograficznych. Schemat barwny oprawy graficznej często odwołuje się do wąsko zakrojonej kolorystyki poszczególnych pięter strefy.

Oprócz opisu infrastruktury, oprawa graficzna działań jednostki obejmuje także tworzenie ulotek i informatorów: ich treść różni się w zależności od grupy docelowej. Ulotka kierowana do świeżo zarejestrowanych czytelników operuje obrazkową formą objaśniającą kluczowe etapy w korzystaniu z zasobów (zasada działania Strefy Wolnego Dostępu, rola katalogu, wypożyczanie skryptów itp.). Drugi rodzaj ulotki powstał z myślą o osobach zainteresowanych profilem Biblioteki Głównej i jej księgozbiorem. Wzmiankowane materiały są projektowane przez pracowników Oddziału Dokumentacji i Promocji Biblioteki i drukowane na dostępnym w Bibliotece sprzęcie biurowym. W przypadku dużych formatów konieczne jest skorzystanie z usług drukarni.

Omówione powyżej aspekty oprawy graficznej odnoszą się w równym stopniu do infrastruktury materialnej i cyfrowej. W przypadku Biblioteki Głównej Oddział Dokumentacji i Promocji zajmuje się również projektowaniem materiałów na potrzeby komunikacji internetowej, za jej wygląd odpowiada jednak Oddział Informatyzacji i Zbiorów Elektronicznych.

O czym informuje architektura budynku?

Zamknięty w prostopadłościennie pięciokondygnacyjny budynek Biblioteki Głównej jest przykładem architektury mówiącej, tzn. informującej wyglądem o swojej funkcji⁹, chociaż robi to za pośrednictwem uniwersalnego, pragmatycznego schematu wypracowanego przez dwudziestowieczny modernizm. Wyodrębnione w fasadzie pionowe wykusze wraz z widocznymi w ich obrębie podziałami pięter mogą nasuwać skojarzenia z bibliotecznymi regałami. O bliskich relacjach funkcji budynku ze słowem pisany informują również porozrzucane po fasadzie aplikacje w kształcie liter (układających się w nazwę uczelni, której oficjalna kolorystyka również pojawia się w tej partii

⁹ Flagowymi realizacjami koncepcji architektury mówiącej są realizacje dziewiętnastowieczne, które – za pomocą wypracowanych we wcześniejszych okresach form – stworzyły swoisty system informacyjny architektury: świątynie katolickie były projektowane w nawiązaniu do realizacji średniowiecznych (neogotyki), architektura więzienna w odniesieniu do budownictwa obronnego (zamki i związane z obronnością elementy architektoniczne, np. blanki), wygląd synagog odsyłał często do stylu romańskiego czy mauretańskiego. Dzięki zakotwiczeniu takich odniesień w świadomości architektów i, później, także odbiorców funkcja wielu budynków z tamtego okresu może być określona bez zapoznawania się z dodatkowymi informacjami.

projektu). Dominujące przeszklenia wraz z szeroką, otwartą ze wszystkich stron partią schodów mają zapraszający charakter.

Fot. 9. Budynek Biblioteki. Widok od strony ul. Wielkiej

Źródło: archiwum Biblioteki.

Fot. 10. „Biblioteka miejscem spotkań” – coroczna ekspozycja w holu bibliotecznym

Źródło: archiwum Biblioteki.

Zabudowa ulicy Wielkiej jest zróżnicowana pod względem kolorystyki, wysokości i odległości od traktu jezdni, ale w przeważającej części przynależy do stylu międzynarodowego w swojej codziennej i niereprezentacyjnej adaptacji (są to budynki mieszkalne, przedszkole, budynki biurowe uczelni). Budynek biblioteczny umiejętnie wpasowano w kontekst tego mało specyficznego, acz chaotycznego miejsca: bryła budynku odpowiada sąsiedztwu, stonowana kolorystyka i odbijające obraz otoczenia szkło generuje pasywny, ale wciąż wyróżniający się charakter, zastosowane materiały (przeważają piaskowiec i wzmiankowane szkło) i dbałość o detale nadają budowli schludny, elegancki i funkcjonalny wygląd. Jego kontynuację stanowi wnętrze wraz z towarzyszącym mu wyposażeniem.

Komunikacja internetowa z czytelnikami

Upowszechnienie Internetu pozwoliło rozwinąć nowe kanały komunikacji pomiędzy Biblioteką a czytelnikiem. Do kontaktu z dyżurnymi bibliotekarzami służą formularze i adresy mailowe umieszczone na stronie Biblioteki oraz konta na portalach społecznościowych, które w przypadkach mniej złożonych kwestii wyparły tradycyjną komunikację mailową. Biblioteka ma konta na platformach Facebook, Twitter, Flickr i Gadu-Gadu.

Na budowę relacji z czytelnikiem w świecie cyfrowym składa się obsługa zapytań kierowanych do bibliotekarzy (powinna przebiegać w możliwie jak najkrótszym czasie) oraz działania o mniej formalnym charakterze. Regularne administrowanie kanałem komunikacyjnym sprzyja ociepleniu wizerunku biblioteki i jej personalizacji: posty Biblioteki na serwisie społecznościowym pojawiają się pomiędzy treściami generowanymi przez pojedyncze osoby. Oprócz udostępniania informacji praktycznych (np. dotyczących zmian godzin otwarcia), mogą pojawić się tu także ciekawe lub żartobliwe informacje, w luźny sposób dotyczące książki lub środowiska bibliotekarskiego.

Ważnym aspektem portali społecznościowych jest możliwość nawiązania dialogu z odbiorcą: ze względu jednak na ogólnodostępny charakter takiej wymiany oczywistym wymogiem jest wyczuwanie granic kultury i dobrego smaku¹⁰.

Rosnąca konkurencja na rynku edukacyjnym wymaga od jednostek naukowych zaangażowania w budowaniu wizerunku. Zarządzanie relacjami jest jednym z najistotniejszych aspektów przewagi konkurencyjnej. Budowa-

¹⁰ Dalsze informacje na temat komunikacji internetowej Biblioteki Głównej i czytelników można znaleźć w artykule autorstwa K. Wołowicz i M. Wecko w niniejszym tomie.

nie więzi pozwala na utrzymanie *status quo*, ale także gwarantuje konkurencyjność marki. Przeprowadzka Biblioteki Głównej do nowego gmachu otworzyła możliwości poszerzenia grona użytkowników. Przez stałe podnoszenie jakości usług informacyjno-bibliotecznych i przeniesienie ich do sfery wirtualnej tworzony jest wizerunek biblioteki nowoczesnej, przyjaznej, otwartej i spełniającej wymagania czytelników. Inicjatywy i działania promujące Bibliotekę, które wykraczają poza podstawowe jej zadania, tj. gromadzenie, informację i udostępnianie zbiorów, kreują pozytywny wizerunek marki niezbędny do wytworzenia więzi.

Literatura

- Altkorn J., 2004, *Wizerunek firmy*, Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Górnicza.
- Buszman-Witańska M., 2011, *Public relations uczelni*, [w:] Kostewicz W. (red.), *Public relations jako funkcja zarządzania w organizacjach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, s. 169-184.
- Centrum Promocji Informatyki, 2015, *XXIII seminarium z cyklu „Digitalizacja i promocja bibliotek cyfrowych w mediach społecznościowych”*, materiały z konferencji, Warszawa (15.04.2015) [materiały na płycie CD].
- Dewalska-Opitek A., 2009, *Sześć zasad kreowania zintegrowanego wizerunku przedsiębiorstwa jako pracodawcy*, *Zarządzanie Zasobami Ludzkimi*, nr 6, s. 25-40.
- Dewalska-Opitek A., 2010, *Model kreowania zintegrowanego wizerunku przedsiębiorstwa*, *Zeszyty Naukowe PEFM*, nr 3, s. 219-229.
- Geryk M. (red.), 2010, *Bibliotekarz: zawód czy powołanie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania w Gdańsku, Gdańsk.
- Grabowska D., Zybert E.B. (red.), 2012, *Biblioteka i informacja w aktywizacji regionalnej*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa.
- Konieczna D. (red.), 2011, *Biblioteka otwarta na zmiany* (materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Olsztyn, 20-22 września 2010), Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn.
- Pugacewicz I.H. (red.), 2013, *Biblioteki. Tożsamość. Kultura*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa.
- Kotler P., 1994, *Marketing: analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Wydawnictwo Gebethner i Ska, Warszawa.
- Matysiak D., 2014, *Biblioteka naukowa jako „trzecie miejsce” na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, *Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze*, nr 6, s. 59-76.
- Mazur-Kulesza K., 2012, *Dobór pracowników do służby bibliotecznej w kontekście nowoczesnego zarządzania biblioteką akademicką*, *Zarządzanie Biblioteką* nr 1, s. 61-71.
- Newark Q., 2006, *Design i grafika dzisiaj*, ABE Dom Wydawniczy, Warszawa.
- Szczepańska-Woszczyzna K., Dacko-Pikiewicz Z., 2012, *Marka uczelni w opinii jej interesariuszy na przykładzie Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej*, [w:] Kaczmarczyk M. (red.), *Uczelnie w przestrzeni publicznej. Zarządzanie, marketing, public relations*, Oficyna Wydawnicza Humanitas, Sosnowiec, s. 215-231.
- Tkaczyk P., 2011, *Zakamarki marki. Rzeczy, o których mogłeś nie wiedzieć, zapomnieć lub pominąć podczas budowania swojej marki*, One Press, Gliwice.

- Wrona K., 2012, *Identyfikacja wizualna – jej rola w kształtowaniu świadomości marki oraz komunikacji marketingowej* [online], *Prace Instytutu Lotnictwa*. MINIB 4, nr 225, s. 233-249, http://ilot.edu.pl/prace_ilot/public/PDF/spis_zeszytow/222_2012/12_Wrona.pdf, (5.11.2015).
- Świrad M., 2011, *Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby obecnych i przyszłych użytkowników*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 11-30.
- Żmigrodzka B., 2011, *Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 136-166.

Małgorzata Wecko, Katarzyna Wołowiec

KLIENT W BIBLIOTECIE – ANALIZA TREŚCI ZAPYTAŃ CZYTELNIKÓW

A CUSTOMER IN A LIBRARY – THE ANALYSIS OF THE CONTENT OF CUSTOMERS' QUERIES

Streszczenie: Artykuł prezentuje analizę treści zapytań online czytelników Biblioteki Głównej UEW oraz opis funkcjonalności narzędzi, które do tego celu wykorzystują. Analiza ilościowa pozwoliła prześledzić, które z wykorzystywanych przez czytelników narzędzi online cieszą się największym powodzeniem, jak klienci formułują zapytania w poszczególnych kwestiach oraz jakimi dysponują kompetencjami jako użytkownicy. Przeprowadzona analiza pozwoliła na zrozumienie oczekiwań użytkowników, a tym samym na dopasowywanie narzędzi komunikacji do stawianych przez nich wymogów.

Słowa kluczowe: usługi online, formularze online, zapytania, użytkownicy, klienci, kompetencje.

Summary: The article presents the analysis of the content of on-line queries and a description of the functionality of tools used by customers of the Main Library of the Wrocław University of Economics. The quantitative analysis allowed to investigate which of the on-line tools used by customers was the most popular one, how users expressed their queries on the given issues, and to estimate their level of customers' skills. The above analysis helped to understand customers' demands and to adjust communication tools to their requirements.

Keywords: on-line services, on-line forms, on-line questions, users, customers, skills.

„Kiedy wchodzę do dużej, ekskluzywnej biblioteki, jedna z kilku osób za ladą odrywa wzrok od krzyżówki i w kilka sekund rejestruje zwrot książek. Potem stoję sam wobec nieklarownie (klasyfikacja!) rozłokowanych zasobów, mało czytelnie opisanych, oraz zupełnie nie wiem, gdzie, z którego komputera i z jakich ofert online mógłbym skorzystać na miejscu, a być może również w domu. Ewentualne zapytanie jest utrudnione (łada) i częściej wywołuje zdziwienie aniżeli odpowiedź” [Wojciechowski 2011].

Ten – skądinąd humorystyczny – opis daje z jednej strony przygnębiający obraz zagubionego czytelnika w nieprzyjaznym miejscu: nowoczesna biblio-

teka jawi się tu na podobieństwo tokijskiej stacji metra w odbiorze przeciętnego Europejczyka: zautomatyzowana, modernistyczna przestrzeń, pozbawiona obsługi, nieczytelnie zorganizowana – nie wiadomo, dokąd pójść, nie wiadomo, jak szukać drogi, a do tego nie ma na dobrą sprawę, kogo zapytać o pomoc. Z drugiej – ujawnia rolę bibliotekarza, który w tak zorganizowanym miejscu powinien dla użytkownika stać się przewodnikiem i pomóc w oswojeniu przestrzeni.

Nie ma wątpliwości, że od 2011 roku Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu dołączyła do grona „ekskluzywnych” [Świrad 2011; Żmigrodzka 2011]. Nowoczesny budynek, z wielopoziomową Strefą Wolnego Dostępu, wyodrębnionymi agendami oraz wyspecjalizowanymi działami w połączeniu z dobrymi rozwiązaniami technicznymi i technologicznymi w pełni zasługuje na to miano. Już na etapie organizacji przestrzeni oraz przebudowywania zespołów ogromny nacisk kładziony był właśnie na obsługę użytkowników i ich komfort wykorzystania dostępnych – już nie tylko – zasobów, ale również rozwiązań infrastrukturalnych [Matysiak 2014].

Zaproponowane poniżej zestawienie zapytań klientów – zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich (za pomocą zróżnicowanych usług online) – nie tylko prezentuje zakres poruszanych zagadnień, pozwalając na ich tematyczne sklasyfikowanie, ale jednocześnie staje się próbierzem zarówno kompetencji klienta, jako użytkownika biblioteki, jak i jego komfortu korzystania z tego miejsca.

Z bibliotekarzem twarzą w twarz

Na podstawie codziennych, bezpośrednich kontaktów użytkowników z dyżurującymi bibliotekarzami najłatwiej ocenić, które aspekty funkcjonowania i organizacji jednostki nie są jasne dla użytkowników, co nastrocza im najwięcej problemów w korzystaniu z zasobów BG UEW oraz jakich informacji i w jaki sposób poszukują.

Średnio – według statystyki systemowej¹ – w naszej bibliotece obsługiwanych jest około 350 klientów dziennie. Bezpośrednie doświadczenie bibliotekarzy dyżurujących w Strefie Wolnego Dostępu pokazuje, że pytania dotyczące pozyskiwania informacji, a więc związane z wyszukiwaniem i gromadzeniem danych, jak również z obsługą techniczną dostępnych rozwiązań równoważą się ilościowo. Wbrew wprowadzającemu cytatowi nie jest zatem

¹ Na podstawie rejestracji użytkowników w systemie Prolib.

tak, że to sama orientacja przestrzenno-organizacyjna stanowi największą trudność.

Oczywiście komfortowe i efektywne korzystanie z zasobów oraz rozwiązań technicznych czy technologicznych wymaga pewnych kompetencji. Teoretycznie – poza obowiązkowymi zajęciami z przedmiotów *elektroniczne źródła informacji naukowej* oraz *zajęcia biblioteczne* i *przysposobienie biblioteczne* dla studentów naszej uczelni, powadzonych przez pracowników BG UEW – klienci mają pełny opis możliwości i zasad korzystania z biblioteki dostępny na naszej stronie internetowej. W praktyce jednak właśnie od bibliotekarzy oczekują wyjaśnienia wszystkich niejasności, w zakresie zarówno samego dotarcia do poszukiwanego źródła, jak i właściwego gromadzenia danych.

Zatem to właśnie na pracownikach Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej oraz Ośrodka Informacji Ekonomicznej [Czyż, Grzelczak, Kościewicz 2016] spoczywa ciężar bezwzględnej kompetencji i profesjonalizmu w powierzonych im zadaniach [Kisiłowska 2010].

Nie wymaga objaśnienia twierdzenie, że komunikacja bezpośrednia z klientem różni się zasadniczo od pośredniej. Niemniej należy wyraźnie zaznaczyć, że pośrednia – przeciwnie do bezpośredniej – wymaga znacznie większych kompetencji od użytkownika, ponieważ już sama formuła konstruowania zapytania wiąże się z precyzowaniem zagadnienia i nie pozostawia miejsca na uzupełnienie (lub tylko w wąskim zakresie). Jeśli zatem z komunikacji bezpośredniej z klientem usunąć by te zapytania, które bazują na jej charakterze (anegdotyczne – choć autentyczne – przykłady: Czy pożyczy mi Pani długopis na egzamin? Na której półce stoi profesor Jajuga? Gdzie jest toaleta? Jak ma na imię ta dziewczyna, która teraz weszła? Czy mogę zostawić coś dla kolegi?), okaże się, że tematycznie przekrój pozostałych zagadnień pokrywa się całkowicie z tymi, które prezentujemy poniżej.

Bibliotekarz online

O znaczeniu usług zdalnych dla współczesnych bibliotek nie trzeba już nikogo przekonywać. Łatwość dostępu do informacji, jej natychmiastowe przekazanie oraz rozpowszechnienie jest podstawą w dzisiejszym świecie, nie ma zatem większego sensu uzasadniać, dlaczego także biblioteki decydują się na bardziej rozbudowane usługi wirtualne [Nowe technologie w bibliotece 2015]. Ich różnorodność jest znakiem czasu (publiczny katalog online czy wykorzystanie komercyjnych komunikatorów i portali w kontakcie z klientem: Gadu-Gadu, fanpage na Facebooku, Twitter) i w dużym stopniu zależy od potrzeb klientów bibliotek oraz – niekiedy – możliwości finansowych jedno-

stek. W przypadku BG UEW szerokie, choć wciąż rozbudowywane spektrum usług wirtualnych, nad którym pieczę sprawuje Oddział Informatyzacji i Zbiórów Elektronicznych, umożliwia klientom wieloaspektowe (uzyskanie informacji, przeszukanie zasobów oraz ich gromadzenie) działanie oraz kontakt z bibliotekarzami bez konieczności wychodzenia z domu [Wecko 2011].

Analiza zapytań online klientów BG UEW pokazuje, do jakich celów narzędzia – takie jak Gadu-Gadu, Facebook (fanpage), adres e-mail czy formularze dostępne na portalu biblioteki – są wykorzystywane i jakie wiążą z nimi oczekiwania. Na podstawie proponowanej analizy można również prześledzić, które z wykorzystywanych przez czytelników narzędzi online cieszą się największym powodzeniem, jak formułują oni zapytania w poszczególnych kwestiach oraz jakimi dysponują kompetencjami jako użytkownicy.

Formularze online

Analiza treści zapytań z formularzy online nie pozostawia wątpliwości, że korzystający z nich klienci należą do grupy o wysokich kompetencjach, nie sprawia im kłopotu precyzyjne sformułowanie pytania i poszukują już konkretnych danych. Inna rzecz, że sama konstrukcja formularza – jak wspomniano wcześniej – nie pozostawia swobody klientowi i wymusza stosunkowo skondensowaną treść.

Poniżej prezentujemy przegląd najczęstszych pytań naszych klientów zadawanych przez formularze: *informacja bibliograficzna, informacja ekonomiczna, zapytaj bibliotekarza oraz uwagi i opinie*.

*Informacja bibliograficzna*²:

- prośba o podanie literatury na wskazany temat;
- dobór bibliografii;
- poszerzenie bibliografii;
- sprawdzenie, czy w bibliotece znajdują się pozycje podane przez klienta.

Informacja ekonomiczna:

- wskazanie literatury dotyczącej ogólnego zagadnienia;
- informacje na konkretny temat (projektu, pracy dyplomowej, zaliczeniowej) – wskazanie adekwatnej literatury (np. „Witam, piszę pracę licencjacką na temat optymalizacji podatkowej w zakresie kosztów uzyskania przychodu przy posiadaniu samochodu w działalności gospodarczej

² Użytkownikom trudność sprawia rozróżnienie informacji bibliograficznej od ekonomicznej.

w podatku dochodowym od osób fizycznych. Czy mogłaby mi Pani zaproponować kilka pozycji związanych z moim tematem?”);

- informacje o bazach danych: jakie subskrybujemy oraz wskazanie własnych, ponadto pytania o możliwość zakupienia dodatkowych źródeł elektronicznych;
- wskazanie konkretnych artykułów i prośba o odnalezienie ich cyfrowej lokalizacji;
- informacje na temat archiwalnych wydań czasopism, raportów itp.;
- dostępność danych statystycznych (wersje drukowane, cyfrowe).

Zapytaj bibliotekarza:

- realizowanie zamówień międzybibliotecznych;
- prośby o wykonanie odbitek ksero, skanów, ewentualnie wskazanie wersji cyfrowej (książki, artykułu itp.);
- przypomnienie hasła, numeru konta bibliotecznego;
- zapytania o czasopisma, jak odnaleźć je w katalogu;
- zasady korzystania ze Strefy Wolnego Dostępu;
- prośby o podanie literatury na wskazany temat;
- korzystanie z takich funkcjonalności, jak: rezerwacja i zamawianie dokumentów, czym się różni rezerwacja od zamówienia;
- korzystanie ze zbiorów biblioteki na specjalnych zasadach, np. przez członków kół naukowych;
- ogólne informacje na temat organizacji i funkcjonowania biblioteki;
- informacje na temat konta bibliotecznego;
- informacje na temat działów tematycznych w Strefie Wolnego Dostępu;
- korzystanie z zasobów biblioteki (co? gdzie? kto? kiedy? jak?);
- korzystanie z baz danych, elektronicznych książek itp.

Uwagi i opinie:

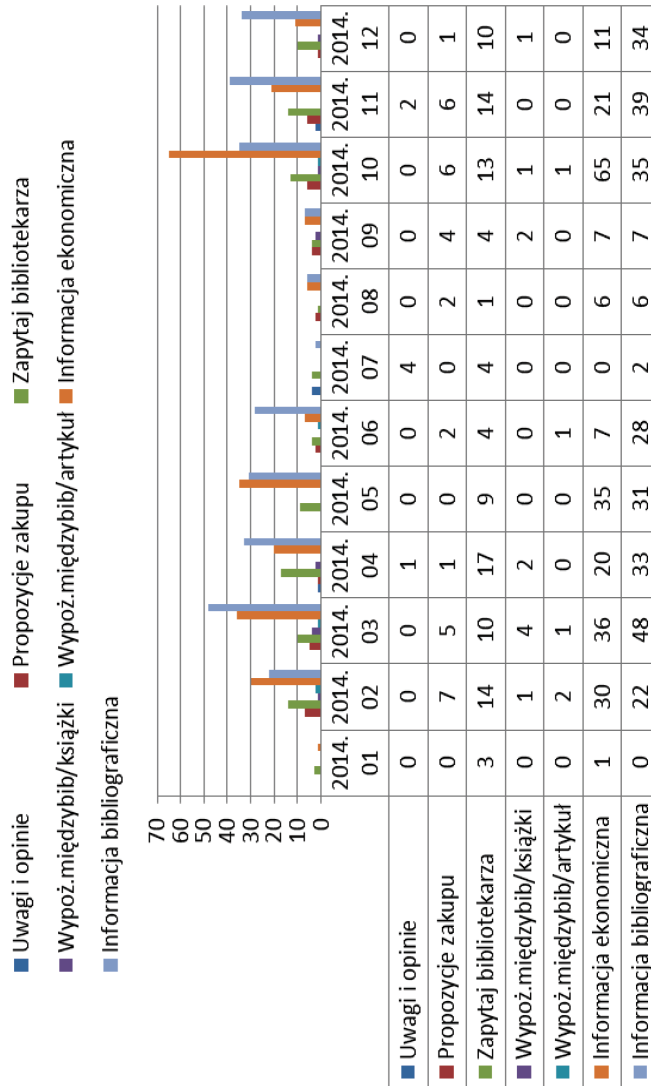
- zasady korzystania z kabin pracy indywidualnej;
- problemy z zalogowaniem na konto biblioteczne.

Podsumowanie usług online

Zapytania w poszczególnych formularzach – jak widać w zestawieniu – odpowiadają ich funkcjom, poza problematycznym dla klienta rozróżnieniem formularza informacji ekonomicznej i bibliograficznej. Przyglądając się analizie statystycznej (zob. rys. 1), można zauważyć, że do pewnego stopnia wahanie liczby zapytań reguluje naturalny cykl roku akademickiego.

Nie ma w tym niczego dziwnego, biorąc pod uwagę, że biblioteka naukowa (uniwersytecka) za swoich głównych klientów ma studentów i pra-

Usługi on-line za rok 2014

Rys. 1. Zestawienie usług online w BG UEW w roku 2014

Źródło: opracowanie własne.

owników naukowych. Zastanawiający może być inny fakt, wynikający z tej analizy: okazuje się, że w ciągu całego prezentowanego okresu nie widać żadnej tendencji ilościowej (wzrastającej lub malejącej) korzystania z narzędzia, jakim jest formularz online. Nasuwa się zatem wniosek, który powinien znaleźć swoje uzasadnienie w dalszych badaniach: ponieważ zainteresowanie

tym narzędziem, które jest jednym z wielu dostępnych dla naszych użytkowników, nie wzrasta, ale – co równie symptomatyczne – nie maleje, oznaczać to może, że zostało „przyswojone” czy może „oswojone” przez klientów naszej biblioteki i korzystanie z niego stało się naturalne i powszechne.

Mail biblioteka@, czyli list w butelce

Innym rodzajem możliwości zwrócenia się przez użytkownika BG UEW z pytaniem jest biblioteczny, ogólny adres e-mailowy, z którego – jak podaje nasza witryna internetowa – korespondencja trafia do sekretariatu jednostki.

Prezentowany poniżej przegląd zapytań wyraźnie pokazuje, że – poza uwagami mającymi charakter ogólny, jak na przykład niedziałające Wi-Fi – nie różnią się one od tych zawartych w formularzach. Wydaje się to o tyle interesujące, że nie sposób znaleźć wytłumaczenia dla takiego wyboru drogi komunikacji z bibliotekarzem, jeśli pytania dotyczą np. prolongat czy logowania do konta bibliotecznego. Są przecież dostępne – poza formularzami – wszystkie spersonalizowane adresy mailowe do bibliotekarzy oraz adresy poszczególnych oddziałów BG UEW.

Wniosek, który w tym wypadku nasuwa się samoistnie, jest następujący: w praktyce okazuje się, że najważniejszy dla klienta jest sam kontakt z biblioteką i możliwość zadania pytania. Mniej istotne jest, jaką będzie miał formę. Formularze jednak mają tę przewagę nad zwykłym adresem internetowym biblioteki, że jako sprecyzowane i określone narzędzie z założenia służą konkretnemu celowi, co od razu sugeruje klientowi, że jego pytanie trafi do osoby, w której kompetencjach leży odpowiedź. Nieco inaczej wygląda w tym kontekście adres mailowy biblioteka@, ponieważ korzystanie z niego przypomina nieco list w butelce: nie wiadomo właściwie, kiedy i do kogo trafi.

Poniżej zestawiono najczęściej powtarzające się zagadnienia kierowane na adres mailowy biblioteki:

- prośba o hasło do Ibuk Libra;
- prośba o przypomnienie haseł do serwera proxy;
- skarga na Wi-Fi;
- poinformowanie o nieczynnej wrzutni, wskutek czego studentka nie mogła zwrócić książki, a nie chce, by na jej koncie powstało zadłużenie;
- prośba o prolongatę książek na koncie czytelnika;
- problem z zalogowaniem się do konta bibliotecznego;
- problem z liczbą książek na koncie czytelnika po tym, jak zwrócił książki przez wrzutnię elektroniczną.

Łapka w górę, czyli użytkownik na fanpage'u BG UEW

Fanpage ze swojej natury spełnia zupełnie inne funkcje niż przedstawione powyżej narzędzia kontaktu użytkownika z jednostką. Droga komunikacji, którą otwiera, nie jest w żaden sposób związana z doraźnymi potrzebami użytkowników biblioteki, a jedynie (aż!) buduje wokół niej społeczność na zasadzie emocjonalnego zaangażowania [Lityński 2015]. Jest więc w większym stopniu narzędziem promocji i budowania więzi z klientem niż *stricte* komunikacji.

Od 2010 r. BG UEW „polubiło” 1301 osób, średnio tygodniowo do grona „zaangażowanych” dołącza osiem osób. Można powiedzieć, że ten wynik nie jest oszałamiający. Nie należy jednak w tym kontekście zapomnieć, że mówimy o bibliotece naukowej – miejscu gromadzenia materiałów do mozolnie pisanych prac, pełnym twardych krzesel, na których uczono się na wszystkie niezdane później egzaminy, oraz ostatnim polu bitwy przed strasznymi zaliczeniami. To – oczywiście żartobliwe – przedstawienie biblioteki nie jest tu bezzasadne – emocjonalny związek klienta z biblioteką naukową może opierać się wyłącznie na szacunku do zgromadzonych w tym miejscu zasobów i kompetencji pracowników, a zatem nie jest to ten rodzaj emocji, który wyraża się „łapką w górę”. W takim kontekście liczba naszych „polubień” nie staje się powodem do smutku.

Ze specyfiki akurat tego narzędzia komunikacji wynika zatem fakt, że pojawiające się z jego wykorzystaniem pytania rzadko mają charakter ściśle związany z funkcjonowaniem biblioteki i korzystaniem z jej zasobów, a częściej przybierają charakter społecznościowych postulatów, promowania różnych inicjatyw oraz wyrażania opinii o bibliotece.

Poniżej prezentujemy przykłady komunikacji z wykorzystaniem naszego fanpage'a w podziale na kategorie tematyczne (materiał za okres: wrzesień 2012-październik 2015).

Promuj i „polub” nas

Najczęstsze propozycje i prośby, m.in. stowarzyszeń studenckich, takich jak WIGGOR czy Kuźnie Kadr, dotyczą możliwości opublikowania na naszym fanpage'u np. notatki oraz grafiki o naborze do ich organizacji; pojawiają się również wpisy mające na celu zachęcenie w możliwie atrakcyjny sposób studentów do wzięcia udziału w konkursie językowym, nagłośnienie i wsparcie promocji wydarzenia ważnego dla studentów wrocławskich uczelni wyższych. Zamieszczane są również linki do informacji o ostatnich

wolnych miejscach na szkolenie, prośby o wsparcie w postaci promocji na naszym fanpage’u konferencji, o udostępnienie informacji o programie, wraz z linkami i grafiką, np. mentoringu.

Zdarza się również, że prośby dotyczą opublikowania na naszej tablicy informacji o nowej ofercie studiów podyplomowych UEW, o bezpłatnych warsztatach dla studentów „Biznes w praktyce” organizowanych przez firmę Danone. Pojawiają się także apele o wsparcie poprzez promocję akcji zbierania funduszy na modernizację i wyposażenie biblioteki dziecięcej w Centrum Zdrowia Dziecka, a także zachęty do „polubienia” innych fanpage’ów itd.

Bibliotekarz na Facebooku

Najczęstsze pytania do bibliotekarzy dotyczą: podania numeru konta bibliotecznego lub sposobu na jego odzyskanie lub przypomnienie, przedłużenia terminu odbioru książek, informacji na temat godzin otwarcia biblioteki, prośby o sporządzenie literatury załącznikowej do pracy licencjackiej, terminu poprawienia lub zaliczenia kursu e-learningowego, możliwości wypożyczenia książek przez studentów z innych uczelni; prośby o pomoc przy zalogowaniu się po uaktywnieniu konta bibliotecznego.

Promocja książki na „fejsie”

Nasi użytkownicy często na fanpage’u szukają możliwości promocji wydarzeń, które ich samych interesują. Proszą m.in. o zwrócenie uwagi na link do tekstu „Czy istnieje idealna biblioteka?”; o opublikowanie artykułu, stwierdzając: „Jeśli uważają Państwo tekst za ciekawy, będzie mi miło, gdy zostanie udostępniony na Waszym fanpage’u”; o zamieszczenie informacji: „Oddaj książki w dobre ręce! Masz niepotrzebne już książki? Chcesz poznać innych czytelników i otrzymać nowe tytuły do kolekcji? Podziel się swoimi zbiorami z innymi.” itd. Pojawiają się również prośby o przyjęcie zaproszenia na fanpage „Lustro Biblioteki”, o umieszczenie reklamy firmy przygotowującej książki na zamówienie lub zachęty do zobaczenia linku, pod którym mieści się zdjęcie ciekawej biblioteki lub księgarni.

Kot i inne dziwy, czyli facebookowy festiwal różności

Zdarzają się i takie prośby, jak: zamieszczenie informacji na temat kota, który został znaleziony na kampusie UEW; przysyłane są łańcuszki szczęścia

lub amatorska poezja czy fragmenty prozy (próby zaistnienia ze swoją twórczością).

Gadaj-Gadaj, czyli szybko i sprawnie zapytaj bibliotekarza

Choć komunikator Gadu-Gadu stracił na popularności (w stosunku do pierwszej dekady XXI wieku) – ze względu na pojawiające się inne narzędzia służące porozumiewaniu się – w komunikacji na linii klient-bibliotekarz w BG UEW nadal jest wykorzystywany. Ma bowiem niezaprzeczalne atuty: komunikacja wirtualna za pomocą GG odbywa się w czasie rzeczywistym i nie wymaga przygotowania ze strony klienta (poza uruchomieniem programu). Użytkownik, który korzysta z tego narzędzia, najczęściej liczy na rozwiązanie jakiegoś doraźnego problemu, czyli otrzymanie odpowiedzi od razu.

Komunikator GG w naszej bibliotece obsługiwany jest w Czytelni Czasopism i Zbiorów Specjalnych, gdzie dyżurujący bibliotekarze odpowiadają na pytania czytelników. Sprzyja temu charakter agendy, w której – w stosunku do pozostałych – ruch czytelników jest ograniczony, a dodatkowo obowiązuje zachowanie bezwzględnej ciszy.

Prezentowany poniżej przegląd zapytań pokazuje, że to narzędzie służy klientom wyłącznie do szybkiego znalezienia odpowiedzi na pytania najczęściej dotyczące funkcjonowania i organizacji biblioteki lub też przekazania szybkiej informacji.

Oto najczęściej poruszane kwestie:

- Przypomnienie hasła do konta bibliotecznego.
- Zapytania na temat norm – gdzie i jak korzystać.
- Czy są pobierane opłaty za przetrzymanie książek na koncie.
- Informacja o rozkładzie książek na poszczególnych piętrach, klasyfikacja według działów.
- Informacja o blokadach na kontach: dlaczego, na jak długo?
- Informacja od czytelnika dla bibliotekarza, że nie działają głośniki w komputerze.
- Kto może korzystać z Czytelni Czasopism?
- W jaki sposób zamawia się książki przez Internet?
- Godziny otwarcia biblioteki.
- Kto może korzystać z biblioteki, kto z SWD?
- Kiedy i gdzie można odebrać zamówione książki?
- Gdzie najwygodniej zwracać książki, czy wrzutnia jest otwarta 24/7?

- Kto może korzystać z baz?
- Ile można maksymalnie wypożyczyć książek, mając status „student”?
- Czy studenci innych uczelni mogą swobodnie korzystać z biblioteki?
- Jakie informacje można uzyskać w Ośrodku Informacji Ekonomicznej?
- Jak odczytywać sygnatury na książkach w Strefie Wolnego Dostępu?
- Jak korzystać z platformy Ibuk Libra i gdzie uzyskać PIN do bazy?
- Jak korzystać z baz danych?
- Czy jest możliwość skanowania książek na terenie Strefy Wolnego Dostępu i ile to kosztuje?
- Jak założyć konto biblioteczne?
- Do jakiej grupy (publikacje zwarte czy artykuły naukowe) w bibliografii pracy magisterskiej zakwalifikować konkretne źródła?
- Czytelnicy zwracają uwagę, że poszukiwane przez nich książki nie są zwracane przez innych użytkowników w terminie.
- Czy wrzutnia zewnętrzna przy bibliotece jest czynna całą dobę?
- Pytania o e-learning.

Zaprezentowany przegląd zapytań drogą *online* klientów BG UEW pokazuje przede wszystkim, że zainteresowanie tego typu usługami jest duże. Właśnie dlatego w naszej Bibliotece zdecydowano o wprowadzeniu ich w rozbudowanej formie: od wyspecjalizowanych formularzy do komercyjnych komunikatorów. Choć wszystkie one służą jednemu celowi – ułatwieniu kontaktu klienta z bibliotekarzem – ich zróżnicowana funkcjonalność determinuje również wybór konkretnego narzędzia przez użytkowników.

Nie ma wątpliwości, że nowe technologie sprzyjają rozwojowi informacji naukowej, ułatwiają klientom dotarcie do konkretnych danych i poprawiają czas realizacji odpowiedzi na zapytania. Ich różnorodność nie dezorientuje użytkowników, którzy niemal bezbłędnie wybierają najlepsze do danego celu narzędzie.

Wirtualne komunikatory, szczególnie omówione tu Facebook i GG, mają tę zaletę, że jednocześnie pozwalają użytkownikom na kontakt wykraczający poza informację biblioteczną i naukową. Dlatego bibliotekarze często są tą drogą pozdrawiani przez klientów, informowani o pogodzie lub miłych (rzadko niemiłych) sytuacjach, które spotkały ich w BG UEW; użytkownicy życzą również pracownikom dobrego dnia, składają życzenia z różnych okazji – jednym słowem podtrzymują pozainstytucjonalny kontakt, być może w imię żartobliwej zasady: bibliotekarki zadowolone, terminy zwrotu przedłużone.

Literatura

- Kisilowska M., 2010, *O relacji czytelnik–bibliotekarz*, [w:] *Biblioteka w sieci – sieć w bibliotece*, Wydawnictwo SBP, Warszawa, s. 51-89.
- Czyż J., Grzelczak B., Kościewicz D., 2016, *Usługi z zakresu informacji ekonomicznej w bibliotece akademickiej*, [w:] *Biblioteka na miarę: przestrzeń, zasoby, usługi*, Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Lityński K., 2015, *Strona biblioteki na Facebooku – z czym to się je?*, <http://www.slideshare.net/FMB6/strona-biblioteki-na-facebooku-z-czym-to-si-je-krzysztof-lityski-dominika-paleczna-9657991> (10.12.2015).
- Matysiak D., 2014, *Biblioteka naukowa jako „trzecie miejsce” na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze, nr 6.
- Nowe technologie w bibliotece – dodatek do „Poradnika Bibliotekarza”*, http://issuu.com/poradnikbibliotekarza/docs/nowe_technologie_net/0 (10.12.2015).
- Świrad M., 2011, *Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby obecnych i przyszłych użytkowników*, [w:] *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 11-30.
- Wecko M., 2011, *Portal biblioteki pomostem w komunikacji i wymiany informacji między biblioteką a jej użytkownikiem*, [w:] *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 67-85.
- Wojciechowski J., 2011, *Aktualia*, *Bibliotekarz*, nr 6.
- Żmigrodzka B., 2011, *Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki*, [w:] *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 136-165.

Małgorzata Jastrzębska

UŻYTKOWNIK BIBLIOTEKI. ANALIZA POTRZEB I POZIOMU ZADOWOLENIA

LIBRARY USER - THE ANALYSIS OF NEEDS AND LEVEL OF SATISFACTION

Streszczenie: Artykuł prezentuje wyniki przeprowadzonych badań dotyczących satysfakcji użytkowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Celem było określenie poziomu zadowolenia użytkowników biblioteki w zakresie dostępu do zasobów naukowych, rozmieszczenia księgozbioru, jakości i poziomu pracy pracowników biblioteki oraz dostępności i godzin otwarcia. Informacje uzyskane w wyniku badań pozwolą sprecyzować opinie o bibliotece w kontekście przemian, które nastąpiły w jej funkcjonowaniu, określić mocne i słabe strony, a także wskazać potrzeby użytkowników, na które należy zwrócić uwagę w przyszłości. Badanie, za pomocą ankiety, przeprowadzono wśród pracowników naukowo-dydaktycznych, doktorantów oraz studentów wszystkich form studiów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Słowa kluczowe: satysfakcja, biblioteka, użytkownicy, zasoby.

Summary: The article presents the results of conducted research regarding the satisfaction of users' of the Main Library of the Wrocław University of Economics. The purpose was to determine the level of users' satisfaction regarding the access to scientific resources, placement of books, quality and level of the librarians' work and availability and also the opening hours. The information acquired due to the research would allow forming opinions about the library in the context of changes that had been made in the library's functioning, determine weak and strong aspects and also point the users' needs on which there should be attention in the future. The research by using questionnaires was conducted among scientific workers and students of all courses of the Wrocław University of Economics.

Keywords: satisfaction, library, users, resources.

Wstęp

Współczesne społeczeństwo, określane w literaturze jako społeczeństwo oparte na wiedzy, cechuje ciągła potrzeba rozwoju, zdobywania i aktualizowania informacji. Głównym źródłem realizacji tych działań są m.in.: instytu-

cje informacyjne, instytucje kulturalne i oświatowe. W ostatniej tu wymienionej grupie znajdują się biblioteki, zwłaszcza uczelniane.

Sprostanie wymaganiom społeczeństwa opartego na wiedzy wymaga od wskazanych powyżej instytucji tworzenia przyjaznego wizerunku, który zachęci odbiorców do korzystania z ich usług. Cywilizacyjny rozwój determinuje kierunek ich działań, wprowadzając elementy marketingu jako ścieżki komunikacji z odbiorcą. Podstawowe w marketingu przedsiębiorstw pojęcia produktu, ceny, rynku w odniesieniu do bibliotek można przekształcić odpowiednio na pojęcia księgozbioru, dostępności, czytelników. Wspólnym czynnikiem pozostaje usługa, której jakość wpływa na realizację podstawowych zadań zarówno w przedsiębiorstwach, jak i bibliotekach¹.

Jakość świadczonych usług w przedsiębiorstwach weryfikują prowadzone cyklicznie badania, określając mocne i słabe strony działalności. Dotyczą one warunków funkcjonowania, poziomu realizacji zadań, poziomu zadowolenia odbiorców usług. Również w przypadku bibliotek uczelnianych coraz częściej prowadzi się badania określające poziom zadowolenia ze świadczonych przez nie usług.

Celem określenia poziomu realizacji oczekiwań użytkowników biblioteki wprowadzono wskaźnik *satysfakcji użytkowników*². Badanie satysfakcji użytkowników pozwala identyfikować mocne i słabe strony oferowanych usług bibliotecznych, określić problemy, wyznaczyć kierunki działań zmierzających do udoskonalenia usług oraz wpłynąć na zwiększenie motywacji pracowników biblioteki [Habit 2009].

Wyniki badań poziomu satysfakcji użytkowników biblioteki prowadzone były w skali krajowej, w uczelniach o różnym profilu funkcjonowania, w zróżnicowanych systemowo i strukturalnie bibliotekach. Prezentowane podczas konferencji, publikowane w materiałach pokonferencyjnych oraz na stronach internetowych stanowią źródło informacji pomocne dla zwiększenia poziomu usług w różnych aspektach³.

¹ Temat marketingu w bibliotekach uczelnianych został szerzej przedstawiony w publikacji m.in. Iwony Sójkowskiej: www.library.put.poznan.pl/2005/pdf/3_5.pdf [odczyt 17.11.2015].

² Wskaźnik satysfakcji określiło Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, tworząc ujednolicony kwestionariusz do badań satysfakcji użytkowników bibliotek w Polsce: www.sbp.pl/repository/SBP/strategia/2011/Badanie_satysfakcji_uzytownikow_bibliotek_SBP_grudzien_2011-1.pdf [odczyt 20.11.2015].

³ Wiele z opublikowanych badań odnaleźć można na stronie internetowej www.ebib.pl.

Biblioteki – podstawy funkcjonowania, cele

Biblioteki uczelniane stanowią charakterystyczną grupę wśród bibliotek ze względu na ich połączenie z uczelnią, w ramach której funkcjonują. Podobnie jak dla bibliotek publicznych podstawę prawną ich działania stanowi Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. nr 85, poz. 539), a ze względu na określony profil bibliotek uczelnianych obowiązuje je również Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. nr 65, poz. 385)⁴. Powoływane uchwałą Senatu funkcjonują, opierając się na statucie uczelni i w ramach jej struktury organizacyjnej.

Podstawowym zadaniem biblioteki uczelnianej jest wspieranie procesu dydaktycznego przez umożliwianie dostępu do szeroko rozumianej wiedzy. Współczesne biblioteki uczelniane stanowią zarówno zaplecze do zdobywania informacji w obrębie profilu danej uczelni, jak i przestrzeń do organizowania paneli dyskusyjnych, spotkań z osobami publicznymi, osobami ze świata mediów, polityki lokalnej, regionalnej czy też krajowej. Wraz z rosnącym zainteresowaniem i zapotrzebowaniem na pogłębianie wiedzy w pokrewnych bądź odmiennych dziedzinach biblioteka stała się miejscem otwartym, miejscem wymiany poglądów, poszukiwania informacji.

W literaturze przedmiotu coraz częściej pojawia się określenie biblioteki jako „trzeciego miejsca”. Pojęcie to wprowadzone przez socjologa Raya Oldenburga odnosi się do przestrzeni, w której odbywają się czasem przypadkowe towarzyskie spotkania, np. kafejek, pubów, kawiarni czy też centrów handlowych, banków. Miejsca te stanowią fundament budowania relacji pomiędzy uczestnikami spotkania, stwarzają warunki do relaksu bądź załatwiania swoich spraw [Łabiszewska 2011].

Osoby odwiedzające bibliotekę mają zróżnicowane oczekiwania względem biblioteki. Pracownicy naukowo-dydaktyczni poszukują specjalistycznej, skonkretyzowanej wiedzy. Ważny dla nich jest dostęp do literatury, także zagranicznej. Zróżnicowane wymagania mają studenci, w zależności od kierunku, trybu i stopnia studiów. Wspólnym punktem wydają się oczekiwania dotyczące profesjonalnej obsługi oraz łatwego i szybkiego dostępu do danych, a także dogodnych godzin otwarcia [Kosik 2003]. Wiąże się z tym odpowiednia polityka funkcjonowania w zakresie gromadzenia, udostępniania księgozbiorów, różnorodne, zwłaszcza zdalne, sposoby korzystania z biblioteki dostęp do baz danych [Pośnik 2003].

⁴ Dokładne informacje na temat podstaw prawnych funkcjonowania bibliotek zostały opisane m.in. przez Małgorzatę Serafin: www.ebib.pl/2004/53/serafin.php [odczyt 16.12.2015].

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (BG UEW) funkcjonuje od roku 1947. W ciągu minionych dekad jej struktura, lokalizacja, zakres działania i zasady funkcjonowania przeszły wiele zmian. W obecnym kształcie biblioteka funkcjonuje od roku 2011, w którym to umiejscowiono ją w ramach Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej, działającego przy Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu. Zasadnicze zmiany odnosiły się do przekształcenia czytelnicy w Strefę Wolnego Dostępu, której czteropiętrowa struktura umożliwia swobodne poruszanie się po tematycznie usytuowanych działach w poszukiwaniu potrzebnych informacji. Dodatkowo na każdym piętrze podczas otwarcia biblioteki dyżurują pracownicy, których zadaniem jest udzielanie pomocy, wskazówek i dbałość o porządek księgozbioru. Wprowadzono również zmiany systemowe i proceduralne w odniesieniu do rejestracji i korzystania z zasobów biblioteki.

Przekształcenia, które nastąpiły w ostatnich 5 latach, wskazują na podążanie biblioteki za zmianami, które następują w otoczeniu, i na dostosowywanie funkcjonalności biblioteki do wymogów użytkowników. Rosnące oczekiwania względem dostępności do wiedzy, informacji zapisanej w różnorodnej formie, czy to pisemnej czy elektronicznej, determinują kierunek działań biblioteki.

Wiedza zdobywana jest nie tylko w wyniku studiowania księgozbiorów. Źródłem informacji są również konferencje, dyskusje, mniej lub bardziej formalne spotkania. Również polityka funkcjonowania BG UEW podąża w tym kierunku. Poprzez organizowanie wielu spotkań o charakterze informacyjno-naukowym stała się „trzecim miejscem” w przestrzeni uczelni [Matysiak 2014].

Opis badania

Ankieta przeprowadzona wśród pracowników i studentów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy użytkownicy są zadowoleni z oferowanych usług, czy odczuwają satysfakcję z korzystania z zasobów bibliotecznych. Szczególną uwagę zwrócono na poznanie opinii dotyczącej godzin otwarcia biblioteki, dostępu do informacji, rozmieszczenia księgozbiorów i pracy bibliotekarzy.

Informacje te są istotne i dotyczą obszaru zmian, jakie nastąpiły w funkcjonowaniu biblioteki po jej przeniesieniu do nowego budynku. Zmiany te wiążą się m.in. z nową formą udostępniania zbiorów, z przestrzenią przeznaczoną dla czytelników, procesem wypożyczania. Niestety, trudnością

okazało się zdiagnozowanie poziomu satysfakcji wśród studentów, których edukacja przypadała na wcześniejsze lata, i nie jest możliwe porównanie opinii dotyczących funkcjonowania biblioteki przed wprowadzonymi zmianami.

Ankiety przeprowadzono wśród 150 studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia (co stanowi ok. 2% wszystkich studentów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu) oraz wśród 70 pracowników naukowych, w tym doktorantów (co stanowi ok. 11% pracowników naukowych). Zwrócono wszystkie ankiety. Tylko w kilku przypadkach ankiety nie były w pełni wypełnione. Wiąże się to zapewne z brakiem zdania w danej kwestii.

Zgodnie z normami reprezentatywności próby badawczej wynik badania ankietowego jest miarodajny i możliwy do odniesienia do całej badanej populacji, kiedy wzięło w nim udział co najmniej 10% osób. W przypadku badanej tutaj grupy studentów nie uzyskano reprezentacyjnej próby statystycznej. Wynika to z braku odpowiedniego narzędzia badawczego, które mogło zostać skierowane do większej liczby użytkowników. Przypadki uzyskania braku reprezentacyjności zdarzały się w tego typu badaniach również na innych uczelniach, na przykład w badaniu potrzeb użytkowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu [Szerksznis, Spaleniak 2003].

Ankieta składa się z krótkiej metryczki pozwalającej określić grupę badawczą: pracownik naukowy, doktorant czy student. W przypadku tej ostatniej poproszono o wskazanie trybu i stopnia studiów. W dalszej części ankiety znajduje się 5 pytań otwartych i zamkniętych:

1. Czy Pan/Pani jest zadowolony(a) z godzin otwarcia Biblioteki Głównej UE?
2. Czy Pan/Pani? jest zadowolony(a) z oferowanego w Bibliotece zasobu naukowego (książki, czasopisma, elektroniczne bazy danych)?
3. Czy Pan/Pani uzyskał(a) od pracownika Biblioteki wyczerpujące odpowiedzi na zadane pytania?
4. Czy według Pana/Pani rozmieszczenie księgozbioru na poszczególnych piętrach pozwala szybko znaleźć poszukiwaną publikację (książki, czasopisma)?
5. Jak ocenia Pan/Pani jakość i poziom pracy pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego?⁵.

Na potrzeby artykułu przyjęto następujący sposób interpretacji wyników: liczba pozytywnych odpowiedzi została podzielona między grupę pracowników naukowo-dydaktycznych a studentów, natomiast liczba negatywnych

⁵ Wzór ankiety stanowi załącznik artykułu.

odpowiedzi została wskazana łącznie dla obu grup. Liczba otrzymanych pozytywnych odpowiedzi została również podana w formie procentowej.

Analiza wyników badań

Pierwsze pytanie dotyczyło zadowolenia z godzin otwarcia Biblioteki. Aktualnie obowiązujące godziny otwarcia BG UEW zostały wprowadzone zgodnie z sugestią studentów, co przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Godziny otwarcia BG UEW

	Poniedziałek	Wtorek- czwartek	Piątek	Sobota	Niedziela
Wypożyczalnia	9.00-16.00	9.00-16.00	9.00-16.00	10.00-16.00	nieczynna
Strefa Wolnego Dostępu	11.00-18.00	9.00-21.00	11.00-18.00	9.00-21.00	nieczynna
Czytelnia Europejska	9.00-16.00	9.00-16.00	9.00-16.00	10.00-16.00	nieczynna

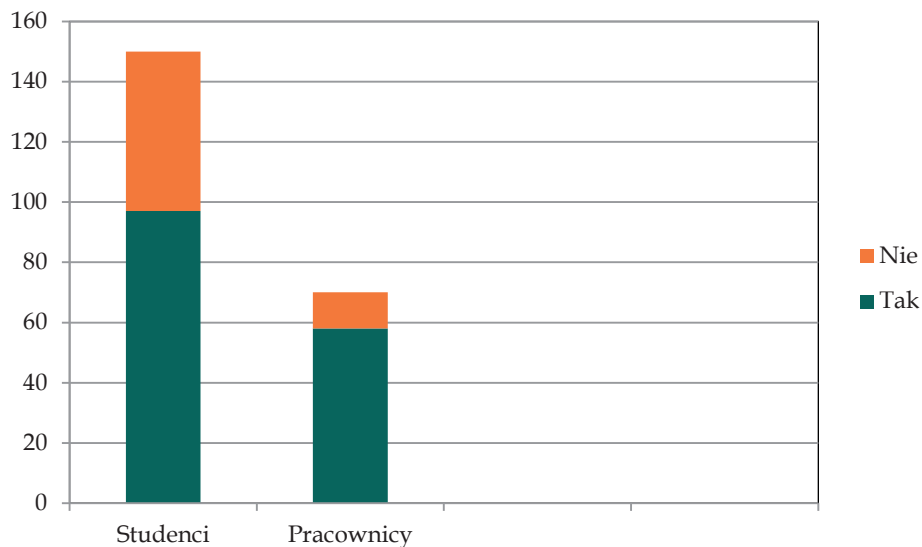
Źródło: <http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php/dla-czytelnikow/godziny-otwarcia>.

Wśród ankietowanych studentów 97 osób odpowiedziało, że są zadowolone z godzin otwarcia. Stanowi to około 65% badanych w grupie. Wśród pracowników naukowych liczba ta wynosiła 58 osób, czyli niemal 83%. Ankietowani, którzy odpowiedzieli „nie” w obu grupach badanych, wskazali jako główny powód brak dostępu do Biblioteki w niedzielę oraz zbyt krótkie godziny otwarcia, np. w poniedziałki lub piątki. Łącznie dla obu grup liczba negatywnych odpowiedzi wynosiła 65. Rysunek 1 obrazuje odpowiedzi na pierwsze pytanie.

Z otrzymanych odpowiedzi zwrotnych wynika, że godziny otwarcia Biblioteki są optymalne i większość respondentów oceniła je pozytywnie.

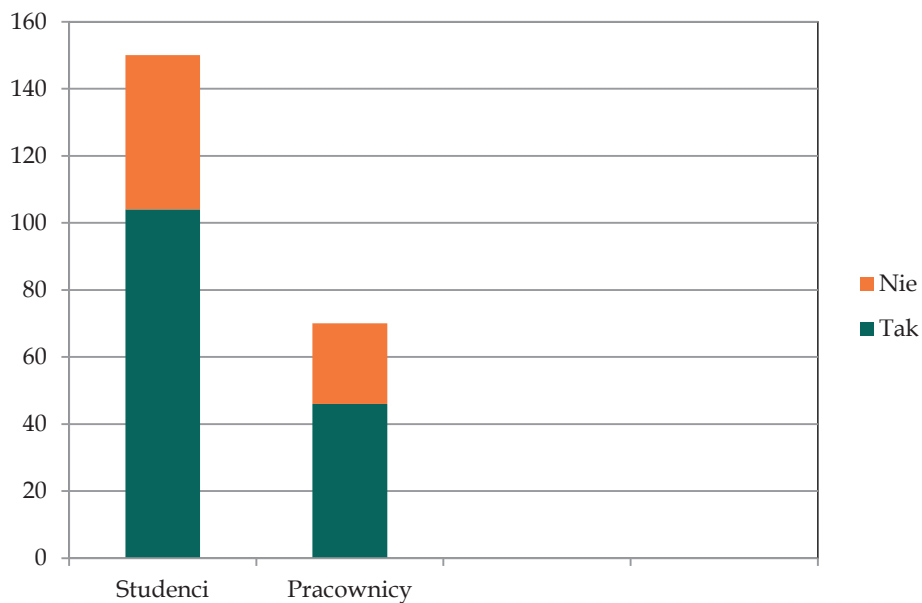
Drugie pytanie w ankiecie dotyczyło oferowanego w Bibliotece zasobu naukowego w postaci książek czy czasopism zarówno dostępnych na miejscu, jak i możliwych do wypożyczenia, oraz elektronicznych baz danych dostępnych dla użytkowników poza budynkiem Biblioteki. Zdanie ankietowanych w tej kwestii prezentuje rys. 2.

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że 104 osoby wśród studentów, a więc niemal 70%, są zadowolone z oferowanego w Bibliotece zasobu naukowego. Wśród pracowników naukowych liczba ta wynosiła 46 osób, czyli 66%. W obu badanych grupach udzielono 70 negatywnych odpowiedzi. Wskazujący na odpowiedź „nie” jako główny powód podawali ograniczoną liczbę dostępnych do wypożyczenia egzemplarzy, zbyt małą dostępność, a także

Rys.1. Poziom zadowolenia z godzin otwarcia Biblioteki

Źródło: opracowanie własne.

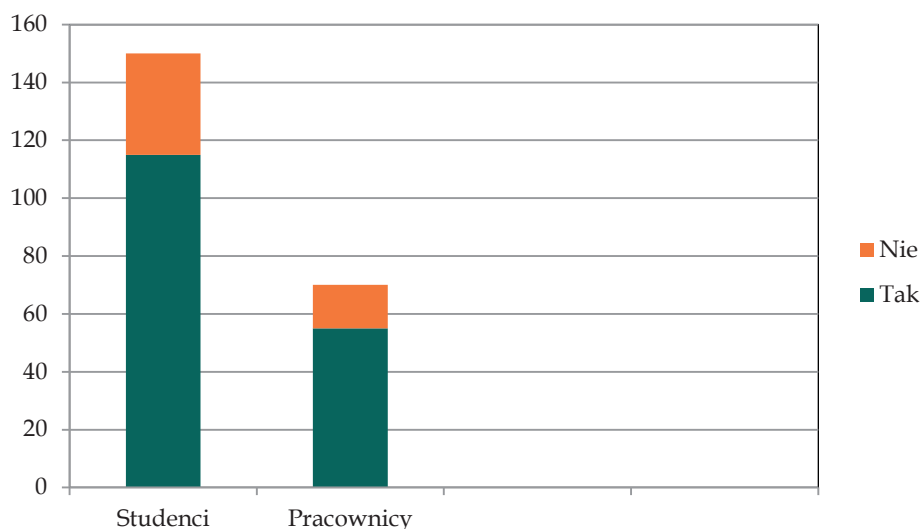

Rys. 2. Poziom zadowolenia z oferowanego zasobu naukowego

Źródło: opracowanie własne.

stan książek wskazujący na brak konserwacji i zużycie. Te trzy argumenty pojawiały się najczęściej.

W kolejnym pytaniu szukano odpowiedzi, czy osoby korzystające z Biblioteki uzyskały od pracowników wyczerpujące odpowiedzi na zadane pytanie. W grupie studentów 115 osób, co stanowi około 77%, uzyskało odpowiedź na zadane pracownikowi Biblioteki pytanie. Wśród pracowników naukowych liczba osób zadowolonych z uzyskanych informacji wyniosła 55, co wskazuje na blisko 79%. Osoby, które udzieliły negatywnej odpowiedzi, jako główne powody wskazywały m.in.: brak motywacji do pracy ze strony pracowników Biblioteki i odsyłanie użytkowników do strony internetowej. Jednocześnie część ankietowanych wskazała odpowiedź „nie”, argumentując jej udzielenie po prostu niezadawaniem pytań. Liczba negatywnych odpowiedzi w ogóle badanych (pracowników i studentów) wyniosła 50. Odpowiedzi użytkowników ilustruje rys. 3.

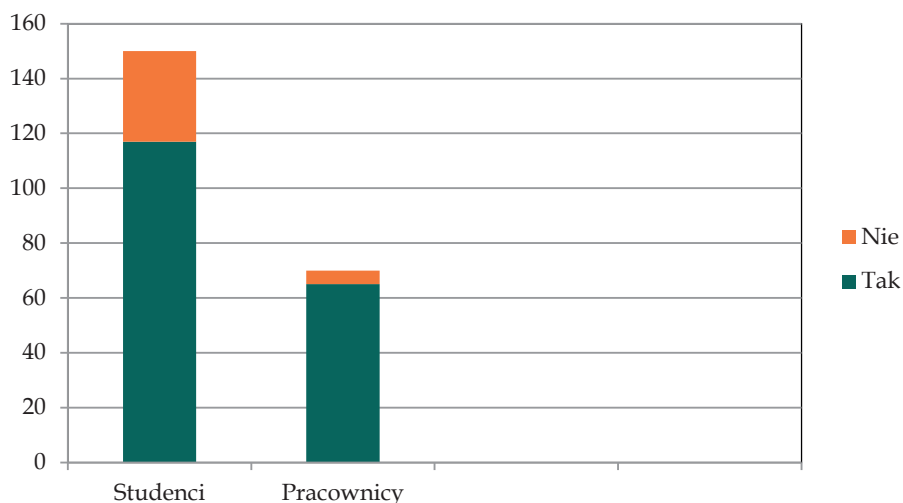

Rys. 3. Udzielanie odpowiedzi przez pracowników Biblioteki na zadane pytania

Źródło: opracowanie własne.

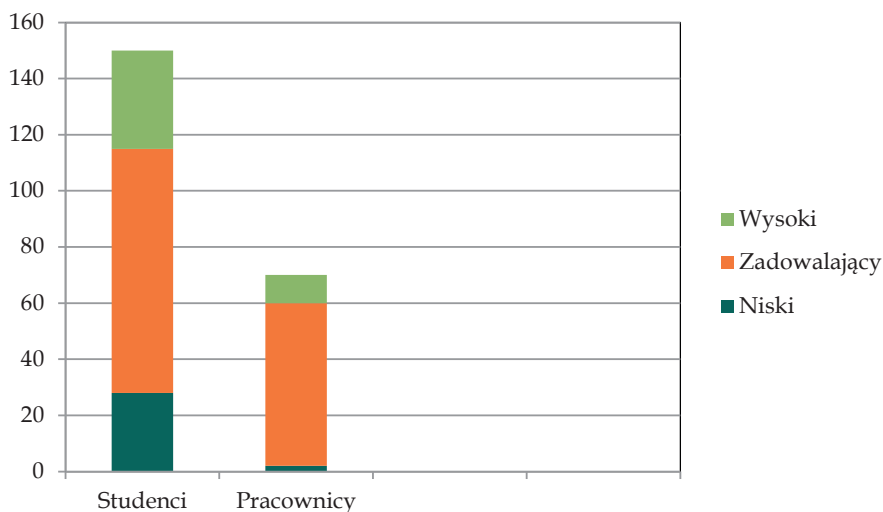
Podobnych odpowiedzi udzielono na czwarte pytanie, dotyczące rozmieszczenia księgozbioru w Bibliotece. 117 ankietowanych studentów, czyli 78%, jest zadowolonych z układu księgozbiorów. 65 pracowników naukowych, niemal 93%, również wskazało odpowiedź pozytywną. Negatywnych odpowiedzi udzieliło 38 użytkowników. W uzasadnieniu odpowiedzi „nie” tylko 15 osób ankietowanych w obu grupach wskazało na niejasny system

rozmieszczenia zbiorów. Główną wadą wskazywaną przez ankietowanych jest brak porządku alfabetycznego na regałach i w odkładanych pozycjach, a także niejasny system rozmieszczenia księgozbiorów. Pozostałe udzielone negatywne odpowiedzi nie miały uzasadnienia. Powyższe odpowiedzi przedstawia rys. 4.

Rys. 4. Poziom zadowolenia z rozmieszczenia księgozbioru w Bibliotece

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 5. Poziom zadowolenia z jakości pracy pracowników Biblioteki

Źródło: opracowanie własne.

W ostatnim pytaniu ankiety szukano odpowiedzi na pytanie dotyczące jakości i poziomu pracy pracowników Biblioteki. Możliwe było wskazanie jednego z trzech poziomów zadowolenia z pracy bibliotekarzy: wysoki, zadowolający i niski.

Poziom zadowolający wskazało wśród studentów 87 osób, czyli 58%, a wśród pracowników naukowych 58 osób, co stanowi ok. 83%. Poziom pracy bibliotekarzy jako wysoki oceniło 35 studentów, co daje 30% badanych, a w grupie pracowników naukowych 10 osób, zatem ok. 9%. Natomiast 28 opinii negatywnych w obu grupach powiązanych było z odpowiedziami na pytanie 3, dotyczące uzyskania informacji, bądź nie miało w ogóle uzasadnienia. Wyniki ilustruje rys. 5.

Wnioski z analizy ankiety

Na podstawie odpowiedzi otrzymanych na pierwsze pytanie, dotyczące godzin otwarcia Biblioteki, można przyjąć założenie, że BG UEW ma wypracowany system pracy, który odpowiada użytkownikom.

Aktualnie Biblioteka jest otwarta 66 godzin tygodniowo, co mieści się w standardach otwarcia innych Bibliotek naukowych. W tabelach 2-3 przedstawiono aktualne godziny otwarcia dla Biblioteki Politechniki Wrocławskiej, jednostki zdecydowanie większej niż BG UEW, oraz Biblioteki Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, która jest z nią porównywalna.

Tabela 2. Godziny otwarcia Biblioteki Politechniki Wrocławskiej

	Poniedziałek- piątek	Sobota-niedziela
Wypożyczalnia Główna i Czytelnia Główna	8.00-18.00	9.00-14.00

Źródło: http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl/godziny_otwarcia,161.dhtml.

Tabela 3. Godziny otwarcia Biblioteki Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu

	Poniedziałek-piątek	Sobota-niedziela
Wypożyczalnia Miejskowa, Czytelnia Ogólna, Czytelnia Czasopism Bieżących, Czytelnia Wydawnictw Informacyjnych, Centrum Obsługi Użytkowników	8.00-19.00	10.00-15.00

Źródło: <http://www.bibl.ar.wroc.pl/godz.html>.

Należy podkreślić, że nazwy i struktury działów w tego typu instytucjach nieznacznie różnią się od siebie. Na potrzeby artykułu wzięto pod uwagę tylko wypożyczalnie oraz czytelnie w danych bibliotekach.

Biorąc pod uwagę wielkość porównywanych bibliotek, należy stwierdzić, że zarówno w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej, jak i w Bibliotece Uniwersytetu Przyrodniczego liczba godzin otwarcia w tygodniu wynosi 60. W przypadku BG UEW jest to 66 godzin. Ponadto dodatkowym elementem różniącym ją od innych jest wydłużony czas pracy w tygodniu – do godziny 21.00. Stanowi to zaletę i zachętę do korzystania dla osób pracujących do późniejszych godzin popołudniowych.

Istotnej informacji zwrotnej dostarczyły odpowiedzi udzielone na pytanie drugie, dotyczące oferowanego księgozbioru. Zasadniczy problem odnosi się do liczby możliwych do wypożyczenia egzemplarzy oraz braku informacji od użytkowników, na które egzemplarze jest największe zapotrzebowanie. Pojawia się pytanie, w jaki sposób zwiększyć ilość oferowanego księgozbioru w danej dziedzinie wiedzy oraz jak wypracować procedurę informowania bibliotekarzy o braku odpowiedniej literatury.

W przeprowadzonym badaniu uzyskane odpowiedzi zarówno na trzecie, jak i na piąte pytanie pozwalają stwierdzić, że generalnie kadra BG UEW jest kompetentna, merytorycznie przygotowana, wykształcona. Zdarzają się problematyczne sytuacje: brak rzeczowych odpowiedzi, odsyłanie do innych źródeł, brak umiejętności kontaktu z klientem, co sugerowałoby brak prowadzenia szkolenia miękkiego z bibliotekarzami.

W przypadku ostatniego z analizowanych pytań odpowiedzi potwierdzają prawidłowość rozmieszczenia księgozbioru w Bibliotece. Wspomniane wyżej zastrzeżenia dotyczące tego układu mogą wiązać się z niezrozumieniem przez użytkownika sposobu klasyfikacji zbiorów: dział, poddział, układ alfabetyczny. Ponadto wielkość księgozbioru i aktywność użytkowników uniemożliwia zachowanie permanentnego porządku.

Podsumowanie

Misją każdej biblioteki jest realizacja w jak najwyższym stopniu oczekiwań użytkowników, którzy korzystają z jej zasobów. Niemniej jednak pewne elementy i obszary funkcjonowania są realizowane na wyższym poziomie, inne na niższym. Tak jest w przypadku BG UEW.

Mocne strony funkcjonowania biblioteki to wykwalifikowana kadra, aktualny i bogaty księgozbiór, adekwatny do potrzeb użytkowników system pracy, estetyka miejsca. Pozytywne opinie potwierdzają słuszność obranego kierunku wprowadzanych zmian.

Do słabych stron należy zaliczyć nieliczne nieporozumienia w relacjach użytkownik–bibliotekarz, zdarzające się sporadycznie oznaki braku zaintere-

sowania ze strony pracownika, ograniczone możliwości udostępniania księgozbioru na zewnątrz, a także brak godzin otwarcie w niedzielę.

Ogólna ocena usług świadczonych przez BG UEW jest pozytywna. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na wysoki poziom satysfakcji użytkowników BG UEW.

Ze względu jednak na niski poziom próby badawczej wskazane wydaje się prowadzenie tego typu badań cyklicznie. Ponadto istotne wydaje się określenie – poprzez kolejne badania – poziomu zadowolenia użytkowników w kontekście otoczenia, atmosfery, estetyki wnętrza czy też otwartości na zmiany. Pozwoli to poprawiać słabe strony, a utrzymywać i rozwijać mocne dla lepszej satysfakcji użytkowników.

Literatura

- Habit A., 2009, *Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek. Standardowy kwestionariusz ankiety*, [w:] *Planowanie pracy biblioteki*, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Warszawa, www.sbp.pl/repository/SBP/strategia/Badanie_satysfakcji_uzytkownikow_bibliotek14_10-1.pdf [odczyt 20.11.2015].
- Kosik T., 2003, *Określenie potrzeb czytelników i ocena stopnia ich realizacji w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Bydgoszczy*, [w:] *Czytelnik czy klient?*, Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy, Biblioteka Główna UMK, Toruń, 4-6 grudnia, www.ebib.pl/publikacje/matkonf/torun/kosik.php [odczyt 3.12.2015].
- Łabiszewska I., 2011, *Czy wystawy okolicznościowe współtworzą „trzecie miejsce” w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego?*, [w:] Wrocławska M., Jerzyk-Wojtecka J. (red.), *Biblioteka jako „trzecie miejsce”*, Międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 74-77.
- Majewska A., Szyda M., 2005, *Oczekiwania studentów w zmieniających się bibliotekach na przykładzie trzech bibliotek wydziałowych Politechniki Częstochowskiej*, [w:] Ganińska H. (red.), *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*, Materiały konferencyjne, Poznań, 15-17 czerwca.
- Matysiak D., 2014, *Biblioteka naukowa jako „trzecie miejsce” na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, [w:] Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze, Pro Libris – Wydawnictwo Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej, nr 6, s. 59-76
- Pośnik A., 2003, *Badanie potrzeb użytkowników bibliotek akademickich na przykładzie Biblioteki Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie*, [w:] *Czytelnik czy klient?*, Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy (Biblioteka Główna UMK, Toruń 4-6 grudnia): www.ebib.pl/publikacje/matkonf/torun/posnik.php [odczyt 16.12.2015].
- Szerksznis Ź., Spaleniak A., 2003, *Użytkownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu – jego potrzeby, poziom zadowolenia i satysfakcji*, [w:] *Czytelnik czy klient?*, Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy (Biblioteka Główna UMK, Toruń 4-6 grudnia), www.ebib.pl/publikacje/matkonf/torun/szerksznis.php [odczyt 16.12.2015].
- Żmigrodzka B. (red.), 2011, *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 136-147.

Źródła elektroniczne

<http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/torun/kosik.php>.

http://www.sbp.pl/repository/SBP/strategia/Badanie_satysfakcji_uzytownikow_bibliotek14_10-1.pdf.

http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/PODRECZENIKI/PLANOWANIE_PRACY_BIBLIOTEKI_FINAL.pdf.

http://www.sbp.pl/repository/SBP/strategia/Badanie_satysfakcji_uzytownikow_bibliotek14_10-1.pdf.

https://library.put.poznan.pl/2005/pdf/3_5.pdf.

Załącznik nr 1

ANKIETA

Badanie Satysfakcji Klienta

Zwracam się z prośbą o wypełnienie poniższej ankiety pod kątem badania satysfakcji użytkowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Wyniki przeprowadzonej ankiety zostaną opublikowane w monografii przygotowywanej przez pracowników Biblioteki z okazji jubileuszu 70-lecia naszej uczelni.

Otrzymane informacje pozwolą na określenie kierunku rozwoju Biblioteki, który spełni Państwa oczekiwania.

Ankieta jest anonimowa.

- pracownik naukowy
- doktorant
- student
- studia stacjonarne I stopnia studia stacjonarne II stopnia
- studia niestacjonarne I stopnia studia niestacjonarne II stopnia

1. Czy Pan/Pani jest zadowolony(a) z godzin otwarcia Biblioteki Głównej UE?

- TAK NIE

Jeżeli nie (to dlaczego i co warto zmienić?).....
.....

2. Czy Pan/Pani? jest zadowolony(a) z oferowanego w Bibliotece zasobu naukowego (książki, czasopisma, elektroniczne bazy danych)?

- TAK NIE

Jeżeli nie (to dlaczego i co warto zmienić?).....
.....

3. Czy Pan/Pani uzyskał(a) od pracownika Biblioteki wyczerpujące odpowiedzi na zadane pytania?

- TAK NIE

Jeżeli nie (to dlaczego?).....
.....

4. Czy według Pana/Pani rozmieszczenie księgozbioru na poszczególnych piętrach pozwala szybko znaleźć poszukiwaną publikację (książki, czasopisma)?

TAK

NIE

Jeżeli nie (to dlaczego?).....

.....

5. Jak ocenia Pan/Pani jakość i poziom pracy pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego?

NISKA

ZADOWALAJĄCA

WYSOKA

Serdecznie dziękuję za poświęcony czas i za wypełnienie ankiety.

Agnieszka Rogalińska

EWOLUCJA METOD UDOSTĘPNIANIA ZBIORÓW SPECJALNYCH

EVOLUTION OF METHODS OF MAKING SPECIAL COLLECTIONS AVAILABLE

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie zmian zachodzących w sposobie udostępniania zbiorów specjalnych. Przedstawiono charakterystykę poszczególnych rodzajów zbiorów specjalnych, problematykę ich udostępniania oraz zmiany zachodzące w bibliotekarstwie polskim na przełomie XX i XXI wieku. W dalszej części poddano analizie poszczególne kolekcje zbiorów specjalnych znajdujące się w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu ze szczególnym uwzględnieniem ewolucji sposobów ich udostępniania. W podsumowaniu wskazano na digitalizację jako kierunek działania w celu udostępniania zbiorów rzadkich i cennych.

Słowa kluczowe: biblioteki akademickie, zbiory biblioteczne, zbiory specjalne, udostępnianie zbiorów.

Summary: The purpose of this article is to show changes in the way of making special collections available. It presents the characteristics of different kinds of special collections, the issues of making them available and changes in Polish librarianship at the turn of the 20th and 21st centuries. Then individual collections belonging to the main library of the Wrocław University of Economics have been analysed. The emphasis has been put on the evolution in methods of making them available. The summary points at digitalization as the best method of making rare and valuable collections available.

Keywords: academic libraries, library collections, special collection, making collections available.

Wstęp

„Biblioteki akademickie XXI w. funkcjonują w świecie dynamicznych zmian. Przełom zapoczątkowało pojawienie się w latach 90. XX w. profesjonalnych zintegrowanych systemów bibliotecznych, które spowodowały w polskim bibliotekarstwie przełom i proces gruntownych przeobrażeń we wszystkich dziedzinach bibliotekarstwa. Zmiany te, zachodzące także

w ostatnich latach, są przede wszystkim skutkiem rewolucji informatycznej, ale też przeobrażeń w edukacji na poziomie wyższym. Dotyczą one zarówno warsztatu bibliotekarza, jak i tzw. procesów bibliotecznych. Wymusiły one na bibliotekach stałe wzbogacanie ofert i polepszenie jakości świadczonych usług, permanentne podwyższanie kwalifikacji bibliotekarzy, zmiany w sposobach gromadzenia i opracowywania, a także udostępniania zbiorów, rozwijanie zasobów bibliotek cyfrowych, w tym instytucjonalnych repozytoriów” [Babik 2014, s. 32].

Zmiany zachodzące w funkcjonowaniu bibliotek akademickich wymienione w powyższym cytacie nastąpiły także w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Niniejszy artykuł poświęcony będzie zbiorom specjalnym, ze szczególnym uwzględnieniem zmian, jakie zaszły w ich udostępnianiu, na przykładzie kolekcji należących do tej Biblioteki.

Zadania bibliotek i rodzaje zbiorów bibliotecznych

Podstawowymi zadaniami bibliotek są: „gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych; obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej (...) bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej” [Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r.].

Zadania te biblioteka realizuje, opierając się na zgromadzonych przez nią zbiorach. Podręcznik bibliotekarstwa wymienia następujące rodzaje zbiorów: zwarte (książki, broszury), ciągłe (czasopisma, wydawnictwa seryjne) i specjalne (szerzej omówione w dalszej części artykułu) [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 47-48]. W ustawie funkcjonuje określenie „materiały biblioteczne”, które zdefiniowane jest następująco: „Materiałami bibliotecznymi są w szczególności dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne (piśmienne, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne), dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i elektroniczne” [Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r.]. W grupie dokumentów przedstawionych w powyższej definicji zawarte są także te ich rodzaje, które zgodnie z podręcznikową definicją należą do zbiorów zwanych specjalnymi.

Rodzaje i charakterystyka zbiorów specjalnych

Zbiory specjalne stanowią pewną część zbiorów biblioteki, które się wyróżnia i oddziela od pozostałego zasobu z powodu odrębnych cech wydawniczo-formalnych i rzeczowych, pochodzenia lub z powodu specyficznego znaczenia – szczególnej wartości użytkowej. Tradycyjnie zalicza się do nich: rękopisy, stare druki, ikonografię, wydawnictwa kartograficzne, muzyczne. Wraz z rozwojem techniki poszerzył się zakres pojęcia zbiorów specjalnych o takie materiały, jak: dokumenty audiowizualne, dokumenty wtórne (mikrofilmy, mikrofiszce, odbitki), dokumenty normalizacyjne, literatura patentowa, literatura techniczno-handlowa, dokumenty życia społecznego, dokumenty na nośnikach komputerowych [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 183]. Do zbiorów specjalnych należy zaliczyć także dokumenty elektroniczne dostępne tylko online: bazy danych, czasopisma elektroniczne, e-booki. Te ostatnie w niniejszym artykule nie będą szczegółowo omawiane.

Wyróżnia się następujące rodzaje zbiorów specjalnych:

- **Rękopisy.** Rękopisem jest każdy tekst utrwalony ręcznie, niezależnie od rodzaju pisma, materiału pisarskiego i techniki pisania, a więc:
 - rękopisy sprzed wynalezienia druku, zwane księgami rękopiśmiennymi (kodeksy), zawierające dzienniki, sztabuchy, notatki, archiwa majątkowo-rodzinne, utwory literackie, prace naukowe;
 - księgi rękopiśmienne powstałe również po wynalezieniu druku;
 - rękopisy z czasów książki drukowanej: autografy autorskie, maszynopisy, teksty komputerowe;
 - spuścizny rękopiśmienne literatów i uczonych (notatki, listy).
- **Stare druki.** Stare druki to druki pochodzące z okresu od wynalezienia druku do 1800 roku włącznie. Spośród starych druków wyodrębnia się inkunabuły, tj. pierwsze druki powstałe do 1500 roku, wzorowane na księgach rękopiśmiennych. Cechą wszystkich starych druków jest ręczne wytwarzanie ich podstawowych składników: papieru, ilustracji i oprawy.
- **Ikonografia.** Ikonografia oznacza graficzne wyobrażenie osób, rzeczy lub zdarzeń. Do zbiorów ikonograficznych zaliczamy zarówno rysunki i ryciny oryginalne, jak i ich reprodukcje mechaniczne lub fotograficzne. Gromadzone są ze względu na ich istotną funkcję historyczno-dokumentacyjną i wystawienniczą [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 184].
- **Zbiory kartograficzne.** Obejmują wszystkie zmniejszone wyobrażenia całości i części Ziemi, innych planet lub nieba, sporządzone według ustalonych zasad, bez względu na to, czy są zaopatrzone w tekst objaśniający czy nie. Ze względu na formę zewnętrzną dzielą się na mapy i plany (luź-

ne lub zgrupowane w atlasy) składane i ściennie, globusy (kuliste modele Ziemi) oraz płaskie modele powierzchni Ziemi.

- **Zbiory muzyczne.** Na zbiory muzyczne składają się nuty, tj. rękopiśmienne i drukowane dokumenty zapisane „notacją muzyczną”, oraz płyty i taśmy dźwiękowe, czyli dokumenty, w których dźwięk został zapisany mechanicznie lub elektronicznie (płyty gramofonowe, taśmy magnetofonowe, płyty kompaktowe).
- **Dokumenty audiowizualne** – dokumenty samoistne lub niesamoistne wydawniczo, w których utrwalona treść jest odbierana przez wzrok lub słuch. Wyróżnia się tu dokumenty oglądowe (wizualne), dokumenty słuchowe (audialne) oraz dokumenty oglądowo-słuchowe (audiowizualne). Cechą wspólną tego rodzaju dokumentów jest konieczność ich odbioru za pomocą specjalnej aparatury. Do grupy **dokumentów oglądowych**, oprócz już wyszczególnionych ikonografii i wydawnictw kartograficznych, należą też – w aspekcie odbioru – nieme filmy, dokumenty wtórne (reprodukcje tekstów), afisze, plakaty, widokówki, pocztówki, reprodukcje dzieł sztuki. Dokumenty **oglądowo-słuchowe** to przede wszystkim filmy dźwiękowe [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 185], animacje komputerowe. Dokumenty audiowizualne są utrwalane i przechowywane na różnego typu nośnikach: płyty winylowe, taśmy magnetyczne, taśmy filmowe, płyty CD i DVD, dyski komputerowe.
- **Dokumenty wtórne** – dokumenty sporządzone na podstawie innego dokumentu (pierwotnego lub pochodnego), identyczne z nim pod względem treści, ale różniące się postacią zewnętrzną. Ze względu na technikę ich wykonania wyróżniamy: fotokopie, kserokopie i mikroformy (mikrodokumenty). **Fotokopie** uzyskuje się przez przeniesienie zdjęć na papier za pośrednictwem filmu lub kliszy bądź bezpośrednio. **Kserokopiami** nazywamy kopie wykonane metodą kopiowania elektrograficznego za pomocą kopiarki kserograficznej. **Mikroforma** to kopia, która zawiera pomniejszony fotograficznie obraz reprodukowanego oryginału, nieczytelny gołym okiem. Wśród mikroform wyodrębnia się mikrofilmy, mikrokarty (na nośniku nieprzezroczystym) i mikrofiszce [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 185-186].
- **Dokumenty normalizacyjne** – opracowania o charakterze techniczno-prawnym, określające jednoznacznie wymagania jakościowe lub ilościowe względem danego przedmiotu. Zalicza się do nich: normy, projekty norm, warunki techniczne, normatywy projektowania. Normy ukazują się w postaci oddzielnych, kilkustronicowych druków bądź broszur [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 186].

- **Literatura patentowa** – obejmuje opisy patentowe i wzory użytkowe. Opis patentowy to dokument, zawierający opis opatentowanego wynalazku, zilustrowany odpowiednimi rysunkami technicznymi. Wynalazek, czyli nowe rozwiązanie zagadnienia technicznego, należy odróżnić od wzoru użytkowego, tj. nowego i użytecznego rozwiązania technicznego dotyczącego kształtu, budowy lub zestawienia przedmiotu o trwałej postaci, będącego przedmiotem ochrony prawa. Opisy patentów i wzorów użytkowych odznaczają się ścisłą konstrukcją wewnętrzną. Do porządkowania i wyszukiwania opisów służy odrębna klasyfikacja patentowa o zasięgu międzynarodowym [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 186-187].
- **Literatura techniczno-handlowa (firmowa)** – publikacje pochodzące od producentów wyrobów, przedsiębiorstw handlowych i jednostek zaplecza naukowo-badawczego. Zawierają informacje o wyrobach przemysłowych i innych, które stanowią przedmiot handlu. Literatura techniczno-handlowa jest wydawana w postaci katalogów, prospektów, instrukcji, informatorów, dokumentacji technicznej itp.
- **Dokumenty życia społecznego** – materiały graficzne o charakterze informacyjnym, normatywnym, propagandowym i reklamowym. Są one wynikiem działalności różnych grup społecznych, instytucji i organizacji. Powstają zazwyczaj dla osiągnięcia doraźnych celów, wynikających z celu działalności ich wydawcy. Ukazują się w formie broszur, jednodziówek, afiszy, plakatów programów, zaproszeń, prospektów, druków reklamowych, ulotek, instrukcji, biuletynów, sprawozdań. Gromadzone są głównie w celach dokumentacyjnych, takich jak np. dokumentowanie życia społecznego i wydarzeń historycznych [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 187].
- **Dokumenty informatyczne lub elektroniczne** – informacje zapisane za pomocą techniki informatycznej (komputerowej) na elektronicznych nośnikach informacji [Żmigrodzki (red.) 1998, s. 187]. Najstarszymi nośnikami dokumentów elektronicznych są dyski magnetyczne (np. dyskietki elastyczne 5,25-calowe, 3,5-calowe, dyski HD), dyski optyczne (np. CD-ROM, DVD), karty pamięci. Szczególnym rodzajem nośnika dla dokumentów elektronicznych stają się magazyny danych zapisywane na twardych dyskach serwerów, które stanowią podstawę budowy bibliotek cyfrowych i repozytoriów.

Zasady udostępniania poszczególnych rodzajów zbiorów specjalnych

Charakterystyczną cechą każdego rodzaju zbiorów specjalnych są odrębne zasady opracowania, przechowywania i udostępniania. Zbiory specjalne są gromadzone w bibliotekach różnych typów. Duże biblioteki naukowe, najczęściej uniwersyteckie, mające bogate zasoby, tworzą w swej strukturze oddziały zbiorów specjalnych. Każdy rodzaj zbiorów stanowi osobny dział (np. Dział Starych Druków), mający magazyn, czytelnię i pomieszczenia dla pracującego w nim wyspecjalizowanego personelu bibliotekarskiego. Zasady udostępniania zbiorów specjalnych określają regulaminy poszczególnych bibliotek. Najczęściej jest ono prezencyjne i wyłącznie do celów naukowych. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu sformułowała zasady korzystania w sposób następujący: „Ze zbiorów rękopiśmiennych, kartograficznych, graficznych i starych druków mogą korzystać osoby zajmujące się pracą naukową. Studenci i doktoranci mogą korzystać z wymienionych zbiorów po przedstawieniu pisma polecającego od opiekuna naukowego. Osoby wykonujące prace na zlecenie instytucji naukowych lub kulturalnych powinny przedstawić *Zaświadczenie o potrzebie korzystania ze zbiorów specjalnych* od zleceniodawcy pracy, wyjaśniające cel i temat prowadzonych badań” [Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu 2015]. Najstarsze ze zbiorów specjalnych, ze względu na ich wiek, pochodzenie i wartość zabytkową, wzbudzają szczególne zainteresowanie przedstawicieli nauk historycznych [Tomczyńska 2010, s. 182].

Udostępnianie współczesnych materiałów specjalnych także odbywa się prezencyjnie, niejednokrotnie w specjalnych czytelniach poszczególnych działów lub sekcji, np. dokumenty życia społecznego w Gabinetie Dokumentów Życia Społecznego Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie [Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie 2015] czy w Sekcji Regionalnej Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu [Sekcja... 2015], normy w Punkcie Informacji Normalizacyjnej Politechniki Wrocławskiej [Punkt... 2015], a normy i patenty w Ośrodku Informacji Patentowej i Normalizacyjnej Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej [Ośrodek... 2015]. Udostępnianie niektórych rodzajów zbiorów specjalnych wymaga specjalistycznych urządzeń: czytników do mikrofilmów, urządzeń odtwarzających dźwięk i obraz dla zbiorów audiowizualnych, komputerów do odczytu treści zawartych na nośnikach elektronicznych.

Zmiany w udostępnianiu zbiorów specjalnych spowodowane rozwojem technologii informatycznych

W latach 90. XX stulecia w bibliotekarstwie polskim nastąpiły ogromne zmiany, uwarunkowane powszechną komputeryzacją i rozwojem technologii informatycznych. Pojawiły się profesjonalne zintegrowane systemy biblioteczne, które spowodowały przełom w polskich bibliotekach i zautomatyzowanie pracy każdego działu w bibliotece. Biblioteki zaczęły tworzyć katalogi komputerowe swoich zbiorów. W 2002 roku powstał centralny katalog narodowy NUKAT [Centrum... 2015]. Dzięki Internetowi informacje o zasobach bibliotek stały się widoczne w sieci. Kolejnym etapem okazała się potrzeba zapewnienia czytelnikom dostępu online do treści dokumentów. Wiązało się to z upowszechnieniem idei ruchu społecznego *Open Access*, „działającego na rzecz swobodnego upowszechniania wiedzy, co w praktyce oznacza wolny i nieograniczony dostęp do naukowych publikacji cyfrowych oraz otwarty model komunikacji naukowej” [Dramińska, Leśniewski 2013, s. 52]. Biblioteki zaczęły digitalizować swoje zbiory i udostępniać ich treść na specjalnych platformach, zwanych bibliotekami cyfrowymi. Za pierwszą z nich uważa się Elektroniczne Archiwum Skryptów uczelnianych Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (1999). Jednak przełom w tworzeniu polskich zasobów cyfrowych nastąpił w 2002 roku, kiedy powstała Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa – pierwsza biblioteka cyfrowa na platformie dLibra, dzięki współpracy z Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym [Wałek 2009, s. 40, 43]. Kolejnym etapem było tworzenie repozytoriów instytucjonalnych, w tym także repozytoriów na wyższych uczelniach, których zadaniem jest dokumentowanie i upowszechnianie dorobku naukowego swoich pracowników. Jedno z pierwszych to repozytorium Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu – AMUR (2010) [Dramińska, Leśniewski 2013, s. 55]. Najnowsze prace naukowe pracowników uczelni powstają już w wersji elektronicznej i w takiej są zamieszczane w repozytorium. Szerzej ten temat przedstawiony jest w artykule Marty Bednarek.

Powyższe zmiany wywarły ogromny wpływ na udostępnianie zbiorów specjalnych. Ta szczególna grupa zbiorów, często zabytkowych i niezwykle wartościowych, do tej pory udostępniana wyłącznie prezencyjnie wybranym czytelnikom, stała przed szansą zaprezentowania się szerokiemu gronu odbiorców. Biblioteki rozpoczęły digitalizowanie zabytkowych zbiorów: rękopisów, starych druków, kartografii, muzykaliów, grafiki i udostępnianie ich na platformach bibliotek cyfrowych. Dla tego rodzaju zbiorów biblioteka cyfrowa stała się nie tylko miejscem udostępniania, ale także przechowywa-

nia i ochrony. Obecnie każda biblioteka naukowa tworzy własne kolekcje cyfrowe, sukcesywnie wzbogacając je o nowe obiekty. Składają się na nie dzieła szczególnie cenne o znaczeniu historycznym, dokumenty życia społecznego, regionalia, normy, a także skrypty i prace naukowe, które ze względu na niski nakład, a tym samym małą liczbę egzemplarzy w bibliotekach znalazły dodatkowe pole udostępniania. Dotyczy to także prac doktorskich – współczesnych rękopisów naukowych. Dla doktoratów kolejnym miejscem udostępniania stały się także repozytoria uczelniane, prowadzone przez biblioteki wyższych uczelni.

Zbiory specjalne w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu jest biblioteką uczelnianą służącą przede wszystkim studentom i kadrze akademickiej. Od początku swego istnienia gromadzi zbiory niezbędne w procesie naukowym i dydaktycznym uczelni. Obejmują one głównie tematykę kierunków wykładanych na uczelni, takich jak: ekonomia, matematyka, chemia, filozofia, prawo, geografia, nauki polityczne, nauki społeczne. Wśród gromadzonych zbiorów poza wydawnictwami zwartymi i czasopismami znajdują się także kolekcje specjalne. Chociaż w polityce gromadzenia nabywanie zbiorów specjalnych nie było priorytetem, to jednak praktyka pokazała, że posiadanie niektórych z nich w Bibliotece jest niezbędne. Biblioteka ma kilka kolekcji zbiorów specjalnych: tradycyjne – stare druki, zbiory kartograficzne, prace doktorskie oraz dokumenty, których odczyt wymaga korzystania z dodatkowych urządzeń. W latach 1980-2009 były to mikrofilmy i mikrofiszce, a obecnie płyty kompaktowe (CD-ROM).

Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu zawsze przywiązywała dużą wagę do sprawnego udostępniania zbiorów. Jeszcze w epoce przed komputeryzacją była jedyną biblioteką naukową we Wrocławiu, w której czytelnicy, przychodząc do wypożyczalni z rewersem, od razu otrzymywali książkę lub informację, że została wypożyczona lub też że dostępna jest tylko w czytelni. 20 grudnia 2006 roku Biblioteka stała się członkiem konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, dostrzegając w niej nowe pole udostępniania zbiorów [Rogalińska 2008, s. 183]. W 2014 roku założyła repozytorium uczelniane WIR, które gromadzi i rozpowszechnia dorobek intelektualny swojej społeczności akademickiej w wersji cyfrowej. Zarówno Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, jak i repozytorium WIR stały się polem udostępniania także dla zbiorów specjalnych Biblioteki.

Stare druki

Kolekcja starych druków zawiera dzieła zgodne z tematyką przedmiotów wykładanych na uczelni. Kolekcja obejmuje 226 woluminów w językach: polskim, niemieckim, francuskim i po łacinie. W skład kolekcji wchodzi zarówno zbiory należące niegdyś do Industrie- und Handelskammer zu Breslau, przejęte przez Bibliotekę w 1950 roku [Kudelski 1965, s. 116], jak i polonika. Te ostatnie wpłynęły do Biblioteki w latach 1955-1966 jako dary oraz zakupy antykwaryczne dokonane przez wieloletniego dyrektora Biblioteki Aleksandra Kudelskiego (1922-1995) oraz kierownika Oddziału Gromadzenia Zbiorów Wilhelma Michniewicza (1910-1981) [Rogalińska 2007, s. 31, 32]. Zostały wpisane do wspólnego inwentarza książek, opracowane, a opisy znalazły się w kartkowym katalogu alfabetycznym wraz z opisami wszystkich książek posiadanych przez Bibliotekę. Kolekcja przechowywana była w zwykłej drewnianej szafie w gabinecie dyrektora. Udostępnianie było możliwe tylko za zgodą dyrektora Biblioteki. Brak jest danych, czy kiedykolwiek i komukolwiek były udostępniane.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku po utworzeniu komputerowego katalogu obejmującego współczesne druki zwarte podjęto decyzję o ewidencji i opracowaniu elektronicznym starych druków [Rogalińska 2007, s. 42]. W 2009 roku został założony inwentarz komputerowy kolekcji i trwa proces jej komputerowego opracowania, w formacie MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków. W nowym budynku (od 2011 r.) kolekcja przechowywana jest w szafie panczernej w pomieszczeniu zwanym „skarbczykiem”.

Stare druki nie są wypożyczane. Od grudnia 2006 roku, z chwilą gdy Biblioteka stała się członkiem konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, zaczęły być digitalizowane i udostępniane na jej platformie. W pierwszej kolejności digitalizuje się i zamieszcza w bibliotece cyfrowej te pozycje, do których treści nie ma dostępu w Internecie. Biblioteka planuje zdigitalizowanie całej kolekcji w celu udostępniania, ale też ochrony. Obecnie na platformie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej dostępnych jest 16 pozycji z tej kolekcji.

Zbiory kartograficzne

Zbiory kartograficzne gromadzone są od początku istnienia Biblioteki. Początkowo były rejestrowane we wspólnym inwentarzu wszystkich książek. W 1954 roku założono nowy inwentarz dla kartografii, oznaczony literą K. Ostatnią pozycję w tym inwentarzu zarejestrowano w 1996 roku. Opisy bibliograficzne dokumentów kartograficznych znajdują się w katalogu kart-

kowym wraz z opisami innych książek. Niektóre pozycje, które znalazły się Bibliotece przed 1954 rokiem, są poza inwentarzem K. W poprzednim budynku zbiory kartograficzne miały własny magazyn. Obecnie przechowywane są we wspólnym magazynie książek.

Kolekcja zbiorów kartograficznych zawiera: mapy ściennie i składane, wśród których są mapy fizyczne i polityczne Polski, krajów europejskich, kontynentów, a także mapy turystyczne i samochodowe poszczególnych miast i regionów Polski, atlasy, globus. W kolekcji znajdują się też cymelia – mapy i atlasy wydane w XIX wieku oraz w XX wieku przed 1945 rokiem. W skład kolekcji wchodzi również wydawnictwa zwarte, w tym albumy, chociaż nie są zbiorami kartograficznymi *sensu stricto*.

Przed 2011 rokiem zbiory kartograficzne były udostępniane na miejscu. Sporadycznie wypożyczano mapy poza Bibliotekę, np. podczas egzaminów wstępnych na uczelnię oraz na zajęcia dydaktyczne. Jedną z form udostępniania była ekspozycja najnowszych map ściennych Polski i Europy w pomieszczeniu dawnej biblioteki w holu głównym na parterze budynku A.

Obecnie obowiązują następujące zasady udostępniania: wydawnictwa zwarte z kolekcji zbiorów kartograficznych mogą wypożyczać pracownicy naukowcy, doktoranci Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu oraz członkowie kół naukowych – na 4 tygodnie. Studenci mogą korzystać prezenyjn. Na zewnątrz nie wypożycza się materiałów kartograficznych. Udostępniane są na miejscu w Czytelni Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych po uprzednim zamówieniu ich u dyżurnego bibliotekarza. Nie wypożycza się także pozycji wydanych przed 1945 rokiem lub z innych względów uznanych za cenne.

Prace doktorskie

Prace doktorskie to pisemne prace naukowe powstające na wyższych uczelniach w celu uzyskania stopnia naukowego doktora. Traktowane są jako rękopisy. W Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu gromadzone są w od 1958 roku, kiedy najstarszy na uczelni Wydział Ekonomiki Przedsiębiorstwa (obecnie Nauk Ekonomicznych) otrzymał prawa do nadawania stopnia doktora w zakresie nauk ekonomicznych. Ze względu na warunki lokalowe początkowo nie stanowiły odrębnej kolekcji i po obronie, gdy wpływały do biblioteki, były rejestrowane we wspólnym inwentarzu książek. Po opracowaniu opisy bibliograficzne udostępniano w oddzielnych skrzynkach katalogu bibliotecznego. Egzemplarze prac przechowywane były we wspólnym magazynie, a same prace udostępniane były na miejscu w czy-

telni. W 2008 roku przeprowadzono skontrum, prace otrzymały własny inwentarz komputerowy i zaczęły być na nowo opracowywane.

Do chwili przeprowadzki do nowego budynku tryb udostępniania prac doktorskich był następujący: dziekanat wydziału, w którym powstała praca doktorska, przekazywał egzemplarz pracy przed obroną Bibliotece, a ta odnotowywała ten fakt w specjalnym zeszycie. Praca przed obroną była do wglądu w Czytelni Głównej. Po obronie rozprawa trafiała do Oddziału Gromadzenia, w którym otrzymywała numer akcesji, a następnie do Oddziału Opracowania, w którym następowała rejestracja pracy w inwentarzu oraz jej opracowanie formalne i rzeczowe. Po opracowaniu praca przechowywana była we wspólnym magazynie książek. Udostępnianie dysertacji odbywało się w Czytelni Głównej, a każde udostępnienie odnotowywane było w specjalnym zeszycie. 17.09.2007 roku po raz pierwszy udostępniono elektroniczną wersję pracy doktorskiej w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej [Cieślińska 2010, s. 121, 123, 131-132]. Była to dysertacja autorstwa Wiesławy Grycewicz pt.: *Doskonalenie jakości informacji w jednostkach administracji skarbowej. Podejście infologiczne*.

Z chwilą przeprowadzki do nowego budynku w 2011 roku tryb udostępniania prac doktorskich uległ zmianom. Wiązało się to także z Zarządzeniem nr 12/2012 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 12 marca 2012 r. w sprawie gromadzenia, opracowania i udostępniania przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu rozpraw doktorskich broniących na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu. Zgodnie z ww. zarządzeniem zbiór rozpraw doktorskich stał się wyodrębnionym księgozbiorem specjalnym Biblioteki. Dziekanat wydziału, w którym powstała praca doktorska, został zobowiązany do przekazania sekretariatowi Biblioteki przed obroną jednego egzemplarza drukowanego dysertacji oraz egzemplarza w wersji elektronicznej na płycie CD. Bibliotekarze na stronie internetowej Biblioteki podają informację o możliwości zapoznania się z pracą doktorską przed obroną w Czytelni Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych oraz o terminie obrony. Po obronie rozprawy i opracowaniu formalnym i rzeczowym jej egzemplarz zostaje umieszczony w zbiorach Biblioteki [Zarządzenie nr 12/2012]. Udostępnianie wersji drukowanej odbywa się w Czytelni Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych. Każde udostępnienie dysertacji odnotowywane jest w specjalnym zeszycie. Poza tym autor dysertacji może wyrazić zgodę na rozpowszechnianie utworu w trybie online przez udostępnianie przez Internet lub też ograniczyć dostęp online do swojej pracy tylko do terenu Uczelni.

Do 2012 roku autor nie miał obowiązku dostarczania rozprawy w wersji elektronicznej. Przynosił ją do Biblioteki tylko wtedy, gdy zależało mu na jej

upowszechnieniu online, co w tamtym okresie było możliwe tylko na platformie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Nie wszyscy autorzy się na to zdecydowali. Obecnie w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej jest dostępnych 16 prac doktorskich obronionych na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu.

W 2012 roku weszło w życie jeszcze jedno zarządzenie, które z czasem stało się także istotne dla udostępniania zbiorów, a mianowicie Zarządzenie nr 38/2012 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 23 maja 2012 r. w sprawie obowiązku dokumentowania i rozpowszechniania informacji o publikacjach pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Zobowiązywało ono pracowników naukowych Uczelni do zgłaszania swojego dorobku Bibliotece drogą elektroniczną – na formularzu, który jest dostępny na stronie internetowej Biblioteki [Zarządzenie nr 38/2012]. Biblioteka bowiem już od połowy lat 90. XX wieku prowadzi komputerową bazę dokumentującą dorobek naukowy pracowników Uczelni o nazwie „Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”. „Bibliografia...” stała się pierwszym etapem zmierzającym do powstania repozytorium uczelnianego, co nastąpiło w 2014 roku. Repozytorium uczelniane WIR zamieszcza opisy bibliograficzne publikacji pracowników (podobnie jak „Bibliografia”), ale wydanych od 2013 roku. Możliwy jest również dostęp online do ich treści. Dotyczy to także prac doktorskich obronionych na uczelni. W zależności od decyzji autora dysertacja może być rozpowszechniana w trybie online – przez udostępnianie przez Internet, lub też mieć dostęp online ograniczony tylko do terenu Uczelni. Liczba opisów bibliograficznych prac doktorskich w repozytorium wynosi 164, w tym prac doktorskich, których treść jest dostępna online, jest 54 (stan na 14.01.2016). Ogólna liczba prac doktorskich w zbiorach Biblioteki wynosi: 1630 jednostek inwentarzowych w Bibliotece we Wrocławiu (stan na 14.01.2016) oraz 126 jednostek inwentarzowych w Bibliotece Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze.

Biblioteka planuje zdigitalizowanie wszystkich prac doktorskich, które nie mają wersji elektronicznej, i udostępnianie ich na komputerze w Czytelni Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych bez możliwości kopiowania. Udostępnianie ich treści przez Internet będzie uzależnione od decyzji autorów.

Dokumenty wtórne – mikrofilmy i mikrofisz

Biblioteka w swej historii świadczyła także usługi w zakresie reprografii na rzecz własnych użytkowników [Zagrajek, Żmigrodzka 1983, s. 8]. Zadania te wykonywała Pracownia Reprograficzna. Powstawały w niej kopie materiałów bibliecznych na potrzeby Biblioteki i instytutów Uczelni. Pra-

ownia posiadała 2 kserografy, dokumator i urządzenie Pentakta [Zagrajek, Żmigrodzka 1983, s. 20]. Dokumator w latach 1981-1982 służył do produkcji mikrofilmów.

Urządzenie Pentakta, produkcji niemieckiej (dawna Niemiecka Republika Demokratyczna), zakupione zostało pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku i służyło do produkcji mikrofilmów. W jej skład wchodziły następujące elementy:

1. Kamera fotograficzna, za pomocą której fotograficznie zmniejszono materiały książkowe i arkuszowe do ujednoczonego mikroformatu 105 mm x 148 mm.
2. Aparat do wywoływania, utrwalania, płukania i suszenia klisz. Po sfotografowaniu książki negatyw był wywoływany metodą obróbki mokrej. Wywołany negatyw traktowany był jako egzemplarz archiwalny.
3. Kopiarka, służąca do kopiowania negatywów mikroklisz na filmie pozytywowym. Na kopiarce tworzono mikrofilm pozytywową, która była wywoływana metodą obróbki mokrej. Pozytyw też traktowano jako egzemplarz archiwalny, z którego wykonywano kopię roboczą dla czytelnika.
4. Duplikator mikrofilmowy – urządzenie duplikujące służące do wykonywania duplikatów z oryginałów mikrofilmowych na dwufazowym materiale mikrofilmowym. Składało się z urządzenia do naświetlania i do wywoływania, które odbywało się w oparach amoniaku. Ta wersja mikrofilmów była udostępniana czytelnikom.
5. Czytnik z powiększalnikiem – urządzenie służące do wykonywania powiększeń poszczególnych zdjęć z kliszy oraz do wykonania kopii zdjęcia mikrofilmowanego, obranego na ekranie.
6. Czytnik (dokumator): aparat do odczytywania mikrofilmów i mikrofilmów z ekranem, przeznaczony dla czytelników [*Pentakta* (ok. 1976)].

Kopiuwaniu do postaci mikrofilmu i mikrofilmów poddawano książki i czasopisma obcojęzyczne, które były sprowadzane do Biblioteki przez Wypożyczalnię Międzybiblioteczną z innych bibliotek polskich i zagranicznych na prośbę konkretnych pracowników naukowych Uczelni. W postaci mikrofilmów uzupełniano również braki w polskich czasopismach.

Mikrofilmowe i mikrofilmowe wykorzystywane były wyłącznie do celów naukowych. Udostępniano je pracownikom naukowym w jednym z pomieszczeń Biblioteki Głównej, w którym ustawiony był czytnik z powiększalnikiem, a w latach 90. PC Printer, który pozwalał kopiować na papier fragmenty potrzebne do pracy naukowej¹. Zbiór mikrofilmów miał swój inwentarz zawiera-

¹ Autoryzowany wywiad z Anielą Mielnik z dn. 29.11.2015, jednym z pracowników obsługujących urządzenie Pentakta w latach osiemdziesiątych XX wieku.

jący 229 jednostek. W 2009 roku przeprowadzono selekcję i zostały one skreślone z inwentarza.

Urządzenie Pentakta działało jeszcze w 1989 roku [Stankiewicz 1989, s. 12]. Od tego czasu do 1997 roku pracownia reprograficzna wykonywała tylko usługi kserograficzne. Pod koniec marca 1998 roku w pomieszczeniu pracowni uruchomiona została sala z terminalami pozwalającymi czytelnikom korzystać z katalogu OPAC [Świrad 2007, s. 51], a usługi kserograficzne zaczęła świadczyć firma zewnętrzna. W nowym budynku Biblioteki od chwili przeprowadzki w 2011 roku nie ma już kserografu, ale na każdym piętrze Strefy Wolnego Dostępu znajdują się skanery dla czytelników.

Dokumenty elektroniczne zapisane na dyskietkach i płytach kompaktowych

W połowie lat 90. XX wieku Biblioteka zaczęła wzbogacać się o nową kategorię zbiorów specjalnych, zwanych dokumentami elektronicznymi. Początkowo były to dyskietki typu 5,25 oraz 3,5 cala. Nie były one samoistne wydawniczo, ale stanowiły załącznik do książek, więc nie zakładano im oddzielnego inwentarza. Przechowywane były w specjalnych pudełkach w wypożyczalni. Udostępnianie były czytelnikom wraz z książkami.

Szybki rozwój technologiczny wymusił zakup nowoczesnego sprzętu komputerowego, który nie był już dostosowany do odczytu dyskietek. Dyskietki stały się archaicznym nośnikiem, a informacje na nich zawarte były „nieczytelne.” W momencie gromadzenia tego rodzaju zbiorów nie było wiedzy oraz wytycznych, jak postępować w ich przypadku, w tym również, czy należy je kopiować na inne nośniki.

Pod koniec lat 90. pojawiła się w Bibliotece nowa forma dokumentów elektronicznych: płyty kompaktowe z przeznaczeniem tylko do odczytu (CD-ROM). Podobnie jak dyskietki stanowiły początkowo tylko załącznik do książek. Przechowywane są w specjalnych pudełkach w wypożyczalni i na życzenie czytelników mogą być wypożyczone wraz z książką. Z czasem zaczęły pojawiać się w Bibliotece również jako pozycje samoistne wydawniczo. Otrzymały one własny inwentarz i stanowią oddzielną kolekcję.

Kolekcja płyt kompaktowych (CD-ROM) obejmuje 245 jednostek inwentarzowych, gromadzonych od 1997 roku. Płyty kompaktowe zawierają elektroniczny zapis treści wydawnictw zwartych, ciągłych, filmów. Pierwszą pozycją zakupioną do kolekcji była *Encyklopedia multimedialna PWN* wydana w 1996 roku. W kolekcji znajdują się głównie materiały statystyczne wydawane przez Główny Urząd Statystyczny i Wojewódzki Urząd Statystyczny

we Wrocławiu oraz wydawnictwa normalizacyjne, wydawnictwa dotyczące Unii Europejskiej, publikacje z dziedziny informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, materiały konferencyjne. Przeważa tematyka istotna dla nauki i kształcenia w dziedzinie ekonomii. Dominującym językiem wydawnictw jest język polski, ale występują także prace w języku angielskim i rosyjskim.

W poprzednim budynku Biblioteki (do września 2011 r.) płyty kompaktowe udostępniane były na komputerze w Oddziale Informacji Naukowej. Obecnie udostępniane są na komputerach w Czytelni Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych. Biblioteka nie tworzy kopii treści zawartych na płytach CD-ROM, które posiada. Przeważająca ich liczba to materiały statystyczne wydawane przez Główny Urząd Statystyczny, które Biblioteka kupuje także w wersji papierowej, a dostęp do ich wersji elektronicznej znajduje się na stronie internetowej wydawcy.

Podsumowanie

Zadaniem biblioteki jest i nadal będzie gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów, a także ich archiwizacja i zabezpieczenie przed zniszczeniem. Zadania się nie zmieniły, modyfikacji zaś uległy sposoby i narzędzia ich realizacji. Na przykładzie kolekcji specjalnych przechowywanych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu widać wyraźną ewolucję w sposobie ich udostępniania. Zbiory kartograficzne udostępniane są jeszcze wyłącznie prezencyjnie, ale już stare druki są digitalizowane i udostępniane cyfrowo w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej. Natomiast prace doktorskie udostępniane są w trojaki sposób: najstarsze, niemające wersji elektronicznej, udostępnia się tylko prezencyjnie; nowsze – od 2007 roku – jeszcze prezencyjnie, ale niektóre już cyfrowo w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej, jeśli autor wyraził zgodę na upowszechnienie w Internecie; najnowsze od 2013 roku – częściowo prezencyjnie (wersja papierowa), a wersja cyfrowa dostępna jest w repozytorium uczelnianym WIR, oczywiście za zgodą autora. W przypadku kolekcji specjalnych, wymagających korzystania z dodatkowych urządzeń, ewolucji uległ sam nośnik. Mikrofilmy i mikrofiszki, z których w latach 80. XX wieku czytelnicy korzystali za pomocą specjalnego czytnika, zostały wyparte przez dokumenty na nośniku elektronicznym, takim jak dyskietka i CD-ROM, do których odczytu potrzebny jest komputer. Zachodzące w szybkim tempie zmiany technologiczne po kilku latach spowodowały zniknięcie dyskietek. Panujące na rynku płyty CD-ROM z czasem też odejdą w przeszłość. Powstawanie repozytoriów instytucjonalnych może spowodować, że wydawcy i instytucje wydające materiały naukowe mogą

się zdecydować na rozpowszechnianie ich wyłącznie w wersji online na własnych stronach internetowych.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu ma w swych zasobach wiele cennych książek i czasopism o tematyce ekonomicznej i społecznej, wydanych w XIX oraz w pierwszej połowie XX wieku, które nie mogą być wypożyczone, ponieważ zostały uznane za wydawnictwa cenne i rzadkie, zwane cymeliami. Planowana jest ich digitalizacja i upowszechnienie na platformie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Literatura

- Babik W., 2014, *Biblioteka akademicka na rozdrożu. O współczesnych przemianach w środowisku informacyjnym bibliotek*, Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej, nr 3, s. 31-50, <http://delibra.bg.polsl.pl/dlibra/doccontent?id=23970&from=FBC> (4.07.2015).
- Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu. Czytelnia Zbiorów Specjalnych. Zasady korzystania*, <http://www.bu.uni.wroc.pl/oddzialy/piasek/czytelnia-zbiorow-specjalnych> (21.11.2015).
- Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Zasady korzystania ze zbiorów specjalnych BUW*, http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=332&Itemid=83 (4.07.2015).
- Centrum NuKat. Format Marc 21*, http://centrum.nukat.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=42&Itemid=148 (4.07.2015).
- Cieślińska E., 2010, *Kolekcja prac doktorskich zgromadzonych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, [w:] Gaziński R. (red.), *Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych: materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego, 9-11 września 2009*, Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin, s. 120-133.
- Dramińska A., Leśniewski J., 2013, *Repozytorium czyli jak skutecznie zwiększyć cytowalność dorobku naukowego*, Portal, 2(16), s. 52-55.
- Kudelski A., 1965, *Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] *Zarys rozwoju wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, Wrocław, s. 115-124.
- Ośrodek Informacji Patentowej i Normalizacyjnej Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej*, <http://opac.bg.polsl.pl/index.php?go=oiopin2> (21.11.2015).
- Pentakta [Opis i instrukcja obsługi]*, ok. 1976, Kombinat VEB Pentacon Dresden.
- Punkt Informacji Normalizacyjnej Politechniki Wrocławskiej*, <http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl/pin,161.dhtml> (21.11.2015).
- Rogalińska A., 2007, *Kolekcja starych druków w Bibliotece Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław, s. 31-46.
- Rogalińska A., 2008, *Współpraca biblioteki ze środowiskiem uczelni przy tworzeniu biblioteki cyfrowej na przykładzie doświadczeń Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, [w:] *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych: III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 25-27 czerwca 2008: materiały konferencyjne*, Politechnika Łódzka, Łódź, s. 181-194.
- Sekcja Regionalna [Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu]*, http://www.wbp.wroc.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=56 (21.11.2015).

- Stankiewicz M., 1989, *Biblioteka Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu. Informator*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław.
- Świrad M., 2007, *Komputeryzacja biblioteki – doświadczenia i wnioski*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław, s. 47-53.
- Tomczyńska E., 2010, *Stare druki i ich opracowanie w bibliotekach szczecińskich*, [w:] Gaziński R. (red.), *Zbiory specjalne i regionalia w polskich bibliotekach naukowych i publicznych: materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego, 9-11 września 2009*, Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin, s. 182-193.
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, Dz. U. 1997, nr 85, poz. 539.
- Wałek A., 2009, *Biblioteki cyfrowe na platformie Libra*, Wydawnictwo SBP, Warszawa.
- Zagrajek E., Żmigrodzka B., 1983, *Biblioteka Główna 1947-1982. Informator*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław.
- Zarządzenie nr 12/2012 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 12 marca 2012 r. w sprawie gromadzenia, opracowania i udostępniania przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu rozpraw doktorskich broniomych na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu, http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/zarzadzenia_pisma_okolne_rektora2012/zr12_12.pdf (4.07.2015).
- Zarządzenie nr 38/2012 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 23 maja 2012 r. w sprawie obowiązku dokumentowania i rozpowszechniania informacji o publikacjach pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/zarzadzenia_pisma_okolne_rektora2012/zr38_12.pdf (4.07.2015).
- Żmigrodzki Z. (red.), 1998, *Bibliotekarstwo*, Wydawnictwo SBP, Warszawa.

Kinga Żmigrodzka-Ryszczuk

ZASOBY ONLINE I ICH WYKORZYSTANIE

ELECTRONIC RESOURCES AND THEIR USE

Streszczenie: Niniejszy artykuł podejmuje temat wykorzystania zasobów online znajdujących się w ofercie Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Wnioski, jakie zaprezentowano, oparto na badaniach ankietowych przeprowadzonych przez autorkę wśród studentów i pracowników Uczelni. Pytania dotyczyły wykorzystania Internetu oraz baz danych prenumerowanych przez Bibliotekę w procesie naukowym i dydaktycznym, a także określenia potrzeb użytkowników w tym zakresie. Odpowiedzi ankietowanych pozwoliły na określenie stopnia przydatności zbiorów elektronicznych udostępnianych przez Bibliotekę oraz poziomu kompetencji bibliotekarzy przy obsłudze oferowanych serwisów.

Słowa kluczowe: bazy danych, badania ankietowe, udostępnianie zbiorów elektronicznych, zbiory elektroniczne.

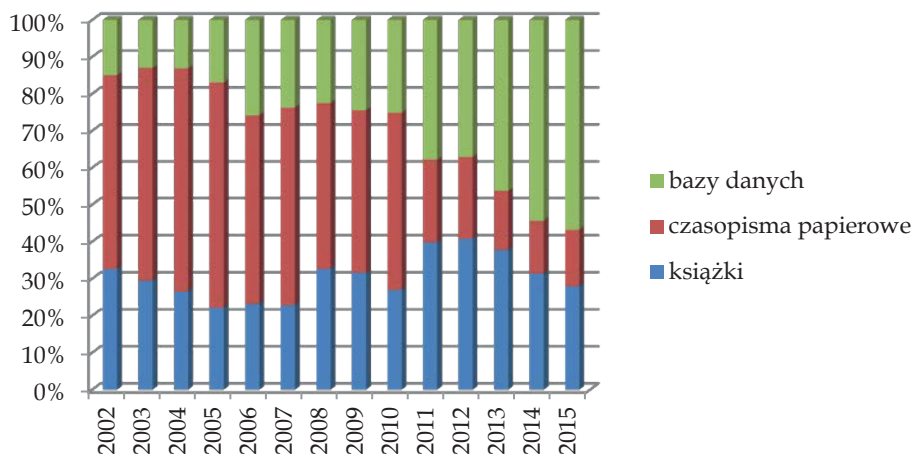
Summary: This article takes up the issue of usage of online resources that are offered in the Main Library of the Wrocław University of Economics. Presented conclusions were based on the questionnaire survey conducted among students and researchers. The questionnaire concerned using Internet and databases in the scientific and teaching process, as well as users' needs in this area. The responses allowed to define the usefulness of electronic collections provided by the library and librarians digital competence as well.

Keywords: databases, questionnaire surveys, providing electronic resources, electronic resources.

Ostatnie dziesięciolecie to okres niespotykanego, jak dotąd, rozwoju nowoczesnych technologii. Rozwój ten zmienił dotychczasowy świat komunikacji międzyludzkiej oraz sposób uprawiania nauki. Szczególnie dla bibliotek naukowych musiało to oznaczać przewartościowanie ich roli w społeczności uniwersyteckiej. Do podstawowych zadań bibliotek naukowych uczelni wyższych należy zapewnienie swoim użytkownikom dostępu do literatury naukowej w stopniu pozwalającym na realizację procesu dydaktycznego oraz naukowego. Jeszcze na początku XXI wieku zadanie to polegało na możliwie pełnym kompletowaniu kolekcji z zakresu nauk zgodnych z profilem uczelni. Zalew informacji i danych spowodował przesunięcie ciężaru z udostępniania materiałów zgromadzonych w bibliotece na materiały znajdujące się poza nią, dostępne poprzez sieć WWW. Wzrastająca liczba dostępnych publikacji

elektronicznych wymusiła przeniesienie nacisku z kompletności kolekcji na jej jakość i relewantność, a co za tym idzie – konieczność jej właściwej selekcji, oceny oraz weryfikacji¹.

Odzwierciedleniem tego trendu w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (BG UEW) jest rys. 1, prezentujący procentowy udział wydatków na poszczególne typy zbiorów w perspektywie kilkunastu ostatnich lat. O ile wartość zakupionych książek w formie tradycyjnej w latach 2002-2015² oscyluje w granicach 30% ogółu wydatków, o tyle wartość prenumeraty czasopism papierowych sukcesywnie spada. W latach 2002-2005 utrzymywała się na poziomie ponad 50% ogólnych wydatków na zakup i prenumeratę materiałów bibliotecznych oraz dostępów do baz danych, natomiast od 2011 roku obserwujemy jej drastyczny spadek do poziomu poniżej 15%. Wzrastają natomiast koszty zakupu dostępów do źródeł elektronicznych z poziomu niecałych 20% w 2002 roku do niemal 60% w roku 2015. Analizując wykres, należy pamiętać także o oszczędnościach, wynikających z dofinansowania baz danych kupowanych za pośrednictwem konsorcjów

Rys. 1. Udział wydatków na zakup baz danych i materiałów bibliotecznych w BG UEW w latach 2002-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie książek akcesji z lat 2002-2015.

¹ O zaletach, wadach, wymaganiach oraz zagrożeniach, jakie niosą ze sobą publikacje elektroniczne, powstało już wiele artykułów i książek (najszerzej problematyką tą zajął się Marek Nahotko [2007]), dlatego też aspekt ten nie będzie rozwijany w niniejszej pracy.

² Dane opracowano na podstawie akcesji z lat 2002-2015.

oraz w ramach licencji krajowej³. Zaoszczędzone środki można było przeznaczyć na zakup kolejnych dostępów do baz danych.

W 2015 roku Biblioteka zapewniała swoim użytkownikom dostęp do 14 płatnych serwisów danych – 9 z nich prenumerowanych jest za pośrednictwem konsorcjów. Są to ACM Digital Library, ACS, Emerald, EMIS Emerging Markets, JSTOR, OECD iLibrary, Oxford University Press, Passport, RSC – Royal Society of Chemistry, a od 2016 roku Cambridge University Press. Znakomita większość dostępna jest na terenie Biblioteki oraz całego kampusu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze. Dodatkowo pracownicy naukowcy mają możliwość skorzystania z baz z każdego komputera podłączonego do sieci przez serwer proxy. Bezpośrednio u wydawcy zakupione zostały serwisy Amadeus, Bankscope, Datastream oraz Lex Delta – bazy te mają dostęp ograniczony do konkretnych adresów IP, a także prenumerata wybranej kolekcji tytułów IBUK Libra. Ponadto należy wspomnieć także o dostępie do pojedynczych tytułów czasopism i ich archiwów subskrybowanych bezpośrednio u wydawcy. Głównie dostępne są one jednostanowiskowo w Czytelni Czasopism i Zbiorów Specjalnych. Ponadto 8 baz (Elsevier, EBSCO, Springer, Nature, Science, Wiley, Scopus, Web of Knowledge) udostępnianych jest na podstawie licencji krajowej w ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki ICM UW. W sumie daje to dostęp do ponad 22 000 tytułów czasopism wraz archiwami, ponad 50 000 książek oraz niezliczonej ilości danych statystycznych, demograficznych, wskaźników ekonomicznych, materiałów konferencyjnych, raportów, abstraktów, profili firm, analiz gospodarczych itd. Zgodnie z regulaminem udostępniania zbiorów BG UEW z zasobów elektronicznych korzystać mogą wszyscy zarejestrowani użytkownicy Biblioteki.

Zarządzanie tak dużą kolekcją wymaga ciągłego uaktualniania dostępów, śledzenia zmian, jakie zachodzą w zawartości baz oraz ich interfejsach, szkolenia personelu bibliotecznego, a przede wszystkim samych użytkowników. Stąd też BG UEW od lat prowadzi szkolenia dla studentów studiów licencjackich, magisterskich oraz doktoranckich na wszystkich wydziałach. Zajęcia z *Elektronicznych Źródeł Informacji Naukowej* (EZiN) odbywają się w ramach cztero- lub dziewięciogodzinnych laboratoriów i są zajęciami obowiązkowymi. Dodatkowo studenci pierwszego roku zobowiązani są do zaliczenia kursu e-learningowego, którego zadaniem jest zapoznanie użytkowników z pod-

³ Szerzej o prenumeracie baz danych za pośrednictwem konsorcjów w pracy [Żmigrodzka 2009].

stawowymi informacjami dotyczącymi Biblioteki, udostępnianych zbiorów, warunków dostępu do nich⁴.

Kolejnym niezmiernie ważnym elementem w procesie zarządzania zbiorami elektronicznymi jest badanie wykorzystania ich przez użytkowników, a także określenie stopnia ich przydatności oraz kompletności. W kwestii wykorzystania baz danych Biblioteki najczęściej posiłkują się statystykami (*usage statistics*), choć w przypadku dość częstej prezentacji konkretnego serwisu w ramach szkoleń dane te mogą ulec zafalszowaniu. Co więcej, dane statystyczne nie są w stanie nic powiedzieć na temat kompletności i przydatności zbiorów. Stąd też powstał pomysł przeprowadzenia badań kwestionariuszowych wśród pracowników naukowych oraz studentów Uczelni.

Głównym celem badań ankietowych było uzyskanie odpowiedzi na pytania dotyczące stopnia wykorzystania w procesie naukowym i dydaktycznym Internetu oraz baz danych prenumerowanych przez BG UEW, a także określenie potrzeb użytkowników w tym zakresie. Dodatkowo ankietę rozszerzono o pytania dotyczące serwisów udostępnianych w trybie *Open Access*. W ostatnim punkcie poproszono studentów o subiektywne określenie stopnia przydatności baz danych i zasobów elektronicznych udostępnianych przez Bibliotekę, kompetencji i pomocy bibliotekarzy przy wyszukiwaniu informacji oraz przydatności zajęć z *Elektronicznych Źródeł Informacji Naukowej*.

Badanie przeprowadzono w formie dwóch ankiet – dla pracowników i studentów. W sumie ankiety zawierały po 10 pytań; dwa z nich pozwalały na zamieszczenie dodatkowych uwag. Treść sześciu pierwszych pytań obu kwestionariuszy była taka sama, pozostałe skierowano już do konkretnej grupy – pracowników bądź studentów. Większość odpowiedzi oparto na skali Likerta, uzupełnionej o zakres czasowy. Autorka uznała, że określenia „bardzo często”, „często”, „rzadko”, „bardzo rzadko” są jednak dosyć subiektywne, a ich rozwinięcie pozwoli na uzyskanie bardziej precyzyjnych wyników. Dlatego też odpowiedź bardzo często uzupełniono o dopisek: „kilka razy w tygodniu”, często – „kilka razy w miesiącu”, rzadko – „kilka razy w semestrze”, bardzo rzadko – „1-2 razy w roku akademickim”. Ankiety zostały uzupełnione o metryczki, w których poproszono o zaznaczenie wydziału, na którym respondent jest zatrudniony (w przypadku pracowników naukowych). Studenci, prócz wskazania wydziału, proszeni byli o zaznaczenie stopnia studiów.

⁴ Szerzej temat zajęć z *Elektronicznych źródeł informacji naukowej* rozwinięty został w artykule Małgorzaty Świrad i Beaty Chrapczyńskiej *Edukacja informacyjna w bibliotece akademickiej*, [w:] *Biblioteka na miarę: przestrzeń, zasoby, usługi*, 2016.

Badanie trwało dwa tygodnie i odbyło się w drugiej połowie listopada 2015 roku. Prośba o wypełnienie ankiety została skierowana do pracowników naukowych drogą mailową. Mailem zwrotnym otrzymano 33 wypełnione kwestionariusze. Wśród studentów ankiety były rozdawane na terenie Biblioteki: w Strefie Wolnego Dostępu, w Ośrodku Informacji Ekonomicznej oraz w Bibliotece Wydziału Ekonomii Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze, a także podczas prowadzenia zajęć z EZIN. W sumie zebrano 246 ankiet, z czego w trzech przypadkach nie określono wydziału ani stopnia studiów, dlatego tych kwestionariuszy nie wzięto pod uwagę podczas analizy⁵.

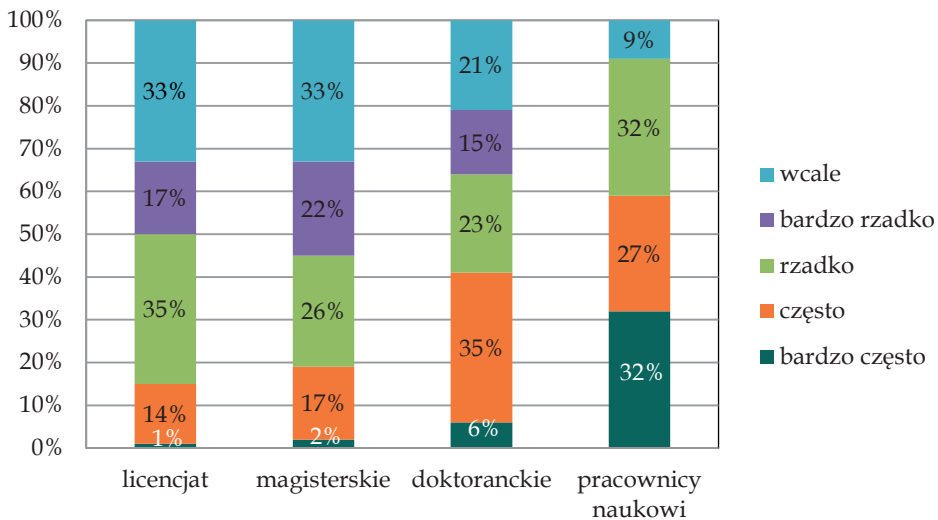
Analiza ankiet

Pierwsze pytanie obu ankiet dotyczyło częstotliwości korzystania z naukowych zasobów elektronicznych dostępnych przez Internet. Wśród pracowników naukowych 39% wybrało odpowiedź „bardzo często”, a 43% „często”, 12% zaznaczyło odpowiedź „rzadko”, a pozostałe 6% odpowiedzi zaznaczono na poziomie „bardzo rzadko” i „wcale”. Wśród studentów odsetek wykorzystujących zawartość Internetu do celów naukowych i dydaktycznych jest dużo niższy, szczególnie widoczne jest to wśród studentów studiów I stopnia. Natomiast z każdym następnym poziomem odsetek ten wzrasta. Odpowiedzi „bardzo często” i „często” zaznaczyło w sumie 30% studentów na poziomie licencjackim i aż 65% studentów studiów doktoranckich. Odpowiedzi „bardzo rzadko” i „wcale” wybrało 35% studentów studiów I stopnia, 26% studentów studiów II stopnia i tylko 13% studentów studiów III stopnia (w tym ani jedna osoba nie wybrała odpowiedzi „wcale”).

Kolejne pytanie odnosiło się już konkretnie do korzystania z zasobów elektronicznych oferowanych przez Bibliotekę. Tutaj jedynie 9% respondentów będących pracownikami naukowymi Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu przyznało, że nie korzysta z nich wcale; 32% rzadko, a 27 i 32% często i bardzo często. Wśród studentów, analogicznie jak w pytaniu pierwszym, poziom wykorzystania baz danych prenumerowanych przez Bibliotekę wzrasta wraz z poziomem studiów. Dobrze obrazuje to rys. 2.

Wśród studentów studiów licencjackich liczba zaznaczonych odpowiedzi „bardzo często” i „często” oscyluje na poziomie 15%, u studentów studiów magisterskich wzrasta do 19%, a u doktorantów osiąga ponad 40%. Studiowanie i zatrudnienie na konkretnych wydziałach nie miało wpływu na wybory studentów i pracowników.

⁵ W tym miejscu autorka pragnie podziękować pracownikom Oddziałów Udostępniania i Informacji Naukowej, Dokumentacji i Promocji, Informacji Ekonomicznej oraz Biblioteki Wydziału w Jeleniej Górze za pomoc przy zbieraniu kwestionariuszy.

Rys. 2. Struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące częstotliwości wykorzystania baz danych udostępnianych przez BG UEW

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Osoby, które zaznaczyły odpowiedzi „wcale”, proszone były dodatkowo o wskazanie powodów, dlaczego nie korzystają z baz danych udostępnianych przez Bibliotekę. Respondenci mieli do wyboru odpowiedzi: „nie wiem, że takie bazy istnieją”, „nie mam takiej potrzeby – literatura dostępna w wersji papierowej jest całkowicie wystarczająca”, „zbyt skomplikowana obsługa serwisów”, „bariera językowa”, „inne”. W przypadku nauczycieli akademickich tylko jedna osoba zaznaczyła „zbyt skomplikowaną obsługę serwisów”, pozostałe wybrały odpowiedź „inne”. W rozwinięciu odnotowały one, że korzystają z własnych badań oraz z serwisów zagranicznych będących poza ofertą BG UEW. Jeden z pracowników wskazał także na brak wystarczających wyjaśnień ze strony Biblioteki co do możliwości korzystania z jej zasobów, co wpłynęło w sposób zniechęcający na respondenta.

Odpowiedzi studentów niekorzystających z baz danych są różne w zależności od stopnia studiów i wydziałów. Studenci studiów licencjackich i magisterskich Wydziału Nauk Ekonomicznych (NE) najczęściej zaznaczali odpowiedź drugą – „nie mam takiej potrzeby”. Podobnego zdania byli respondenci z Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego (IE) oraz Ekonomii Zarządzania i Turystyki (EZiT) I i II stopnia. Studenci Wydziału Zarządzania, Informatyki i Finansów (ZiF) I stopnia częściej wybierali odpowiedzi: „nie wiem, że takie bazy istnieją”, „zbyt skomplikowana obsługa serwisów” oraz

„bariera językowa”. Studenci II stopnia ZiF najczęściej zaznaczyli odpowiedź „nie wiem, że takie bazy istnieją”. Natomiast ci słuchacze studiów doktoranckich, którzy nie korzystają z żadnych baz danych subskrybowanych przez Bibliotekę, niezależnie od wydziału wskazali, że przyczyną tego jest brak wiedzy o ich istnieniu.

W trzecim pytaniu poproszono o zaznaczenie baz danych i serwisów online, z których obie grupy korzystają (można było zaznaczyć dowolną liczbę baz). Lista zawierała bazy wymienione w zakładce *e-zasoby lista A-Z* na stronie WWW Biblioteki Głównej. Wśród nich znalazły się serwisy bibliograficzne dostępne bezpłatnie, takie jak BazEkon, AGRO czy BazTech. Listy tej nie ograniczono tylko do zasobów płatnych, ponieważ autorce zależało na całościowym oglądzie, które z serwisów cieszą się większą, a które mniejszą popularnością. Użytkownik natomiast nie ma wiedzy, czy dana baza została zakupiona, czy jest dostępna w formie licencji krajowej lub bezpłatnie. I tak wśród pracowników naukowych najwięcej zaznaczeń odnotowały bazy JSTOR oraz Wiley Online Library. Wielu respondentów wskazało także na EBSCO, Science Direct, Springer, Web of Knowledge, Scopus, Emerald oraz BazEkon. Prócz bazy BazTech, praktycznie każdy z serwisów został przynajmniej raz odnotowany. Jeśli przyjrzeć się preferencjom respondentów z podziałem na wydziały, to pracownicy Wydziału NE oraz Wydziału ZiF znacznie częściej zaznaczali bazę JSTOR oraz EBSCO, z kolei bazy ACS, RSC⁶, Science Direct czy Springer procentowo częściej były wybierane przez pracowników Wydziału IE.

Wybory studentów nie różnią się znacznie ze względu na stopień studiów czy wydział. Wśród studentów wszystkich stopni najczęściej zaznaczano bazy: IBUK Libra, BazEkon i EMIS. Studenci II i III stopnia dodatkowo korzystają z bazy Passport, Amadeus, OECD iLibrary, Oxford University Press, Lex Delta, Web of Knowledge. Bazy Science Direct, Datastream, Wiley Online Library to już głównie serwisy preferowane przez studentów studiów III stopnia. Analiza odpowiedzi respondentów przy podziale na wydziały pokazuje, że studenci Wydziałów NE i ZiF wybierali przede wszystkim bazy: IBUK Libra, EMIS, BazEkon. Dodatkowo słuchacze Wydziału NE zaznaczyli Passport i Amadeus. Studenci z Wydziału IE zaznaczyli głównie RSC, BazEkon, Web o Knowledge. Natomiast słuchacze Wydziału EZiT preferują bazy IBUK Libra, BazEkon i OECD iLibrary.

Pytanie kolejne dotyczyło miejsca, gdzie najczęściej użytkownicy korzystają z zasobów elektronicznych Biblioteki. I tu odpowiedzi raczej nie dzi-

⁶ Bazy ACS i RSC zawierają głównie czasopisma z zakresu nauk chemicznych.

wią. 58% pracowników łączy się z bazami za pośrednictwem serwera proxy, a 39% z terenu kampusu. Natomiast wśród studentów aż 92% korzysta z nich na terenie Biblioteki, a jedynie 8% z innych komputerów na terenie kampusu.

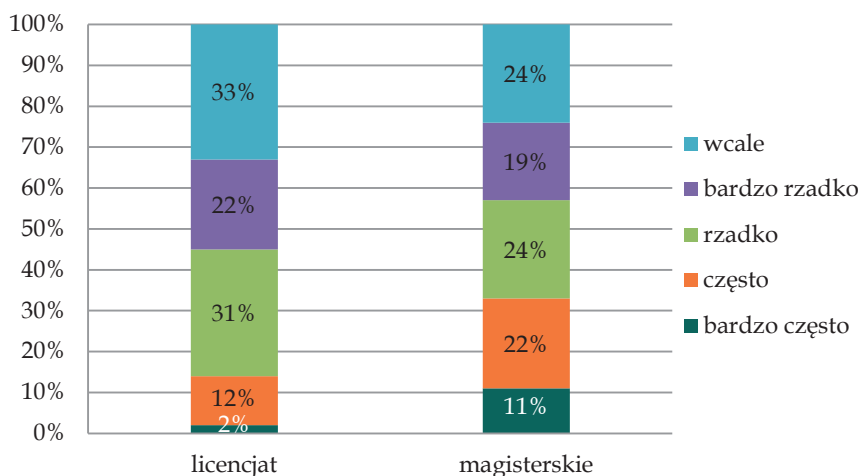
W piątym, szczególnie istotnym z punktu zarządzania zbiorami elektronicznymi, pytaniu zapytano o to, czy oferta Biblioteki w zakresie prenumerowanych baz jest wystarczająca. I tutaj 70% pracowników odpowiedziało twierdząco. 30% niezadowolonych zwróciło uwagę na ograniczony dostęp do artykułów sprzed 1990 roku oraz jeszcze trudniejszy do artykułów sprzed 1980 roku. Kilku respondentów wskazało na brak dostępu do pełnej wersji Wiley Online Library oraz IBUK Libra, a także na brak dostępu do czasopism wydawnictw Sage i Tylor & Francais. Ponadto wśród brakujących pozycji w ofercie BG UEW odnotowano bazę ABI/INFORM Complete, która znajdowała się w prenumeracie Biblioteki do 2011 roku. Zwrócono uwagę także na ograniczony dostęp do bazy artykułów i czasopism, m.in. wydawnictwa Infor i Gofin (BG UEW ma dostęp tylko do wersji elektronicznych tych tytułów, którymi dysponuje w prenumeracie papierowej).

Wśród studentów odsetek osób zadowolonych z oferty wyniósł 92%. 8% niezadowolonych respondentów chciałoby zwiększenia liczby dostępnych pozycji w bazie IBUK Libra, prenumeraty serwisów Mintel i innych zawierających informacje gospodarcze o podmiotach i rynkach obecnych w Polsce, a także poszerzenia dostępu o dodatkowe moduły bazy EMIS oraz bazy firmy Reuters.

W szóstym punkcie zadano pytanie o dostęp testowy, podczas którego zazwyczaj przez jeden miesiąc oferowana jest możliwość korzystania z baz niezajdujących się w stałej ofercie Biblioteki. Taki dostęp promocyjnie uruchamiany jest przez wydawców bądź pośredników, a jego celem jest zapoznanie potencjalnych użytkowników z ofertą. Statystyki wykorzystania generowane po zakończeniu testowania mogą być elementem brany pod uwagę przy ewentualnej prenumeracie. O uruchomieniu dostępu testowego użytkownicy informowani są poprzez stronę domową Biblioteki. Dodatkowo pracowników naukowych Uczelni Oddział Dokumentacji i Promocji informuje drogą elektroniczną. Niestety z odpowiedzi respondentów wynika, że jedynie 14% pracowników często korzysta z dostępu testowego, 45% rzadko, 31% bardzo rzadko, a 10% wcale. Jeszcze gorzej wyniki prezentują się wśród studentów. Tylko 10% korzysta często i bardzo często, 18% rzadko, 24% bardzo rzadko i aż 48% wcale.

Do korzystania z baz danych mogą zachęcić studentów głównie wykładowcy i prowadzący zajęcia, polecając im artykuły i dane w nich zawarte. Stąd też w siódmym pytaniu zapytano pracowników o to, czy polecają swoim

studentom publikacje zawarte w bazach prenumerowanych przez Bibliotekę. 21% z nich zaznaczyło odpowiedź bardzo często, 27% często, 31% rzadko i 21% bardzo rzadko. Analogicznie zapytano studentów o to, czy prowadzący zajęcia polecają im publikacje zawarte w bazach. I tutaj odpowiedzi wypadły dużo słabiej. W podsumowaniu ogólnym aż 28% z nich zaznaczyło odpowiedź wcale, a jedynie 8% bardzo często; 17% często, 27% rzadko i 20% bardzo rzadko. Analizując przedstawiony na rys. 3 wykres z podziałem na stopień studiów, zauważyć można jednak pewien wzrost częstotliwości polecenia publikacji elektronicznych pomiędzy odpowiedziami studentów I i II stopnia. Mimo wszystko nadal pozostaje ogromny rozdzźwięk pomiędzy deklaracjami pracowników i studentów.

Rys. 3. Struktura odpowiedzi na pytanie, czy prowadzący polecają studentom publikacje elektroniczne

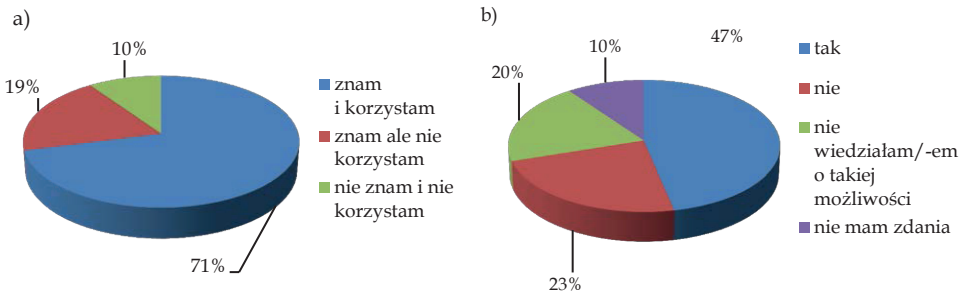
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Od punktu 8. kwestionariusza pytania skierowane do pracowników nie pokrywają się z pytaniami zadawanymi studentom.

W punkcie ósmym zapytano pracowników o to, czy korzystają z innych serwisów naukowych i baz danych nieoferowanych przez Bibliotekę. 20% respondentów potwierdziło, że korzysta z takich zasobów. Wymieniono tutaj między innymi: *case studies* udostępniane przez Harvard Business Publishing, *researchgate.net*, *scholar.google.com*, *Math Sci Net*, *Faostat*, a także publikacje wydawane przez wydawnictwo Infor.

W przedostatnim punkcie zapytano nauczycieli akademickich o korzystanie z serwisów i publikacji naukowych udostępnianych w trybie *Open Access*.

Odpowiedzi na to pytanie są dość intrygujące, szczególnie jeśli zestawimy je z odpowiedziami na ostatnie, dziesiąte pytanie, w którym zapytano respondentów o to, czy sami umieszczają swoje publikacje w tego typu otwartych repozytoriach.

Rys. 4. a) Struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące korzystania z serwisów naukowych udostępnianych w trybie *Open Access*

b) Struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące udostępniania własnych prac w otwartych repozytoriach

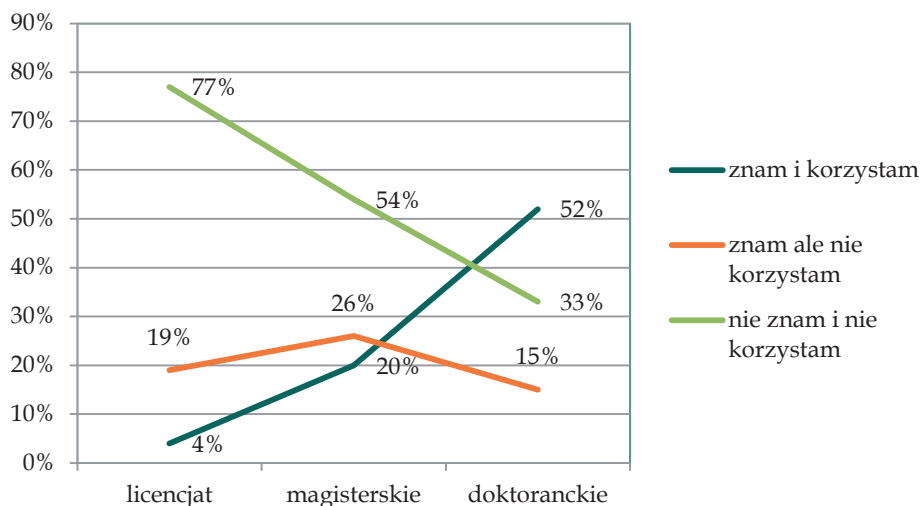
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Okazuje się, że 71% respondentów zna źródła otwarte i korzysta z nich, natomiast tylko 47% udostępnia swoje prace w tej formie. 43% nie umieszcza swoich prac w repozytoriach, z czego 20% nie wiedziało o takiej możliwości.

O korzystaniu ze źródeł udostępnianych w trybie *Open Access* zapytano także studentów w punkcie 8. Tu odpowiedzi różniły się znacznie, zależnie od poziomu studiów.

Po naniesieniu odpowiedzi na wykres graficzny wyraźnie widać, że wraz z coraz wyższym poziomem studiów wzrasta wiedza i wykorzystanie zasobów dostępnych w trybie *Open Access*. Na poziomie licencjatu jedynie 4% osób zna zasoby otwarte i korzysta z nich, jednak wśród studentów studiów doktoranckich z takich zasobów korzysta już 52%. Ta tendencja jest bardzo korzystna, gdyż sugerować może, że wraz ze wzrostem poziomu wiedzy i samodzielności naukowej zwiększeniu ulegają także kompetencje informacyjne oraz świadomość istnienia różnorodnych treści dostępnych poprzez Internet.

Pytając pracowników o umieszczanie swoich prac w otwartych repozytoriach, nie można było nie zapytać studentów o to, czy chcieliby, żeby takie prace były dostępne w trybie *Open Access*. I tutaj podobnie możemy zaobserwować tendencję wzrostową. 63% studentów studiów I stopnia uważa, że publikacje powinny być w ten sposób udostępniane, ale u studentów III

Rys. 5. Struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące korzystania ze źródeł udostępnianych w trybie *Open Access*

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

stopnia liczba ta wzrasta do 81%. Znacznie spada też liczba osób niemających zdania na ten temat – od 35% u studentów studiów licencjackich, do 19% u doktorantów. Osoby przeciwnie publikowaniu w otwartych zasobach stanowią znikomą część na wszystkich trzech poziomach studiów.

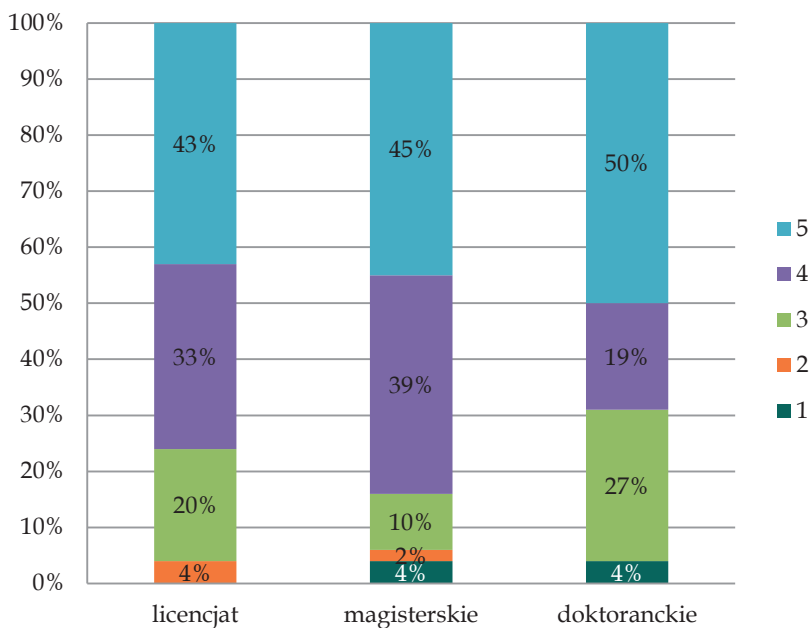
Ostatnie dziesiąte pytanie w ankiecie skierowanej do studentów miało określić poziom satysfakcji użytkowników w trzech zakresach:

- stopnia przydatności baz danych i zasobów elektronicznych udostępnianych przez Bibliotekę;
- stopnia kompetencji i pomocy bibliotekarzy przy korzystaniu z baz danych;
- stopnia przydatności zajęć z *elektronicznych źródeł informacji naukowej*.

Respondenci zostali poproszeni o określenie stopnia satysfakcji w skali 1-5, gdzie 5 to ocena najwyższa. Przyznane oceny we wszystkich trzech punktach rozkładają się bardzo podobnie, niezależnie od wydziału. Stopniem przydatności baz danych najwyższą oceniło 33% respondentów; 27% przyznało ocenę 4, 20% ocenę 3, 13% i 7% odpowiednio ocenę 2 i 1.

Ocena stopnia kompetencji i pomocy bibliotekarzy w niewielkim zakresie zależy od poziomu studiów respondentów.

Najwyżej bibliotekarze ocenieni zostali przez studentów studiów doktoranckich – 50% z nich wystawiło ocenę 5. Z drugiej strony dosyć duży odse-

Rys. 6. Struktura odpowiedzi na pytanie dotyczące oceny kompetencji i pomocy bibliotekarzy przy korzystaniu z baz danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

tek, bo aż 27%, wybrał ocenę 3. Jednak to studenci studiów magisterskich aż w 84% wystawili dwie najwyższe oceny – 4 i 5.

W ostatnim punkcie kwestionariusza oceniano stopień przydatności zajęć z EZiN. I tutaj także ani wydział, ani poziom studiów nie miały większego wpływu na odpowiedzi respondentów. 33% i 27% studentów oceniło zajęcia na oceny najwyższe: 5 i 4. 20% przyznało ocenę 3, a 13% i 7% odpowiednio oceny 2 i 1.

Wyniki przeprowadzonych badań ankietowych pokazują dosyć wysoki poziom wykorzystania baz danych oferowanych w bieżącej prenumeracie Biblioteki. Bardzo cieszy wysoki poziom zadowolenia z kompletności oferowanych zbiorów elektronicznych (choć w przypadku bardziej wymagającego użytkownika, jakim jest nauczyciel akademicki, ten odsetek jest już nieco niższy). Z drugiej strony, brak dostępu do niektórych serwisów wskazuje na konieczność ścisłej współpracy pomiędzy pracownikami naukowymi a Biblioteką w zakresie modelowania dostępnych zasobów. Współpraca ta okazuje się szczególnie ważna w świetle tak niskiego zainteresowania bazami oferowanymi w dostępie testowym. Istotna jest także dość wysoka ocena

kompetencji bibliotekarzy oraz wysoki stopień przydatności prowadzonych przez nich zajęć z EZiN. Oceny te pozwalają pozytywnie i z nadzieją spojrzeć na miejsce i rolę bibliotekarza w nowoczesnej bibliotece naukowej.

Literatura

- Nahotko M., 2007, *Naukowe czasopisma elektroniczne*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa.
- Żmigrodzka K., 2009, *Udział Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w konsorcjach bibliotek naukowych*, [w:] Czyrek J., Górna B. (red.), *Współpraca regionalna i ogólnopolska bibliotek naukowych Wrocławia*, Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich, Wrocław, s. 43-48, [http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=3820&from=publication_\(15.07.2015\)](http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=3820&from=publication_(15.07.2015)).

Marta Bednarek

PREZENTACJA ZBIORÓW W BIBLIOTECE CYFROWEJ - DOŚWIADCZENIA, PROBLEMY, PERSPEKTYWY

PRESENTATION OF COLLECTIONS IN DIGITAL LIBRARY – EXPERIENCE, PROBLEMS, PERSPECTIVES

Streszczenie: W artykule przedstawiono etapy rozwoju bibliotek cyfrowych na świecie oraz ich początki w Polsce. Doświadczenia w publikowaniu dokumentów w postaci cyfrowej zostały opisane na przykładzie kolekcji Uniwersytetu Ekonomicznego w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej. Omówiono współpracę z Wydawnictwem i organizację pracy w zespole biblioteki cyfrowej, zaprezentowano też plany rozwoju kolekcji.

Słowa kluczowe: kolekcje cyfrowe, zasoby cyfrowe, Open Access, dLibra, Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa.

Summary: This article presents stages of digital libraries evolvement in the world and their origin in Poland. Experience of publishing documents in digital form are described on the example of collection of Wrocław University of Economics in Lower Silesian Digital Library. There are discussed cooperation with The Publishing House of Wrocław University of Economics and work organization in digital library staff as well as a plan of extending the collection.

Keywords: digital collections, digital resources, Open Access, dLibra, Lower Silesian Digital Library.

Wstęp

Termin „biblioteka cyfrowa” jest heterogeniczny. Zakres znaczeniowy oscyluje od repozytoriów metadanych oraz cyfrowych obiektów, poprzez systemy linkujące odsyłające do innych serwisów, archiwa, systemy zarządzania treścią, po złożone systemy, które łączą w sobie zaawansowane cyfrowe usługi biblioteki. Termin „biblioteka cyfrowa” obejmuje zarówno istniejące obiekty, jak i same procesy tworzenia i dystrybucji wszystkich rodzajów informacji w sieciach, począwszy od konwersji materiałów historycznych aż do tego rodzaju informacji, które nie mają odpowiedników w świecie fizycz-

nym [Janiak 2012, s. 15]. W literaturze wymiennie używane są terminy *biblioteka cyfrowa*, *biblioteka elektroniczna* oraz *biblioteka wirtualna*, coraz rzadziej spotykamy się natomiast z określeniem *biblioteka zautomatyzowana*. Problemy terminologiczne w wyczerpujący sposób wyjaśnia Małgorzata Janiak w artykule „Biblioteka cyfrowa, biblioteka elektroniczna, biblioteka wirtualna”.

Biblioteki cyfrowe na świecie i w Polsce

Biblioteki cyfrowe są zjawiskiem stosunkowo młodym, a na ich aktualny kształt wpłynęły różnego rodzaju projekty, które rozwijały się na całym świecie wraz z pojawieniem się technologii cyfrowej. W 1971 roku Amerykanin Michael S. Hart opublikował w Internecie *Deklarację niepodległości Stanów Zjednoczonych*, a następnie *Biblię* i dzieła Szekspira. Przedsięwzięcie to znane jest jako „Projekt Gutenberg” i określane jest mianem pierwszej biblioteki cyfrowej. Inicjatywa ta rozwijała się bardzo wolno – dzieła były przepisywane ręcznie, co było niezwykle czasochłonne. W 1989 roku kolekcja liczyła zaledwie 10 pozycji, w 1994 wzrosła do 100 [Kolasa 2012, s. 69]. Problemem była kwestia praw autorskich, dlatego w projekcie pojawiały się wyłącznie utwory z domeny publicznej. Mimo pewnych niedoskonałości, dzieło Harta znalazło wielu naśladowców i przez lata było inspiracją do tworzenia kolejnych bibliotek cyfrowych. Szczególne przyspieszenie w ich rozwoju nastąpiło w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, czyli wraz z upowszechnieniem sieci Internet. Tradycyjne biblioteki musiały dostosować się do dynamicznego rozwoju usług internetowych i zmieniających się potrzeb użytkowników. Biblioteki cyfrowe stały się miejscem, w którym dokumenty piśmiennicze i wizualne można było zaprezentować w sposób atrakcyjny i ogólnodostępny.

Działające na całym świecie biblioteki cyfrowe udostępniają różnorodne zbiory, zorganizowane są w odmienny sposób, jednak większości z nich przyświeca ten sam cel: udostępnienie posiadanych dokumentów jak największej liczbie odbiorców, bez żadnych ograniczeń. Do najważniejszych i największych tego typu inicjatyw na świecie należy Europeana. Oficjalnie została ona uruchomiona 20 listopada 2008 roku, jednak w postaci pilotażowej działała od roku 2006 pod nazwą EDLnet Thematic Networks. Głównym celem Europeany jest zgromadzenie i udostępnienie całego dziedzictwa kulturowego oraz naukowego Europy. Ze względu na specyfikę zasobu traktowana jest nie tylko jako biblioteka cyfrowa, ale też wirtualne muzeum i archiwum. Europeana jest agregatorem metadanych, dlatego użytkownicy mają możliwość przeszukania zbiorów kilkuset instytucji z poziomu jednego okienka wyszukiwawczego. Kolejnym ważnym projektem jest World Digital Library.

Kolekcja ta powstała z inicjatywy Biblioteki Kongresu; wspierana jest przez UNESCO. Celem World Digital Library jest stworzenie biblioteki międzynarodowej, w której znajdą się różnorodne zbiory z krajów i kultur całego świata. W dniu oficjalnego otwarcia (21 kwietnia 2009 roku) użytkownikom udostępniono 1170 dokumentów, obecnie¹ jest to 12 465 jednostek pochodzących ze 193 krajów.

Rozwijającą się technologię cyfrową szybko zaczęto wykorzystywać także w Polsce. Za pierwszą bibliotekę cyfrową uważa się Elektroniczne Archiwum Skryptów Uczelnianych Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. W listopadzie 1999 roku uruchomiono pilotażowy program „Elektroniczna archiwizacja skryptów AGH” [Walek 2009, s. 40]. W tym samym roku zrodził się pomysł utworzenia Wirtualnej Biblioteki Literatury Polskiej – inicjatywa została zrealizowana przy wsparciu UNESCO, jednak po kilku latach funkcjonowania porzucono dalszy rozwój projektu. W 2001 roku w Programie powszechnej informatyzacji „Nowoczesna Polska” pojawił się zapis dotyczący utworzenia pierwszej polskiej narodowej biblioteki cyfrowej – Polskiej Biblioteki Internetowej. Oficjalne otwarcie kolekcji nastąpiło 21 grudnia 2002 roku, użytkownikom udostępniono wówczas 130 książek w wersji elektronicznej. Docelowo w PBI miały znaleźć się różnorodne zbiory w języku polskim: klasyka literatury, publikacje naukowe, podręczniki, dokumenty archiwalne, zbiory nieliterackie oraz inne zasoby o charakterze edukacyjnym. Sam projekt był jednak szeroko krytykowany – wiele wątpliwości budził przede wszystkim koszt inwestycji (ponad 3,5 mln złotych). Uwagę zwracano też na liczne błędy w publikacjach, które udostępniane były jedynie w prostym pliku tekstowym; znacznie ograniczone były również możliwości wyszukiwawcze. W czerwcu 2008 roku kompetencje zajmowania się PBI do tej pory przypisane Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Administracji przekazano Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a prace nad jej dalszą rozbudową zlecono Bibliotece Narodowej. W tym czasie BN realizowała jednak własny projekt – Cyfrową Biblioteką Narodową, która udostępniona została 11 października 2006 roku. Jej założeniem było otwarcie wirtualnych magazynów i skarbców oraz udostępnienie dziedzictwa kulturowego Polski w różnej postaci. Po 7 latach funkcjonowania zdecydowano się na całkowitą zmianę serwisu – odświeżony został interfejs strony, pojawiły się nowe funkcjonalności, zdecydowano się też na prezentację i udostępnianie zbiorów innych instytucji kultury. W dniu odsłony nowej wersji CBN Polona udostępniła użytkownikom

¹ Stan na dzień 13.11.2015.

kom ponad 70 tysięcy obiektów, aktualnie do ich dyspozycji pozostaje ponad 1 milion obiektów².

Przełomowym wydarzeniem dla rozwoju polskich bibliotek cyfrowych było uruchomienie w 2002 roku Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej – pierwszej biblioteki opartej na oprogramowaniu dLibra. Była to wspólna inicjatywa środowiska naukowo-kulturalnego Wielkopolski, powstała dzięki współpracy Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych, Biblioteki Kórnickiej oraz Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego. WBC posłużyła jako wzór dla kolejnych inicjatyw, które rozwijały się w całym kraju. Odpowiedzią na dynamiczny rozwój bibliotek cyfrowych było powstanie Federacji Bibliotek Cyfrowych, która jest narzędziem przygotowanym przez twórców dLibry. FBC jest serwisem internetowym, którego podstawowym celem jest gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie informacji online o zbiorach polskich instytucji nauki i kultury [FBC 2015]. Użytkownicy mogą przeszukiwać wybrane źródła danych w sposób precyzyjniejszy, niż pozwalają na to ogólne wyszukiwarki. Federacja Bibliotek Cyfrowych jest agregatorem danych, przekazuje zgromadzone metadane innym serwisom internetowym, między innymi Europeanie, dzięki czemu przyczynia się do szerzenia polskiej nauki i kultury na całym świecie.

dLibra

Prace badawcze w obszarze repozytoriów dokumentów cyfrowych rozpoczęto w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym już w 1996 roku. Efektem tych działań był prototyp oprogramowania do budowy bibliotek cyfrowych, na bazie którego w 1999 roku rozpoczęto tworzenie systemu o nazwie dLibra. Platforma ta jest pierwszym tego typu polskim oprogramowaniem. System dLibra może być wykorzystywany do budowy bibliotek cyfrowych, repozytoriów instytucjonalnych, archiwów oraz innych systemów zarządzania treścią. Funkcjonalność oprogramowania pozwala na gromadzenie, długotrwałe przechowywanie i udostępnianie obiektów cyfrowych w różnych formatach. Każdy z wprowadzonych do systemu dokumentów może zostać indywidualnie opisany za pomocą zdefiniowanego w ramach danego projektu zestawu metadanych. W oprogramowaniu dLibra domyślnie wprowadzonym schematem metadanych jest schemat Dublin Core. Jest on hierarchiczny – każdy atrybut jest węzłem, który może mieć atrybuty podrzędne [Dudczak i in. 2007, s. 5]. Część elementów opisu znana jest z tra-

² Stan na dzień 13.11.2015: 1 124 305 obiektów.

dycyjnego opisu bibliograficznego, jednak niektóre pola dostosowane są do potrzeb obiektów cyfrowych. Wprowadzone do dLibry materiały udostępniane są czytelnikom poprzez dedykowane strony WWW, możliwa jest także współpraca z innymi systemami internetowymi. System dLibra wspiera protokół OAI-PMH, dzięki czemu każda biblioteka cyfrowa działająca na oprogramowaniu dLibra może zarówno pobierać informacje z innych bibliotek OAI-PMH, jak i udostępniać informacje o swoich lokalnych zasobach [Dudczak i in. 2007, s. 2]. System składa się z trzech elementów: serwera biblioteki cyfrowej, aplikacji redaktora i administratora oraz aplikacji czytelnika. Oprogramowanie dLibra jest najpopularniejszym systemem do tworzenia bibliotek cyfrowych w Polsce.

Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa

Wrocławskie środowisko bibliotekarskie nie pozostało bierne wobec dokonujących się na całym świecie zmian. Prace nad utworzeniem wirtualnej biblioteki rozpoczęto w 2002 roku w Bibliotece Głównej i Ośrodku Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Dwa lata później, opierając się na systemie dLibra, uruchomiono Bibliotekę Cyfrową Politechniki Wrocławskiej, w której udostępniono wybrane zbiory Biblioteki oraz materiały Oficyny Wydawniczej PWr. Istotnym wydarzeniem było umieszczenie Biblioteki Cyfrowej na stronie Open Archives Initiative – Repository Explorer. Kilka miesięcy później (w październiku 2005 roku) zdecydowano o przekształceniu projektu w Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową, a do współpracy zaproszono inne instytucje z Dolnego Śląska. We Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym zainstalowano bazę danych, a DBC została drugą w kraju regionalną biblioteką cyfrową działającą w ramach konsorcjum. Uroczyste podpisanie umowy konsorcjum nastąpiło 20 grudnia 2006 roku, a na liście uczestników znalazły się następujące uczelnie i instytucje: Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu (obecnie Uniwersytet Ekonomiczny), Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu (obecnie Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich), Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, Akademia Sztuk Pięknych we Wrocławiu, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna im. Ludwika Solskiego w Krakowie – Wydziały Zamiejscowe we Wrocławiu, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Politechnika Wrocławska (inicjator i koordynator), Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Gen. Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu, Zakład Narodowy im. Ossolińskich (inicjator) [Walek, Pinkawa,

Rohleder 2009]. W 2007 roku zatwierdzono przystąpienie do konsorcjum kolejnych instytucji: Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej, Politechniki Opolskiej, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu oraz Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Wałbrzychu. W ramach konsorcjum dokonano podziału na dwie grupy:

- bibliotek digitalizujących i redagujących, które samodzielnie skanują, tworzą opisy metadane oraz wprowadzają publikacje do zasobu DBC,
- bibliotek zlecających, które nie posiadają sprzętu skanującego, nie mają wyszkolonych pracowników – redaktorów DBC, ale powiększają zasób biblioteki cyfrowej, przysyłając do koordynatora DBC książki w celu digitalizacji lub gotowe pliki do umieszczenia w bibliotece [Bartosik, Wójcik 2012, s. 38].

Do najważniejszych zadań uczestników konsorcjum należą: rozwój działań w zakresie gromadzenia cyfrowych zbiorów bibliotecznych na Dolnym Śląsku, zapewnienie powszechnego dostępu do zbiorów o charakterze naukowo-dydaktycznym, kulturalnym i regionalnym, kreowanie przedsięwzięć związanych z rozpowszechnianiem wiedzy za pośrednictwem mediów elektronicznych oraz promowanie rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz nauczania na odległość [Wałek 2009, s. 60]. Konsorcjum ma charakter otwarty – nowi członkowie mogą zostać przyjęci po wyrażeniu zgody przez wszystkich uczestników projektu. Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową jest widoczna w sieci internetowej pod adresem www.dbc.wroc.pl. Wszyscy użytkownicy Internetu mogą korzystać z jej zasobów z każdego miejsca na świecie przez 24 godziny na dobę.

Kolekcja Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Akademia Ekonomiczna im. Oskara Langego we Wrocławiu była jedną z 11 instytucji, które w 2006 roku podpisały porozumienie o powstaniu Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Na stronie internetowej DBC pojawiła się wydzielona kolekcja, w której uczelnia mogła umieszczać swoje zbiory. Jednostką odpowiedzialną za te działania została Biblioteka Główna. Rozpoczęły się szkolenia pracowników w Zakładzie Biblioteki Cyfrowej Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej, przystąpiono również do propagowania idei biblioteki cyfrowej w środowisku akademickim Akademii Ekonomicznej. W maju 2007 roku na wniosek dyrekcji Biblioteki prorektor ds. nauki wystosował pisma do dziekanów poszczególnych wydziałów z prośbą o współpracę przy tworzeniu biblioteki cyfrowej. Jako pierwsze w kolekcji pojawiły się starodruki – ich digitalizacją i wprowadzeniem do systemu zaję-

ła się Politechnika. Biblioteka Główna nie posiadała w tym okresie odpowiedniego sprzętu do skanowania, więc digitalizację kolejnych druków zlecono firmie zewnętrznej. Na początku lipca do kolekcji zaczęto wprowadzać Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej – czas trwania podstawowych prac związanych z organizacją biblioteki cyfrowej do momentu opublikowania pierwszych czasopism wynosił 7 miesięcy [Rogalińska 2008, s. 184].

W kolekcji Uniwersytetu Ekonomicznego wyszczególnionych jest 5 podkolekcji: Czasopisma, Starodruki, Książki wydane w Wydawnictwie UE, Doktoraty oraz Bibliografia publikacji pracowników. Ze względu na powstanie uczelnianego repozytorium WIR³ zakładka Doktoraty nie będzie już uzupełniana. Kolekcją kompletną jest też Bibliografia publikacji pracowników, w której znajdują się zdigitalizowane wersje bibliografii publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu z lat 1950-1997. Niewielką część zbiorów stanowią książki. Czytelnikom udostępniono 5 publikacji – są to wydawnictwa jubileuszowe oraz materiały konferencyjne. W podkolekcji Starodruki znajduje się 16 publikacji, a wśród nich *Historia Polonica* Wincentego Kadłubka oraz dwie pozycje będące zabytkami polskiego piśmiennictwa ekonomicznego – dzieło Anzelma Gostomskiego *Oekonomia albo gospodarstwo ziemiańskie, dla porządnego sprawowania ludziom politycznym dziwnie pożyteczne* oraz *Wykład początkowych prawideł ekonomiki politycznej* Jana Ferdynanda Naxa.

Największą część kolekcji UEW stanowi podkolekcja Czasopisma. Użytkownicy znajdują w niej cyfrowe wersje periodyków wydawanych przez Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego. Do dyspozycji czytelników pozostają następujące tytuły: „Argumenta Oeconomica”, „Didactics of Mathematics”, „Ekonometria”, „Ekonomia XXI Wieku” (wcześniej wydawana pod nazwą „Ekonomia”), „Informatyka Ekonomiczna”, „Management Forum” (tytuł ukazuje się tylko w wersji elektronicznej), „Mathematical Economics”, „Nauki Inżynierskie i Technologie”, „Nauki o Finansach”, „Nauki o Zarządzaniu”, „Społeczeństwo i Ekonomia” (wcześniej wydawane pod nazwą „Nauki Społeczne”), „Portal”, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego” oraz „Śląski Przegląd Statystyczny”.

³ Zagadnienie zostało szczegółowo opisane w artykule A. Dрамиńskiej i J. Kasprzyk-Machaty, *Narzędzia do rejestracji dorobku naukowego – od wykazu publikacji do uczelnianego repozytorium*.

Współpraca z Wydawnictwem Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Od początku prac nad kolekcją cyfrową Biblioteka Główna ściśle współpracowała z uczelnianym Wydawnictwem. Funkcjonowanie biblioteki cyfrowej zależne jest nie tylko od dostępu do publikacji w formacie elektronicznym, ale przede wszystkim od uregulowania ich statusu prawnego. Jednostką odpowiedzialną za podpisywanie stosownych umów z autorami jest Wydawnictwo. Na przestrzeni lat widać, jakie zmiany dokonały się zarówno w kwestii formalnej, jak i w samym podejściu autorów do publikowania w sieci. Kiedy DBC rozpoczynała swoją działalność, w umowach wydawniczych, jakie podpisywali autorzy artykułów, nie wyszczególniono Internetu jako pola eksploatacji. Od 2008 roku autorzy podpisują oświadczenia, w których potwierdzają majątkowe prawa autorskie do publikacji i zezwalają na udostępnienie jej w formie cyfrowej. Początkowo autorzy mieli możliwość wyboru, na jakich polach eksploatacji można korzystać z ich utworu. Bardzo często zdarzało się wówczas, że nie wyrażali zgody na publikowanie swoich prac w Internecie, więc do DBC trafiała znikoma liczba artykułów. W tym okresie Wydawnictwo udostępniało redaktorowi dLibry spis treści danego numeru czasopisma, na którym zaznaczone były artykuły, które można było udostępnić w bibliotece cyfrowej. Obecnie autor przed opublikowaniem artykułu podpisuje umowę, w której wyraża zgodę m.in. na digitalizację artykułu, utrwalenie go w pamięci komputerów, zwielokrotnienie techniką cyfrową oraz rozpowszechnienie i udostępnienie za pośrednictwem sieci multimedialnych⁴. W 2011 roku Senat Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu zatwierdził „Regulamin zarządzania prawami autorskimi, prawami pokrewnymi i prawami własności przemysłowej oraz zasady komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu”. Wynika z niego, iż autorskie prawa majątkowe związane z dobrem intelektualnym stanowiącym przedmiot praw autorskich, powstałe w ramach stosunku pracy, takie jak prawo do rozporządzania i korzystania z utworu na wszystkich znanych w chwili ustalenia utworu polach eksploatacji, z chwilą jego przyjęcia przysługują Uniwersytetowi⁵. Dzięki temu Wydawnictwo musi podpisywać umowy jedynie z autorami będącymi pracownikami innych jednostek naukowych.

⁴ Oświadczenie autora dostępne jest na stronie www.wydawnictwo.ue.wroc.pl (23.11.2015).

⁵ Treść uchwały dostępna jest na stronie www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/uchwaly_senatu_2011/us70_11.pdf (23.11.2015).

Kształt kolekcji Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej w dużej mierze zależy od polityki wydawniczej i działalności Wydawnictwa. Od początku na platformie cyfrowej udostępniane są czasopisma. Jako pierwsze w kolekcji pojawiły się „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu” oraz „Argumenta Oeconomica”. Do DBC trafiały jedynie artykuły autorów, którzy wyrazili zgodę na taką formę publikacji. Przełomowy dla funkcjonowania kolekcji był rok 2011. Redaktor prowadzący podjął wtedy decyzję o zmianie sposobu publikowania periodyków. Poszczególne numery czasopism były rozdzielane i udostępniane w kolekcji w postaci pojedynczych artykułów. Miało to na celu przede wszystkim uwidocznienie tych prac oraz zwiększenie ich cytowalności. W tym samym roku Wydawnictwo zdecydowało się na wyodrębnienie 7 nowych tytułów czasopism, które dotychczas ukazywały się w ramach „Prac Naukowych”. Podjęto decyzję, iż będą one umieszczane w DBC w otwartym dostępie w formacie PDF. Była to odpowiedź na zmieniający się na całym świecie proces komunikacji naukowej, wpisujący się w ideę ruchu *Open Access*. Jednocześnie zmieniły się zasady dotyczące udostępniania „Prac Naukowych” – korzystanie z nich w formacie cyfrowym zostało ograniczone do komputerów wpiętych do sieci bibliotecznej. Artykuły z „Prac Naukowych” udostępniano w formacie DjVu, który pozwalał jedynie na prezentację pliku, bez możliwości zapisania go na dysku i powielania w jakiegokolwiek formie. W 2015 roku władze Uczelni wyraziły zgodę na udostępnianie wszystkich czasopism w otwartym dostępie na licencji Creative Commons BY-NC-ND 3.0 PL⁶. Umożliwia ona bezpłatne kopiowanie i rozpowszechnianie publikacji w celach niekomercyjnych. Wymagane jest oznaczenie autora oryginału, niedopuszczalne jest natomiast tworzenie utworów zależnych – uczelni zależy, aby publikacje naukowe były przytaczane, ale nieprzetwarzane.

Kolekcja Uniwersytetu Ekonomicznego w DBC stała się dla Wydawnictwa ważnym miejscem upowszechniania i archiwizowania publikacji. Od 2014 roku wszystkie artykuły wydawane w uczelnianych czasopismach mają swój indywidualny numer DOI⁷. Aby go uzyskać, Wydawnictwo musiało wskazać miejsce w sieci, w którym gromadzi i udostępnia wszystkie swoje publikacje. Wybrano Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową, w której znajdował się największy zasób, a sama platforma została uznana za najbardziej stabilną.

Wydawnictwo i Biblioteka dążą do tego, aby nowe publikacje jak najszybciej ukazywały się w kolekcji DBC. Dla obu jednostek utworzono wspólny

⁶ Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

⁷ *Digital Object Identifier* – cyfrowy identyfikator dokumentu elektronicznego.

dysk wirtualny, na którym umieszczane są nowości wydawnicze. Pliki elektroniczne są przekazywane równocześnie do drukarni i redaktorów dLibry. W wersji papierowej czasopisma pojawiają się w Bibliotece po ok. 6 tygodniach (to czas procesu wydawniczego i opracowania pozycji na miejscu), natomiast w kolekcji DBC dostępne są w ciągu 1-3 dni (czas ten zależy od liczby artykułów do wprowadzenia). Informacja o wersji *on-line* znajduje się w katalogu OPAC, a linki do publikacji z DBC zamieszczane są także na stronach internetowych poszczególnych tytułów czasopism, w repozytorium WIR oraz bazie BazEkon. Biblioteka i Wydawnictwo prowadzą działania mające na celu popularyzację Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej i idei otwartego dostępu. Jedną z takich inicjatyw było zorganizowanie na Uczelni Open Access Week w 2014 roku.

Organizacja pracy w zespole biblioteki cyfrowej

Po przystąpieniu do konsorcjum DBC do organizowania kolekcji Uniwersytetu Ekonomicznego wyznaczono dwie osoby. Zostały one przeszkolone i otrzymały uprawnienia redaktorów dLibry. Jedna z nich odpowiedzialna była za kolekcję starodruków, druga zajmowała się wprowadzaniem prac doktorskich oraz publikacji z Wydawnictwa. Dynamiczny rozwój kolekcji spowodował zwiększenie liczby redaktorów, do zespołu dołączyła także osoba odpowiedzialna za skanowanie i obróbkę publikacji. Aktualnie uprawnienia redaktorów dLibry mają 4 osoby.

Na przestrzeni lat organizacja pracy w zespole biblioteki cyfrowej uległa znacznym przekształceniom. Wynika to nie tylko z powiększenia zespołu, ale przede wszystkim z możliwości wykorzystania nowych technologii i dobrej współpracy z Wydawnictwem. Początkowo redaktor wykonywał samodzielnie wszystkie czynności związane z dokumentem elektronicznym. Wydawnictwo przesyłało do Biblioteki pliki Microsoft Word lub PDF, które wymagały kadrowania i obróbki. Na biurowym skanerze wykonywano także skany okładek, które były dołączane do plików. W ten sam sposób digitalizowano także niektóre numery czasopism, które mogły być umieszczone w kolekcji. Zmiany nastąpiły w 2011 roku, kiedy Biblioteka przeniósła się do nowego budynku i zyskała wówczas także nowoczesny sprzęt do digitalizacji zbiorów.

Aktualnie zespół biblioteki cyfrowej działa według wspólnie wypracowanego schematu, który zapewnia odpowiednie opracowanie plików i szybkie udostępnienie ich w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej. Redaktorzy są przez Wydawnictwo mailowo informowani o dostępności nowych publikacji na wspólnym dysku wirtualnym. Z tego miejsca są one pobierane przez redak-

torów i przekazywane do obróbki. Z pliku źródłowego wydzielane są pojedyncze artykuły, do których dołączana jest okładka danego numeru i jego spis treści. Plik zostaje też nazwany według przyjętej zasady: nazwisko autora_pięć pierwszych słów z tytułu_rok wydania, bez polskich znaków diakrytycznych. Tak przygotowany numer czasopisma trafia na wirtualny dysk zespołu biblioteki cyfrowej. Redaktorzy rozdzielają pracę między sobą, a narzędziem ułatwiającym organizację jest tabela przygotowana w Excelu, do której wpisywane są nazwiska osób wprowadzających konkretne numery oraz ich status w dLibrze. Zadaniem osoby wprowadzającej publikację do systemu jest przygotowanie miniaturki okładki – wykorzystywany jest do tego program Photoshop. Pliki PDF są również opisywane w programie Adobe Acrobat Pro: w zakładce „Właściwości dokumentu” uzupełniany jest tytuł artykułu, autor oraz słowa kluczowe – działania te mają na celu zwiększenie widoczności artykułu w sieci oraz ich poprawne indeksowanie.

Przygotowane w ten sposób pliki trafiają do Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Osoby wprowadzające logują się do Aplikacji Redaktora dLibry, a następnie wybierają kolekcję, w której zasób ma zostać umieszczony. W przypadku nowych numerów czasopism pierwszym krokiem jest utworzenie publikacji grupowej, w obrębie której dodawane są pojedyncze artykuły. Redaktorzy wprowadzają metadane nowej publikacji w formacie Dublin Core. Opisy pól zawartych w tym standardzie i ich interpretacja są bardzo ogólne, dlatego redaktorzy bibliotek cyfrowych dostosowują je do własnych potrzeb. W kolekcji UEW w polu „Opis” najczęściej umieszczane są abstrakty, jednak pojawiają się tam również informacje dodatkowe, takie jak tytuł woluminu czy wiadomość o ograniczeniu dostępu do publikacji. Redaktorzy UEW jako pierwsi w DBC zaczęli korzystać także z pola „Identyfikator zasobu”, umieszczając w nim numer DOI. Ponadto w opisie dokumentów wykorzystywane są pola tytuł, autor, temat i słowa kluczowe, wydawca, miejsce wydania, data wydania, typ zasobu, język, powiązania, prawa oraz tytuł w języku angielskim. Część pól jest dziedziczona z opisu publikacji grupowej na rys. 1 (wartości zaznaczone na czerwono) – nie ma potrzeby wpisywania ich w każdym artykule.

Po wprowadzeniu metadanych redaktor przyznaje prawa do publikacji – może je ograniczyć tylko dla wybranych użytkowników lub udostępnić zasób publicznie, bez żadnych ograniczeń. Kolejne kroki w kreatorze nowej publikacji to dodanie jej do wybranych kolekcji, uzupełnienie informacji WWW dla wydania oraz dołączenie miniatury okładki; redaktor może dodać także uwagi do publikacji. Nowa publikacja może zostać opublikowana od razu lub pozostać niewidoczna, redaktorzy mają również możliwość ustawienia

Kreator nowej publikacji Pomoc

Kroki kreatora

1. Wybierz plik główny publikacji
2. **Wprowadź metadane dla nowej publikacji**
3. Ustaw prawa do publikacji
4. Dodaj publikację do kolekcji
5. Informacje WWW dla wydawcy
6. Podaj informacje ogólne o publikacji
7. Prześlijanie plików publikacji do serwera klienta

Metadane publikacji

Nazwa: Atrybuty

Wybierz widok atrybutów:

Atrybuty	Nazwa atrybutu	Kolegność	Wartość atrybutu
☐ DE	Nazwa atrybutu		
☐ EN	Dublin Core met.1.1		
☐ PL	Tytuł		
☐ Niez.	Autor		
	Temat i słowa kluczowe		
	Opis		
	☐ Wydawca		
	Współtwórca		
	Data wydania		
	Typ zasobu		
	Format		
	Identyfikator zasobu		
	Zródło		
	Język		
	Powiązania		
	Zakres		
	Prawa		
	Tagi		

Importuj metadanych

Zachowaj plik RDF Metadane: Nie wskazano

Plik główny: C:\Marta - dokumenty\Prace Naukowe\PNL_400\PDF\Flegler_Oraz_Skala_Wykorzystania_Ambient_Marketingu_2015.pdf

Rys. 1. Kreator nowej publikacji w systemie dLibra

Źródło: [dLibra – Aplikacja Redaktora].

dbc Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa

obecnie czytających: 438 STRONA GŁÓWNA KOLEKCJE NOWE KONTO LOGOWANIE KONTAKT

Wydanie

- Opis
- Informacje
- Struktura
- Treść
- Treść (nowe okno)
- Pobierz
- Podobne wydania
- Opcje wyświetlania

Eksport metadanych

OAI-PMH RDF
RIS BIBTEX

Ulubione pozycje

Dodaj do Ulubionych

Tagowanie

Zatwierdź

tylko prywatne

Zapisz ten adres...

Dodaj do "Zakładek"

Bookmark

Opis wydania

Możliwości oraz skala wykorzystania ambient marketingu przez przedsiębiorstwa w Polsce. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu = Research Papers of Wrocław University of Economics, 2015, Nr 400, s. 35-44

Tytuł:
Możliwości oraz skala wykorzystania ambient marketingu przez przedsiębiorstwa w Polsce. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu = Research Papers of Wrocław University of Economics, 2015, Nr 400, s. 35-44

Autor:
Flieger, Marcin

Temat i słowa kluczowe:
ambient marketing ; niestandardowe formy promocji ; agencje marketingowe ; domy mediowe ; untypical forms of promotion ; marketing agencies ; media houses

Opis:
Tytuł wol.: Zmiana warunkiem sukcesu. W poszukiwaniu źródeł trwałej konkurencyjności

Wydawca:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Miejsce wydania:
Wrocław

Data wydania:
2015

Typ zasobu:
artykuł

Format:
application/pdf

Identyfikator zasobu:
DOI: 10.15611/pn.2015.400.03 ; oai:www.dbc.wroc.pl:30390

Język:
pol

Powiązania:
Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu ; Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu = Research Papers of Wrocław University of Economics

Prawa:
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Tytuł w języku angielskim:
Possibilities and scale of using ambient marketing by companies in Poland

Pokaż treść!

Rys. 2. Opis publikacji w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej

Źródło: [Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa www.dbc.wroc.pl].

konkretnej daty publikacji oraz daty wygaśnięcia jej widoczności w kolekcji. Redaktorzy UEW przyjęli zasadę, że artykuły publikowane są po dodaniu wszystkich publikacji z danego numeru. W aplikacji czytelnika, czyli na stronie WWW, są one dostępne niezwłocznie po opublikowaniu.

Statystyki

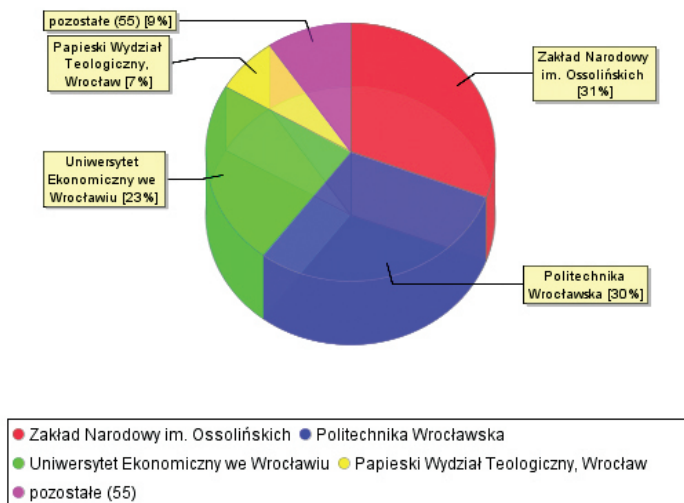
Uniwersytet Ekonomiczny tworzy swoją kolekcję w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej od 2006 roku. W tym czasie do kolekcji dodano 6723⁸ publikacje. Najchętniej czytaną pozycją jest artykuł *Realizacja idei zrównoważonego rozwoju w zakresie gospodarki odpadami w Polsce w latach 2000-2011* z Prac Naukowych nr 297, który został wyświetlony 75 945 razy. W kolekcji Starodruki największą popularnością cieszy się *Oekonomia albo gospodarstwo ziemiańskie...* (1773 wyświetlenia), spośród książek użytkownicy najchętniej wybierają tytuł *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu* – pozycja była przeglądana już prawie 10 tysięcy razy. Zdigitalizowaną *Bibliografię publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1975-1980* obejrzano 1659 razy.

Statystyki

Poniżej znajdują się statystyki biblioteki cyfrowej. Statystyki te zbierane są od dnia 2004-11-10

Wybierz atrybut:

Zestawienie wg liczby udostępnianych publikacji

Liczba w nawiasach to łączna liczba udostępnionych publikacji zawierających w opisie podaną wartość atrybutu.

Rys. 3. Statystyka publikacji udostępnionych w DBC

Źródło: [Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa www.dbc.wroc.pl].

⁸ Wszystkie dane statystyczne pochodzą z dnia 25.11.2015 i odnoszą się do wyświetleń treści publikacji.

W postaci cyfrowej czytelnicy chętnie korzystają również z doktoratów. Treść pracy *Doskonalenie jakości informacji w jednostkach administracji skarbowej. Podejście infologiczne* została wyświetlona 11 274 razy. Niektóre rozprawy doktorskie udostępniane są w ograniczonym dostępie – wyświetlenie ich treści możliwe jest jedynie na komputerach w Czytelni Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych, w której doktoraty znajdują się również w wersji tradycyjnej. Na przykładzie rozprawy *Współdziałanie gospodarcze małych przedsiębiorstw. Przedmiot. Formy. Uwarunkowania* widać, że czytelnicy chętniej wybierają wersję elektroniczną. W Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej jej treść została wyświetlona 11 razy, natomiast w postaci papierowej skorzystały z niej 4 osoby.

Publikacje, do których prawa ma Uniwersytet Ekonomiczny, stanowią 23% całego zasobu DBC – więcej zbiorów umieszczają tylko inicjatorzy przedsięwzięcia, czyli Zakład Narodowy im. Ossolińskich oraz Politechnika Wroclawska.

Wnioski i perspektywy rozwoju

W grudniu 2016 roku minie 10 lat od utworzenia kolekcji Uniwersytetu Ekonomicznego w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej. W tym czasie biblioteka cyfrowa ewoluowała – z miejsca, w którym udostępniano nieliczne publikacje, przekształciła się w jedną z ważniejszych platform upowszechniania najnowszych artykułów. Zmieniło się podejście wydawców i autorów do umieszczania publikacji naukowych w Internecie. Sieć stała się miejscem szybkiego upowszechniania wyników prac, a otwarty dostęp zwiększa ich widoczność i cytowalność. To także forma promocji osiągnięć autora i jednostki macierzystej. Biblioteki cyfrowe są pewną platformą służącą do archiwizacji i zabezpieczenia publikacji. Nie bez znaczenia są także potrzeby użytkowników. Dynamiczny rozwój Internetu sprawił, iż oczekują oni prostego i nieograniczonego w żaden sposób dostępu do informacji. Biblioteki cyfrowe i tradycyjne powinny ze sobą koegzystować i pozostawić czytelnikowi wybór w jakiej formie chce skorzystać z publikacji.

Na przykładzie kolekcji Uniwersytetu Ekonomicznego widać, iż tworzenie instytucjonalnej biblioteki cyfrowej nie jest możliwe bez współpracy z uczelnianym wydawnictwem. Wspólne dążenia do popularyzacji idei biblioteki cyfrowej i uzupełnianie jej zasobu przynoszą obopólne korzyści. Kolekcja UEW w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej stanowi największą bazę artykułów z uczelnianych czasopism. Zasób jest kompletny od 2012 roku, trwają także prace nad uzupełnieniem kolekcji. Z dokumentów w postaci elektronicznej korzystają nie tylko pracownicy naukowcy i studenci, ale także użytkownicy niezwiązani z Uczelnią.

Biblioteka cyfrowa ma być miejscem, w którym udostępniane będą najnowsze publikacje Uczelni oraz cenne materiały biblioteczne. Decyzje władz Uczelni pozwalają na publikowanie w otwartym dostępie wszystkich czasopism. Dalszą współpracę w tym zakresie deklaruje również Wydawnictwo. Podjęto starania o pozyskanie funduszy na digitalizację i upowszechnienie treści, które znajdują się w księgozbiornie Biblioteki. Planowane jest zdigitalizowanie i udostępnienie w wersji cyfrowej ksiąg niemieckich z lat 1804-1944, unikatowych czasopism oraz książek przedwojennych. Redaktorzy będą także dążyć do utworzenia osobnej strony WWW dla kolekcji – pozwoli to na jej spersonalizowanie i ułatwi korzystanie z zasobu. Ważnym wydarzeniem dla wszystkich bibliotek cyfrowych opartych na systemie dLibra będzie jej zapowiadana aktualizacja do wersji 6.0. Planowana jest całkowita zamiana interfejsu na stronach WWW oraz udostępnienie nowych funkcjonalności.

Literatura

- Bartosik P., Wójcik A., 2012, *Funkcjonowanie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej i organizacja pracy Zespołu Biblioteki Cyfrowej BGiOINT Politechniki Wrocławskiej*, [w:] Czyrek J., Górna B. (red.), *Biblioteki cyfrowe – organizacja – prawo – funkcjonowanie*, Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich, Wrocław, s. 37-43.
- Dudczak A. i in., 2007, *dLibra – platforma do budowy repozytoriów cyfrowych*, http://lib.psn.pl/Content/177/demo_dLibra.pdf (30.11.2015).
- FBC, 2015, *Jak korzystać z FBC?*, <http://fbc.pionier.net.pl/> (30.11.2015).
- Janiak M., 2012, *Biblioteka cyfrowa, biblioteka elektroniczna, biblioteka wirtualna*, [w:] Janiak M., Krakowska M., Próchnicka M. (red.), *Biblioteki cyfrowe*, Wydawnictwo SBP, Warszawa, s. 15-65.
- Kolasa W.M., 2012, *Biblioteki cyfrowe na świecie – powstanie i rozwój*, [w:] Janiak M., Krakowska M., Próchnicka M. (red.), *Biblioteki cyfrowe*, Wydawnictwo SBP, Warszawa, s. 66-95.
- Rogalińska A., 2008, *Współpraca biblioteki ze środowiskiem uczelni przy tworzeniu biblioteki cyfrowej na przykładzie doświadczeń Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, [w:] *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych*, Politechnika Łódzka, Łódź, s. 181-193.
- Walek A., 2009, *Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra*, Wydawnictwo SBP, Warszawa.
- Walek A., Pinkawa P., Rohleder R., 2009, *Użytkownik biblioteki wśród wirtualnych regatów – zasoby Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej: tematyka, dostęp, funkcjonalność*, [w:] *II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, KWE, Wrocław, <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat20/walek.php> (30.11.2015).

Julianna Czyż, Barbara Grzelczak, Dawid Kościewicz

USŁUGI Z ZAKRESU INFORMACJI EKONOMICZNEJ W BIBLIOTECE AKADEMICKIEJ

ECONOMIC INFORMATION SERVICES IN ACADEMIC LIBRARY

Streszczenie: Celem pracy jest przedstawienie organizacji i funkcjonowania Ośrodka Informacji Ekonomicznej (OIE) Biblioteki Głównej UEW. Omówiono genezę powstania OIE, jego miejsce w strukturze Biblioteki oraz rolę, jaką odgrywa w świadczeniu informacji naukowej i ekonomicznej. Została zaprezentowana liczba i tematyka zapytań użytkowników w ramach usług informacyjnych. Omówiono udział OIE w działalności promocyjnej i edukacyjnej Biblioteki. Określono korzyści związane zarówno z utworzeniem ośrodka, jak i włączeniem działu w działania promocyjne i edukacyjne Biblioteki.

Słowa kluczowe: biblioteka akademicka, informacja naukowa, informacja ekonomiczna, Ośrodek Informacji Ekonomicznej.

Summary: The aim of the paper is to present the organisation and functioning of the Economic Information Centre (EIC) in the Main Library of the Wrocław University of Economics. In the paper the origins of EIC and its role within the library are described. The number and themes of user information request sent via email is presented. The participation of EIC in educational and promotional activities of the library is discussed. The paper ends with conclusions regarding the beneficial outcomes of both creating the EIC as well as implementing it in promotional and educational activities of the library.

Keywords: academic library, scientific information, economic information, Economic Information Centre.

Praca ma na celu określenie roli, jaką odgrywa Ośrodek Informacji Ekonomicznej w strukturach Biblioteki UEW pod kątem realizacji świadczenia usług informacyjnych. Nacisk położono także na proces świadczenia informacji za pomocą mediów elektronicznych – w opozycji do informacji świadczonej na miejscu, co leży przede wszystkim w gestii Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej. Omówienie wszystkich ważniejszych funkcji i zadań OIE ma na celu pokazanie, jak w ramach struktury Biblioteki ewoluowała kluczowa dla biblioteki akademickiej jednostka informacji naukowej, prowadząc do utworzenia oddziału wyspecjalizowanego w obsłudze i wykorzystaniu

zasobów elektronicznych, zwłaszcza pod kątem świadczenia użytkownikom usług informacyjnych.

W artykule rozróżnia się informację naukową i informację ekonomiczną. Nie są to konieczne pojęcia rozłączne. Czasem rozbieżności są oczywiste – spis pozycji bibliograficznych lub nazwiska autorów publikujących artykuły o konkretnej tematyce jest oczywiście informacją naukową, podczas gdy data publikacji sprawozdań finansowych spółki akcyjnej lub wysokość inflacji czy bezrobocia w danym kraju to informacja ekonomiczna. Dla użytkowników poszukujących informacji ekonomicznej dla celów naukowych przekazana im informacja ekonomiczna będzie oczywiście jednocześnie informacją naukową. W istocie większość informacji ekonomicznych przekazywanych przez OIE służy celom dydaktycznym i naukowym, zgodnie z oczywistymi potrzebami studentów i wykładowców uczelni ekonomicznej. Dodatkowo informacja ekonomiczna jest zwykle uzupełniania o naukową, np. spis literatury.

Powstanie i organizacja Ośrodka Informacji Ekonomicznej

Inicjatywa utworzenia OIE zrodziła się w toku prac nad zmianą struktury organizacyjnej Biblioteki [Świrad 2011]. Konieczność zmian w strukturze podyktowana była zmieniającymi się realiami bibliotecznymi – zmianą siedziby Biblioteki, a przede wszystkim zmianą funkcji bibliotek, polegającą na odejściu od roli tradycyjnej – zorientowanej na zbiory drukowane – i przejściu do funkcji informacyjnej, opierającej się przede wszystkim na uczestnictwie w globalnej infrastrukturze informacyjnej [Chrapczyńska 2008].

Rewolucja, jaką niewątpliwie była przeprowadzka Biblioteki do nowej siedziby w 2011 roku, była okazją do przeprowadzenia zmian na gruncie udostępniania informacji. Przy planowaniu nowego budynku istotną rolę odegrali pracownicy Biblioteki, którzy w „Programie użytkowym” sformułowali najważniejsze funkcje i cele nowej Biblioteki jako obiektu informacyjno-bibliotecznego, gdzie zostaną spełnione statutowe funkcje biblioteki akademickiej oraz funkcje ośrodka informacji ekonomicznej dla wszystkich zainteresowanych tą problematyką [Żmigrodzka 2011]. Podobne uzasadnienie znalazło się w „Studium wykonalności”, wymaganym i dołączonym do wniosku o dofinansowanie [Żmigrodzka 2011], gdzie podkreślony został egalitarny charakter placówki oraz jej innowacyjność.

Do roku 2011 w Bibliotece funkcje udostępniania informacji spełniał Oddział Informacji Naukowej (OIN), powołany Uchwałą Senatu Uczelni w 1962 r. (początkowo jako Dział Informacyjno-Bibliograficzny, później Oddział Infor-

macji Naukowej). OIN prowadził działalność naukową, dydaktyczną i usługową w zakresie udzielania fachowej informacji naukowej [Chrapczyńska 2008].

Ze zmieniającymi się warunkami technologicznymi, rozwojem komputeryzacji procesów bibliotecznych zmieniały się także usługi oddziału. Lata 90. dwudziestego wieku przyniosły w Bibliotece intensywny rozwój komputeryzacji: zakup systemu BMS – Lech (1993 r.), a później zakup i wdrożenie kompleksowego systemu zarządzania Biblioteką Prolib (1996 r.) [Świrad 2007].

W związku z zaawansowaniem prac nad wdrożeniem systemów komputerowych, pojawieniem się komputerów dostępnych dla pracowników i użytkowników Biblioteki, coraz powszechniejszym dostępem do Internetu i baz danych zmieniał się charakter prac OIN. Do obowiązków pracowników Oddziału doszły kolejne, związane z nowymi technologiami, m.in.:

- zamieszczanie aktualnych informacji na witrynie internetowej Biblioteki,
- udostępnianie baz danych w czytelni OIN,
- informowanie pracowników uczelni o nowych zasobach Biblioteki za pośrednictwem poczty elektronicznej,
- włączanie się w prace związane z Dolnośląską Biblioteką Cyfrową,
- organizowanie pokazów i szkoleń dla użytkowników baz danych [Chrapczyńska 2008].

Pracownicy OIN zobowiązani zostali nie tylko do poznania nowych technologii komputerowych, ale i przekazywania swojej wiedzy użytkownikom Biblioteki i środowisku akademickiemu. Postępująca automatyzacja i komputeryzacja pozwoliły na wprowadzenie wielu korzystnych zmian w udostępnianiu informacji, przede wszystkim na przyspieszenie pracy i ułatwienie wyszukiwania informacji, co z kolei spowodowało podniesienie jakości świadczonych usług [Tichy 2007].

Ośrodek Informacji Ekonomicznej mieści się w budynku U, który jest częścią Biblioteki Głównej UEW. Oddział zajmuje cztery pomieszczenia na I piętrze; jednym z pomieszczeń jest Czytelnia Europejska Centrum Dokumentacji Europejskiej wraz z pokojem dyżurnego bibliotekarza. Od momentu otwarcia Biblioteki w 2011 r. i rozpoczęcia działalności Ośrodka Informacji Ekonomicznej do obowiązków pracowników oddziału należy również prowadzenie Czytelni Europejskiej CDE [Czyż i in. 2016].

Lokalizacja OIE nieco na uboczu Biblioteki pozwala użytkownikom na komfortową pracę przy stanowiskach komputerowych z dostępem do Internetu i baz danych lub przy stołach do pracy grupowej. W miejscu tym użytkownicy otrzymują pomoc przy obsłudze baz danych, m.in. pomoc przy sporządzaniu bibliografii.

Fot. 1. Ośrodek Informacji Ekonomicznej, Czytelnia Europejska

Źródło: archiwum Biblioteki.

Utworzenie Ośrodka Informacji Ekonomicznej w strukturze Biblioteki jest naturalną konsekwencją dążeń do stworzenia miejsca, w którym użytkownicy otrzymają rzetelną i fachową informację ekonomiczną, a także dostęp do najnowszych i jednocześnie najlepszych źródeł informacji, jakimi są subskrybowane przez Bibliotekę bazy danych¹. Zespół OIE oferuje pomoc w poszukiwaniu informacji specjalistycznej oraz używaniu narzędzi niezbędnych do jej uzyskania.

Miejsce Ośrodka w strukturze Biblioteki Głównej zostało określone i zapisane w Uchwale Senatu Uczelni z dnia 29.10.2015 r.²

¹ <http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php/bazy-danych/bazy-w-dostepie-internetowym> – wykaz elektronicznych źródeł informacji dostępnych w Bibliotece Głównej UE we Wrocławiu, stan na 25.11.2015 r.

² Uchwała nr R.0000.55.2015 Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 29 października 2015 r. w sprawie przyjęcia Regulaminu Systemu Biblioteczno-Informacyjnego Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, rozdział IV. Organizacja i pracownicy bibliotek Systemu Biblioteczno-Informacyjnego.

Rola OIE w świadczeniu informacji naukowej i ekonomicznej

Do kluczowych elementów rzeczywistości edukacyjnej należą biblioteki naukowe, które ze względu na fakt gromadzenia przez nie informacji i posiadanych narzędzi komunikacji są źródłem bezpośredniego dostępu do całości kształtu informacji wspierających uzyskanie odpowiedzi na wskazane pytania [Borawska 2002]. W kontekście potrzeb informacyjnych należy podkreślić, że każdy system informacji naukowej służy zaspokojeniu potrzeb użytkowników i lepszy jest ten system, który lepiej te potrzeby zaspokaja [Chrapczyńska 2008].

Jakkolwiek jest pewna przesada w stwierdzeniu, iż biblioteka to przede wszystkim instytucja informacyjna, nie ulega wątpliwości, iż informowanie należy do fundamentów współczesnego bibliotekarstwa [Wojciechowski 2014]. W bibliotece naukowej prawidłowa organizacja zbiorów nie wystarczy do realizacji potrzeb użytkownika. Biblioteka, jako miejsce lokalizacji wiedzy, coraz bardziej przekształca się w bibliotekę jako miejsce zarządzania informacją elektroniczną, które stwarza warunki do kształcenia z wykorzystaniem zasobów cyfrowych [Chrapczyńska 2008].

W swoich działaniach OIE realizuje zadania związane z misją Biblioteki, co prowadzi do realizacji następujących celów [Żmigrodzka 2013]: otwartości i maksymalizacji zbiorów, wykorzystania nowych technologii, współpracy z uczelnią macierzystą i regionem, podnoszenia kompetencji informacyjnych użytkowników.

Biblioteka otwiera się nie tylko na użytkowników związanych z macierzystą uczelnią, ale wychodzi naprzeciw osobom z otoczenia zewnętrznego – poprzez organizację rozmaitych wydarzeń, m.in.: szkoleń z wykorzystania elektronicznych zasobów Biblioteki.

Ośrodek Informacji Ekonomicznej prowadzi działalność informacyjną głównie poprzez udzielanie odpowiedzi na pytania użytkowników, zgłaszane osobiście lub za pośrednictwem formularza online, dostępnego na stronie internetowej Biblioteki. Zapytania zwykle są prośbą o pomoc w doborze literatury do podanego w zapytaniu tematu, czego nie należy rozumieć jako prośby o wyłączenie studenta w sporządzeniu bibliografii – odpowiedź nie tyle zawiera konkretne pozycje literaturowe (zwykle bowiem podaje się kilka, kilkanaście najnowszych pozycji – zbyt mało, aby sporządzić pełną bibliografię), ile dokładnie wskazuje lokalizację, w ramach organizacji zbiorów Biblioteki Głównej, źródeł informacji na dany temat.

Rolą bibliotekarzy odpowiadających na zapytania kierowane za pośrednictwem formularzy online jest nie tylko wskazanie właściwej dla danego za-

pytania bazy danych, ale także wyjaśnienia zasad dostępu, możliwości pobierania danych oraz – w razie konieczności – wskazanie innej bazy danych, jeśli baza znana użytkownikowi nie zawiera interesujących go informacji, czy to z racji profilu bazy czy też rodzaju subskrypcji. Dobrym przykładem takiego działania jest wyjaśnianie użytkownikom zgłaszającym się do OIE korzyści płynących z dywersyfikacji źródeł informacji w zakresie danych makroekonomicznych (PKB, inflacja, bezrobocie, import i eksport itd.). Użytkownicy są bowiem często przyzwyczajeni do jednego źródła (np. Eurostatu), nie zdając sobie sprawy, że często bardziej szczegółowe, łatwiej dostępne lub przystępniej zaprezentowane dane mogą znaleźć w innych bazach danych, w tym przypadku, takich jak OECD iLibrary, EMIS Intelligence, Thomson Reuters Datastream czy Euromonitor International Passport. Warto wspomnieć, że pracownicy naukowcy zainteresowani szczególnymi aspektami funkcjonowania danej bazy danych korzystają z pośrednictwa pracowników OIE w kontakcie z wydawcą bazy, np. organizując dostęp testowy lub negocjując warunki zwiększonego pobierania danych.

OIE w 2015 roku intensywnie zaangażował się w procedurę uzyskania przez Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu dostępu do mikrodanych Eurostatu. Są to zestawy poufnych danych statystycznych cenione przez badaczy, ale wymagające spełnienia przez instytucję surowych kryteriów bezpieczeństwa oraz pewności zachowania poufności danych. Pracownicy OIE współpracowali z innymi jednostkami macierzystej uczelni w procesie aplikacji o uznanie Uczelni za jednostkę badawczą uprawnioną do otrzymywania dostępu do mikrodanych. Ostatecznie Uniwersytet Ekonomiczny uzyskał ten prestiżowy status jako jedna z kilku polskich uczelni. Na mocy zawartego z Eurostatem porozumienia miejscem przechowywania nośników z mikrodanymi, jak również korzystania z nich jest Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego, a kierownik Ośrodka Informacji Ekonomicznej otrzymał oficjalny status osoby kontaktowej w relacji Uniwersytet Ekonomiczny – Eurostat w zakresie kwestii związanych z mikrodanymi.

Liczebność i tematyka zapytań online kierowanych do OIE

W grudniu 2011 roku Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego wprowadziła usługę odpowiedzi na pytania online w postaci formularzy zapytań. Osoby kierujące zapytania za pomocą formularza to przede wszystkim pracownicy, studenci i doktoranci uczelni wyższych – i to nie tylko z Wrocławia, ale również z innych uczelni na terenie Polski, a także osoby z zewnątrz poszukujące informacji na konkretny temat. Spośród formularzy *online* za-

pytania do OIE można kierować za pomocą formularza „informacja bibliograficzna” lub „informacja ekonomiczna”. W drugim przypadku można sprecyzować prośbę o wskazanie np. bazy danych z konkretnym rodzajem informacji lub danych ekonomicznych. Od momentu wprowadzenia usługi Ośrodek Informacji Ekonomicznej prowadzi statystykę zapytań z formularzy online, którą przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Statystyka zapytań z formularzy online w latach 2011-2015

Miesiąc/rok	2011	2012	2013	2014	2015
Styczeń		3	21	56	73
Luty		22	12	45	69
Marzec		26	16	84	129
Kwiecień		15	33	62	84
Maj		30	13	67	62
Czerwiec		3	6	45	30
Lipiec		5	4	4	21
Sierpień		8	6	13	12
Wrzesień		8	16	18	16
Październik		35	84	68	107
Listopad		23	92	80	141
Grudzień	1	9	51	61	121
RAZEM	1	187	354	603	865

Źródło: opracowanie własne.

Liczba zapytań z formularzy online każdego roku wzrasta prawie dwukrotnie. Szczególnie widoczne jest to w latach 2012-2013 i 2013-2014. Natomiast w 2015 roku liczba zapytań pod koniec października przekroczyła poziom z 2014 roku. Przy czym w marcu, październiku, listopadzie i grudniu 2015 roku liczba zapytań przekroczyła liczbę 100. Osoby, które skierują zapytanie do Ośrodka Informacji Ekonomicznej, otrzymują odpowiedź w ciągu 1-2 dni roboczych na specjalnie opracowanym przez pracowników ośrodka formularzu odpowiedzi. Zazwyczaj tak opracowana odpowiedź wystarcza osobie pytającej, rzadko pojawiają się pytania dodatkowe. Za pośrednictwem formularzy przychodzą również zapytania, szczególnie od pracowników naukowych, dotyczące możliwości uzyskania dostępu do konkretnych artykułów czy czasopism lub książek znajdujących się w bazach danych.

Większość zapytań z formularzy online stanowią pytania dotyczące pomocy w skompletowaniu bibliografii do pracy licencjackiej, magisterskiej lub doktorskiej. Tematyka zapytań pokrywa się z kierunkami studiów na

Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu. Pytania dotyczą np. różnych aspektów zarządzania przedsiębiorstwem, zarządzania zasobami ludzkimi, marketingu, zagadnień dotyczących finansów przedsiębiorstw, rynków finansowych, bankowości, rachunkowości czy podatków, stosunków międzynarodowych czy handlu zagranicznego. Pracownicy ośrodka, prowadząc Czytelnię Europejską CDE, odpowiadają również na pytania dotyczące wszystkich aspektów funkcjonowania Unii Europejskiej. W tym przypadku zapytania bezpośrednie lub z formularzy ośrodek często otrzymuje również od osób spoza uczelni. Zdarzają się także zapytania, zazwyczaj zadawane przez studentów z innych uczelni, dotyczące pomocy w skompletowaniu bibliografii z nauk: medycznych, przyrodniczych, informatyki, mechaniki, wychowania fizycznego czy nauk humanistycznych. Co najmniej 1/5 zapytań dotyczy pomocy przy pozyskaniu danych statystycznych, finansowych czy makroekonomicznych, możliwości skorzystania z baz danych dostępnych w Bibliotece. Jednak takiej pomocy częściej oczekują osoby, które przychodzą do czytelnii osobiście.

Udział OIE w działalności promocyjnej i edukacyjnej Biblioteki

Zasoby informacyjne bibliotek można uznać za podstawowe kryterium oceny tych instytucji, także pod kątem oceny satysfakcji użytkowników; zwłaszcza, że aktualność i dostępność zbiorów decyduje o roli biblioteki we wspieraniu środowiska nauki [Borowska 2014]. Ważne jest jednak także, na ile dobrze biblioteka promuje swoje zbiory oraz na ile skutecznie edukuje czytelników w zakresie prawidłowego z nich korzystania.

Udział biblioteki naukowej w edukacji polega na wspieraniu przyswajania wiedzy w wyniku działania różnorodnych bodźców edukacyjnych, wyrabianiu w użytkowniku umiejętności wykorzystania narzędzi poszukiwania i obróbki informacji oraz kształcenia w użytkownikach umiejętności korzystania z różnorodnych źródeł informacji [Borawska 2002].

Zespół OIE bierze udział w działalności edukacyjnej Biblioteki, realizując usługi informacyjne, jak również prowadząc zajęcia z przysposobienia bibliotecznego oraz elektronicznych źródeł informacji naukowej, także w języku angielskim.

Poza realizacją zadań informacyjnych za pomocą narzędzi zdalnych, takich jak poczta elektroniczna oraz elektroniczny formularz zapytania, pracownicy OIE udzielają informacji bezpośrednio użytkownikom odwiedzającym Czytelnię Europejską, telefonicznie oraz w ramach szkoleń. Szkolenia

z wykorzystania elektronicznych źródeł informacji naukowej są prowadzone zarówno w formie obowiązkowych zajęć dla studentów, jak i na specjalne życzenie pracowników naukowych.

W roku akademickim 2014/2015 odbył się cykl kilkudziesięciu spotkań informacyjno-szkoleniowych, których uczestnikami byli pracownicy nauki UEW. Spotkania odbywały się dla członków jednej lub kilku katedr, w terminie dogodnym dla nich (zwykle w czasie regularnego zebrania katedry); miejscem spotkań były sala seminaryjna i laboratoria komputerowe Biblioteki. Podczas szkoleń zaprezentowane i omówione zostały elektroniczne zbiory Biblioteki, z uwzględnieniem profilu danej katedry, a także Repozytorium WIR. Obecnie sygnalizowana jest potrzeba kontynuacji tych szkoleń.

Niemalą rolę w promocji odgrywa zachęcanie użytkowników do korzystania z usług informacyjnych Biblioteki. Zarówno studenci, jak i pracownicy nauki na etapie poszukiwania źródeł i danych mogą szukać wsparcia u pracowników oddziału. Nie jest to oczywiście wyręczanie badacza w jego pracy, ale optymalizowanie jego dostępu do zasobów, jakimi dysponuje Biblioteka. Promocja tych zasobów (zwłaszcza elektronicznych) wśród pracowników naukowych wykracza poza typową działalność edukacyjną skierowaną do studentów oraz czytelników odwiedzających Bibliotekę.

Zespół OIE prowadził wiele działań promocyjnych i edukacyjnych z zakresu podnoszenia umiejętności wyszukiwania informacji naukowej. Ze względu na fakt, iż pracownicy Ośrodka prowadzą również Czytelnię Europejską Centrum Dokumentacji Europejskiej, część działań promocyjnych związana jest również z popularyzacją informacji o Unii Europejskiej. Wśród wielu inicjatyw wymienić należy: wycieczki, warsztaty i wykłady otwarte organizowane co roku w ramach Dolnośląskiego Festiwalu Nauki, konferencję szkoleniową dla nauczycieli-bibliotekarzy „Otwarte źródła informacji” (marzec 2014), opiekę nad wystawą „Euro, waluta europejska” (listopad-grudzień, 2014), cykl spotkań informacyjno-szkoleniowych nt. elektronicznych baz danych – organizowanych z myślą o pracownikach naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (rok akademicki 2014/2015). W roku akademickim 2015/2016 pracownicy Ośrodka Informacji Ekonomicznej realizują zadania związane z promocją i edukacją przez prowadzenie zajęć z Elektronicznych Źródeł Informacji Naukowej, współudział w Dolnośląskim Festiwalu Nauki czy kontynuację spotkań informacyjno-szkoleniowych z zakresu baz danych dla pracowników naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Pracownicy OIE mają także duży wkład w opracowanie treści zamieszczanych na stronie internetowej Biblioteki Głównej. Przygotowują materiały

informacyjne i promocyjne o posiadanych zasobach elektronicznych, współtworzą wersję anglojęzyczną strony oraz w całości odpowiadają za jej wersję w języku rosyjskim z dbałością, aby zasoby Biblioteki były widoczne w sieci Internet. Warto zwrócić uwagę na fakt posiadania przez Bibliotekę rosyjskiej wersji językowej strony internetowej, co jest w warunkach polskich dużą rzadkością, ale przede wszystkim ukłonem w stronę szerokiej grupy użytkowników, jaką stanowią studenci pochodzący ze wschodu Europy.

Zakończenie

W pracy została omówiona geneza i funkcjonowanie OIE oraz rola, jaką ośrodek odgrywa w świadczeniu informacji naukowej i ekonomicznej, a także w procesie działań edukacyjnych w promocyjnych Biblioteki.

Podsumowując kwestie omówione i przeanalizowane w niniejszym artykule, można sformułować następujące wnioski: utworzenie Ośrodka Informacji Ekonomicznej jest ewolucją procesu świadczenia informacji naukowej w ramach biblioteki naukowej uczelni ekonomicznej. OIE odgrywa kluczową rolę w świadczeniu informacji naukowej drogą elektroniczną oraz obsłudze elektronicznych baz danych – zwłaszcza baz faktograficznych o tematyce ekonomicznej. Liczba zapytań do OIE kierowana drogą elektroniczną systematycznie rośnie z roku na rok – pomimo wyspecjalizowania w świadczeniu usług drogą elektroniczną, OIE może i powinien odgrywać znaczną rolę w realizacji pozostałych zadań dydaktycznych i edukacyjnych biblioteki akademickiej.

Na koniec warto zwrócić uwagę, iż przykład Ośrodka Informacji Ekonomicznej w Bibliotece UEW pokazuje, że wydzielenie oddziału specjalizującego się zarówno w informacji naukowej świadczonej drogą elektroniczną, jak i merytorycznej obsłudze baz danych nie uniemożliwia pracownikom tego oddziału udziału w realizacji innych zadań typowych dla biblioteki akademickiej, jak działalność dydaktyczna i promocyjna. W świetle współczesnych trendów z jednej strony wymuszających coraz większą specjalizację bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach naukowych, a z drugiej strony coraz liczniejsze aktywności, jakie biblioteka podejmuje w celu edukacji i zaspokajania potrzeb informacyjnych swoich czytelników, przykład OIE pokazuje, iż zamiast zamykać się w ciasnych enklawach kompetencji swoich działów, bibliotekarze mogą holistycznie zarówno realizować zadania własne (działowe), jak i wspomagać pracę innych działów, łącząc we wspólnych projektach doświadczenia realizacji różnych zadań.

Literatura

- Borawska M., 2002, *Promocja informacji europejskiej w działalności biblioteki*, [w:] *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników*, 23-24 września, Warszawa, 2002, materiały konferencyjne, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, KWE, dostępne online: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/pw/referaty/MBorawska.pdf> (10.11.2015).
- Borowska M., 2014, *Efektywne zarządzanie informacją pełnotekstową*, [w:] Odlanicka-Poczubut M., Zioło K. (red.) *Biblioteka Akademicka. Infrastruktura-Uczelnia-Otoczenie. Gliwice, 24-25 października 2013 r.*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice, s. 89-94.
- Chrapczyńska, B., 2008, *Nowoczesne usługi informacyjne kluczem do sukcesu użytkowników. Stan obecny i perspektywy*, [w:] Kocójowa M. (red.) *Biblioteka – klucz do sukcesu użytkowników (ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, nr 5)*, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 142-149, <http://skryba.inib.uj.edu.pl/wydawnictwa/e05/chrapczynska-n.pdf> (25.11.2015).
- Czyż J., Grzelczak B., Kościewicz D., 2016, *Centrum Dokumentacji Europejskiej jako punkt świadczenia informacji na temat integracji europejskiej*, [w:] *Biblioteka na miarę: przestrzeń, zasoby, usługi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław.
<http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php/o-bibliotece/kalendarium> (25.11.2015r.).
<http://www.bg.ue.wroc.pl/index.php/bazy-danych/bazy-w-dostepie-internetowym> [spis elektronicznych źródeł informacji dostępnych w Bibliotece Głównej UE we Wrocławiu] (25.11.2015r.).
- Piotrowicz G., 2003, *Wpływ technologii teleinformatycznych na kształt i funkcjonowanie współczesnych bibliotek uczelnianych*, *Internet w bibliotekach II – łączność, współpraca, digitalizacja*, Wrocław, 23-26 września 2003 roku, <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/iwb2/piotrowicz.php> (25.11.2015).
- Świrad M., 2007, *Komputeryzacja Biblioteki – doświadczenia i wnioski*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław, s. 47-53.
- Świrad M., 2011, *Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby obecnych i przyszłych użytkowników*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 11-30.
- Tichy B., 2007, *Usługi Oddziału Informacji Naukowej w latach 1962-2006*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław, s. 161-174.
- Wojciechowski J., 2014, *Biblioteki w nowym otoczeniu*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa.
- Żmigrodzka B., 2011, *Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 136-166.
- Żmigrodzka K., 2013, *Biblioteka akademicka wsparciem gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] Odlanicka-Poczubut M., Zioło K. (red.), *Biblioteka Akademicka. Infrastruktura-Uczelnia-Otoczenie. Gliwice, 24-25 października 2013 r.*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice, s. 393-409.

Julianna Czyż, Barbara Grzelczak, Dawid Kościewicz

CENTRUM DOKUMENTACJI EUROPEJSKIEJ – PUNKT ŚWIADCZENIA INFORMACJI NA TEMAT INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

EUROPEAN DOCUMENTATION CENTRE AS A POINT OF SERVING SCIENTIFIC INFORMATION IN THE FIELD OF EUROPEAN INTEGRATION STUDIES

Streszczenie: Celem pracy jest omówienie organizacji i funkcjonowania Centrum Dokumentacji Europejskiej (CDE) w bibliotece akademickiej. Zaprezentowano historię oraz organizację sieci CDE w Polsce i Europie oraz rolę tych punktów w realizacji polityki informacyjnej Unii Europejskiej. Podkreślono możliwości, jakie dla centrów stwarza lokalizacja w bibliotece akademickiej, umożliwiając łączenie działań promocyjnych i edukacyjnych ze świadczeniem profesjonalnej informacji naukowej. Artykuł kończy się wnioskami odnośnie do korzystnych skutków łączenia punktów CDE z ośrodkami informacji naukowej oraz zagrożeń, jakie dla realizacji polityki informacyjnej Unii Europejskiej stwarza spadek zainteresowania studentów kwestiami integracji europejskiej.

Słowa kluczowe: biblioteka akademicka, informacja naukowa, Unia Europejska, Centrum Dokumentacji Europejskiej.

Summary: The aim of the paper is to discuss the organisation and functioning of European Documentation Centre (EDC) in the Main Library of the Wrocław University of Economics. The history and organization of EDC network in Poland and Europe and their role in EU information policy are presented. The opportunities created by the location of EDC in academic library is stressed, pointing the possibility of merging promotional and educational activities with professional scientific information service. The paper ends with conclusions regarding benefits of merging EDC with scientific information centre as well as threats for EU information policy, connected with the drop of interest of students in European integration issues.

Keywords: academic library, scientific information, European Union, European Documentation Centre.

Polityka informacyjna Unii Europejskiej obejmuje działania promujące i umożliwiające obywatelom pozyskanie informacji na temat działalności instytucji UE, a przede wszystkim dostęp do dokumentów urzędowych, a także

innych materiałów publikowanych i niepublikowanych [Ogonowska 2001]. W procesie informacyjnym Unii kluczową rolę odgrywają regulacje prawne dotyczące zasad publikacji dokumentów, dostępu do materiałów publikowanych i niepublikowanych, a także tych, które trafiły do archiwów. Odpowiednie przepisy prawne regulują politykę informacyjną, prawo dostępu do dokumentów, kwestie związane z ochroną danych osobowych oraz z tajemnicą statystyczną [Polkowski 2003, s. 6].

Jednym z istotnych elementów polityki informacyjnej UE jest inicjatywa Komisji Europejskiej polegająca na tworzeniu sieci ośrodków mających na celu informowanie szerokiej i zróżnicowanej grupy odbiorców, w dogodny i dostosowany do potrzeb danej grupy sposób, z uwzględnieniem łatwego dostępu do informacji. Dodatkowymi cechami wyróżniającymi działania na polu polityki informacyjnej instytucji Unii Europejskiej jest zasada otwartości i jawności w udostępnianiu informacji [Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r.].

Organizacja i funkcjonowanie Centrów Dokumentacji Europejskiej w Polsce

Centra Dokumentacji Europejskiej należą do jednej z najstarszych inicjatyw informacyjnych Komisji Europejskiej. Pierwsze powstały na terenach państw Wspólnot Europejskich w 1963 roku [Szewczyk (red.) 2013, s. 6]. Charakterystyczne dla centrów jest, iż są lokowane przy ośrodkach akademickich (bez względu na publiczny bądź prywatny charakter uczelni), instytutach badawczych oraz bibliotekach naukowych. Centra Dokumentacji Europejskiej powoływane są na mocy pisemnej umowy zawieranej pomiędzy dyrektorem generalnym dyrekcji ds. komunikacji społecznej Komisji Europejskiej a równorzędnym przedstawicielem instytucji goszczącej.

Tekst „porozumienia” zawieranego pomiędzy instytucją goszczącą i przedstawicielem Komisji Europejskiej ujmuje główne cele działalności centrów jako:

- pomoc instytucji goszczącej we wspieraniu i konsolidacji nauki oraz badań w dziedzinie integracji europejskiej;
- udostępnianie informacji o Unii Europejskiej i jej politykach zarówno w środowisku akademickiemu, jak i innym;
- udział w debacie o Unii Europejskiej, ewentualnie z innymi europejskimi punktami oraz sieciami informacyjnymi.

Do głównych zadań CDE należy zatem gromadzenie i udostępnianie oficjalnych publikacji otrzymywanych z Urzędu Publikacji UE lub innych in-

stytucji unijnych, materiałów naukowych, a coraz częściej baz danych i materiałów statystycznych. Nie mniej ważna jest promocja tematyki integracji europejskiej w środowisku akademickim, a także wspieranie uczelni w rozwoju nauczania i działalności naukowej oraz udział w debacie na tematy związane z funkcjonowaniem Unii Europejskiej.

W zbiorach CDE znajdują się publikacje odzwierciedlające szerokie spektrum polityk realizowanych przez poszczególne instytucje Unii, począwszy od publikacji darmowych dostarczanych przez oficjalne kanały dystrybucyjne, do materiałów kupowanych z własnych środków danej instytucji. Zbiory udostępniane są w specjalnie do tego celu przeznaczonych czytelniach.

Ocenia się, że w krajach Unii Europejskiej działa obecnie około 400 centrów zlokalizowanych w ośrodkach akademickich, instytucjach badawczych, a także publicznych bibliotekach, a na całym świecie jest ich około 600, co tworzy najliczniejszą sieć informacyjną Komisji Europejskiej spośród wszystkich punktów realizujących cele polityki informacyjnej.

W Polsce sieć Centrów Dokumentacji Europejskiej działa od końca lat 70. XX wieku. W 1978 r. władze Uniwersytetu Gdańskiego jako pierwsze zawarły umowę z Komisją Europejską [Szewczyk (red.) 2013, s. 14], ustanawiając pierwsze w Polsce CDE zlokalizowane przy Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego. Od roku 1983 centrum to jest silnie powiązane z Ośrodkiem Badań Integracji Europejskiej Uniwersytetu Gdańskiego.

Intensywny rozwój sieci w Polsce przypadł na lata 90. XX wieku, kiedy to nastąpiło zacieśnienie współpracy pomiędzy Polską a państwami członkowskimi Wspólnot Europejskich.

Od roku 2005 osoby zainteresowane informacjami dotyczącymi Unii Europejskiej mogą skorzystać z usług sieci Europe Direct [Szewczyk (red.) 2013, s. 14] w której skład weszły:

- Centra Dokumentacji Europejskiej,
- Team Europe – sieć ekspertów do spraw europejskich,
- Punkty Informacji Europejskiej Europe Direct.

Sieć Europe Direct utworzona została w celu ulepszenia komunikacji pomiędzy poszczególnymi ogniwami łańcucha informacyjnego Komisji Europejskiej.

W Polsce aktualnie działa 19 ośrodków, które rozmieszczone w głównych miastach Polski tworzą unikalną sieć współpracy na płaszczyźnie gromadzenia, opracowania i udostępniania materiałów dotyczących szeroko pojętej integracji europejskiej. Przedstawiciele polskiej sieci komunikują się za pośrednictwem internetowej grupy dyskusyjnej powstałej w 1999 r. (adres grupy: cde-pl@yahoo.com) [Szewczyk (red.) 2013, s. 8] oraz – coraz częściej

– mediów społecznościowych. Na szczeblu europejskim ośrodki komunikują się za pośrednictwem intranetu Europe Direct, gdzie każde centrum ma swoją osobistą skrzynkę kontaktową.

Sieć Centrów Dokumentacji Europejskiej wspierana jest przez Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej za pośrednictwem koordynatora z ramienia Przedstawicielstwa Regionalnego Komisji Europejskiej w Polsce, współpracującego z drugim koordynatorem wybieranym spośród kierowników polskich CDE.

Dwa razy w roku organizowane są zjazdy polskiej sieci CDE, podczas których pracownicy uczestniczą w szkoleniach związanych z działalnością sieci, szkoleniach dotyczących unijnych baz danych i europejskich portali informacyjnych, informowani są o aktualnych priorytetach komunikacyjnych Komisji Europejskiej, omawiają problemy związane z działalnością centrów w Polsce, ale także umacniają sieć kontaktów nie tylko z punktami CDE, ale również z całą siecią Europe Direct w Polsce i w Europie.

Każdego roku dwa różne ośrodki na terenie kraju, przy współpracy z Biurem Komisji Europejskiej w Polsce, organizują spotkania sieci. We wrześniu 2012 roku 2-dniowy zjazd sieci, po raz pierwszy od rozpoczęcia swojej działalności, zorganizowała Czytelnia Europejska CDE Biblioteki Głównej UEW.

Fot. 1. Zjazd polskiej sieci CDE: Wrocław, wrzesień 2012, szkolenie z Eurostatu
Źródło: archiwum Biblioteki.

W 2015 roku zostały zorganizowane dwa zjazdy całej sieci Europe Direct w Polsce, czyli Punktów Informacji Europejskiej Europe Direct, Centrów Dokumentacji Europejskiej i sieci ekspertów Team Europe. Pierwsze spotkanie odbyło się w lutym w Słupsku, natomiast drugie we wrześniu w Piotrkowie Trybunalskim. Spotkania takie mają na celu zacieśnienie współpracy w ramach całej sieci Europe Direct, omówienie problemów w działalności sieci również z urzędnikami unijnymi obecnymi na zjazdach, przedyskutowanie możliwości współpracy w ramach Europe Direct, przy tworzeniu wspólnych projektów komunikacyjnych, jak również bliższe poznanie się osób działających w poszczególnych ośrodkach.

Pracownicy Europe Direct z całej Europy mogą również zgłaszać się na dwudniowe szkolenia-warsztaty, które raz w roku (w maju i czerwcu) odbywają się w Brukseli. W spotkaniach takich uczestniczą także przedstawiciele polskiej sieci CDE.

Fot. 2. Szkolenie europejskiej sieci w Brukseli

Źródło: archiwum Biblioteki.

2015 rok był rokiem intensyfikującym spotkania i dyskusje na temat strategii działania całej sieci Europe Direct, w tym także Centrów Dokumentacji Europejskiej nie tylko w Polsce, ale i na terenie całej Europy. Wymiana zdań i propozycji działań trwała przez cały ten rok zarówno na zjazdach, jak i za pośrednictwem internetowych grup roboczych.

W październiku 2015 roku w Madrycie odbyło się spotkanie europejskiej grupy roboczej sieci Centrów Dokumentacji Europejskiej, która omówiła bieżące problemy i zadania, zakres współpracy ośrodków w ramach sieci oraz możliwości współpracy centrów z innymi organizacjami [<http://biblioteka-w-natolinie.blogspot.com/>].

Czytelnia Europejska - Centrum Dokumentacji Europejskiej przy Bibliotece Głównej UEW - historia, organizacja i funkcjonowanie

Równoległe z rozpoczęciem działalności Biblioteki w nowym budynku swoją działalność rozpoczęła Czytelnia Europejska Centrum Dokumentacji Europejskiej. Centrum utworzono na mocy zawartego wiosną 2011 roku porozumienia pomiędzy Komisją Europejską a rektorem UEW. CDE na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu funkcjonuje w ramach struktur Biblioteki jako Czytelnia Europejska i prowadzone jest przez pracowników Ośrodka Informacji Ekonomicznej.

Fot. 3. Czytelnia Europejska Centrum Dokumentacji Europejskiej

Źródło: archiwum Biblioteki.

Do istotniejszych zadań centrum należy współpraca z regionem i otoczeniem dalszym [Żmigrodzka 2013] przez działanie w ramach sieci Europejskiej.

Direct, a zwłaszcza intensywne kontakty z innymi Centrami Dokumentacji Europejskiej w Polsce oraz Przedstawicielstwem Regionalnym Komisji Europejskiej z oddziałami w Warszawie i we Wrocławiu.

Jako wyodrębniona czytelnia centrum udostępnia literaturę poruszającą zagadnienia szeroko pojętej integracji europejskiej. Powstała w ten sposób czytelnia dziedzinowa jest dogodnym miejscem pracy dla wszystkich studentów zainteresowanych zagadnieniami integracji europejskiej, a zwłaszcza tematyką organizacji i funkcjonowania Unii Europejskiej. Użytkownicy na miejscu mogą korzystać z dokumentów, publikacji i baz danych wydawanych przez organy i instytucje Unii Europejskiej oraz z publikacji innych wydawnictw naukowych.

Księgozbiór uporządkowany jest według klasyfikacji opartej na Klasyfikacji Wspólnot Europejskich i podzielony jest na 18 działów głównych obejmujących szeroki zakres tematyk unijnych. Pracownicy czytelnia dokładają starań, aby na półkach znajdowały się najnowsze publikacje z zakresu integracji europejskiej, służą również pomocą w korzystaniu z księgozbioru.

Do dyspozycji czytelników oddana jest sala wraz z niezbędną infrastrukturą w postaci 8 komputerów stacjonarnych, 3 stołów do pracy grupowej, sprzętu dla osób niepełnosprawnych (m.in. przenośnego urządzenia skanującego i odczytującego zadaną treść).

W ramach podpisanych umów centrum otrzymuje bezpłatnie, a także może zamówić dodatkowo, według swoich potrzeb, oficjalne wydawnictwa Urzędu Publikacji Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu. Na bezpłatne publikacje składają się m.in.: dokumenty, raporty, materiały statystyczne, periodyki, broszury, materiały robocze i inne wydawnictwa dotyczące szerokiego spectrum polityk unijnych. Jednak CDE nie ogranicza się tylko do udostępniania wydawnictw instytucji unijnych. W czytelnia znajdziemy również materiały wydawane przez inne organizacje europejskie, jak również zbiory nabywane przez bibliotekę z innych polskich i zagranicznych wydawnictw dotyczące Unii Europejskiej.

Osoba zainteresowana tematyką unijną może zapoznać się w czytelnia z materiałami dotyczącymi zagadnień prawnych, opracowaniami z dziedziny polityki gospodarczej, rolnictwa, polityki społecznej, handlu, transportu, współpracy międzynarodowej, jak również z danymi statystycznymi itd.

W ramach współpracy ośrodków CDE w Polsce i Europie istnieje możliwość sprowadzenia do czytelnia unikatowych dokumentów, wydawnictw czy książek o tematyce unijnej, na zasadzie wymiany międzybibliotecznej. Umowy podpisane z Komisją Europejską umożliwiają również sprowadzanie dokumentów bezpośrednio z Biblioteki Centralnej Komisji Europejskiej

w Brukseli, jak również zdigitalizowanych materiałów archiwalnych z Archiwum Historycznego UE (HAEU) we Florencji.

Zlokalizowanie CDE przy UEW, w przestronnym i nowoczesnym budynku Biblioteki, oferującym sale wystawowe, konferencyjne i wykładowe oraz infrastrukturę wspierającą w postaci bezprzewodowego Internetu (Wi-Fi), stwarza możliwość organizacji i współorganizacji wystaw, spotkań i warsztatów – określanych też jako „projekty komunikacyjne”. Organizacja debat, wystaw, wykładów oraz szkoleń jest realizacją polityki informacyjnej Komisji Europejskiej i jednocześnie elementem usług Biblioteki, ponieważ aby biblioteka akademicka mogła służyć użytkownikom swoimi zasobami, ci wcześniej muszą być dobrze o nich poinformowani [Mazur, Wierzbicka 2008].

Czytelnia Europejska CDE w ramach działalności informacyjnej prowadzi także profil na Facebooku. Obecność na portalu społecznościowym pozwala na przekazywanie informacji o bieżącej działalności czytelnicy, organizowanych lub współorganizowanych przez ośrodek wystawach, debatach, spotkaniach czy warsztatach, jak również zamieszczanie informacji dotyczących Unii Europejskiej.

Rola CDE w procesie realizacji świadczenia informacji naukowej Biblioteki Głównej UEW

Czytelnia Europejska oferuje użytkownikom darmowy dostęp do Internetu oraz wielu elektronicznych baz danych, wśród których warto wymienić dostępne na oficjalnym portalu Unii Europejskiej (www.europa.eu), a mianowicie [Szewczyk (red.) 2013, s. 8]: Eur-Lex, Pre-Lex, OEIL czy Curie. Ze względu na profil naukowy uczelni macierzystej szczególne znaczenie w funkcjonowaniu działalności informacyjnej CDE w Bibliotece ma baza danych Eurostat.

Użytkownicy mogą korzystać także z informacji naukowej, której świadczenie jest jednym z priorytetów każdej biblioteki akademickiej, a bibliotekarze utrzymujący bezpośredni kontakt z czytelnikami pełnią często funkcję wyspecjalizowanych bibliotekarzy dziedzinowych lub asystentów informacji [Chrapczyńska 2008] – tak też jest w przypadku personelu czytelnicy.

Pracownicy służą pomocą w wyszukiwaniu materiałów związanych z tematyką integracji europejskiej, obsługą elektronicznych baz danych, organizują szkolenia związane z obsługą zasobów elektronicznych instytucji unijnych.

Z tego typu usług korzystają przede wszystkim studenci uczelni, pracownicy, jak również osoby z zewnątrz, szukające konkretnej informacji o Unii Europejskiej. Z obserwacji wynika, że dużą grupą, zainteresowaną szczegól-

nie szkoleniami i warsztatami, są nauczyciele i uczniowie szkół podstawowych i średnich.

Z zasobów Czytelni Europejskiej może korzystać każdy zainteresowany, ale odwiedzający zachęceni są do zapisania się do Biblioteki, dzięki czemu uzyskują dostęp do wszystkich zasobów bibliotecznych.

Fot. 4. Spotkanie w Czytelni Europejskiej Dyrektora Biblioteki UEW z komisarzem KE oraz Rektorem UEW

Źródło: archiwum Biblioteki.

Ze względu na charakter prowadzonej przez CDE działalności w ramach Ośrodka Informacji Ekonomicznej centrum nie skupia się tylko na świadczeniu informacji naukowej i obsłudze czytelników. W ramach działań informacyjnych, dotyczących tematyki unijnej, pracownicy ośrodka zajmują się także organizacją różnego rodzaju wystaw tematycznych i okolicznościowych oraz pokazów czy debat związanych z wydarzeniami europejskimi. Działania te mają przybliżyć zainteresowanym, nie tylko studentom czy pracownikom uczelni, ale również osobom z zewnątrz, tematykę unijną. Mają zachęcić wszystkich zainteresowanych, nie tylko środowisko akademickie, do debaty czy wymiany poglądów na dany temat.

Jednym z większych przedsięwzięć współorganizowanych przez pracowników była wystawa „Euro, waluta europejska” (listopad-grudzień 2014). Wystawa połączona była z wycieczkami-lekcjami o walucie euro prowadzonymi przez pracowników ośrodka dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów.

Tabela 1. Wystawa „Euro, waluta europejska”, struktura odwiedzających

Szkoła	Liczba osób
Szkoła podstawowa	133
Gimnazjum	113
Technikum	108
Studenci UE	570
Razem	924

Źródło: opracowanie własne.

Warto podkreślić, że zarówno sama wystawa, jak i materiały promocyjne cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród studentów i pracowników uczelni. Trwającą miesiąc wystawę odwiedziło przeszło 900 osób.

Fot. 5. Otwarcie wystawy „Euro, waluta europejska”

Źródło: archiwum Biblioteki.

Innymi projektami komunikacyjnym zorganizowanymi lub współorganizowanymi przez CDE Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu były: wystawa plakatów w konkursie Węgierskiego Instytutu Kultury i Komisji Europejskiej „Ja, Ty, My – Europa” (styczeń-luty 2014), wykład otwarty „Po co nam te wybory? Eurowybory z perspektywy Dolnego Śląska” (kwiecień 2014), debata poświęcona problemom współczesnej

Ukrainy „Młoda Ukraina. Jaka teraźniejszość? Jaka przyszłość?” (maj 2014), szkolenie dla nauczycieli-bibliotekarzy z wykorzystania źródeł europejskich pt. „Otwarte źródła informacji europejskiej” (marzec 2014), warsztaty dla młodzieży „Europa.eu – otwarte źródło informacji” (wrzesień 2015), warsztaty dla dzieci „Euro – pieniądz Europy” (wrzesień 2015).

Fot. 6. Debata „Imigranci – szansa czy zagrożenie”

Źródło: archiwum Biblioteki.

Ostatnim przedsięwzięciem komunikacyjnym CDE była debata „Imigranci – szansa czy zagrożenie”, która odbyła się 9 grudnia 2015 roku, a zorganizowana została w reakcji na rosnące problemy migracyjne w Europie. W debacie wzięło udział 5 zaproszonych gości zajmujących się problematyką imigracyjną, m.in. przedstawiciel środowiska akademickiego UEW, a także pracownik Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej we Wrocławiu.

Rolą CDE w takiego rodzaju przedsięwzięciach komunikacyjnych jest prezentacja stanowiska Komisji Europejskiej co do bieżącej sytuacji politycznej, ekonomicznej oraz społecznej. Spotkania, dyskusje czy debaty organizowane przez CDE w ramach projektów komunikacyjnych, dotyczące najczęściej aktualnych tematów, dają możliwość przedstawienia szerszemu gronu osób nie tylko priorytetów komunikacyjnych Komisji Europejskiej czy zapoznania ich z działalnością organizacji unijnych, a przede wszystkim umożliwiają bezpo-

średnią dyskusję czy wymianę zdań odnośnie do nurtujących społeczeństwo problemów, osobom przychodzącym na spotkania zaś pozwalają na bezpośredni kontakt z przedstawicielami Komisji Europejskiej i zaproszonymi do dyskusji gośćmi.

Szanse i zagrożenia dla funkcjonowania CDE jako punktu informacji naukowej

Centrum Dokumentacji Europejskiej dzieli zagrożenia z macierzystą biblioteką akademicką, która podobnie jak inne biblioteki naukowe musi weryfikować sposoby swojego funkcjonowania i zwiększać nastawienie na usługi i użytkowników [Babik 2014]. Zadania centrum zdecydowanie przekraczają zadania typowej biblioteki naukowej przy ośrodku akademickim. Ogromną szansą jest dla nich świadczenie usług informacyjnych w środowisku o dużym kapitale społecznym i potencjale intelektualnym. CDE, poza swoją podstawową działalnością informacyjną, organizują konferencje, seminaria, spotkania dyskusyjne oraz wystawy poświęcone integracji europejskiej. Nie ulega wątpliwości, iż skuteczne realizowanie przez CDE zadań polityki informacyjnej Unii Europejskiej pozytywnie wpływa na wiedzę obywateli o problemach, przed jakimi staje Europa, i o strategiach Unii Europejskiej.

Przeciętny obywatel ma zarówno ograniczoną wiedzę o Unii Europejskiej, jak i ograniczone kompetencje informacyjne. Selekcja, analiza i udostępnienie informacji sprawdzonej i rzetelnej to zadanie bibliotek naukowych w społeczeństwie informacyjnym [Chrapczyńska 2008]. Tutaj otwiera się pole do działania dla instytucji, takich jak Centrum Dokumentacji Europejskiej przy bibliotece naukowej, które może i powinno pogłębiać zdolność do prawidłowego wyszukiwania informacji wśród swoich użytkowników oraz prowadzić aktywne działania informacyjne dla osób z zewnątrz. Z obserwacji pracowników Biblioteki wynika jednak, iż tematyka „europejska” nie jest już tak „modna” jak była w pierwszej dekadzie członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Jest to duże zagrożenie dla funkcjonowania CDE jako instytucji realizującej politykę informacyjną Komisji Europejskiej, ale z drugiej strony stanowi wyzwanie, ponieważ jedyną szansą na zwiększenie popularności zagadnień związanych z integracją europejską jest prezentacja tej problematyki możliwie szerokiej publiczności, w profesjonalny i interesujący sposób.

Zakończenie

W podsumowaniu nasuwają się następujące wnioski: Centra Dokumentacji Europejskiej należą do sieci ośrodków realizujących politykę informacyjną Unii Europejskiej. Zadania realizowane przez centra, zlokalizowane przy bibliotekach akademickich, w znacznej mierze mogą i powinny wykraczać poza wąskie ramy realizacji zadań polityki informacyjnej Unii Europejskiej. CDE umiejscowione w ramach struktury biblioteki akademickiej mogą z powodzeniem realizować zadania związane z informacją naukową, wzbogacając ją o szeroką informację na temat integracji europejskiej. Głównym zagrożeniem dla takiego ośrodka usytuowanego przy bibliotece szkoły wyższej jest stopniowy spadek zainteresowania użytkowników kwestiami związanymi z integracją europejską jako popularnego przedmiotu badań naukowych.

Na koniec warto zwrócić uwagę na trudności, ale i możliwości, jakie stwarza łączenie Centrum Dokumentacji Europejskiej z oddziałem informacji naukowej w bibliotece akademickiej. Jak wskazano w treści artykułu, nie tylko podnosi to możliwości i jakość świadczonej informacji naukowej (którą można uzupełnić o materiały i informacje dostępne ekskluzywnie dla członków sieci Europe Direct, co ma niebagatelne znaczenie dla użytkowników zainteresowanych informacją europejską), ale także chroni instytucję przyjmującą przed marnotrawieniem zasobów. Połączenie takie wydaje się optymalnym rozwiązaniem dla ośrodków akademickich zainteresowanych utworzeniem w ramach swojej struktury efektywnego i funkcjonalnego Centrum Dokumentacji Europejskiej, z korzyścią dla studentów i pracowników naukowych.

Literatura

- Babik W., 2014, *Biblioteka akademicka na rozdrożu: O współczesnych przemianach w środowisku informacyjnym bibliotek*, [w:] Odlanicka-Poczobut M., Ziolo K. (red.), *Biblioteka akademicka. Infrastruktura. Uczelnia. Otoczenie. Gliwice, 24-25 października 2013 r.*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice, s. 31-50, http://delibra.bg.polsl.pl/Content/23338/BCPS_25014_-_Biblioteka-akademick_0000.pdf (25.11.2015).
- Chrapczyńska B., 2008, *Nowoczesne usługi informacyjne kluczem do sukcesu użytkowników. Stan obecny i perspektywy*, [w:] *Biblioteka - klucz do sukcesu użytkowników (Publikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, nr 5)*, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński, s. 142-149, <http://skryba.inib.uj.edu.pl/wydawnictwa/e05/chrapczynska-n.pdf> (25.11.2015).
- <http://biblioteka-w-natolinie.blogspot.com/2015/10/edc-pan-european-working-group-madryt.html> (12.01.2016 r.)
- http://ec.europa.eu/polska/information/network/europe_direct/index_pl.htm (24.11.2015r.)

- http://ec.europa.eu/polska/information/network/local_sources/index_pl.htm (11.2015r.)
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=URISERV:l14546> (24.11.2015 r.)
- Mazur K., Wierzbicka D., 2008, *Działalność informacyjno-dydaktyczna Oddziału Informacji Naukowej a promocja Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego*, [w:] Kocójowa M. (red.), *Biblioteka – klucz do sukcesu użytkowników (ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, nr 5)*, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 62-70, <http://eprints.rclis.org/13052/1/wierzbicka-n.pdf> (25.11.2015).
- Ogonowska A., 2001, *Polityka informacyjna Unii Europejskiej u progu XXI wieku*, „Studia Europejskie”, nr 3(19), s. 63-80, http://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/3-2001_Ogonowska.pdf (10.11.2015).
- Polkowski R., 2003, *Źródła informacji na temat Unii Europejskiej*, Warszawa.
- Szewczyk M. (red.), 2013, *Sieć Centrów Dokumentacji Europejskiej w Polsce*, Komisja Europejska. Przedstawicielstwo w Polsce, Łódź.
- Żmigrodzka K., *Biblioteka akademicka wsparciem gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] Odlanicka-Poczobut M., Zioło K. (red.), *Biblioteka Akademicka. Infrastruktura-Uczelnia-Otoczenie. Gliwice 24-25 października 2013 r.*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice, s. 393-409.

Akty prawne

- Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=URISERV:l14546> (24.11.2015).

Beata Chrapczyńska, Małgorzata Świrad

EDUKACJA INFORMACYJNA W BIBLIOTECE AKADEMICKIEJ

EDUCATION FOR INFORMATION IN AN ACADEMIC LIBRARY

Streszczenie: W artykule omówiona została koncepcja *Information Literacy* i jej kluczowa rola w społeczeństwie wiedzy. Zagadnienie edukacji informacyjnej i kształcenia kompetencji informacyjnych użytkowników przedstawione zostało jako kluczowe zadanie współczesnych bibliotek akademickich. Artykuł przybliżył tematykę szkoleń bibliotecznych w polskich bibliotekach szkół wyższych z perspektywy historycznej i obecnie. Szczegółowo została omówiona dydaktyka biblioteczna na przykładzie Biblioteki UEW. Została również podjęta próba podsumowania dotychczasowych działań i wyznaczenia nowych zadań w tym zakresie.

Słowa kluczowe: edukacja informacyjna, kompetencje informacyjne, szkolenia biblioteczne, dydaktyka biblioteczna.

Summary: The article concerns Information Literacy and its key role in the knowledge society. The concepts of education for information and the skills of information users, as a key task in the modern academic libraries, are introduced. The article treats about library information courses in the libraries of Polish universities from both historical and contemporary perspective. Education for information was discussed in detail on the example of the library of the Wrocław University of Economics. The authors intention was to summarize the current activities and to propose a further action in this area.

Keywords: Information Literacy, information skills, library training courses, library didactics.

Koncepcja *Information Literacy*

Główną misją bibliotek akademickich jest wspomaganie procesów dydaktycznych i działalności naukowej macierzystej uczelni. Biblioteki szkół wyższych od lat włączały się w proces kształcenia swoich użytkowników. Początkowo były to tradycyjne szkolenia biblioteczne przygotowujące użytkowników do efektywnego korzystania ze zbiorów bibliotek, tzw. *library orientation, library instruction*. Wraz z rozwojem społeczeństwa wiedzy nowym zadaniem dla bibliotek stało się włączenie w kształcenie swoich użytkowników według koncepcji *Information Literacy* (IL) – edukacji informacyjnej, która

pozwała na wyrobienie umiejętności sprawnego poruszania się w gąszczu informacji (kompetencji informacyjnych). W społeczeństwie wiedzy za jedną z kluczowych kompetencji uznaje się zdolność do wykorzystywania informacji, ściśle związaną z umiejętnością generowania nowej wiedzy.

Pierwsze próby zdefiniowania określają IL jako zdolność uzyskania, oceny i użycia informacji pochodzącej z różnych źródeł lub zdolność efektywnego wykorzystania informacji. Kolejne próby doprecyzowania terminu przyniosły 10 interpretacji IL, która może być rozumiana jako:

- użycie technologii informacyjnej,
- powiązanie umiejętności korzystania z biblioteki i *computer literacy*,
- model systemów informacyjnych,
- umiejętności informacyjne powiązane z IT,
- proces informacyjny,
- powiązanie umiejętności, wiedzy i postaw,
- aktywne zaangażowanie się w działania związane z informacją,
- zdolność do uczenia się, podstawowy komponent krytycznego myślenia,
- część alfabetyzacji [Kurkowska 2012].

Do dziś IL jest interpretowana i postrzegana różnie, a kolejna z definicji charakteryzuje ją jako wiedzę o indywidualnych potrzebach informacyjnych, polegającą na identyfikowaniu, lokalizowaniu, ocenie, organizowaniu i efektywnym wykorzystaniu oraz przekazaniu informacji w celu rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji. Spór nad ustaleniem definicji trwa nadal, chociaż najbardziej ożywione dyskusje prowadzili badacze w latach 90. XX wieku. Wśród badaczy tej koncepcji wymienić należy Christine Doyle, która w ramach prowadzonych badań ustaliła zarówno definicję IL, jak i 10 atrybutów charakteryzujących osoby przygotowane informacyjnie:

- umiejętność rozpoznawania potrzeby informacyjnej,
- świadomość, że dokładna i kompletna informacja jest podstawą do podejmowania decyzji w sposób inteligentny,
- umiejętność formułowania pytań opartych na potrzebach informacyjnych,
- umiejętność identyfikowania potencjalnych źródeł informacji,
- umiejętność skutecznego rozwijania strategii wyszukiwawczej,
- umiejętność docierania do źródeł informacji w formie zarówno tradycyjnej, jak i elektronicznej,
- umiejętność oceny informacji,
- umiejętność organizowania informacji w celu praktycznego zastosowania,
- umiejętność integrowania nowej informacji z istniejącym zasobem wiedzy,
- umiejętność używania informacji w procesie myślenia krytycznego i rozwiązywania problemów” [Kurkowska 2012].

Termin IL należy wiązać z kompetencjami i umiejętnościami informacyjnymi, a edukacja informacyjna jest powiązana z kształceniem tych umiejętności. Sam termin „edukacja informacyjna” ma wiele określeń: *IT literacy* (zdolność użycia technologii informacyjnej), *computer literacy* (umiejętność zastosowania komputera), *library literacy* lub *library skills* (umiejętność korzystania z biblioteki i wykorzystania jej zasobów), *information skills* (umiejętności informacyjne), *learning to learn* (uczenie się, jak się uczyć).

Edukacja informacyjna w bibliotekach szkół wyższych w Polsce – historia

W Polsce działania bibliotekarzy w zakresie szkolenia użytkowników mają wieloletnią tradycję. „O potrzebie wprowadzenia do kształcenia akademickiego przysposobienia bibliotecznego zaczęto mówić w Polsce już w dwudziestoleciu międzywojennym. Pierwsze wzmianki pochodzą już z 1925 r., kiedy to Józef Grycz opublikował *Przewodnik dla korzystających z bibliotek oraz spis dzieł pomocniczych*” [Marciniak 2012]. Autor postulował konieczność organizowania zajęć, podczas których studenci byłiby uczeni, w jaki sposób efektywnie wykorzystywać zasoby biblioteki. Już w okresie międzywojennym biblioteki uniwersyteckie w Warszawie i Wilnie prowadziły pogadanki informacyjne, podczas których studenci byli zapoznawani z zasadami korzystania ze zbiorów i wyszukiwania informacji w katalogach oraz bibliografiach. Na początku lat 50. proponowano wprowadzenie w bibliotekach szkół wyższych obowiązkowych zajęć z przysposobienia bibliotecznego dla studentów rozpoczynających studia oraz szkoleń dla magistrantów i doktorantów dotyczących poszukiwań bibliograficznych.

W okresie powojennym ukazało się wiele aktów prawnych regulujących działania dydaktyczne bibliotek szkół wyższych. W 1954 roku pismo Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego ustanowiło przysposobienie biblioteczne przedmiotem obowiązkowym dla osób rozpoczynających studia na uniwersytetach i w niektórych szkołach technicznych. W 1961 roku Zarządzenie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania bibliotek wskazało, że zadaniem bibliotek głównych jest przeprowadzanie przysposobienia bibliotecznego. Kolejne Zarządzenie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z 1964 roku w sprawie zatwierdzenia struktury organizacyjnej bibliotek szkół wyższych wskazywało na konieczność tworzenia w bibliotekach odrębnych działów prac naukowych, organizacyjno-naukowych i dydaktycznych. Natomiast w 1967 roku rozporządzenie Rady Mini-

strów nałożyło na grupę bibliotekarzy dyplomowanych obowiązek prowadzenia działalności dydaktycznej i organizacyjnej.

Rolę dydaktyczną bibliotek regulowały ustawy o szkolnictwie wyższym z roku 1958 (znowelizowana w 1965 i 1969) i 1982 r. (zmieniona w 1985), wskazujące na funkcje naukowe i dydaktyczne bibliotek uczelnianych.

Sz szczególnie przełomowy w bibliotekarstwie akademickim był początek roku akademickiego 1971/1972, w którym to rektorzy szkół wyższych otrzymali Pismo z Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w sprawie wytycznych programowych w zakresie *przysposobienia bibliotecznego i informacji naukowej* dla studentów szkół wyższych. Efektem było pojawienie się w programach nauczania na uczelniach dwóch przedmiotów: *podstaw informacji naukowej* dedykowanych studentom ostatnich lat oraz *przysposobienia bibliotecznego dla studentów rozpoczynających naukę na uczelni*. W tym czasie Komisja ds. Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego opracowała ramowe programy tych zajęć, a przewidziana liczba godzin ustalona została na poziomie 30 godzin dla kierunków ścisłych i 15 godzin dla kierunków humanistycznych i społecznych.

Lata siedemdziesiąte XX w. były okresem bardzo intensywnego rozwoju działalności dydaktycznej bibliotek uczelnianych, natomiast po roku 1980 dał się zauważyć wyraźny regres w tym zakresie, a część bibliotek uczelnianych zrezygnowała z prowadzenia obowiązkowych zajęć z przysposobienia bibliotecznego.

Kolejnym etapem, który postawił przed bibliotekami konieczność odnalezienia się w nowej rzeczywistości, była komputeryzacja, wymuszająca wprowadzenie zajęć związanych z korzystaniem z elektronicznych źródeł informacji. Nowoczesne technologie całkowicie zmieniły proces edukacyjny. To właśnie dzięki ich wykorzystaniu (komputer, technologie mobilne, Web 2.0 czy platformy edukacyjne) oraz sprawnej komunikacji proces edukacyjny mógł nabrać całkiem nowego kształtu. Wraz z upowszechnieniem się Internetu pojawiły się nowe problemy: coraz łatwiejszy dostęp do serwisów informacyjnych i coraz szybciej rozpowszechniająca się informacja sprawiły, że wiele osób zaczęło gubić się w gąszczu informacji. Z nową ofertą mogły tu włączyć się biblioteki uczelniane, proponując zajęcia z zakresu szeroko pojętej edukacji informacyjnej (m.in. szkolenia z elektronicznych baz).

Z czasem biblioteki zaczęły realizować działania dydaktyczne również w formie kursów online. W celu objęcia szkoleniem przyrastającej lawinowo liczby studentów wiele uczelnianych bibliotek zdecydowało się na prowadzenie zajęć, wykorzystując do kształcenia zdalnego platformy eLearningowe (np. Moodle). Szkolenia tego typu mają w niektórych polskich bibliotekach

uczelnianych już wieloletnią tradycję. Ze względu na stale rosnącą liczbę studentów z zagranicy są one opracowywane również w języku angielskim.

W Polsce przeprowadzono szereg badań dotyczących szkoleń bibliotecznych w formie kursów online (m.in. H. Długołęcka, J. Dziak, E. J. Kurkowska czy A. Potempa). Badania te pozwoliły na wskazanie kluczowych zalet i wad tej formy kształcenia. Główną wadą z punktu widzenia bibliotekarzy okazuje się duża pracochłonność na etapie przygotowania i opracowania kursu oraz problem z ewaluacją wiedzy uczestników. Tylko część szkoleń bibliotecznych realizowanych online kończy się testami sprawdzającymi przyswojenie treści przez uczestnika kursu. Wadą z punktu widzenia studentów może być dowolność w realizacji terminu kursu, co często wymaga od nich dużej samodyscypliny. Dla bibliotekarzy zaletą okazuje się możliwość objęcia szkoleniem równocześnie dużej liczby studentów oraz łatwy dostęp do bezpłatnych narzędzi, dzięki którym taki kurs można przygotować. Dla studentów zaletą jest fakt, że kurs pozwala na zapoznanie się z biblioteką w dogodnym dla nich miejscu, czasie i tempie.

Treści prezentowane w bibliotecznych szkoleniach online można podzielić na cztery podstawowe grupy:

- ogólne informacje o bibliotece,
- informacje na temat tego, jak korzystać z katalogu i zarządzać kontem bibliotecznym,
- informacje na temat zasobów elektronicznych danej biblioteki,
- gdzie i jak znaleźć konkretną informację, jak szukać literatury na określony temat.

Wydaje się, że edukacja użytkowników w formie kursów online może z powodzeniem zastąpić tradycyjne przysposobienie biblioteczne realizowane na początkowym etapie studiów. Tradycyjna forma zajęć (warsztaty, ćwiczenia), niekiedy wspierana kursem online, jest wskazana dla studentów starszych lat, doktorantów czy pracowników naukowych.

Aktualna oferta dydaktyczna polskich bibliotek akademickich

W roku akademickim 2012/2013 polskie uczelnie rozpoczęły realizację procesu kształcenia zgodnie w wymogami wynikającymi z wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji (KRK). Zmiany wprowadzone w systemie szkolnictwa wyższego miały związek z zobowiązaniami Polski jako uczestnika Procesu bolońskiego i przyjęcia kompleksowej ramowej struktury dla Europejskiego Obszaru dla Szkolnictwa Wyższego (EOSW). Bazą ramowej struk-

tury stały się przede wszystkim „deskryptory dublińskie”, określające typowe osiągnięcia studentów kończących kolejne etapy kształcenia (dla studiów I, II i III stopnia). W „deskryptory dublińskie” wpisane są między innymi umiejętności związane z wyszukiwaniem i posługiwaniem się informacją (*information skills*), czyli te sprawności, w których rozwijaniu specjalizują się biblioteki akademickie [Dziak i in. 2013].

W Polsce nadal brak ogólnokrajowych standardów dotyczących edukacji informacyjnej. Opracowanie ich mogłoby znacznie wspomóc efektywność prowadzonych przez biblioteki działań.

Analiza literatury bibliotekoznawczej na ten temat pozwala na stwierdzenie, że obecnie w ofercie polskich bibliotek szkół wyższych jest pięć typów szkoleń:

- *przysposobienie biblioteczne* – najczęściej obejmuje specyfikę korzystania z biblioteki macierzystej i innych bibliotek, zasady zamawiania i udostępniania zbiorów w wypożyczalni i czytelnich, charakterystykę poszczególnych agend bibliotecznych, korzystanie z katalogów kartkowych i OPAC, zawartość strony internetowej biblioteki, najważniejsze zapisy regulaminów wewnętrznych bibliotek, ogólne zasady korzystania z bibliograficznych i pełnotekstowych baz danych oraz prawa i obowiązki użytkowników;
- *podstawy informacji naukowej dla studentów-dyplomantów* – zajęcia przeznaczone dla osób przygotowujących prace dyplomowe. Głównym celem zajęć jest przekazanie uczestnikom wiedzy o zasadach tworzenia tekstów naukowych. Porusza się zagadnienie tworzenia przypisów i bibliografii, konstrukcji i edycji tekstu, używania naukowego języka itp. Uzupełnia się także wiadomości, które zostały zasygnalizowane kilka lat wcześniej na *przysposobieniu bibliotecznym*, dotyczące wyszukiwania informacji w bazach danych i katalogach;
- *podstawy informacji naukowej dla pracowników uczelni* – zajęcia mają na celu zapoznanie pracowników naukowych z zasadami tworzenia prawidłowego opisu bibliograficznego, technikami przeszukiwania bibliografii i baz danych. Najczęściej szkolenia organizowane są sporadycznie, na prośbę samych zainteresowanych lub władz uczelni. Zakres tematyczny jest zbliżony do programu zajęć dla studentów ostatnich lat;
- *szkolenia dotyczące wyszukiwania informacji w bazach elektronicznych* – kursy skierowane są zarówno do studentów, jak i do pracowników uczelni, przeprowadzane są zwykle przez bibliotekarzy z działów informacji naukowej, którzy mogą liczyć na wsparcie firm zajmujących się dystrybucją specjalistycznych baz danych;

- *szkolenia dla pracowników bibliotek* – forma doksztalcania skierowana przede wszystkim do nowo zatrudnionych w danej placówce, a także powracających z długotrwałych urlopów oraz osób zmieniających komórkę organizacyjną. Szczególny nacisk kładziony jest na przekazanie informacji właściwych dla konkretnej biblioteki czy jej działu. Szkolenia prowadzone są przez doświadczonych pracowników, głównie kierowników jednostek [Marciniak 2012].

Ta charakterystyka pozwala na stwierdzenie, że najczęściej odbiorcami dydaktyki bibliotecznej są studenci pierwszego roku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych oraz osoby przygotowujące się do pisania prac licencjackich i magisterskich. Szkolenia biblioteczne kierowane są również do doktorantów, studentów studiów podyplomowych, pracowników naukowych uczelni i bibliotekarzy akademickich. Biblioteki akademickie stosują różne metody działań dydaktycznych: tradycyjne, e-learningowe i mieszane (*blended learning*). W codziennej praktyce bibliotekarskiej działania te przybierają wieloraką formę: od indywidualnej, bezpośredniej obsługi użytkownika, przez różnego rodzaju przewodniki, instrukcje, poradniki i ulotki w wersji drukowanej lub elektronicznej po grupowe zajęcia biblioteczne czy bibliograficzne tradycyjne bądź e-learningowe.

Podsumowując, należy stwierdzić, że polskie biblioteki dobrze wywiązują się z obowiązku prowadzenia dydaktyki w zakresie edukacji informacyjnej, coraz częściej współpracując w tym zakresie ze środowiskiem uczelni.

Przeobrażenia charakterystyczne dla społeczeństwa informacyjnego wskazują bibliotekom nowe formy działalności dydaktycznej, która coraz chętniej wykorzystuje rozwiązania z zakresu *public relations*. Często zajęcia dydaktyczne są wzbogacane o elementy promocji biblioteki – są to działania zmierzające do rozszerzenia wiedzy o zbiorach i zasobach biblioteki akademickiej. Odnalezienie zależności między dydaktyką a promocją może znacznie poprawić jakość usług nowoczesnej biblioteki.

Studia na wyższej uczelni przygotowują studentów do wykorzystania w pracy naukowej serwisów elektronicznych zawierających treści odpowiadające poziomowi akademickiemu i temu mają służyć oferowane przez uczelniane biblioteki zajęcia, kursy i szkolenia z zakresu kompetencji informacyjnych. Aktualnie „od nowoczesnej dydaktyki bibliotecznej oczekuje się skutecznego przygotowania użytkownika do samodzielnej pracy z informacją. Na skutek zabiegów edukacyjnych czytelnik powinien nabyć i rozwinąć takie umiejętności, jak określanie własnych potrzeb informacyjnych, konstruowanie zapytania wyszukiwawczego, lokalizowanie informacji, ocenianie jej jakości i relewancji, a także zarządzanie informacją i jej wykorzystywanie zgodnie z obowiązującymi normami (etycznymi, prawnymi) [Rozkosz 2011].

Dydaktyka w Bibliotece UEW – wczoraj i dziś

Stale zajęcia biblioteczne zostały wprowadzone na uczelni w roku akademickim 1953/1954 [Jasiński (red.) 1965]. Prowadzone były w formie 8-godzinnego wykładu dla studentów pierwszego roku i miały za zadanie zapoznać słuchaczy z funkcjonowaniem Biblioteki, jej zbiorami i obowiązującymi regulaminami, a także z udostępnianymi materiałami bibliograficznymi.

Kolejne lata przyniosły zmiany pod względem nazewnictwa przedmiotów, zakresu prezentowanego materiału oraz formy, w jakiej był prowadzony. Zmiany te wynikały przede wszystkim z próby dopasowania programu przedmiotu do potrzeb studentów, a związane były ze wzrostem znaczenia informacji naukowej oraz coraz bogatszym warsztatem informacyjnym, którym dysponował powołany 1 marca 1962 roku Oddział Informacji Naukowej. W dokumentacji znajdującej się w Bibliotece zachowały się informacje z 1964 roku na temat zajęć dydaktycznych prowadzonych przez pracowników Biblioteki. Były to:

1. *Przysposobienie biblioteczne* dla studentów 1. roku studiów stacjonarnych i zaocznych, również z punktów konsultacyjnych w Jeleniej Górze i Legnicy – jednorazowe zajęcia dwugodzinne dla każdej grupy studenckiej, ułatwiające nowym studentom korzystanie z zasobów Biblioteki.
2. *Technologia pracy umysłowej* dla studentów 3. roku – jednorazowy dwugodzinny wykład.
3. *Informacja naukowa* dla studentów 3. roku oraz pomocniczych pracowników nauki – jeden dwugodzinny wykład i 8 godzin ćwiczeń w grupach.
4. *Przysposobienie edytorskie* dla pomocniczych pracowników nauki – 6 godzin wykładu.

Taki układ zajęć wskazuje na rolę, jaką odgrywali w tym czasie bibliotekarze, nie tylko służąc pomocą w poruszaniu się po bibliotece, ale również wskazówkami co do sposobu organizowania pracy naukowo-badawczej, zbierania materiałów do pisania artykułów, prac magisterskich czy doktorskich. W kolejnych dekadach w programach studiów pozostają dwa przedmioty: *przysposobienie biblioteczne* i *informacja naukowa*. Oba przeznaczone dla studentów.

Przysposobienie biblioteczne prowadzone było w ramach kursu adaptacyjnego, który poprzedzał rok akademicki lub w pierwszych tygodniach roku akademickiego. Liczba godzin przeznaczonych na te zajęcia ulegała częstym zmianom. W różnych latach był to: dwugodzinny wykład, dwugodzinny wykład plus cztery godziny ćwiczeń lub sześć godzin ćwiczeń bez wykładu.

W latach 70. zajęcia z *informacji naukowej* prowadzone były dla studentów pierwszego roku w formie ćwiczeń przez cały semestr w wymiarze jednej go-

dzinny tygodniowo (czyli w sumie było to 15 godzin ćwiczeń). Po powstaniu wydziału Zarządzania i Informatyki (ZI) ćwiczenia były prowadzone w semestrze zimowym dla studentów na wydziałach Inżynieryjno-Ekonomicznym Przemysłu (IEP), obecnie IE, oraz – ZI, obecnie Zarządzania, Informatyki i Finansów (ZIF), a dla studentów wydziału Gospodarki Narodowej (GN), obecnie Nauk Ekonomicznych (NE), w semestrze letnim. W latach 80. ograniczono prowadzenie przedmiotu *informacja naukowa* do wydziału IEP. Był on w programie studiów na drugim lub trzecim roku – nadal w wymiarze 15 godzin. Rezygnacja z prowadzenia przedmiotu z informacji naukowej na pozostałych wydziałach skutkowałą (informacja o tym znajduje się w zachowanej dokumentacji biblioteki) prośbami od prowadzących grupy seminaryjne o przeprowadzenie zajęć z informacji naukowej w ramach seminarium magisterskiego.

Lata 90., a szczególnie ich druga połowa, to czas wdrażania na polskich uczelniach kompleksowych systemów bibliotecznych. To również zmiany wynikające z coraz szerszego dostępu do baz bibliograficznych udostępnianych początkowo na nośnikach elektronicznych, a następnie w Internecie. W Bibliotece UEW komputeryzacja [Świrad 2007] rozpoczyna się w 1993 r. od zakupu systemu Lech-BMS pracującego w sieci lokalnej. Szybko okazuje się, że system nie pozwala na realizację wszystkich procesów bibliotecznych i już w 1996 r. zostaje wdrożony kompleksowy system zarządzania biblioteką Prolib. Kolejna ważna data to rok 1998 r., w którym Biblioteka przechodzi na wypożyczanie bezrewersowe. W tym czasie wzrasta znaczenie zarówno bibliograficznych, jak i pełnotekstowych baz dostępnych zdalnie. Ponieważ zajęcia prowadzone w formie wykładu lub ćwiczeń przy tablicy stają się coraz wyraźniej anachroniczne i niedopasowane do oczekiwań studentów, następuje kilkuletnia przerwa w ich prowadzeniu¹. Z czasem staje się jasne, że coraz większa sprawność studentów w posługiwaniu się nowoczesnym sprzętem nie idzie w parze ze wzrostem ich kompetencji informacyjnych. Nieunikniony wydaje się powrót do programów studiów zajęć prowadzonych przez bibliotekarzy, jednak w zmienionej formule, którą dopiero należało wypracować.

Na spotkaniu Rady Bibliotecznej w dniu 16 listopada 2005 r. omówiona została kwestia wprowadzenia na nowo do programów studiów przedmiotu obejmującego zagadnienia z szeroko rozumianej informacji naukowej. Przewodniczący rady zobowiązał się do wystąpienia do rad wydziałów o uwzględnienie w programie studiów nowego przedmiotu z tego zakre-

¹ Przerwa w prowadzeniu zajęć obejmowała lata akademickie 1999/2000-2006/2007.

su (roboczo nazwanego: *technologie informacyjne*), na który zaproponowano przeznaczyć 4 godziny dydaktyczne. Na kolejnym spotkaniu Rady Bibliotecznej w dniu 25 maja 2006 r. członkowie – przedstawiciele poszczególnych wydziałów – poinformowali pozostałe osoby o zaaprobowaniu przez rady wydziałów wprowadzenia tego przedmiotu od nowego roku akademickiego. Ustalono też nazwę przedmiotu – *biblioteczne systemy informacyjne* (BSI). Zajęcia miały się odbywać w 1. semestrze na wydziale ZI oraz w 2. semestrze na wydziałach IE i GN. Wydział Gospodarki Regionalnej i Turystyki w Jeleniej Górze (obecnie Ekonomii, Zarządzania i Turystyki – EZiT) nie zdecydował się na wprowadzenie przedmiotu do programu. Na pozostałych wydziałach zajęcia z BSI wróciły do programu studiów w roku akademickim 2006/2007. Zajęcia były prowadzone w salach laboratoryjnych przy komputerach w stosunkowo małych grupach (grupa administracyjna dzielona na pół). Biblioteka nie dysponowała wtedy własnym zapleczem dydaktycznym.

Już w roku 2009, kiedy na uczelni zaczęła działać platforma e-learningowa wykorzystująca oprogramowanie Moodle, pracownicy Biblioteki opracowali kurs do zdalnego nauczania podstawowych umiejętności przydatnych w korzystaniu z Biblioteki. Kurs składał się z 2 modułów. Pierwszy z nich zawierał ogólne informacje o Bibliotece, a drugi zasady korzystania z katalogu elektronicznego. Kiedy w 2011 r. Biblioteka przenosiła się do nowej siedziby, w której dysponuje dwiema salami laboratoryjnymi (w każdej znajduje się 16 komputerów dla studentów i 1 dla prowadzącego zajęcia), kurs trzeba było zmodyfikować, przy okazji dodając do 2 działających modułów kolejny dotyczący Strefy Wolnego Dostępu.

W uchwale Senatu uczelni z 24 kwietnia 2008 r. w sprawie przyjęcia wytycznych dla rad wydziałów dotyczących przygotowania planów i programów studiów nie ma żadnych zapisów dotyczących zajęć bibliotecznych [Uchwała 39/2008]. Sytuacja zmienia się w roku 2011. W Uchwale Senatu UEW z dnia 27 stycznia 2011 w sprawie zatwierdzenia zmienionych Wytycznych dla Rad Wydziałów dotyczących przygotowania planów i programów studiów [Uchwała 2/2011, załącznik 1] w punkcie 5 zapisano: „... a godzin zajęć bibliotecznych na studiach stacjonarnych 18 (do wykorzystania na I i II roku)”. Uchwały Senatu UEW z dnia 31 stycznia 2013 r. w sprawie ramowych zasad tworzenia nowych i modyfikacji istniejących kierunków studiów [Uchwała 5/2013, §1, pkt 6] oraz z dnia 24 kwietnia 2014 r. w sprawie ramowych zasad tworzenia programów nowych i istniejących kierunków studiów [Uchwała 18/2014, §1, pkt 6] podtrzymały ten zapis.

Tak duża liczba zajęć była z jednej strony przedmiotem zazdrości bibliotekarzy innych bibliotek naukowych, ale z drugiej zrodziła również wiele

problemów. Do prowadzenia zajęć należało przede wszystkim przygotować większy zespół bibliotekarzy².

Realizacja uchwały Senatu wyglądała różnie na poszczególnych wydziałach. Literalnie przyjął ją jedynie wydział IE, gdzie faktycznie w programie studiów pojawiło się 18 godzin przedmiotu pod nazwą *zajęcia biblioteczne*. Niestety ze względu na specyfikę studiów na tym wydziale było to 18 godzin wykładu – po 9 w pierwszym i drugim semestrze studiów. Do prowadzenia zajęć w pierwszym semestrze wykorzystano istniejący eKurs, a zajęcia w drugim semestrze były realizowane w laboratoriach biblioteki.

Na wydziale NE 18 godzin zajęć, które znalazły się w programie studiów licencjackich, realizowano podobnie jak na wydziale IE, z tą jednak różnicą, że zajęcia odbywały się w drugim i trzecim semestrze i nazywały się odpowiednio *Przysposobienie biblioteczne I* i *Przysposobienie biblioteczne II*. Na studiach niestacjonarnych były to 4 godziny, a przedmiot nazywał się *Przysposobienie biblioteczne*. Początkowo realizowany był w formie zajęć laboratoryjnych, obecnie tylko w postaci eKursu. W programie studiów magisterskich przewidziano 4 godziny przedmiotu *Elektroniczne źródła informacji naukowej*, realizowanego w takim samym wymiarze godzinowym na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych.

Na wydziale ZIF przedmiot (w tym przypadku *Elektroniczne źródła informacji naukowej*) znajduje się w planach studiów poszczególnych kierunków na różnych latach studiów licencjackich. Początkowo poszczególne kierunki miały też inną liczbę godzin przypisaną temu przedmiotowi. Z reguły było to 12 godzin, w tym 8 godzin wykładu realizowanego w postaci eKursu i 4 godzin laboratoryjnych dla studiów stacjonarnych oraz 3 godzin laboratorium dla studentów niestacjonarnych. Zajęcia odbywały się w pierwszym, trzecim lub czwartym semestrze w zależności od kierunku studiów.

Na wydziale EZiT w Jeleniej Górze funkcjonuje biblioteka wydziałowa, która organizuje i przeprowadza zajęcia biblioteczne we własnym zakresie.

Ponadto na wydziałach NE oraz ZIF są grupy anglojęzyczne, dla których zajęcia biblioteczne prowadzone są w języku angielskim. Także eKurs ma swoją wersję w tym języku.

Pracownicy Biblioteki prowadzą także 4-godzinne zajęcia na studiach doktoranckich – zarówno stacjonarnych, jak i zaocznych. Zajęcia z *Elektronicznych źródeł informacji naukowej* dla tych studentów prowadzone są w laboratoriach biblioteki. Dla doktorantów przeznaczone są 2 ostatnie moduły eKursu (*elektroniczne zasoby biblioteki* oraz *zasoby otwartej nauki*), które zostały przygotowane z pozyskanych przez Uczelnię pieniędzy z EFS w ramach projektu

² W prace zespołu zaangażowanych było 21 osób.

Kuźnia Kadr 6 pod nazwą: „Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego Uczelni poprzez wprowadzenie innowacyjnego modelu kształcenia przez całe życie”. Cały eKurs został zmodyfikowany w ramach tego projektu w 2014 r.

W momencie względnego ustabilizowania się programów studiów i miejsca zajęć bibliotecznych w tym programie nastąpiła zmiana. Senat UEW Uchwałą z dnia 28 maja 2015 r. w sprawie ramowych zasad tworzenia programów istniejących i nowo tworzonych kierunków studiów [Uchwała 35/2015] zmienił wcześniejsze zapisy dotyczące zajęć bibliotecznych i w związku z tym w §1 pkt. 10 znalazł się zapis: „Łączna liczba godzin zajęć bibliotecznych na studiach stacjonarnych I i II stopnia powinna wynosić 6 godzin”.

Rok akademicki 2015/2016 to czas, kiedy spotkały się 2 różne rozwiązania dla osób studiujących według starego i nowego programu. Dobrą ilustracją problemów, jakie były z tym związane, jest rys. 1 przedstawiający graficznie nakładanie się zajęć dla studentów stacjonarnych. Należy przy tym pamiętać, że Biblioteka dysponuje 2 salami laboratoryjnymi i ograniczonym zespołem prowadzących zajęcia. Ostatecznie zajęcia były prowadzone przez cały semestr i udało się je przeprowadzić dla wszystkich studentów, którzy mieli je odbyć. W semestrze zimowym 2015/2016 łącznie przeszkolono na wszystkich stopniach studiów, zarówno stacjonarnych, jak i niestacjonarnych, 2242 studentów. Przy 6-godzinnych zajęciach 4 godziny realizowane są w salach laboratoryjnych, a warunkiem otrzymania zaliczenia jest nie tylko aktywny udział w zajęciach, ale również zaliczenie 3 pierwszych modułów eKursu – czyli 2 godziny są przeznaczone na zapoznanie się z treścią eKursu i zaliczenie testów, którymi się te moduły kończą.

Kolejne zagadnienie dotyczące zajęć prowadzonych przez pracowników Biblioteki związane jest z wprowadzeniem w 2012 roku na uczelni Krajowych Ram Kształcenia, co łączyło się między innymi z koniecznością przygotowania sylabusów. W pierwszym roku były one opracowane na specjalnych arkuszach i oddawane do dziekanatów, co było dość prostym rozwiązaniem. Trudności zaczęły się od roku akademickiego 2012/2013. Wdrożono lokalną aplikację PSSOR do edycji sylabusów dla UEW. Pojawiły się problemy z ich wypełnieniem wynikające z niedopasowania *kierunkowych efektów kształcenia*, opracowanych na wydziałach i przyjętych przez ich rady, z efektami kształcenia określonymi dla poszczególnych przedmiotów prowadzonych przez pracowników Biblioteki. Ten problem nie jest rozwiązany do dziś i dotyczy następujących danych:

1. Cele kształcenia dla przedmiotu.
2. Efekty kształcenia dla przedmiotu w podziale na:
 - a) wiedzę,

Godz.	8		9		10		11		12		13		14		15		16	
Dzień																		
poniedziałek	PBL - 2 grupy (NE) 9, 13			PBL - 1 grupa (NE) 3			EZIN - 2 grupy (NE) 3, 4			PBL - 3 grupy (NE) 2, 4, 7			LIS - 2 grupy (NE) 17, 19					
	LIS - 1 grupa (NE) 18																	
wtorek	ZBL - 6 grup (IE) 7-12			PBL - 3 grupy (NE) 1, 15, 16			EZIN - 3 grupy (NE) 1, 2, 6			LIS - 1 grupa (ZF IwB) 12								
środa	PBL - 3 grupy (NE) 20, 22, 23			PBL - 3 grupy (NE) 10, 11, 12			EZIN - 2 grupy (NE) 7, 10 (ang)			EZIN - 3 grupy (NE) 11, 13, 14								
czwartek				PBL - 3 grupy (NE) 5, 6, 8			PBL - 2 grupy (NE) 14, 21			EZIN - 1 grupa (NE) 5			EZIN - 2 grupy (ZF IwB) 10, 11					
							EZIN - 2 grupy (ZF AG) 8,9			EZIN - 1 grupa (NE) 12								
piątek				ZBL - 6 grup (IE) 1-6			EZIN - 1 grupa (NE) 8											
				EZIN - 1 grupa (NE) 9														

Legenda:

ZBL - IE 1 stopień, 1 rok - 6 godz. 4 laboratorium (2x2 godz.) + eKurs

PBL - NE 1 stopień, 2 rok - 9 godz. (4x2 + wycieczka)

LIS - NE 1 stopień, 2 rok - 9 godz. (4x2 + wycieczka) - wersja anglojęzyczna

EZIN - NE 2 stopień, 1 rok - 4 godz.

EZIN - ZF

1 stopień, 1 rok IwB - 6 godz. (2x2 godz.) + eKurs - grupa anglojęzyczna LIS

1 stopień, 2 rok AG - 8/4 - (2x2 godz.) + eKurs

Rys. 1. Zajęcia dla studentów studiów stacjonarnych w semestrze zimowym 2015/2016

Źródło: opracowanie własne.

- b) umiejętności,
- c) kompetencje społeczne.

O ile określenie celów kształcenia oraz efektu kształcenia nie sprawiało problemu, o tyle dopasowanie do efektów kierunkowych przyjętych przez rady wydziałów jest karkołomnym zadaniem - szczególnie na studiach pierwszego stopnia. W pewnym stopniu jest to spowodowane brakiem pre-

plywu informacji na uczelni. Pracownicy Biblioteki nie zostali poinformowani o opracowywaniu listy efektów kształcenia na kierunkach i nikt nie zadbał o dołączenie takich efektów kierunkowych, które byłyby związane z edukacją informacyjną widzianą szerzej niż tylko konkretne kierunkowe przedmioty. Najłatwiej dopasować efekty kształcenia dla przedmiotu do efektów kierunkowych na studiach trzeciego stopnia.

Przyszłość edukacji informacyjnej w Bibliotece UEW

Na podstawie doświadczeń w szkoleniach użytkowników pracownicy Biblioteki od lat występują z propozycją ułożenia zajęć z edukacji informacyjnej w następującej sekwencji:

1. Na pierwszym stopniu studiów – eKurs, pozwalający na zapoznanie się z funkcjonowaniem Biblioteki, połączony z zajęciami w laboratorium (1 lub 2 spotkania dwugodzinne), na których studenci zapoznają się z ofertą biblioteki, która może być przydatna przy studiowaniu i pisaniu prac – esejów lub pracy licencjackich.
2. Na drugim stopniu studiów – zajęcia prowadzone dla grup seminaryjnych, wskazujące źródła elektroniczne przydatne przy zbieraniu literatury oraz danych niezbędnych do pisania pracy. Zajęcia wymagałyby współpracy z promotorem. W ocenie bibliotekarzy wpływałyby na wykorzystanie źródeł elektronicznych i poprawienie jakości pisanych prac.
3. Na studiach doktoranckich – zagadnienia, które należałoby poruszać na tych zajęciach, związane są z otwartą nauką, prawem autorskim, zarządzaniem bibliografią (komercyjne i bezpłatne programy do zarządzania bibliografią, takie jak EndNote, RefWorks czy Zotero).

Obok obowiązkowych, kończących się zaliczeniem zajęć dla studentów celowe wydaje się prowadzenie zajęć dla innych użytkowników, których potrzeby informacyjne trzeba wcześniej określić. Mogłyby to być na przykład:

1. Zajęcia organizowane na prośbę grupy czytelników (np. katedr – takie zajęcia były prowadzone w roku akademickim 2014/2015) – głównie dotyczące bibliometrii i zarządzania bibliografią.
2. Cykliczne szkolenia (odbywające się np. raz w tygodniu) z subskrybowanych przez bibliotekę baz danych.

Włączenie bibliotekarzy do ogólnouczelnianego procesu dydaktycznego niewątpliwie podnosi rangę biblioteki na uczelni i pozwala na lepsze wykorzystanie zasobów, którymi dysponuje biblioteka. Wymaga jednak zaangażowania wielu pracowników zarówno w przygotowanie programów zajęć, jak i w ich prowadzenie.

Proces nauczania składa się z kolejno po sobie następujących etapów – począwszy od diagnozy potrzeb szkoleniowych, po ocenę efektywności działań edukacyjnych. Analiza literatury na ten temat wskazuje na potrzebę i zasadność przeprowadzenia w Bibliotece UEW badania efektów kształcenia i oceny skuteczności realizowanych przez bibliotekarzy zajęć. Poważnie należy zastanowić się nad przeprowadzeniem badań za pomocą obserwacji, wywiadów, badań ankietowych (np. ankiety satysfakcji) czy testów kompetencji wśród uczestników szkoleń – zarówno studentów, jak i pracowników uczelni. Pomocne mogą być również analizy wykorzystania baz danych czy frekwencji czytelników. Badania efektywności mogłyby następnie być podstawą do ewentualnej modyfikacji treści i formy szkoleń oraz potwierdzić użyteczność działań dydaktycznych biblioteki. Sprawdzanie efektów nauczania może być istotną wskazówką dla planowania rozwoju procesu dydaktycznego połączonego z elementami promocji oferty i usług biblioteki.

Literatura

- Dziak J., Rozkosz E., Karciaz M., Wiorogórska Z., 2013, *Edukacja informacyjna w polskich bibliotekach akademickich – raport z badań*, Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy, nr 1 (31), s. 26-41, https://opub.dsw.edu.pl/bitstream/11479/30/3/Edukacja_informacyjna_w_polskich_bibliotekach_akademickich.pdf (08.06.2015).
- Jasiński J. (red.), 1965, *Zarys rozwoju Wrocławskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w latach 1946-1964*, maszynopis.
- Kurkowska E.J., 2012, *Edukacja informacyjna w bibliotekach a rozwój społeczeństwa wiedzy*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa.
- Marciniak A., 2012, *Szkolenie użytkowników w polskich bibliotekach uczelnianych. Historia i współczesność*, Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy, nr 1(27), s. 18-25, <http://www.bibliothecanostra.awf.katowice.pl/nr-1-27-2012-ksztalcenie-uzytkowNIKow-bibliotek-szkol-wyzszych/> (08.06.2014).
- Rozkosz E., 2011, *InfoLit Global – międzynarodowy projekt na rzecz rozwoju edukacji informacyjnej*, Biuletyn EBIB, nr 2 (120), s. 1-8, http://www.ebib.pl/images/stories/numery/120/120_rozkosz1.pdf (10.12.2015).
- Świrad M., 2007, *Komputeryzacja Biblioteki – doświadczenia i wnioski*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław, s. 47-53.
- Uchwała nr 2/2011 Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 27 stycznia 2011 r. w sprawie zatwierdzenia zmienionych Wytycznych dla Rad Wydziałów dotyczących przygotowania planów i programów studiów, http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/uchwaly_senatu_2011/us2_11.pdf (5.01.2016).
- Uchwała nr 5/2013 Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2013 r. w sprawie ramowych zasad tworzenia nowych i modyfikacji istniejących kierunków studiów, http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/uchwaly_senatu_2013/us5_2013.pdf (5.01.2016).
- Uchwała nr 18/2014 Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 24 kwietnia 2014 r. w sprawie ramowych zasad tworzenia nowych i istniejących kierunków studiów,

http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/uchwaly_senatu_2014/us18_2014.pdf (5.01.2016).

Uchwała nr 35/2015 Senatu Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 28 maja 2015 r. w sprawie ramowych zasad tworzenia programów istniejących i nowo tworzonych kierunków studiów, http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/uchwaly_senatu_2015/us35_2015.pdf (5.01.2016).

Uchwała nr 39/2008 Senatu Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu z dnia 24 kwietnia 2008 r. w sprawie przyjęcia Wytycznych dla Rad Wydziałów dotyczących przygotowania planów i programów studiów, http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/uchwaly_senatu2008_2009/us39_08.pdf (5.01.2016).

Agnieszka Bobruk

WPŁYW TECHNOLOGII NA ZMIANY ZASAD KATALOGOWANIA ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH

INFLUENCE OF TECHNOLOGY ON CHANGES IN PRINCIPLES OF LIBRARY COLLECTIONS CATALOGING

Streszczenie: W artykule przedstawiono historię i ewolucję zasad katalogowania. Zaprezentowano wpływ zmieniającej się technologii na kształtowanie się przepisów dotyczących opracowania zbiorów. Na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu przedstawiono nowe zasady RDA.

Słowa kluczowe: BIBFRAME, RDA, zasady katalogowania.

Summary: The article presents history and evolution of principles in cataloging. It shows influence of changing technology on forming regulations concerning elaboration package and presents new principles. On the example of Library of Economic University in Wrocław it depicts the new principles of RDA.

Keywords: BIBFRAME, RDA, principles of cataloguing.

Opracowanie formalne zbiorów jest tym elementem działalności bibliotecznej, który jako jeden z pierwszych został poddany standaryzacji. Prace normalizacyjne skupiają się na tworzeniu takich przepisów, które ujednolicają opis bibliograficzny oraz podnoszą jakość danych w nim zawartych. Dane bibliograficzne udostępniane są użytkownikom w postaci katalogu. Od lat jest to katalog komputerowy. Podstawowe funkcje katalogu, takie jak: wyszukanie informacji oraz określenie dostępu do zbiorów ze względu na zmieniającą się technologię, nie wystarczają współczesnemu użytkownikowi. Najważniejszym problemem są przestarzałe zasady katalogowania, stworzone z myślą o opisach kartkowych. Prace bibliotekarzy nad nowymi formatami mają przyczynić się do poszerzenia informacji o dziele oraz ułatwić jego wyszukanie w Internecie.

Katalog biblioteczny jest to rejestr opisów katalogowych dokumentów znajdujących się w zbiorze jednej lub wielu bibliotek ułożonych według określonych zasad. Na opracowanie zbiorów składa się:

- opracowanie formalne,
- opracowanie rzeczowe,
- opracowanie techniczne [Olczakowa 1986, s. 15-18].

Katalogi początkowo służyły wyłącznie bibliotekarzom. Gdy w bibliotekach rozpoczęto udostępnianie zbiorów szerokiej publiczności (w XVII wieku we Włoszech i Francji), pojawił się problem ich opracowania. W Polsce pierwszą biblioteką oddaną do użytku publicznego była Biblioteka Załuskich. Pracujący w niej ksiądz Onufry Kopczyński uporządkował zbiory według języków, a w obrębie każdego języka dzielił książki według pięciu wydziałów. Wszystkie książki oznaczone były sygnaturami zawierającymi nazwisko autora, skrócony tytuł dzieła oraz numer sali, w której pozycja się znajdowała [Grabowska 2003, s. 19].

Jedną z pierwszych instrukcji katalogowania opracował Antonio Panizzi w 1839 r. Kolejne to praca angielskich i amerykańskich bibliotekarzy – *Catalog Rules* (1887 r.), oraz tzw. instrukcja pruska (1890 r. Niemcy). W 1928 r. powstała Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich – IFLA. W 1961 r. w Paryżu odbyła się międzynarodowa konferencja IFLA poświęcona zasadom katalogowania. W wyniku prac prowadzonych podczas tego spotkania opracowane zostały tzw. zasady paryskie [Grabowska 2003, s. 59]. W 1974 r. IFLA opublikowała ISBD(M) – *International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications*.

Również w Polsce powstawało wiele prac dotyczących katalogowania zbiorów. W 1934 r. *Przepisy katalogowania w bibliotekach polskich* autorstwa Józefa Grycza zostały zatwierdzone przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jako obowiązująca instrukcja w państwowych bibliotekach całego kraju. Natomiast w 1946 r. ukazały się *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego*. Instrukcje te doczekały się sześciu wznowień uwzględniających zalecenia i normy, wydawane w międzyczasie. W 1972 r. rozpoczęto prace nad nową instrukcją katalogowania. Podjęła się ich Biblioteka PAN w Warszawie. W 1983 r. wydano *Przepisy katalogowania książek* uwzględniające międzynarodowe ustalenia (ISBD(M)) oraz polskie normy [Grabowska 2003, s. 91].

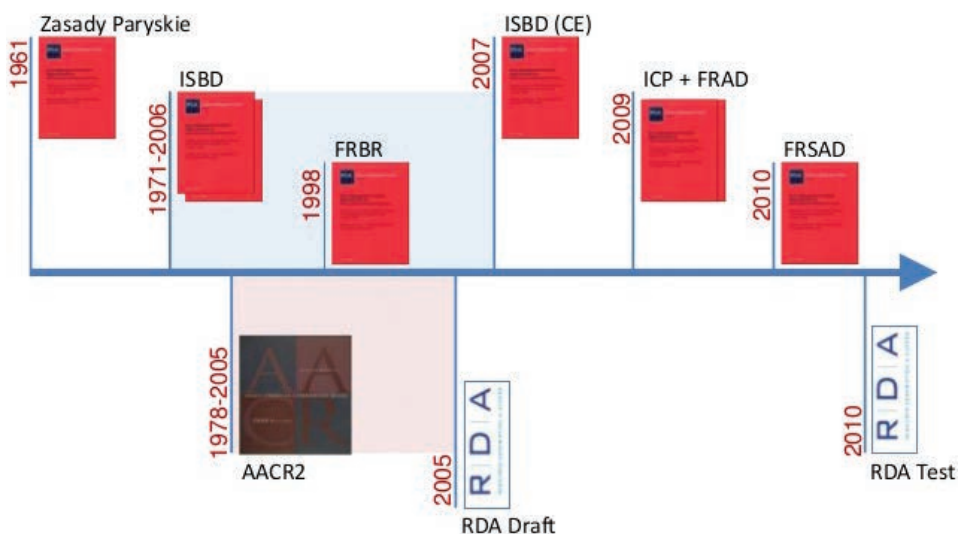
Kolejny ważny etap w opracowaniu i udostępnianiu zbiorów to automatyzacja procesów bibliotecznych. W Bibliotece Kongresu Stanów Zjednoczonych Ameryki (dalej nazwanej Biblioteką Kongresu) w roku 1965 opracowano i wdrożono format MARC (*Machine-Readable Cataloging*), który pozwala w sposób ujednolicony wprowadzić dane bibliograficzne do katalogu komputerowego.

W poszczególnych krajach tworzone różne modyfikacje formatu dostosowane do potrzeb danych bibliotek. W Polsce powstał APIN/MARC oraz

MARC-BN. W 1994 roku rozpoczęto prace nad harmonizacją formatów; powstał wspólny projekt Biblioteki Kongresu, Biblioteki Narodowej Kanady i Biblioteki Brytyjskiej o nazwie MARC 21 [Jacquesson 1999]. W 1998 roku ogłoszono dokument: *Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR). Stanowi on propozycje nowego podejścia do zbiorów. Jego struktura składa się z czterech części: dzieła, realizacji, materializacji, egzemplarza. Model ten wpływa na efektywność wyszukania książki. Pozwala połączyć dzieło i jego różne adaptacje (realizacje) z wieloma nośnikami (materializacja) oraz konkretnym egzemplarzem [Paleczna 2013].

Zmieniające się technologie i normy spowodowały, że dotychczasowe przepisy i format nie były dostosowane do opisu publikacji na nowych nośnikach. Rozpoczęto więc prace nad modyfikacją przepisów AACR2 (*Anglo-American Cataloguing Rules, Second Edition*), w wyniku których powstało RDA – *Resource Description and Access*. Na rysunku 1 przedstawiono (na osi czasu) dokumenty, które przyczyniły się do ustalenia nowych zasad katalogowania RDA.

Geneza RDA

Rys. 1. Geneza RDA

Źródło: [Roszkowski 2013a].

RDA opracowane zostało przez członków Joint Steering Committee for Development of RDA, w skład którego wchodzi przedstawiciele instytucji

bibliotekarskich z USA, Wielkiej Brytanii, Kanady, Irlandii, Szkocji i Walii. RDA stanowiło odpowiedź środowiska bibliotekarskiego na zmiany, które zaszły w przestrzeni informacyjnej w ostatnich latach. Było też reakcją na duży udział dokumentów elektronicznych w obiegu informacji w nauce. Prace nad nowym formatem miały na celu opracowanie wytycznych i instrukcji, prezentujących spójne i elastyczne zasady opisu formy oraz zawartości różnego typu dokumentów, które będą zgodne z międzynarodowymi zasadami, modelami oraz standardami (przede wszystkim modelem FRBR) [Biblioteka Narodowa]. Charakterystyczną cechą RDA jest koncepcyjny model powiązania atrybutów, które są niezależne od formatów. Ma to ułatwić katalogującemu dobranie odpowiedniego formatu do opisywanego zasobu.

Nowe zasady katalogowania nie mogą być wdrożone, jeśli opracowanie opisu wykorzystuje format MARC 21. W związku z tym w maju 2012 roku Biblioteka Kongresu rozpoczęła prace nad projektem BIBFRAME – *Bibliographic Framework Initiative*, którego głównym założeniem jest poszukiwanie alternatywnego wobec formatu MARC 21 modelu danych bibliograficznych. BIBFRAME ma za zadanie wyznaczać standard reprezentacji metadanych dla dokumentów tradycyjnych oraz elektronicznych włączonych w obieg informacji w środowisku sieciowym. Następca formatu MARC 21 jest projektowany z myślą o możliwości prezentacji i wymiany metadanych niezależnie od zasad katalogowania, według których je utworzono. Chociaż w ścisłym centrum zainteresowania pozostaje obszar zasobów bibliotecznych i bibliograficznych, to model ten będzie mógł być również wykorzystywany w kolekcjach instytucji rejestrujących inne zasoby dziedzictwa kulturowego.

„Podstawowe cele BIBFRAME w kontekście modelowania danych to:

- rozróżnianie dzieła jako wytworu intelektualnego od jego fizycznego utrwalenia w postaci dokumentu,
- skupienie uwagi na wykorzystywaniu kartotek wzorcowych jako narzędzi identyfikacji pojęć, miejsc, osób itd. oraz formy kontroli ich nazw,
- ujawnianie jak największej liczby relacji mających odniesienie do opisywanego dokumentu oraz jego intelektualnej postaci.

Celem BIBFRAME jest podążanie drogą tworzenia opisów zasobów bibliotecznych z wykorzystaniem kartotek wzorcowych i innych form kontroli bibliograficznej. Przy czym istotne znaczenie ma tutaj sposób odwoływania się do nazw osobowych, miejscowych, tematów itd. Zamiast operowania ciągami znaków języka naturalnego, pojęcia te powinny być reprezentowane za pomocą ich unikatowych identyfikatorów, a cała struktura kartoteki sformalizowana, aby mogła być automatycznie przetwarzana. Dodatkowym założeniem jest oparcie modelu BIBFRAME na metodyce publikowania danych

według koncepcji Linked Data, to jest bazującej na standardzie RDF. Jest to zestaw wytycznych prezentujących metodykę publikowania danych w rozproszonym środowisku sieciowym. Zakłada on wykorzystanie istniejących standardów sieciowych do identyfikacji, opisu i ustanawiania powiązań między elementami danych” [Roszkowski 2013b].

Opracowanie zbiorów w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu od 1996 r. pracuje, wykorzystując system komputerowy Prolib. Oddział Opracowania Zbiorów¹ szczególnie mocno odczuł zmianę zasad katalogowania zbiorów w 2007 r. – po kolejnej reinstalacji systemu. W nowej wersji katalogowanie zbiorów oparte zostało na formacie MARC 21. Prace nad jednym opisem bibliograficznym (wzbogaconym o kartoteki haseł wzorcowych) znacznie wydłużyły czas opracowania. Dane bibliograficzne po konwersji zostały rozбите na poszczególne pola i podpola, niektóre bardzo szczegółowe (np. pole 008 informujące o: dacie wydania, języku, formie materiału, zawartości, ilustracjach, przeznaczeniu, indeksach, rodzaju literatury oraz kraju wydania). Opisy wcześniej nie zawierały kartotek, w których podawane są informacje o autorze, źródle, na podstawie którego podajemy nazwę ujednoliconą, i dodatkowe dane, np. takie jak rok urodzenia.

W 2011 roku Bibliotekę przeniesiono do nowego budynku. Rewolucją zarówno dla jej pracowników, jak i jej użytkowników była zmiana sposobu udostępniania zbiorów po przeprowadzce. W starej siedzibie Biblioteki większość księgozbioru znajdowała się w zamkniętych magazynach. Książki zamawiano komputerowo (służył do tego katalog OPAC) i odbierano w wypożyczalni. Obecnie proporcje odwróciły się i książki w większości udostępniane są w wolnym dostępie, gdzie czytelnik ma bezpośredni dostęp do materiałów, które samodzielnie może wypożyczać za pomocą urządzenia selfcheck.

Oddział na potrzeby otwartych magazynów opracował nową klasyfikację zbiorów. Rozszerzono opis bibliograficzny o pole 090, które zawiera informację o dziale i poddziale, do którego przypisany jest dany tytuł. Do egzemplarza książki wklejona zostaje etykieta RFID, na której zakodowano dane o dziale, autorze, tytule, numerze inwentarza, statusie oraz inne informacje identyfikujące książkę.

¹ Szczegółowe informacje na temat historii Oddziału Opracowania omówiono w artykule E. Pieńkowskiej [2007, s. 80-86].

Na potrzeby nowej organizacji zbiorów powstała nowa sygnatura. Zawiera ona:

- klasyfikację pobieraną z pola 090,
- trzy pierwsze litery nazwiska autora (jeśli praca jest autorska) pobierane z pola 100,
- trzy pierwsze litery tytułu pobierane z pola 245,
- numer inwentarzowy książki.

Przykład 1

Rachunek kosztów i wyników w przedsiębiorstwie: zbiór zadań z rozwiązaniami / Jerzy Kuchmacz. - Warszawa: Difin, 2014.

FR.15.4 KUC RAC B 1222502

Przykład 2

Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza: teoria i praktyka / red. nauk. Edward Nowak. - Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 2014.

FR.15.4 RAC W 303873

Gdy zmianie ulegają dane w polach 090, 100 lub 245, etykietę RFID takiej pozycji należy odkodować i zakodować ponownie oraz wydrukować zmodyfikowaną nalepkę z sygnaturą wolnego dostępu. Dotyczy to wszystkich egzemplarzy danego tytułu.

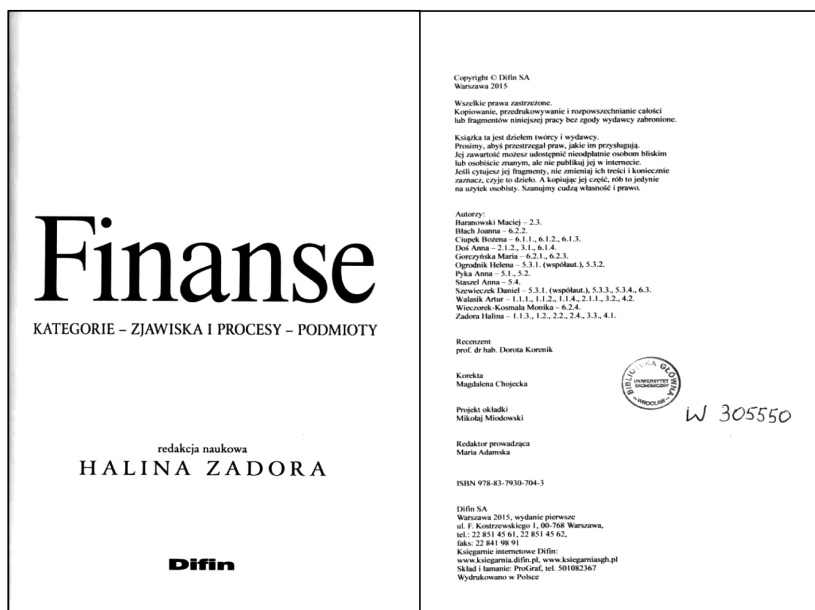
Kolejna istotna zmiana w pracy oddziału nastąpiła od stycznia 2015 roku. Zgodnie z wytycznymi z NUKAT powoli przechodzimy na nowy standard katalogowania, czyli RDA.

Najistotniejsze zmiany to:

- zniesienie zasady podawania do trzech autorów,
- podawanie pełnych informacji, przejętych z podstawowych źródeł danych (strona tytułowa i redakcyjna),
- rezygnacja ze stosowania w opisie bibliograficznym skrótów własnych wyrazów i wyrażeń (np. gdy na stronie tytułowej napisane jest redaktor, nie skracamy tego i nie piszemy w polu dotyczącym odpowiedzialności „red.”)².

Wprowadzane zmiany dotyczą strefy tytułu i oznaczenia odpowiedzialności, a w związku z tym haseł głównych oraz haseł dodatkowych. Jak te zasady przekładają się na opis i na zmianę sygnatury, można prześledzić na przykładzie książki pt. *Finanse: kategorie, zjawiska i procesy, podmioty* / red. nauk.: Halina Zadora; [aut. Maciej Baranowski [et al.]. - Warszawa: Difin, cop. 2015.

² Instrukcja NUKAT Zmiana zasad podawania autorów/twórców w hasłach głównych (pola 100/110/11) i haseł dodatkowych (pola 700/710/711) oraz w strefie tytułu i oznaczenia odpowiedzialności.

Rys. 2. Strona tytułowa i redakcyjna książki

Źródło: archiwum Biblioteki.

Opis według poprzednich zasad jest bardziej skrócony: *Finanse: kategorie, zjawiska i procesy, podmioty / red. nauk.: Halina Zadora; [aut. Maciej Baranowski [et al.]. – Warszawa: Difin, cop. 2015.*

Jego opis w formacie MARC 21 jest również dużo krótszy:

```
008 150416s2015####pl#a###f#f### |001#0#pol#c
020 %a 9788379307043
040 %a WR 004/aal %c WR 004/aal
0900 %a FR.2
24500%a Finanse : %b kategorie, zjawiska i procesy, podmioty / %c red. naukowa : Halina Zadora ;
[aut. Maciej Baranowski et al.].
260 %a Warszawa : %b Difin, %c cop. 2015.
300 %a 409 s. : %b il. ; %c 24 cm.
504 %a Bibliogr. s. 392-398. Indeks.
650 #%a Finanse %v podręczniki akademickie.
7001#%a Zadora, Halina %d (1944- ). %e Red.
7001#%a Baranowski, Maciej.
7102#%a Difin. %4 pbl
920 %a 978-83-7930-704-3
990 %a FINANSE.
990 %a PODRĘCZNIK.
```

Rys. 3. Opis z polami MARC 21

Źródło: katalog Biblioteki.

Sygnatura: FR. 2 FIN

Według przepisów RDA opis wygląda następująco:

Finanse: kategorie, zjawiska i procesy, podmioty /redakcja naukowa: Halina Zadora; [autorzy Baranowski Maciej, Błach Joanna, Ciupek Bożena, Doś Anna, Groczyńska Maria, Ogrodnik Helena, Pyka Anna, Staszela Anna, Szewieczek Daniel, Walasik Artur, Wieczorek-Kosmala Monika, Zadora Halina]. – Warszawa: Difin, cop. 2015.

```
008 150416s2015####p1#a####f#f### |001#0#pol#c
020 %a 9788379307043
035 %a xx003411387
040 %a SZCZ ZUT/MJ %c SZCZ ZUT/MJ %d SZCZ ZUT/KK %d BYDG 24/
ap %d SIEDL 001/EC %d WR 004/mapr
0900 %a FR.2
1001 %a Baranowski, Maciej.
24510%a Finanse : %b kategorie, zjawiska i procesy, podmioty / %c redakcja naukowa: Halina
Zadora ; [autorzy Baranowski Maciej, Błach Joanna, Ciupek Bożena, Doś Anna, Groczyńska Maria,
Ogrodnik Helena, Pyka Anna, Staszela Anna, Szewieczek Daniel, Walasik Artur, Wieczorek-Kosma-
la Monika, Zadora Halina].
260 %a Warszawa : %b Difin, %c cop. 2015.
300 %a 409 s. : %b il. ; %c 24 cm.
504 %a Bibliogr. s. 392-398. Indeks.
5218 %a Podręcznik dla studentów kierunków finansów i rachunkowości, ekonomii, zarządzania,
przedmiotów: finanse, podstawy finansów, finanse i bankowość.
650 #%a Finanse %v podręczniki akademickie.
7001#%a Zadora, Halina %d (1944- ). %e Red.
7001#%a Błach, Joanna %c (finanse).
7001#%a Ciupek, Bożena
7001#%a Doś, Anna.
7001#%a Groczyńska, Maria.
7001#%a Ogrodnik, Helena.
7001#%a Pyka, Anna %c (ekonomia).
7001#%a Staszela, Anna.
7001#%a Szewieczek, Daniel.
7001#%a Walasik, Artur.
7001#%a Wieczorek-Kosmala, Monika.
7102#%a Difin. %4 pbl
920 %a 978-83-7930-704-3
990 %a FINANSE.
990 %a PODRĘCZNIK.
```

Rys. 4. Opis z polami MARC 21

Źródło: katalog Biblioteki.

Sygnatura: FR.2 BAR FIN

Zastosowanie nowych standardów RDA to nie tylko zmiana dla bibliotekarzy, ale również dla czytelników Biblioteki. Użytkownicy dzięki RDA uzyskują dodatkowe punkty dostępu do danych bibliograficznych poprzez

zastosowanie pola 700 dla wszystkich autorów. Nastąpiła również zasadnicza zmiana w poszukiwaniu książek w strefie wolnego dostępu. Modyfikacja w polu dotyczącym autora wpływa na wygląd sygnatury, a co za tym idzie – na ułożenie książki w Strefie Wolnego Dostępu. Pozycje, w których oprócz redaktora są podani autorzy lub autorów jest więcej niż trzech, po zmianach będą ułożone w danym dziale alfabetycznie, nie według tytułu, lecz według nazwiska autora.

Rezygnacja ze skrótów własnych, podawanie pełnych informacji zaczerpniętych ze strony tytułowej wzbogacają opis i rozszerzają informację o nim.

Dla bibliotekarzy jest to znaczna zmiana, ponieważ wymaga wprowadzenia większej liczby danych. Uwzględnienie wszystkich autorów przyczynia się do zwiększenia zawartości kartoteki haseł wzorcowych. Zbiory gromadzone od początku 2015 roku są opracowywane według nowych przepisów. W miarę możliwości czasowych pracownicy Oddziału Opracowania starają się poprawiać również wcześniejsze opisy. Jest to bardzo czasochłonne, ponieważ praca nie polega jedynie na aktualizacji opisu, ale wymaga przyniesienia do oddziału wszystkich dostępnych egzemplarzy „podpiętych” do tego opisu, wygenerowania nowej sygnatury, jej wydrukowania i naklejenia na książkę. Na koniec zakodowaną ponownie książkę przekazuje się do Oddziału Udostępniania i kontroluje te egzemplarze, które w trakcie zmian były wypożyczone.

Przepisy katalogowania pod wpływem nowych technologii i wzrastających oczekiwań użytkowników wciąż ewoluują. Katalogerzy stoją na straży przepisów, standardów, formatów po to, aby wszystkie wprowadzane dane były poprawne, a wszelkie zmiany ułatwiały czytelnikowi dotarcie do potrzebnych informacji. Takie cele przyświecały już na etapie formułowania pierwszych przepisów katalogowania, „nie do tego bowiem służyć mają przepisy katalogowania, aby pewne dzieło bibliotekarz umiał skatalogować, lecz przede wszystkim zdążać do tego powinny, aby dzieło to czytelnik mógł łatwo i pewnie w katalogu odszukać” [Grycz 1925, s. 11].

Literatura

- Biblioteka Narodowa, Katalogowanie na świecie, <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/nfs/katalogowanie/katalogowanie-na-swiecie> (28.07.2016).
- Grabowska D., 2003, *Katalogowanie alfabetyczne zbiorów bibliotecznych*, Wydawnictwo CEBID, Warszawa, s. 19-20.
- Grycz J., 1925, *O polskie przepisy katalogowania*, Kraków, s. 11. <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/nfs/katalogowanie/katalogowanie-na-swiecie> (07.12.2015).

- Jacquesson A., 1999, *Automatyzacja bibliotek*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Olczakowa J., 1986, *Formalne opracowanie zbiorów bibliotecznych*, Wydawnictwo Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 15-18.
- Paleczna D., 2013, *FRBR jako model danych bibliograficznych dla bibliotekarza i użytkownika końcowego*, http://www.academia.edu/7424460/FRBR_jako_model_danych_bibliograficznych_dla_bibliotekarza_i_u%C5%BCytkownika_ko%C5%84cowego (25.01.2016).
- Pieńkowska E., 2007, *Wybrane problemy opracowania wydawnictw zwartych*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 80-86.
- Roszkowski M., 2013a, *Od MARC 21 do Semantic Web: reprezentacja metadanych bibliograficznych w środowisku sieciowym*, http://www.researchgate.net/publication/255685800_Od_MARC_21_do_%20Semantic_We_reprezentacja%20metadanych_bibliograficznych_w_%C5%9Brodowisku_%20sieciowym (07.12.2015).
- Roszkowski M., 2013b, *RDA: Resource Description & Access – wprowadzenie*, http://www.slideshare.net/rosz_mar/01-roszkowski (07.12.2015).

Ewa Mydlarz

SKONTRUM W BIBLIOTECE – 70 LAT DOŚWIADCZEŃ

SHELF CHECKING IN LIBRARY – 70 YEARS OF EXPERIENCE

Streszczenie: Celem pracy jest przedstawienie na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu sposobów przeprowadzania prac inwentaryzacyjnych. Omówiono zarówno tradycyjne metody, jak i nowoczesne procedury, których wdrożenie umożliwia technologia RFID.

Słowa kluczowe: skontrum, kontrola zbiorów, biblioteki naukowe.

Summary: The aim of this work is to use of Wrocław University of Economics Library as an example of conducting of stocktaking. The article discusses both traditional and modern methods which can be implemented using RFID technology.

Keywords: shelf checking, scientific libraries, book collection control.

Słowo „skontrum” pochodzi od włoskiego *scontro*, co oznacza sprawdzenie stanu zasobów materiałowych lub pieniężnych danej firmy lub przedsiębiorstwa [Dubisz (red.) 2003, s. 1240]. W bibliotekarstwie skontrum oznacza kontrolę, która ma na celu ustalenie stanu zbiorów bibliotecznych i ujawnienie strat przez porównanie ich zawartości z ewidencją inwentarową, ustalenie przyczyn powstania strat, wyciągnięcie wniosków zapobiegawczych oraz opracowanie dezyderatów dla uzupełnienia zbiorów [Birkenmajer, Kocowski, Trzynadłowski (red.) 1971, szp. 2170; Głombiowski, Świdorski, Więckowska (red.) 1976, s. 273]. Literatura fachowa omawiająca tę problematykę jest bardzo skromna, pomimo że skontrum jest jednym z istotniejszych elementów kontroli zbiorów w bibliotece naukowej. Więcej informacji można znaleźć na temat przeprowadzania skontrum w bibliotekach szkolnych [Czyż 1997; Stary 1999; Milewska 2007; Juhanowicz, Kyzioł 2008], jak również pokrewnej tematyki, jaką jest selekcja księgozbiorów [Giwer 2005; Michniewicz-Wanik 2007; Dubiński 2008; Błaszczak, Kordas 2012]. W najnowszym podręczniku bibliotekarskim skontrum poświęcono zaledwie kilka słów [Tokarska (red.) 2013, s. 140, 617]. Nieco więcej na ten temat znajdziemy w kompendium z roku 1998 [Tyras 1998, s. 66-67]. Zawi-

łościami prawnymi dotyczącymi skontrum – tyle że w szerszym ujęciu ewidencji zbiorów – zajmował się Lucjan Biliński, co też nie wyczerpuje tematu.

Poniżej omówione zostały zarówno umocowania prawne, jak i praktyczne zastosowanie skontrum we współczesnej bibliotece naukowej na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (BG UEW).

Przepisy prawne

Systematyczne kontrole księgozbiorów w bibliotekach stosowane były od bardzo dawna. Przeprowadzano je w poszczególnych placówkach, opierając się na wewnętrznych regulaminach i instrukcjach opracowanych na podstawie norm prawnych oraz dostępnej literatury [Crozet 1938, s. 233-234; Łysakowski (red.) 1956, s. 298-299; Pawlikowski 1960, s. 43-47].

Do końca lat 60. XX wieku nie istniały ogólnopolskie akty normalizacyjne z zakresu prawa bibliotecznego dotyczące skontrum. W bibliotekach, które wchodziły w skład większych jednostek budżetowych (przy zakładach przemysłowych czy szkołach wyższych), skontrum przeprowadzane było na mocy przepisów o rachunkowości budżetowej z 1961 r. [Załącznik do Zarządzenia Ministra Finansów z dnia 2.01.1961]. Ministrowie poszczególnych resortów często ogłaszali też własne wytyczne, które wprowadzały dodatkowe różnice [Instrukcja stanowiąca Załącznik do Zarządzenia Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 stycznia 1966 r.].

Pierwsze przepisy w skali całego kraju opracowano na podstawie artykułu 11 Ustawy o bibliotekach z 9 kwietnia 1968 r. W dniu 15 sierpnia 1970 r. Minister Kultury i Sztuki wydał dwa dokumenty w sprawie ewidencji materiałów bibliecznych: Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliecznych, ich wyceny i inwentaryzacji oraz odpisywania ubytków w tych materiałach, jak również Instrukcję Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliecznych. Początkowo miały one obowiązywać od początku 1971 r., jednak ze względu na zbyt późne ich rozpowszechnienie oraz trudności organizacyjne i kadrowe, Minister Kultury i Sztuki – na wniosek Komisji ds. Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego – w dniu 13 września 1971 r. przesunął termin ich wprowadzenia na 1 stycznia 1973 r. [Biliński, Gruberska, Podhorski 1974, s. 86, 110; Biliński 1999, s. 3-4]. W wyżej cytowanych dokumentach po raz pierwszy szczegółowo opisano i unormowano procedurę przeprowadzania skontrum. Określono częstotliwość jego przeprowadzania – uzależniona została od sposobu udostępniania zbiorów i wielkości księgozbioru. Instrukcja zawiera szczegó-

lowe informacje na temat składu komisji skontrolnych, metod przeprowadzania kontroli, odpowiedzialności materialnej bibliotekarzy oraz tworzenia odpowiedniej dokumentacji poskontrolowej. Zmiany przepisów o rachunkowości, jakie miały miejsce w ciągu lat, wymusiły weryfikację tych przepisów. 15 maja 1984 r. Minister Kultury i Sztuki ogłosił nowe zasady ewidencji materiałów bibliotecznych [Instrukcja Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 maja 1984 r.]. W części dotyczącej skontrum wprowadzono tylko niewielkie, kosmetyczne zmiany.

W efekcie transformacji systemowej oraz komputeryzacji bibliotek w latach 90. XX wieku podjęto prace nad nowymi regulacjami prawnymi. Zespół bibliotekarzy pod przewodnictwem Bolesława Howorki przygotował projekt nowej instrukcji [Biliński 2008, s. 4-5]. Ustawa o bibliotekach z 28 czerwca 1997 r. narzuciła jednak rezygnację z tej formuły na rzecz aktu wykonawczego, jakim jest rozporządzenie [Biliński 1999, s. 5]. 5 listopada 1999 r. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego podpisał Rozporządzenie w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych. W przeciwieństwie do wcześniejszych unormowań nie była to jednak szczegółowa instrukcja – poruszyła tylko najważniejsze, ogólne kwestie, pozostawiając osobom odpowiedzialnym za przeprowadzenie skontrum większą swobodę. Znajdziemy tam – jak w poprzednich aktach prawnych – definicję skontrum, wytyczne dotyczące częstotliwości jego przeprowadzania oraz zawartości protokołu skontrum. Zalecenia dotyczące pozostałych zagadnień, wśród których można wymienić powoływanie komisji, obowiązek tworzenia regulaminu, zawartości protokołu czy wpisywanie braków bezwzględnych do rejestru ubytków, ograniczono do minimum.

Na mocy przepisów z 2006 r. [Ustawa z dnia 18 października 2006 r.] z ustawy o bibliotekach wykreślono artykuł 28, który stanowił podstawę prawną rozporządzenia z 1999 r. [Biliński 2008, s. 11-12]. Nowy, rozszerzony 27 artykuł zobowiązywał Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego do określenia w drodze rozporządzenia sposobu ewidencji materiałów bibliotecznych. W dniu 29 października 2008 r. podpisane zostało kolejne rozporządzenie ministerialne w tej sprawie, które obowiązuje do dnia dzisiejszego [Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 października 2008 r.].

Specyfika gromadzonego księgozbioru

Tradycyjny księgozbiór BG UEW obejmuje druki ciągłe i zwarte i na dzień 31 grudnia 2015 r. liczył ponad 438 000 jednostek inwentarzowych [Sprawozdanie GUS 2015]. Z tego prawie 200 000 woluminów od 1 października

2011 r. udostępniane jest czytelnikom na 2400 m² Strefy Wolnego Dostępu (SWD) [Projekt wykonawczy budynku DCINiE 2008], gdzie zastosowano układ działowy, a każda książka została zabezpieczona przed kradzieżą poprzez technologię *Radio Frequency Identification* (RFID). System ten – obok wielu innych zastosowań – umożliwia również przeprowadzenie skontrum.

W niedostępnych dla czytelników magazynach, których powierzchnia przekracza 500 m², zgromadzono pozostałą część księgozbioru [Matysiak 2011, s. 169-171]. W magazynie kompaktowym przechowywany jest księgozbiór archiwalny¹, który dla naszych rozważań podzielimy umownie na trzy poniżej opisane grupy. Pierwszą stanowi najnowszy księgozbiór, którego drugi i każdy kolejny egzemplarz (o ile został nabyty) udostępniony jest na SWD. Do każdej publikacji wkleja się etykietę RFID, ponieważ może być wypożyczana poza Bibliotekę przez pracowników naukowych, doktorantów oraz studentów będących członkami kół naukowych. Pozostali czytelnicy mogą korzystać z nich wyłącznie na miejscu. Drugą grupę książek stanowi starszy księgozbiór archiwalny. Chociaż widoczny jest on w OPAC-u i rządzi się identycznymi zasadami jak poprzedni, zrezygnowano tutaj z wklejania kosztownych etykiet RFID, gdyż wypożyczany jest bardzo rzadko. Jeśli jednak to nastąpi, przed jego udostępnieniem bibliotekarz zobowiązany jest do wklejenia etykiety. Ostatnią grupę omawianego księgozbioru stanowią najstarsze tytuły, których opis znajduje się tylko w katalogu kartkowym. Ponadto znajdziemy tam starsze roczniki czasopism, które udostępniane są w Czytelnii Czasopism i Zbiorów Specjalnych, po uprzednim zamówieniu przez OPAC, oraz starszy księgozbiór użytkowy². W magazynie skryptów przechowywanych jest ponad 10 000 woluminów najpopularniejszych i najczęściej polecanych podręczników akademickich.

Regulamin przeprowadzania skontrum

Pomimo że przepisy z lat 1970 i 1984 nie nakładały na biblioteki obowiązku opracowania regulaminu czy instrukcji skontrum, takie dokumenty z pewnością powstawały w wielu placówkach. Niestety nie wiadomo, od kiedy w Bibliotece po raz pierwszy zaczęto się nimi posługiwać. W zachowanych protokołach z lat 80. XX wieku figurują zapisy, iż prace inwenta-

¹ Każdy pierwszy egzemplarz tytułu wchodzi w skład majątku trwałego Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

² Drugi i każdy kolejny egzemplarz tytułu, który nie stanowi majątku trwałego Uczelni.

ryzacyjne przeprowadzano, opierając się na „Instrukcji skontrum”³. Najstarsza zachowana „Instrukcja” nie jest datowana, ale z pewnością powstała po 17 grudnia 1990 r.⁴

Aktualnie obowiązujący w Bibliotece „Regulamin skontrum” opracowany został na podstawie rozporządzenia ministerialnego z roku 2008. W części pierwszej zapisano ogólne wytyczne dotyczące zakresu oraz częstotliwości przeprowadzania skontrum, jak również sposobu powoływania komisji. W drugiej określono etapy prac przygotowawczych, a więc uporządkowanie książek na półkach⁵ i porównanie dokumentacji bibliotecznej ze stanem księgozbioru. W trzeciej części szczegółowo opisano poszczególne etapy zasadniczych prac inwentaryzacyjnych. Skontrum zasobu posiadającego etykiety RFID przeprowadza się za pomocą przenośnego, ręcznego czytnika RFID typu iPAQ, opierając się na „Instrukcji skontrum elektronicznego” dostarczonej przez producenta systemu Prolib – firmę Max Elektronik z Zielonej Góry⁶. Pozostały księgozbiór nieposiadający etykiet sprawdza się, korzystając z papierowych arkuszy. Obydwie procedury zostaną opisane w dalszej części pracy.

W myśl przepisów, jeśli księgozbiór placówki przekracza 100 000 jednostek inwentarzowych, skontrum powinno być przeprowadzane w sposób ciągły. Wiele bibliotek powołuje w tym celu komórki organizacyjne lub stałe zespoły zadaniowe, których obowiązkiem jest przeprowadzanie prac porządkowych. Kolekcja BG UEW przekracza ustalone normy, ze względu jednak na ograniczoną liczbę pracowników dotychczas nie zdecydowano się na takie rozwiązanie. Na stałe wybrany został jedynie przewodniczący skontrum, odpowiadający za przygotowanie poszczególnych etapów prac. Przyjęto zasadę, że przewodniczącym musi być osoba znająca specyfikę udostępniania zbiorów, jednak na stałe zatrudniona poza Oddziałem Udostępniania i Informacji Naukowej. Skontrum przeprowadza się co roku na wybranej części księgozbioru. Na wniosek przewodniczącego dyrektor Biblioteki w „Zarządzeniu” określa zakres kontrolowanego księgozbioru, powołuje komisje oraz wyznacza czas, w którym należy przeprowadzić kontrolę. W skład komisji

³ Protokoły z lat 1969-2015 przechowywane są w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów i Oddziale Udostępniania i Informacji Naukowej BG UEW.

⁴ Widnieje na niej adnotacja z dnia 17.12.1990 r. ówczesnej dyrektor biblioteki – mgr Barbary Sobali – dotycząca kwalifikowania braków względnych i bezwzględnych. „Instrukcja skontrum” przechowywana jest w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów BG UEW.

⁵ Obowiązek ten ciąży na pracownikach, którzy na co dzień odpowiedzialni są za porządek na regałach.

⁶ Aktualnie Signity Business Solutions.

powoływani są zarówno pracownicy zatrudnieni w oddziale, którego zasób będzie podlegał inwentaryzacji, jak i bibliotekarze innych oddziałów.

Częstotliwość przeprowadzanych prac inwentaryzacyjnych

Skontrum w BG UEW przeprowadza się najczęściej w okresie wakacji, podczas których z placówki korzysta znacznie mniej osób. We wcześniejszych latach cała Biblioteka zamykana była dla czytelników na miesiąc, aktualnie w nowym budynku dołożono wszelkich starań, aby czytelnik miał dostęp do zbiorów przez cały rok. W sytuacji, kiedy SWD jest nieczynna z powodu prac porządkowych, użytkownicy mogą korzystać z materiałów w formie papierowej, jak również e-zasobów w Czytelnii Europejskiej⁷. Dłuższa przerwa w pracach inwentaryzacyjnych miała miejsce tylko w latach 2010-2012. W tym okresie pracownicy skupieni byli na przygotowaniu księgozbioru do udostępniania go w wolnym dostępie oraz na jego przenosinach do nowego budynku Biblioteki.

Tradycyjne skontrum

W siedemdziesięcioletniej historii Biblioteki w zależności od rodzaju księgozbioru, sposobu i miejsca jego przechowywania oraz udostępniania prace inwentaryzacyjne przeprowadzano, wykorzystując kilka metod.

W przypadku najstarszego księgozbioru druków zwartych, nieoklejonych etykietami RFID, do dnia dzisiejszego stosowana jest najpopularniejsza z nich, wykorzystująca arkusze skontrolne. Na podstawie dokumentacji bibliotecznej (m.in. inwentarz biblioteczny, kartoteki wypożyczeń, braków względnych i książek w oprawie, jak również bazy komputerowej) członkowie komisji umownymi kolorami zaznaczają sygnatury wszystkich pozycji, które aktualnie są poza magazynem. Następnie przystępują do zasadniczych prac kontrolnych polegających na odznaczaniu odpowiednim kolorem na arkuszach wszystkich książek stojących na półce. Niezwykle istotne jest, aby pracownicy mieli zapewniony dostęp do inwentarza oraz kartoteki braków względnych. Na podstawie pierwszego z nich sprawdza się kompletność wydawnictw wielotomowych. Ponadto w przypadku jakichkolwiek braków sporządza się osobne fiszki zawierające podstawowe dane identyfikujące pozycję, takie jak nazwisko autora, tytuł, rok wydania oraz cenę. Wszystkie od-

⁷ Wyjątkiem jest okres, kiedy wszystkie agendy Biblioteki są zamknięte z powodu wgrzywania nowych wersji systemu Prolib.

notowane w ten sposób egzemplarze należy ponownie sprawdzić w innych agendach Biblioteki. Natomiast z kartoteki braków względnych na bieżąco usuwane są informacje o książkach, które odnalazły się w trakcie prac. Niezwykle istotne jest, aby kartoteka zawsze odzwierciedlała rzeczywisty stan braków, gdyż stanowi ona podstawę dokumentacji poskontrowej, jak również wykorzystywana jest w codziennej pracy.

Systematycznej kontroli podlega również zasób przechowywanych druków ciągłych. Do początku XXI wieku przeprowadzano ją, opierając się na inwentarzu oraz kartkowym katalogu czasopism, obecnie prace porządkowe przeprowadza się z wykorzystaniem bazy komputerowej.

W latach 1996-2011 w Bibliotece funkcjonowała Czytelnia Ogólna, gdzie w wolnym dostępie dla czytelników udostępniano około 5000 woluminów druków zwartych. Do prac inwentaryzacyjnych w tej agendzie wykorzystywano katalog działowy, który odzwierciedlał układ zbiorów na regałach. Pracownik stojący przy półce podawał dane identyfikujące książkę (autora, tytuł, sygnaturę), a druga osoba odnajdywała kartkę katalogową i przekładała ją w umowny sposób. Wszystkie karty, które nie zmieniły położenia po powtórnym sprawdzeniu – również w innych Oddziałach Biblioteki – stanowiły podstawę stworzenia kartoteki braków względnych.

W latach 80. i 90. XX wieku przy poszczególnych instytutach, katedrach i innych jednostkach Uczelni funkcjonowało wiele bibliotek zakładowych, które wraz z Biblioteką Główną tworzyły uczelnianą sieć biblioteczno-informacyjną. W związku z tym, że Biblioteka Główna sprawowała nad nimi nadzór merytoryczny, jej pracownicy również w tych placówkach odpowiedzialni byli za systematyczną kontrolę poszczególnych zasobów. Przeprowadzana była ona na podstawie inwentarzy i katalogów aż do czasu likwidacji tych placówek.

Zautomatyzowane skontrum

W 1996 r. Biblioteka zakupiła system Prolib, który wśród wielu funkcjonalności umożliwiał również przeprowadzanie skontrum. Nie był on jednak w pełni wykorzystywany. Istotne zmiany w tej kwestii nastąpiły, kiedy zdecydowano się wdrożyć w nowym budynku wspomniany wyżej system RFID. W 2013 r. po raz pierwszy przeprowadzono skontrum przy użyciu tej technologii. Nowoczesny moduł „Skontrum i ubytki” pozwala na równoczesne prowadzenie prac inwentaryzacyjnych dla różnych zakresów określanych jako „bieżące” skontra, znacznie usprawniając prace na księgozbiórze zabezpieczonym etykietami RFID.

W każdej trzy- lub czteroosobowej komisji powoływany jest „lider”. Otwiera on w systemie bieżące skontrum, nadając im tytuł, odpowiadający np. nazwie działu. Ponadto nadaje uczestnikom swojej grupy uprawnienia do ich zamknięcia oraz wyznacza ostateczny termin zakończenia prac. Kolejnym etapem pracy lidera jest przygotowanie przez niego zakresu numerów inwentarzowych podlegających skontrum. Pozycje te generowane są na podstawie księgi inwentarzowej, i – dodatkowo – ograniczone lokalizacją, np. SWD, Czytelnia Europejska czy magazyn. Procedura ta automatycznie wyłącza księgozbiór z użytkowania, co widoczne jest w katalogu OPAC. Pozostali członkowie zespołu za pomocą systemu iPAQ sczytują dane z książek stojących na półkach. Ważne jest, aby książki posiadały poprawnie zakodowane etykiety. Do kontroli zakodowanych informacji zobowiązani są pracownicy odpowiedzialni za porządek na półkach. Wychwytywanie błędów i ich systematyczna korekta za pomocą ręcznego czytnika RFID w trakcie całego roku znacznie ułatwia prace w trakcie skontrum.

Niedoskonała technologia powoduje jednak pewne utrudnienia. Pomimo poprawnego wklejania etykiet⁸ nie jest możliwe zarejestrowanie ich jednym płynnym ruchem. Z niewyjaśnionych powodów czytnik nie sczytuje niektórych egzemplarzy lub pomija kilkunastostronicowe, cienkie pozycje, które „giną” między innymi tytułami. Dlatego w praktyce wysuwa się po kilka egzemplarzy z półki i wtedy sczytuje. Aby mieć pewność, że wszystkie książki z działu zostały odznaczone, należy na bieżąco sprawdzać, czy liczba egzemplarzy na monitorze urządzenia odpowiada liczbie pozycji na półce.

Zapisane pliki wgrywane są na bieżąco do komputera stacjonarnego. Za pomocą zakładki „odczytaj” egzemplarze sczytane na półce porównywane

Fot. 1. Sczytywanie księgozbioru w Strefie Wolnego Dostępu

Źródło: archiwum Biblioteki.

⁸ Przedstawiciele firmy Arfido przeprowadzili szkolenie pracowników Biblioteki. Według zaleceń etykiety RFID wklejane są zawsze na tylnej okładce i jak najbliżej grzbietu książki, ale każda na nieco innej wysokości.

są z wygenerowanymi przez system. W efekcie otrzymujemy informację o liczbie egzemplarzy tzw. „zaznaczonych” (prawidłowo umiejscowionych na półce), „nieodnalezionych” (tych, które według systemu powinny stać na półce, ale ich nie ma) oraz „nieprzygotowanych” (które nie powinny znajdować się w tym miejscu, ale tam są, gdyż posiadają np. błędną lokalizację). Po zakończeniu tej procedury wszystkie egzemplarze „zaznaczone” otrzymują znak „x”, przy „nieodnalezionych” widnieje puste pole, a „nieprzygotowane” są kompletnie niewidoczne. Aby do nich dotrzeć, stosuje się procedurę plików „log”, dzięki której otrzymujemy listę z numerami ID egzemplarzy. Pozwala ona dotrzeć – podczas dokonywania korekty – do błędnie zakodowanych pozycji.

Do momentu zastosowania opcji „podsumowanie skontrum” system umożliwi generowanie raportów obrazujących zaawansowanie prac w „bieżących” skontrach. W BG UEW najczęściej wykorzystywany jest raport o nazwie „wykaz dokumentów nieodnalezionych podczas skontrum”, gdzie w układzie sygnaturowym wyszczególnione są wszystkie brakujące pozycje. Wygenerowanie takiej listy ułatwia członkom komisji ponowne sprawdzanie braków również w innych agendach Biblioteki. W przypadku odnalezienia takich pozycji system umożliwia ich ręczną rejestrację. W celu zminimalizowania ubytków wszystkie ponownie nieodnalezione braki względne sprawdzane są dodatkowo i ewentualnie uzupełniane z przechowywanych dubletów. Kolejnym ważnym narzędziem jest możliwość wygenerowania raportu „lista odnalezionych podczas skontrum braków względnych”. Jest to szczegółowa lista egzemplarzy, które odnalazły się od czasu poprzedniej kontroli. Ponadto twórcy modułu przygotowali jeszcze trzy raporty umożliwiające analizę prac porządkowych. „Dostępność w księdze inwentarzowej” umożliwia wygenerowanie liczby pozycji wypożyczonych, zamówionych, dostępnych i innych przypisanych do danej książki inwentarzowej. Raport „Braki w skontrum” pozwala wygenerować ogólną liczbę egzemplarzy z podziałem na pozycje „odnalezione” i „nieodnalezione”. Ostatnim raportem jest „Statystyka skontrum” prezentująca liczbę oraz statusy wszystkich pozycji podlegających pracom kontrolnym.

Po zakończeniu prac związanych z rejestracją egzemplarzy należy przejść do kolejnego etapu, czyli „podsumowania” skontrum. Wszystkie „nieodnalezione” pozycje zmieniają wtedy swój status odpowiednio na braki względne lub bezwzględne.

Ostatnim etapem prac lidera jest „zamknięcie” skontrum. Procedura ta powoduje przeniesienie wszystkich „bieżących” skontrów do innej zakładki. Po jej uruchomieniu nie jest już możliwa jakakolwiek ingerencja w systemie. Za pomocą klawisza „raporty” w zakładce „przygotowane do ubytowania”

należy wygenerować ostateczne listy braków względnych i bezwzględnych, stanowiących obowiązkowe załączniki do podsumowującego prace protokołu skontrum.

Niestety, mimo podejmowanych prób, do dnia dzisiejszego nie udało się przeprowadzić skontrum za pomocą czytnika RFID na zasobie czasopism. Przyczyną takiej sytuacji jest procedura scalania poszczególnych roczników w systemie Prolib oraz ich późniejsza oprawa. Tytuł z bieżącego roku wydawniczego udostępniany jest w Czytelni Czasopism Bieżących i Zbiorów Specjalnych. Po skompletowaniu całego rocznika scalany jest on w systemie i w efekcie otrzymuje jeden numer egzemplarza. Niestety grubość poszczególnych numerów niejednokrotnie wyklucza ich oprawę w jeden wolumin. Pomimo więc, że każdy osobno oprawiony tom w roku wydawniczym otrzymuje osobną etykietę RFID, to zapisane są tam identyczne informacje i w trakcie sczytywania system rejestruje tylko ten pierwszy, pomijając pozostałe. Inaczej mówiąc, w takiej sytuacji etykieta zabezpiecza pozycję przed ewentualną kradzieżą, jednak nie sprawdza się w skontrum. Aktualnie trwają wewnętrzne konsultacje nad ustaleniem procedur, pozwalających w przyszłości wykorzystywać iPAQ do prac inwentaryzacyjnych druków ciągłych. Jednym z pomysłów jest scalanie numerów, a co za tym idzie – nadawanie numeru egzemplarza, które będzie odpowiadało oprawionym woluminom. Do tego czasu skontrum czasopism przeprowadzane będzie na podstawie inwentarza komputerowego druków ciągłych.

Dokumentacja poskontrowa

Po przeprowadzonych pracach porządkowych przewodniczący skontrum zobowiązany jest do przygotowania protokołu.

W Bibliotece kontrola księgozbioru przeprowadzana była od początku jej istnienia. Świadczą o tym zapisy w księgach inwentarzowych, gdyż niestety nie zachowały się protokoły z tego okresu. Przechowywana jest natomiast dokumentacja prac inwentaryzacyjnych sięgająca 1969 r., która oprócz oczywistych wartości archiwalnych dostarcza wiedzy na temat sposobów ich przeprowadzania. Najstarsze dokumenty zawierają jedynie informacje o zakresie sygnatur poddanych kontroli, datach jej przeprowadzenia oraz składzie komisji. Dołączone są również obowiązkowe załączniki zawierające wykazane podczas prac braki, przy czym najstarsze z nich sporządzane są ręcznie, młodsze zaś na maszynie do pisania.

Obowiązujące przepisy określają, w jakich okolicznościach „braki względne” otrzymują status „braków bezwzględnych”. Materiały nieodnalezione

już podczas kolejnego skontrum stają się brakami bezwzględными, co skutkuje wykreśleniem takich pozycji z inwentarza. W Bibliotece stosowano nieco inną procedurę. Ze względu na większą wartość materialną księgozbioru archiwalnego, braki względne stawały się bezwzględnymi dopiero po trzecim skontrum. W przypadku księgozbioru użytkowego status braku bezwzględnego otrzymywały dokumenty nieodnalezione podczas drugiego skontrum. Procedurę tę dostosowano do obowiązujących przepisów i ujednolicono nadawanie statusu „braków bezwzględnych” nieodnalezionym egzemplarzom. Obecnie wszystkie „braki względne” stają się „bezwzględnymi” już podczas drugiego skontrum.

Pomimo że obowiązujące od 1973 r. przepisy nakazywały tworzenie osobnych wykazów dla braków względnych i bezwzględnych w Bibliotece, aż do 1984 r. nie stosowano się do tego wymogu. Sporządzano osobne spisy braków poskontrowych tylko dla poszczególnych ksiąg inwentarzowych. W sytuacji kiedy brak wykazany został już we wcześniejszych latach, informację o tym fakcie zaznaczano w polu „uwagi”. Na dokumentacji z tego okresu brakuje również pisemnej decyzji dyrekcji określającej dalsze postępowanie. Natomiast na załącznikach widnieją kolorowe wykreślenia. Na czerwono zaznaczano pozycje, które podczas skontrum stawały się „brakami bezwzględnymi” i zostały wykreślone z inwentarza. Innymi kolorami zaznaczano egzemplarze, które udało się uzupełnić z dubletów, lub takie, które odnalazły się już po zakończeniu skontrum. Kilka protokołów zostało wzbogaconych o procentowe wyliczenie braków w stosunku do liczby sprawdzonego księgozbioru. Przełomowy okazał się rok 1985, kiedy w dokumentacji można zaobserwować kilka zmian. Przede wszystkim po raz pierwszy zastosowano podział załączników nie tylko pod względem przynależności do poszczególnych ksiąg inwentarzowych, ale również na „braki względne” i „bezwzględne”. Ponadto do tworzenia załączników zaczęto wykorzystywać oficjalne druki, których wzór opublikowano w przepisach prawnych z 1970 oraz 1984 r., na których dyrektor określał dalszą procedurę postępowania.

Aktualnie ze względu na specyfikę księgozbioru i co za tym idzie – prowadzoną dwutorowość prac, do dokumentacji dołącza się dwa rodzaje załączników. Dla pozycji widocznych w OPAC generowane są one dla poszczególnych ksiąg inwentarzowych w systemie Prolib, natomiast dla pozostałych tworzone są one ręcznie. Na podstawie wykazów „braków bezwzględnych” generowany jest protokół ubytków, który to dokument stanowi podstawę usunięcia tych egzemplarzy z inwentarza Biblioteki.

Zakończenie

Każda biblioteka na mocy obowiązujących przepisów zobowiązana jest do przeprowadzania prac inwentaryzacyjnych. Na przykładzie BG UEW widoczne jest, że mimo ogromnego postępu technologicznego różnorodność przechowywanego księgozbioru oraz stopień zaawansowania jego komputeryzacji wymusza niejednokrotnie zastosowanie różnych metod i najnowsza technologia – mimo ciągłej niedoskonałości – znajduje coraz szersze zastosowanie także w tej dziedzinie.

Literatura

Akty prawne

- Instrukcja Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 maja 1984 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych, ich wyceny i inwentaryzacji oraz odpisywania ubytków w tych materiałach, Dz. Urz. Min. Kult. i Szt., nr 7, poz. 34.
- Instrukcja Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych, Dz. Urz. Min. Kult. i Szt., nr 9, poz. 57.
- Instrukcja w sprawie przeprowadzania inwentaryzacji w szkołach wyższych podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego stanowiącą Załącznik do zarządzenia Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 stycznia 1966 r., Dz. Urz. Min. Szkolnictwa Wyższego, nr 2, poz. 6.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 listopada 1999 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych, Dz.U., nr 93, poz. 1077, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19990931077> (20.11.2015).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 października 2008 r. w sprawie sposobu ewidencji materiałów bibliotecznych, Dz.U., nr 205, poz. 1283, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20082051283> (20.11.2015).
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach, Dz.U. nr 12, poz. 63, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19680120063> (20.11.2015).
- Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o zmianie i uchyleniu niektórych upoważnień do wydawania aktów wykonawczych, Dz.U., nr 220, poz. 1600, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20062201600> (20.11.2015).
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, Dz.U., nr 85, poz. 539, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970850539> (20.11.2015).
- Załącznik do Zarządzenia Ministra Finansów z dnia 2 stycznia 1961 w sprawie przepisów o rachunkowości budżetowej, M.P., nr 17, poz. 87, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP19610170087> (20.11.2015).
- Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych, ich wyceny i inwentaryzacji oraz odpisywania ubytków w tych materiałach, M.P., nr 29, poz. 245, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet;jsessionid=56DEC8EC61A0E513EB2C6AA331584BFA?id=WMP19700290245&min=1> (20.11.2015).

Pozostałe źródła

- Biliński L., 1999, *Ewidencja materiałów bibliotecznych. Prawne regulacje, Propozycje i Materiały*. SBP, 32, SBP, Warszawa.
- Biliński L., 2008, *Ewidencja materiałów bibliotecznych na rozdwoju*, Bibliotekarz, nr 10, s. 11-12.
- Biliński L., Gruberska E., Podhorski K. (red.), 1974, *Zbiór przepisów prawnych dla bibliotek publicznych*, SBP, Warszawa.
- Birkenmajer A., Kocowski B., Trzynadłowski J. (red.), 1971, *Encyklopedia wiedzy o książce*, ZNiO-Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Błaszczak J., Kordas M., 2012, *Selekcja i kasacja oraz kontrola księgozbioru w bibliotece naukowej*, Bibliotekarz, nr 5, s. 7-13.
- Crozet L., 1938, *Praktyczny podręcznik bibliotekarza*, Książnica Atlas, Lwów.
- Czyż Z., 1997, *Jak usprawnić inwentaryzację księgozbioru*, Biblioteka w Szkole, nr 9, s. 29.
- Dubiński M., 2008, *Formy kontroli i aktualizacji zbiorów w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej*, Bibliotekarz, nr 4, s. 21-23.
- Dubisz S. (red.), 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 3 (P-Ś), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Giwer O., 2005, *Selekcja zasobów w bibliotekach akademickich jako element polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów*, [w:] Bieniasz E., Serwatko K., Jaskowska B. (red.), *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich, materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej*, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, <http://bcpw.bg.pw.edu.pl/Content/3731/Selekcja%20rzeszow.pdf> (20.11.2015).
- Głombiowski K., Świdorski B., Więckowska H. (red.), 1976, *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, ZNiO-Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Juhanowicz U., Kyzioł A., 2008, *Skontrum – to nie jest trudne*, Biblioteka. Szkolne Centrum Informacji, nr 2, s. 21-25.
- Łysakowski A. (red.), 1956, *Bibliotekarstwo naukowe z uwzględnieniem dokumentacji naukowo-technicznej*, PWN, Warszawa.
- Matysiak D., 2011, *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej nowym miejscem dla księgozbioru bibliotecznego*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 167-188.
- Michniewicz-Wanik K., 2007, *Selekcja materiałów zbędnych (na przykładzie Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego)*, EBIB, nr 8, http://www.ebib.pl/2007/89/a.php?michniewicz_wanik (20.11.2015).
- Milewska R., 2007, *Sposób z Excelem – jeszcze raz*, Biblioteka w Szkole, nr 11, s. 3-5.
- Pawlikowski W., 1960, *Problematyka kontroli zbiorów bibliotecznych*, „Biblioteka Główna”, z. 1 (Zeszyty Naukowe UAM, 29), PWN, Poznań, s. 43-47.
- Projekt wykonawczy budynku DCINiE*, 2008, Pracownia Architektoniczna Architektki & Inżynierowie, Poznań (niepubl.).
- Sprawozdanie GUS*, 2015, Wrocław (niepubl.).
- Stary R., 1999, *Skontrum w skomputeryzowanej bibliotece szkolnej*, „Poradnik Bibliotekarza”, nr 9, s. 9-11.
- Tokarska A. (red.), 2013, *Bibliotekarstwo*, (Nauka-Dydaktyka-Praktyka 144), SBP, Warszawa.
- Tyras W., 1998, *Ewidencja zbiorów*, [w:] Żmigrodzki Z. (red.), *Bibliotekarstwo* (Nauka-Dydaktyka-Praktyka 29), SBP, Warszawa, s. 60-76.

Agnieszka Dramińska, Joanna Kasprzyk-Machata

NARZĘDZIA DO REJESTRACJI DOROBKU NAUKOWEGO - OD WYKAZU PUBLIKACJI DO UCZELNIANEGO REPOZYTORIUM

TOOLS FOR REGISTERING SCIENTIFIC WORK - FROM A LIST OF PUBLICATIONS TO A UNIVERSITY REPOSITORY

Streszczenie: W artykule przedstawiono narzędzia do rejestracji dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu wykorzystywane w latach 1950-2015. Szczegółowo zaprezentowano działania związane z wdrażaniem Repozytorium WIR. Omówiono funkcjonalność repozytorium jako bazy pełnotekstowej oraz jako źródła danych bibliograficznych i statystycznych uzupełnionych o wskaźniki wartościujące związane z piśmienniczym dorobkiem naukowym.

Słowa kluczowe: narzędzie do rejestracji dorobku naukowego, bazy bibliograficzne, repozytorium instytucjonalne, repozytorium uczelniane.

Summary: In the paper the tools for registering scientific work of the employees of the Wrocław University of Economics, within the years 1950-2015, are presented. Activities connected with the implementing of the WIR Repository are described in detail. The functionality of a repository as a full text database, as well as a source of bibliographic and statistical data complemented by evaluating indicators connected with a published scientific work is discussed.

Keywords: a tool for registering scientific work, bibliographic databases, institutional repository, repository of a university.

Wstęp

Do podstawowych zadań każdej biblioteki uczelni wyższej należy rejestrowanie, gromadzenie oraz udostępnianie dorobku piśmienniczego pracowników naukowych. Działalność dokumentacyjna, w tym bibliograficzna, włączona została do obowiązków bibliotek naukowych w roku 1958 na mocy ustawy o szkolnictwie wyższym. Znaczny rozwój technologii, zmiany

w procesie komunikacji naukowej oraz wzrost potrzeb przedstawicieli społeczeństwa wiedzy wymusza na bibliotekach zmiany w procesach dokumentowania oraz udostępniania dorobku piśmienniczego pracowników naukowych. Praca ma na celu pokazanie działań Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego, które doprowadziły do powstania Repozytorium WIR, oraz przedstawienie jego funkcjonalności w kontekście budowania kompletnej bazy własności intelektualnej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Rejestracja dorobku naukowego pracowników prowadzona jest na uczelniach wyższych od połowy XIX wieku. Pierwszy tego typu wykaz w Polsce powstał na Uniwersytecie Jagiellońskim. Gromadzenie oraz rozpowszechnianie informacji o dorobku pracowników jest obok gromadzenia, opracowania oraz udostępniania zbiorów jednym z głównych zadań, które realizują biblioteki akademickie. Wynika to z założeń, że poza działalnością dydaktyczną instytucje naukowe, a zwłaszcza szkoły wyższe, mają prowadzić działalność naukowo-badawczą.

Rejestracja publikacji – umocowania prawne oraz sposób pozyskiwania informacji o dokumentach w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego

W początkowym okresie prowadzenia ewidencji publikacji uczelni informacje o nich gromadzono na podstawie dobrowolnych zgłoszeń pracowników. Jednak już w roku akademickim 1963/1964 Senat Uczelni zobowiązał wszystkich pracowników naukowych do przekazywania do Biblioteki odbitek każdej pracy drukowanej. Przekazanie takiego dokumentu było równoznaczne z zarejestrowaniem go w dorobku, co gwarantowało kompletność oraz wiarygodność zasobu bibliograficznego. Poza informacjami od autorów pracownicy Oddziału Informacji Naukowej gromadzili dane, opierając się na „Przewodniku Bibliograficznym” oraz „Bibliografii Zawartości Czasopism” wydawanych przez Bibliotekę Narodową. Informację o publikacjach uzupełniano także na podstawie nowych nabytków, które trafiały do Biblioteki. Z czasem, zwłaszcza pod koniec lat 90. XX wieku i na początku XXI wieku, coraz rzadziej docierały informacje bezpośrednio od samych autorów. Spowodowane to było znacznym rozwojem uczelni i wzrostem liczby zatrudnionych pracowników naukowych, jak również coraz liczniejszą produkcją piśmienniczą. Pozostałe źródła także okazywały się niewystarczające, jeśli chodzi o kompletność informacji. Brakowało przede wszystkim dostępu do informacji o wydawnictwach zagranicznych, zwłaszcza materiałach z międzynarodowych konferencji. Dbając o to, aby zachować kompletność biblio-

grafii pracowników, na wniosek dyrekcji Biblioteki rektor Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 23 maja 2012 roku wydał zarządzenie dotyczące dokumentowania i rozpowszechniania informacji o dorobku naukowym [Zarządzenie nr 38/2012]. Na mocy zarządzenia autor został zobowiązany do zgłoszenia informacji o nowej publikacji do Oddziału Dokumentacji i Promocji do miesiąca od jej opublikowania [Zarządzenie nr 38/2012]. Zgłoszenia można dokonać na kilka sposobów: przynosząc publikację osobiście do pracowników Oddziału Dokumentacji, wysyłając informację drogą mailową na adres dorobek@ue.wroc.pl lub za pośrednictwem formularzy, które zamieszczone są na stronie domowej Biblioteki. Formularze podzielono na trzy podstawowe typy, w zależności od rodzaju publikacji. Wypełniając deklarację, należy podać określone, przypisane do konkretnego typu dokumentu, a niezbędne do identyfikacji dane. Materiały te są informacją sygnalizacyjną dla pracowników ODiP. W przypadku kiedy dokument nie jest dostępny w zbiorach Biblioteki oraz nie posiada wersji elektronicznej, pracownik jest proszony o udostępnianie posiadanego przez siebie egzemplarza do wglądu – w celu zrobienia opisu. Taka procedura jest wynikiem założenia, które przyjęto od samego początku tworzenia spisów na Uczelni, że opis dokumentów tworzony jest przez pracowników Biblioteki z autopsji.

Rejestracji podlegają następujące typy dokumentów: monografie, podręczniki, skrypty i inne wydawnictwa zwarte, artykuły w czasopismach naukowych i wydawnictwach ciągłych zbiorowych (np. w zeszytach naukowych uczelni i instytutów naukowo-badawczych), rozdziały lub części wydawnictw zwartych, referaty i komunikaty opublikowane w materiałach konferencyjnych, recenzje opublikowane w czasopismach, patenty i wzory użytkowe [Zarządzenie nr 38/2012].

Bibliografie drukowane 1950-1997 – jako wykaz publikacji dokumentującej dorobek naukowy pracowników Uczelni

W Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu powstałej w roku 1947 wraz z powołaniem do życia Wyższej Szkoły Handlowej rejestracja dorobku odbywa się prawie od początku funkcjonowania. Jednak dopiero w roku 1962 powołano do życia, na mocy uchwały Senatu, Dział Informacyjno-Bibliograficzny [Tichy 2007], który miał za zadanie, oprócz udzielania szeroko rozumianej informacji, dokumentować dorobek pracowników Uczelni. W pierwszym okresie dokumentacja dorobku realizowana była w postaci kartoteki. Gromadzone w niej opisy ułożone były

zgodnie z obowiązującą strukturą Uczelni w podziale na wydziały i katedry. Pierwszy drukowany wykaz prac pracowników Uczelni ukazał się w roku 1964. *Bibliografia publikacji pracowników Nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1950-1962* opracowana została przez Jolantę Marcinkowską i Helenę Pabiszową, pracujące w Bibliotece, natomiast redaktorem zeszytu został Aleksander Kudelski. Wydawnictwo ukazało się w ramach „Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu” jako, jak to określono we wstępie do pracy, numer specjalny. Od początku założono cykliczność ukazywania się informacji o dorobku, jednak już w ramach „Roczników Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu” [Marcinkowska, Pabiszowa 1964]. Pierwszy drukowany zeszyt zawierał zestawienie prac naukowych opublikowanych przez pracowników Uczelni od roku 1950 do 1962. Spis miał zobrazować zarówno ilościowy, jak i jakościowy rozwój piśmiennictwa osób związanych z Uczelnią [Marcinkowska, Pabiszowa 1964]. Znalazły się w nim prace publikowane o charakterze naukowym, popularno-naukowym oraz tłumaczenia, recenzje, prace redagowane i prace powielone, takie jak skrypty czy referaty wygłoszone na konferencjach oraz w wyborze prace nieopublikowane, zwłaszcza odczyty z rozmaitych posiedzeń naukowych, również prace doktorskie [Marcinkowska, Pabiszowa 1964]. Ponieważ od początku stosowano zasadę opisywania dokumentów z autopsji, warunkiem zamieszczenia informacji o dokumencie w wydawnictwie było dostarczenie egzemplarza pracy do Biblioteki w postaci oryginału lub odbitki. W *Bibliografii* zastosowano szeregowanie alfabetyczne według wydziałów i katedr, a następnie według nazwiska pracownika. Ponieważ wykaz obejmował ponad 10 lat, dla poszczególnych autorów zastosowano szeregowanie chronologiczne, a w obrębie każdego roku zachowano układ alfabetyczny. W przypadku prac wieloautorskich pełny opis bibliograficzny znajdował się w wykazie prac pierwszego autora, przy nazwiskach kolejnych zamieszczano opis skrócony z odsyłaczem do pozycji głównej. Łącznie na 113 stronach zamieszczono 549 opisów publikacji autorstwa 94 pracowników związanych z Wyższą Szkołą Ekonomiczną. Był to pierwszy drukowany spis publikacji osób związanych z Uczelnią, który zapoczątkował ponad 35-letni okres, w którym wydano 10 spisów, zawierających całość dorobku naukowego pracowników Uczelni za lata 1950-1997. W kolejności chronologicznej:

- *Bibliografia publikacji pracowników Nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1950-1962*, oprac. Jolanta Marcinkowska, Helena Pabiszowa, Wrocław 1964.
- *Bibliografia publikacji pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1963-1968*, oprac. Jolanta Marcinkowska, Wrocław 1969.

- *Bibliografia publikacji pracowników nauki Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1969-1974*, oprac. Barbara Sobala, Wrocław 1975.
- *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1975-1980*, oprac. Barbara Sobala, Barbara Ściobłowska, Wrocław 1983.
- *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1981-1986*, oprac. Barbara Sobala, Barbara Ściobłowska, Barbara Żmigrodzka, Wrocław 1989.
- *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1987-1989*, oprac. Maria Stankiewicz, Barbara Sobala, Wrocław 1993.
- *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1990-1991*, oprac. Maria Stankiewicz, Elżbieta Pieńkowska, Marzena Zgorzelska, Wrocław 1995.
- *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1992-1994*, oprac. Maria Stankiewicz, współprac. Agnieszka Czerech, Elżbieta Pieńkowska, Wrocław 1997.
- *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za rok 1995*, oprac. Maria Stankiewicz, współprac. Agnieszka Kozik, Elżbieta Pieńkowska, Wrocław 1998.
- *Bibliografia publikacji pracowników Akademii Ekonomicznej imienia Oskara Langego we Wrocławiu za lata 1996-1997*, oprac. Maria Stankiewicz, Elżbieta Pieńkowska, Wrocław 2000.

Każde z wyżej wymienionych wydawnictw opracowane było przez pracowników Biblioteki Głównej. Podobnie jak pierwszy zeszyt bibliografii te miały układ alfabetyczny, uszeregowany według wydziałów, katedr, następnie nazwisk pracowników. Natomiast prace każdego autora zestawiono chronologicznie. Bibliografie rejestrują prace etatowych pracowników Uczelni, napisane lub złożone do druku w okresie zatrudnienia; dorobek z okresu przed zatrudnieniem nie był rejestrowany. Obecnie wszystkie te wydawnictwa dostępne są w pełnym tekście *online* na platformie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej.

Dorobek naukowy pracowników UEW jako internetowa baza danych o publikacjach pracowników Uczelni

W połowie lat 90. XX wieku w Bibliotece rozpoczęto pierwsze próby komputeryzacji. Automatyzacji podlegały poszczególne czynności biblioteczne, takie jak: gromadzenie, opracowywanie czy wypożyczanie, a z czasem rów-

niez rejestracja dorobku pracowników. Moduł bibliograficzny systemu ProLib firmy Max-Elektronik SA zainstalowano w 2001 roku [Tichy 2007] – od tego momentu ewidencja publikacji odbywa się wyłącznie w formie elektronicznej. Z chwilą zainstalowania modułu bibliografii rozpoczęto wprowadzanie do niego opisów bieżących publikacji pracowników Uczelni, tj. z roku 2001. Ponieważ od kilku lat przygotowywano się do zautomatyzowania procesu dokumentowania, już wcześniej opisy bibliograficzne wszystkich dokumentów wydanych po roku 1997 sporządzano w formie elektronicznej, w postaci pliku tekstowego. Umożliwiło oraz ułatwiło to ręczne dodanie do bazy informacji o wydawnictwach retrospektywnych. W ten sposób na początku XXI wieku w elektronicznej Bazie „Dorobek” znalazły się opisy publikacji od roku 1997, czyli daty, na której zamknięto ostatni wykaz drukowany. Z biegiem czasu, prowadząc równoległe rejestrację bieżącą, uzupełniono wykaz aż do publikacji z roku 1994. Rejestracji w „Dorobku” podlegały, podobnie jak w wykazach w formie kartoteki i wersji drukowanej, wszystkie typy dokumentów, m.in. książki, artykuły, fragmenty, recenzje, sprawozdania, patenty czy prace redakcyjne. Od początku opisy dokumentów oparte były na szablonie opisu MARC i sporządzane zgodnie z obowiązującymi normami bibliograficznymi, jednak dopiero po konwersji w roku 2013 wprowadzono standard opisu zgodnie z MARC21. W roku 2014 zdecydowano o zmianie narzędzia rejestrującego informacje o dorobku naukowym. Wynikało to przede wszystkim ze zmiany oczekiwań użytkowników. Obecnie w bazie znajduje się ponad 25 tysięcy rekordów bibliograficznych, które można przeglądać w wersji *online* ze strony domowej Biblioteki w zakładce „Dorobek pracowników”. Dostępna wersja umożliwia użytkownikom wyszukiwanie według czterech podstawowych kryteriów: autor, tytuł, nazwisko pracownika oraz jednostka organizacyjna. Opis dokumentu zawiera standardowe informacje, takie jak: autor, tytuł, miejsce wydania, wydawnictwo oraz rok wydania, w przypadku prac niesamoistnych rozszerzony jest o cytate wydawniczą. Próby ujednoczenia zmieniających się dość często tytułów czasopism sprawiły, że opisy artykułów wzbogacone są o numer identyfikacyjny ISSN lub ISBN. W przypadku dokumentów posiadających swoje wersje elektroniczne podłączono link kierujący bezpośrednio do dokumentu. Baza dostępna jest dla wszystkich zainteresowanych, nie wymaga logowania.

Działania poprzedzające powstanie Repozytorium WIR

Rejestracja w Bazie „Dorobek” pracowników UE nie przyniosła oczekiwanych efektów. Baza służyła tylko jako źródło informacji o publikacjach nauko-

wych. Natomiast nie była wykorzystywana do szeroko pojętej sprawozdawczości, statystyk, analiz, oceny parametrycznej na potrzeby ankiety jednostek oraz oceny dorobku pracowników naukowo-dydaktycznych. Moduł „Dorobek pracowników” nie posiadał możliwości sprawnego raportowania w uniwersalnych formatach czy generowania danych do celów naukowo-statystycznych, rocznych sprawozdań dla poszczególnych pracowników naukowych, katedr, instytutów czy wydziałów z podziałem na typy dokumentów. Okazało się również, że baza, mimo starań bibliotekarzy, nie jest kompletna.

W latach 2009-2012 obserwujemy w Polsce znaczny wzrost liczby powstających repozytoriów przy instytucjach naukowych. Jest to spowodowane zmianą w procesie komunikacji naukowej na świecie, która doprowadziła do powstania ruchu *Open Access* (OA), czyli otwartego dostępu do wiedzy. *Open Access* oznacza w praktyce wolny i nieograniczony dostęp do naukowych publikacji cyfrowych oraz otwarty model komunikacji naukowej. Rozwój OA nastąpił z początkiem XXI wieku, wtedy też sformułowano podstawowe jego założenia oraz definicje. W kluczowym dokumencie „Budapest Open Access Initiative” określono *Open Access* jako bezpłatny, ale również powszechny, trwały i natychmiastowy dostęp do danych i publikacji elektronicznych o charakterze naukowym i edukacyjnym. W zaleceniach deklaracji budapestżeńskiej odnośnie do OA czytamy również, że „Każda instytucja mająca uprawnienia do nadawania stopni naukowych powinna wprowadzić zasadę deponowania wyników badań w repozytorium instytucjonalnym *Open Access*” (Budapeszteńska Inicjatywa *Open Access*). Repozytorium instytucjonalne określane jest jako cyfrowe archiwum gromadzące i rozpowszechniające dorobek intelektualny społeczności naukowej. Można również określić repozytorium instytucjonalne jako zespół usług, które uniwersytet oferuje członkom swojej społeczności.

Biblioteka realizowała po części zadania związane z publikowaniem *Open Access*, uczestnicząc aktywnie w tworzeniu kolekcji w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej, gdzie od 2011 roku umieszczane są częściowo w otwartym dostępie czasopisma Wydawnictwa Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

We wrześniu 2012 roku w Bibliotece został powołany zespół zadaniowy, którego celem było rozpoznanie dostępnych rozwiązań rejestracji i dokumentacji dorobku naukowców w Polsce i na świecie. Działania Biblioteki wynikały również z nowych potrzeb i zadań, przed jakimi stanęła Biblioteka oraz Uczelnia.

Wybór systemu informatycznego do obsługi bazy dorobku publikacyjnego był zadaniem trudnym ze względu na zakres i charakter wprowadzanych danych, potrzebę generowania analiz jakościowych i ilościowych, koniecz-

ność stworzenia uniwersalnego interfejsu dla różnych grup użytkowników oraz archiwizowanie pełnych tekstów zarejestrowanych dokumentów. Podczas badań nad systemami rejestrującymi dorobek naukowy, które już funkcjonują w polskich bibliotekach naukowych, zwrócono uwagę na trend w kierunku uniwersalnego narzędzia dostosowanego do potrzeb oceny parametrycznej piśmiennictwa oraz wspierania współczesnego procesu naukowo-dydaktycznego w modelu OA. Priorytetem zespołu zadaniowego stał się wybór oprogramowania, które łączyłoby funkcje bazy bibliograficznej i bibliometrycznej z możliwością umieszczania pełnych tekstów.

Zgodnie z ustaleniami zespołu nowa baza powinna spełniać następujące założenia:

- baza dorobku naukowego pracowników Uczelni powinna być kompletna, rozbudowana o informacje o autorze, cytowaniach oraz pełne teksty dokumentów;
- uwzględnienie wskaźników wartościujących dorobek publikacyjny: punktacja MNiSW, *impact factor*, cytowania;
- możliwość automatycznego generowania raportów, statystyk, analiz naukometrycznych dla osób, jednostek oraz całej Uczelni;
- wszechstronne wykorzystanie: lokalne (Uczelnia, pracownicy i władze) oraz globalne (MNiSW i inne instytucje odpowiedzialne za rozwój nauki w Polsce);
- przejrzysty interfejs wyszukiwawczy dla użytkowników ze zróżnicowanymi potrzebami informacyjnymi (pracownicy naukowcy, studenci, osoby spoza uczelni) [Komperda, Urbańczyk 2011].

W maju 2013 roku w Bibliotece Politechniki Warszawskiej odbyło się seminarium SYNAT: „Infrastruktura informacji naukowej w Polsce. SYNAT Uczelniom”. Zadanie badawcze o nazwie SYNAT (System Nauki i Techniki) było realizowane w latach 2010-2013 przez sieć naukową zrzeszającą 16 instytucji krajowych. Celem projektu było stworzenie uniwersalnej, otwartej, repozytoryjnej platformy hostingowej i komunikacyjnej dla sieciowych zasobów wiedzy, dla nauki, edukacji i otwartego społeczeństwa wiedzy. SYNAT jest częścią Programu strategicznego Narodowego Centrum Badań i Rozwoju noszącego nazwę: Interdyscyplinarny system interaktywnej informacji naukowej i naukowo-technicznej. Projekt był finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Pracownicy Wydziału Elektroniki i Technik Informacyjnych Politechniki Warszawskiej od 2010 roku realizowali projekt stworzenia pilotażowego repozytorium dla potrzeb sprawozdawczych macierzystego wydziału, kontynuowany w ramach prac nad rozwojem systemu SYNAT. Opracowano oprogramowanie OMEGA-PSIR, które jest narzędziem

do tworzenia repozytorium oraz zapewnia funkcjonalność wspomagającą pracę władz uczelni i pracowników naukowych. System umożliwił gromadzenie, archiwizowanie, udostępnianie, sprawozdawczość, prezentację dorobku naukowego oraz sylwetek pracowników. Opierając się na tym oprogramowaniu, wdrożono Bazę Wiedzy Politechniki Warszawskiej. Zastosowane narzędzia, różnorodność ewidencjonowanych dokumentów, dostosowanie systemu do wprowadzania danych różnego typu oraz ich prezentacja sprawiają, że jest on czymś więcej niż tylko bazą bibliograficzną. Początkowo szeroki zakres danych rejestrowanych w bazie wzbudzał wiele wątpliwości zespołu zadaniowego. Po dokładnej analizie systemu okazało się, że odpowiada on założeniom zespołu.

4 marca 2014 odbyło się spotkanie zorganizowane przez Rektora ds. Nauki UEW z dziekanami odpowiedzialnymi za przygotowanie danych do oceny jednostek naukowych oraz z władzami Biblioteki, na którym zostały przedstawione funkcjonalności systemu oraz początkowa koncepcja Repozytorium WIR (Wiedza-Informacja-Repozytorium), którego celem jest:

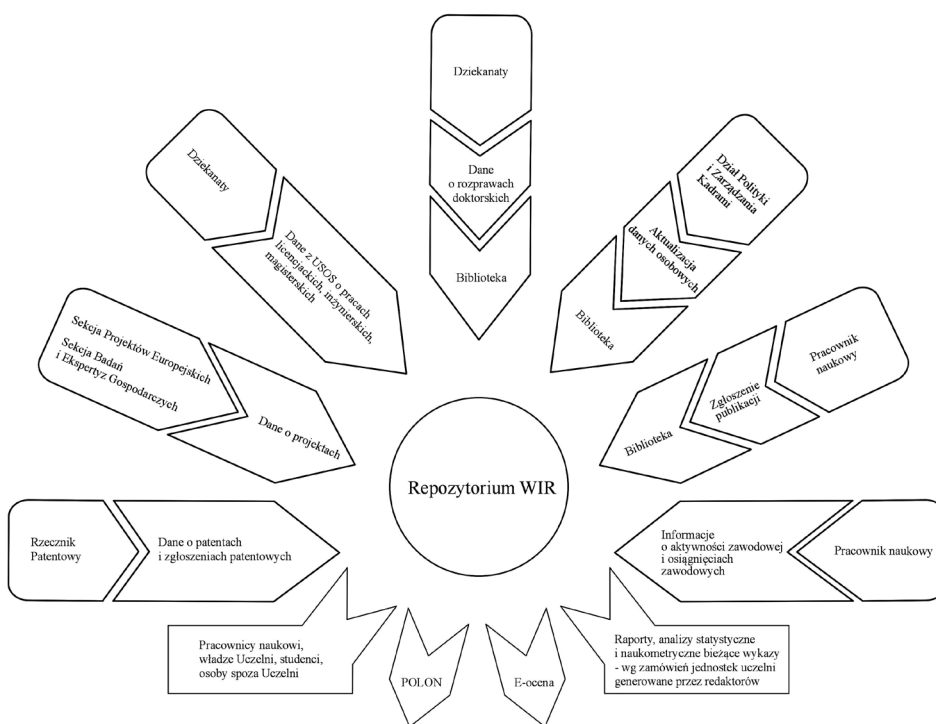
- budowa kompletnej bazy własności intelektualnej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, m.in. przez rejestrację dorobku pracowników, ewidencję uzyskanych patentów itd.,
- udostępnianie informacji o dorobku ww. osób oraz jednostek organizacyjnych Uczelni,
- dostarczanie danych do sprawozdawczości (ocena pracowników) i systemów zarządzania Uczelnią,
- dostarczanie danych do zewnętrznych systemów i instytucji [Chrapczyńska, Świrad 2014].

Podczas spotkania zaakceptowano wdrożenie systemu oraz ustalono, że do Repozytorium WIR zostaną przeniesione publikacje z Bazy „Dorobek” za rok 2013. Decyzję uzasadniono przyszłą oceną parametryczną jednostek, która będzie obejmowała publikacje za lata 2013-2016.

Wdrożenie systemu

Oprogramowanie OMEGA-PSIR daje możliwości płynnego dostosowania tworzonego repozytorium do potrzeb różnych instytucji. W ramach wdrażania systemu część zespołu zadaniowego udała się do Warszawy w celu indywidualnych konsultacji z twórcami oprogramowania, pracownikami Wydziału Elektroniki i Technik Informatycznych Politechniki Warszawskiej. Zespół zadaniowy został przeszkolony w zakresie wprowadzania danych. Zainstalowanie systemu na serwerach Biblioteki powiodło się. Określono

zakres wprowadzanych danych, szczegółowość opisów bibliograficznych, dodanie wskaźników wartościujących. Biblioteka odpowiedzialna jest za budowanie Repozytorium WIR na podstawie dostarczonych publikacji oraz doktoratów zgodnie z Zarządzeniem nr 38/2012 Rektora w sprawie obowiązku dokumentowania i rozpowszechniania informacji o publikacjach pracowników Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Wprowadzanie danych o projektach, patentach, aktywności zawodowej pracownika naukowego oraz pracach licencjackich, inżynierskich, magisterskich przekracza możliwości Biblioteki ze względu na fakt, że tymi danymi dysponują inne jednostki Uczelni. Rozpoczęto rozmowy, których celem jest włączenie innych jednostek w proces budowania bazy.

Rys. 1. Organizacja wprowadzania danych do Repozytorium WIR

Źródło: opracowanie własne.

Prace nad budowaniem bazy przebiegały w kilku etapach:

- Ustalono zasady organizacji pracy związanej z rejestracją dorobku. Proces rejestracji dorobku powierzono pięciu bibliotekarzom. Przyznano im funkcję edytorów, która wiąże się z posiadaniem uprawnień do wprowa-

dzania podstawowych danych, np. artykułów z czasopism, książek, rozdziałów w książkach, z możliwością korzystania z dostępnych indeksów. Czterech bibliotekarzy z wyznaczonych edytorów odpowiedzialnych jest za rejestrację publikacji według wydziałów. Edytor jest również osobą wyznaczoną do kontaktów z pracownikami wydziałów, otrzymuje informacje na temat publikacji oraz wprowadza nowe rekordy. Wyznaczono osobnego edytora do wprowadzania prac doktorskich na podstawie dokumentów dostarczanych do Biblioteki przez dziekanaty. Trzy osoby otrzymały uprawnienia superedytora – który ma wszystkie uprawnienia edytora, rozszerzone o możliwość dodawania opisów serii książkowych, wprowadzania nowych tytułów czasopism wraz z punktacją, tworzenie opisów konferencji oraz możliwość modyfikowania i wprowadzania danych o afiliacjach. Superedytor może ręcznie nadawać punktację – ta funkcja jest wykorzystywana w przypadku wprowadzania danych z lat wcześniejszych.

- Wprowadzono rekordy poszczególnych jednostek Uczelni na podstawie aktualnej struktury w języku polskim i angielskim.
- Zbudowano podstawowe profile pracowników naukowych na podstawie danych dostarczonych przez Dział Polityki i Zarządzania Kadrami. Profil pracownika uzupełniony został o afiliację oraz dane kontaktowe.
- Wprowadzono słowniki języków, czasopism oraz serii. Słownik czasopism oraz serii powstał na podstawie listy czasopism wygenerowanej z Bazy „Dorobek Pracowników”.
- Wygenerowano listę zarejestrowanych publikacji w Bazie „Dorobek” za rok 2013 według typów dokumentów.
- Wprowadzono rekordy publikacji do Repozytorium WIR z 2013 r., kierując się zasadami zgodnymi z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową [Dz.U. 10.93.599].
- Rekordy publikacji zostały uzupełnione, w miarę możliwości, o słowa kluczowe w języku polskim i angielskim oraz streszczenia w obu językach, pozyskiwane z adnotowanych bibliografii (Web of Science, Scopus, BazEkon) lub kopiowanych z dostępnych, elektronicznych wersji publikacji. Na ich podstawie, dzięki narzędziom zastosowanym w systemie, automatycznie zostaje zbudowana „chmura tagów”, która jest prezentowana przy profilu autora oraz jednostek Uczelni.
- Rozpoczęto proces archiwizacji tekstów. W pierwszej kolejności artykuły z czasopism Wydawnictwa Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. System posiada kontrolę uprawnień – pełne teksty publikacji można

udostępnić w otwartym Internecie, ograniczyć jedynie do wglądu z komputerów znajdujących się na terenie uczelni lub udostępnić tylko osobom posiadającym loginy i hasła.

- Wprowadzono od 2012 roku wszystkie opisy prac doktorskich, które powstały w ramach Uczelni wraz z pełnymi tekstami zgodnie z zarządzeniem Rektora z 2012 r. Początkowo doktoraty wprowadzano do kolekcji Uniwersytetu Ekonomicznego w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej, uznano jednak, że nowa baza daje szersze możliwości ich prezentowania, opisy doktoratów zintegrowane zostaną również z profilami pracowników oraz jednostek Uczelni.

24 kwietnia 2014, po posiedzeniu Senatu UE, na którym przedstawiono założenia Repozytorium oraz stan prac wdrożeniowych, baza została upubliczniona. Linki do Repozytorium Informacji i Wiedzy udostępniono równocześnie na stronie Biblioteki oraz Uczelni [Chrapczyńska, Świrad 2014].

Funkcjonalność systemu

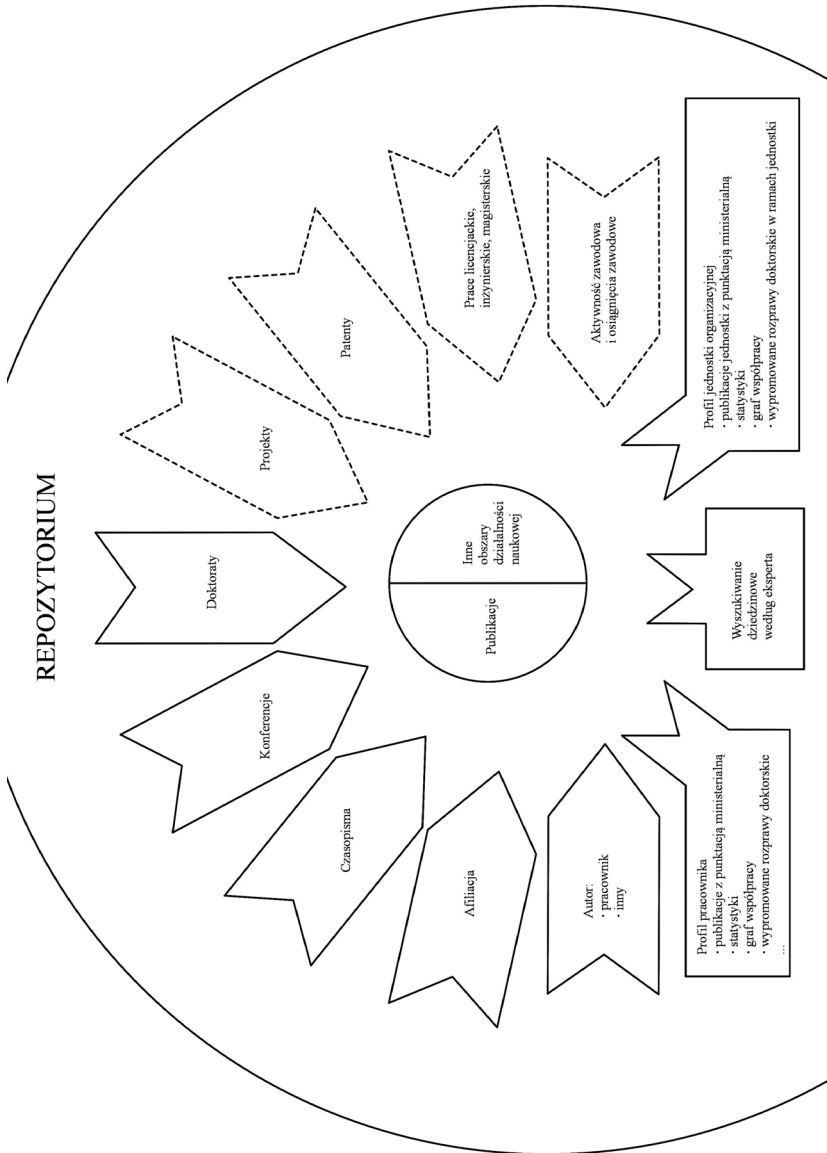
Prezentacja i udostępnianie danych

Dzięki funkcjonalności systemu zbudowana została baza, w której zintegrowane dane prezentowane i udostępniane są na kilka sposobów. Repozytorium WIR ma obejmować całokształt intelektualnej produkcji uczelni wraz z bazą wiedzy o dorobku naukowym.

Użytkownik może przeglądać poszczególne moduły, z których każdy opatrzony jest osobnym aparatem wyszukiwawczym dostosowanym do prezentowanych danych:

- Czasopisma i serie

Moduł składa się z czasopism oraz serii, w których publikują pracownicy naukowcy UEW. Rekord czasopisma posiada, oprócz podstawowych informacji identyfikujących czasopismo (ISSN, wydawca), informacje nt. aktualnej punktacji ministerialnej, ewentualne przypisanie do listy ministerialnej (Lista A i B), informację o języku publikowanych w nim artykułów oraz informację, czy jest to czasopismo zagraniczne. Do rekordu czasopisma podłączona jest lista opublikowanych w nim artykułów. Aparat wyszukiwawczy modułu, oprócz wyszukiwania poprzez numer ISSN, pozwala wyświetlić czasopisma tylko z listy ministerialnej A lub B lub bez punktacji. Dodatkowo wyświetlić można czasopisma objęte konkretnym zakresem punktów ministerialnych. Moduł daje również możliwość wyświetlenia listy wydawnictw seryjnych, w których publikują pracownicy

Rys. 2. Prezentacja i udostępnianie danych w Repozytorium WIR

Źródło: opracowanie własne.

naukowi. W dalszym procesie uzupełniania danych w Repozytorium zaplanowano uzupełnienie bazy czasopism o kolejne wskaźniki wartościujące (np. *impact factor*), dodanie do rekordów czasopism linków do stron domowych wydawnictw oraz informację o dostępności i ewentualnej „otwartości” czasopisma.

- Konferencje

Moduł zawiera rekordy konferencji powiązanych z materiałami pokonferencyjnymi, w których uczestniczyli pracownicy naukowci UEW.

W module można wyświetlić listę konferencji, które są indeksowane w *Web of Science*.

- Doktoraty

W bazie umieszczono opisy doktoratów wraz z pełnymi tekstami zgodnie z Zarządzeniem nr 12/2012 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, na mocy którego autor udziela Uniwersytetowi Ekonomicznemu we Wrocławiu nieodpłatnej licencji niewyłącznej do korzystania z pracy bez ograniczeń czasowych i terytorialnych w zakresie rozpowszechniania utworu w trybie *online* przez udostępnianie w sieci Internet. W uzasadnionych przypadkach autor ma możliwość utajnienia części rozprawy (zachowanie tajemnicy przemysłowej) oraz ograniczenia udostępniania tylko dla zalogowanych użytkowników. Opis rozprawy doktorskiej przygotowany jest na podstawie formularza wypełnianego przez autora. Oprócz podstawowych informacji, jak tytuł i nazwisko autora, opis zawiera również nazwiska promotorów oraz recenzentów, podana zostaje data obrony, słowa kluczowe w języku polskim i angielskim oraz streszczenia w obu językach. Aparat wyszukiwawczy modułu daje możliwość poszukiwania doktoratów według autora, promotora, recenzenta, jednostki dyplomującej oraz przeszukiwania pełnych tekstów doktoratów. Zaplanowano utworzenie kompletnego archiwum prac doktorskich w module „Doktoraty”. W związku z tym rozpoczęto digitalizację archiwalnych prac doktorskich od roku 1960.

- Projekty

Moduł zawierać będzie opisy projektów prowadzonych w ramach Uczelni. Do uzupełniania tej części Repozytorium WIR udało się zaangażować Sekcję Projektów Europejskich oraz Sekcję Badań i Ekspertyz Gospodarczych. Do opisów projektów podłączone zostaną publikacje, które powstały w ramach badań. W ramach Uczelni nie funkcjonuje baza, która zawierałaby informacje na temat projektów udostępniona dla użytkowników lokalnych i spoza Uczelni.

■ Pracownik

Zawarte w module indywidualne profile pracowników naukowych UEW, oprócz zdjęcia oraz danych kontaktowych, zawierają informacje dotyczące obszarów badawczych oraz aktywności zawodowej (informacje jeszcze nieuzupełnione w bazie). Przy profilu pojawia się chmura tagów – słowa kluczowe, które opisują zakres tematyczny publikacji autora. Informacje zawarte w profilu uporządkowane są według zakładki, których liczba zależy od danych wprowadzonych do bazy powiązanych z pracownikiem naukowym. Podstawowe informacje pojawiające się przy profilu autora to:

- *zakładka publikacje* – wyświetla listę publikacji pracownika naukowego według typu dokumentów: książki autorskie, książki redagowane, artykuły z monografii, artykuły z czasopism oraz materiały konferencyjne. Listę ograniczyć można do konkretnego roku bądź zakresu lat lub przeglądać według wybranych typów dokumentów. Z poziomu listy można wyświetlić poszczególne rekordy publikacji autora zawierające, oprócz opisu, przypisaną punktację według wytycznych ministerialnych, streszczenie, abstrakt, słowa kluczowe w języku polskim i angielskim oraz pełny tekst publikacji;
- *zakładka statystyki* – przedstawia w postaci wykresów liczbę publikacji autora przypadających na rok oraz liczbę punktów ministerialnych zebranych przez pracownika w latach;

The screenshot displays a profile page for Prof. Dr. hab. Jerzy Niemczyk. It includes a navigation bar with categories like 'Publikacje', 'Doktoraty', and 'Prace dyplomowe'. The profile section contains a photo of the researcher and text identifying him as a professor at the Institute of Organization and Management. Below this is a table with the following data:

Raport dorobku	
Publikacje	44
Rozprawy doktorskie	9

Additional information includes 'Profil google scholar' with 'h-index':3. To the right, a word cloud features terms such as 'sieci', 'organizacja', 'metodologia', 'zarządzanie', 'inter-organizacja', and 'strategie'.

Rys. 3. Profil pracownika

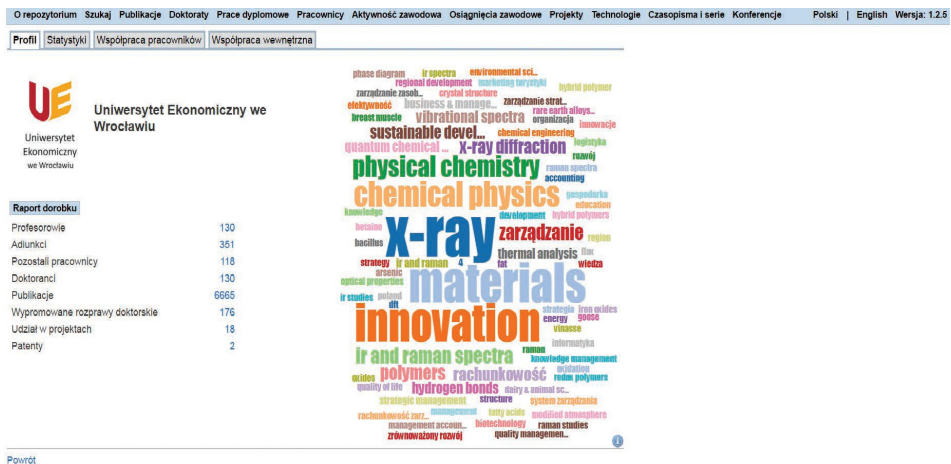
Źródło: Repozytorium WIR.

- *zakładka współpraca* – prezentuje w postaci grafu sieć powiązań autora z innymi pracownikami Uczelni lub spoza niej na podstawie współautorskich dokumentów.

W przypadku gdy zarejestrowane w bazie publikacje są cytowane, przy profilu autora pojawi się wartość *index-h* oraz zakładka cytowania.

- *zakładka cytowania* – wyświetla listę cytowanych publikacji autora oraz liczbę cytowań. Podana wartość indeksu Hirscha jest wartością przybliżoną, obliczoną w systemie repozytorium na podstawie wprowadzonych publikacji autora (z uwzględnieniem autocytowań) oraz analizy informacji dostępnych w Internecie. Wartość ta jest zbliżona do wartości obliczanej przez system *Publish or Perish* i na ogół jest ona wyższa od wartości prezentowanych w systemach *Scopus* czy *Web of Science*.

Jeżeli pracownik naukowy jest promotorem pracy doktorskiej, przy jego profilu znajdować się będzie *zakładka doktoraty*. Przy profilu pracownika może pojawić się również *zakładka projekty*, jeśli pracownik w nich uczestniczył.

Rys. 4. Profil Uczelni

Źródło: Repozytorium WIR.

Z profilu autora możemy bezpośrednio przejść do profilu jednostki nadrzędnej: profilu katedry/institutu/wydziału/uczelni. Profile jednostek uczelni zawierają informacje nt. liczby zatrudnionych pracowników naukowych (liczba: profesorów, adiunktów, pozostałych pracowników, doktorantów) oraz publikacji powiązanych z jednostką, wypromowanych rozpraw doktorskich oraz statystyki jednostki według liczby publikacji przypadających na rok oraz liczbę punktów ministerialnych w kolejnych latach. W jed-

nostkach nadrzędnych na grafach oglądać możemy statystyki wszystkich podrzędnych jednostek – profil Uczelni prezentuje wykres punktów ministerialnych zebranych w kolejnych latach na poszczególnych wydziałach Uczelni oraz liczbę publikacji według roku wydania.

Wyszukiwanie według eksperta

Moduł „pracownik” posiada funkcję wyszukiwania dziedzinowego, tzw. wyszukiwania według eksperta, na podstawie przypisanych słów kluczowych, streszczeń, abstraktów oraz dołączonych pełnych tekstów. W wyniku wyszukiwania według eksperta otrzymujemy urangowaną listę pracowników, tzw. ekspertów, wraz ze wskazaniem publikacji relewantnych dla naszego zapytania.

Kompleksowe wyszukiwanie danych

Repozytorium, które ma obejmować całokształt intelektualnej produkcji uczelni z bazą wiedzy o dorobku, zaopatrzone jest w kompleksowy aparat do przeszukiwania danych (wszystkich modułów jednocześnie), w tym przeszukiwania pełnotekstowych zarchiwizowanych dokumentów.

Przy wyszukiwaniu prostym użytkownik może posłużyć się dowolnym terminem wyszukiwawczym, ograniczając listę wyników do dowolnych lat czy typu dokumentu oraz afiliacji.

Wyszukiwanie zaawansowane umożliwia natomiast tworzenie złożonych zapytań. W tym przypadku możemy przeszukiwać zasoby w sposób umożliwiający odnalezienie np.: publikacji z kilkoma autorami lub wykluczeniem innych autorów, publikacji o wybranej tematyce, publikacji z konferencji, publikacji z wybranej serii, wybranego projektu, publikacji w wybranym języku.

Możliwości sprawozdawcze Repozytorium WIR

Baza ma możliwość generowania raportów na potrzeby Uczelni, poszczególnych jednostek oraz instytucji pozauczelnianych oraz dla pracowników naukowych. Raporty można przygotować w uniwersalnych formatach:

- na potrzeby systemów ministerialnych (POL-on) ocena parametryczna jednostek (ankieta jednostki),
- tworzenie kompletnych bibliografii pracownika,
- roczne sprawozdanie instytutu,
- sprawozdanie dziekana.

Podsumowanie – korzyści oraz dotychczasowe wykorzystanie Repozytorium WIR

Po dwóch latach budowania oraz użytkowania systemu można podsumować korzyści wynikające z tworzenia kompleksowej bazy dorobku naukowego Repozytorium WIR Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Są one następujące:

- tworzenie uniwersalnego narzędzia dla potrzeb ewaluacji piśmiennictwa uczelni oraz pracowników naukowych,
- przejrzysty interfejs wyszukiwawczy – informacje o dorobku naukowym, danych bibliograficznych, autorze, cytowaniach, pełne teksty dokumentów,
- uwzględnienie kryteriów oceny dorobku publikacyjnego: punktacja MNiSW (w planach uzupełnienie bazy czasopism o wskaźniki wartościujące IF),
- raporty, statystyki, analizy naukometryczne – generowane przez redaktorów dla pracowników naukowych, jednostek oraz całej Uczelni,
- wszechstronne wykorzystanie: lokalne (Uczelnia, pracownicy i władze) i globalne (MNiSW i inne instytucje odpowiedzialne za rozwój nauki w Polsce),
- wspieranie procesu naukowo-dydaktycznego.

Dotychczasowe wykorzystanie danych z Repozytorium WIR w ramach Uczelni:

- Dane z Repozytorium WIR importowane są do systemu okresowej oceny nauczycieli akademickich (e-Ocena).

W marcu 2014 roku zapadła decyzja o wykorzystaniu danych z repozytorium do okresowej oceny pracowników za pomocą importu danych z repozytorium do programu e-Ocena. Wymagało to wprowadzenia do rekordów pracowników w repozytorium unikatowych numerów identyfikacji dostarczonych przez Dział Polityki i Zarządzania Kadrami. Okazało się również, że oceny pracowników w roku bieżącym dotyczą szerszego zakresu lat – w zależności od stanowiska (profesorowie oceniani za 4 lata). Tym samym zakres danych w bazie w przypadku niektórych pracowników sięga 2010 roku.

Decyzja o wykorzystaniu danych tylko z repozytorium wpłynęła na uaktualnienie danych, dzięki czemu baza stała się po raz pierwszy kompletna.

- Zestawienia publikacji wraz z punktacją Wydziału Zarządzania i Informatyki posłużyły między innymi do podziału dotacji na tym wydziale.
- Zestawienie publikacji z repozytorium wykorzystano do sprawozdania nt. działalności jednego z wydziałów.

- Zestawienie publikacji z repozytorium zostało wykorzystane do przemówienia inauguracyjnego rok akademicki [Chrapczyńska, Świrad 2014].
- Dostarczenie danych z Repozytorium WIR dla Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki do modułu statystycznego PBN.

Przy podsumowaniu początkowego okresu funkcjonowania nowego narzędzia do rejestracji i archiwizacji dorobku naukowego UEW wyłaniają się następujące problemy związane z procesem budowania Repozytorium WIR:

- brak obligatoryjności dostarczania pełnych tekstów rejestrowanego dorobku pracowników naukowych,
- nierozwiązana kwestia praw autorskich,
- dominacja oceny parametrycznej nad ideą gromadzenia i udostępniania dorobku w otwartym dostępie.

Rolą Biblioteki w tworzonym Repozytorium WIR jest czuwanie nad kompletnością i poprawnością metadanych. Tworzenie bazy danych związanej z oceną dorobku piśmienniczego pracowników naukowych wymaga sporej wiedzy w zakresie źródeł informacji bibliograficznej, bibliometrycznej, znajomości przepisów ministerialnych i wewnętrznych zaleceń Uczelni. Wraz ze wzrostem wymagań dotyczących oceny dorobku, tworzenia statystyk zwiększa się odpowiedzialność bibliotekarzy gromadzących i rozpowszechniających informacje o dorobku naukowym. Mając na uwadze korzyści wynikające z eksploatacji tego typu bazy, Uczelnia powinna wspierać działania biblioteki w zakresie ich tworzenia, rozwijania i wykorzystania [Komperda, Urbańczyk 2010].

Literatura

- Chrapczyńska B., Świrad M., 2014, *Wiedza–Informacja–Repozytorium: etapy realizacji projektu Repozytorium WIR w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, nr 2-3, s. 90-98.
- Giwer O., Kubrak W., Miller-Jankowska M., 2014, *Rola i zadania biblioteki w dokumentowaniu dorobku naukowego pracowników uczelni na przykładzie udziału Biblioteki Głównej PW w tworzeniu repozytorium uczelnianego*, [w:] Dudziak D., Ziółek M. (red.), *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, s. 93-106.
- Komperda A., Urbańczyk B., 2010, *Analiza naukometryczna dorobku publikacyjnego uczelni – kryteria, statystyki, raporty*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, nr 3(71), s. 46-54.
- Komperda A., Urbańczyk B., 2011, *ALEPH w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej – nowatorskie rozwiązania w zakresie analizy dorobku naukowego*, [w:] Szarski H., Dudziak D. (red.), *III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, s. 91-93.

Marcinkowska J., Pabiszowa H. (oprac.), 1963, *Bibliografia Publikacji Pracowników Nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu za lata 1950-1962*, Wrocław.

Tichy B., 2007, *Usługi Oddziału Informacji Naukowej w latach 1962-2006*, [w:] Żmigrodzka B. (red.), *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 159-168.

Zarządzenie nr 12/2012 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 12 marca 2012 r., http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/zarzadzenia_pisma_okolne_rektora2012/zr12_12.pdf (11.01.2016).

Zarządzenie nr 38/2012 Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 23 maja 2012 r., http://www.ue.wroc.pl/p/dla_pracownikow/zarzadzenia_pisma_okolne_rektora2012/zr38_12.pdf (11.01.2016).

PUBLIKACJE PRACOWNIKÓW BIBLIOTEKI

LIBRARY STAFF PUBLICATIONS

(oprac. Marzena Zgorzelska)

2011

1. **Bobruk Agnieszka, Pruszyńska Magdalena:** Opracowanie 4D czyli katalogowanie nowej generacji, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 105-114.
2. **Chrapczyńska Beata:** Budowanie relacji między biblioteką akademicką i jej otoczeniem, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 51-66.
3. **Kasprzyk-Machata Joanna:** Biblioteki Galicji Zachodniej w służbie oświaty w dobie autonomii galicyjskiej, w: *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, nr 9, 2011, s. 22-39.
4. **Kasprzyk-Machata Joanna, Zgorzelska Marzena:** Publikacje pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 189-213.
5. **Leśniewski Jędrzej:** Biblioteka a nowe zasady finansowania nauki w Polsce, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 31-50.
6. **Matysiak Dorota:** Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej nowym miejscem dla księgozbioru bibliotecznego, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 167-188.
7. **Mydlarz Ewa, Parzonka Ewa:** Bibliotekarz bliżej czytelnika, czyli o potrzebie rozwoju kadry bibliotecznej, w: Dolnośląskie Centrum Informa-

- cji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 86-104.
8. **Pieńkowska Elżbieta:** Klasyfikacja zbiorów do wolnego dostępu jako część składowa systemu informacyjno-wyszukiwawczego biblioteki, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 115-123.
 9. **Świrad Małgorzata:** Przeobrażenia w bibliotece jako odpowiedź na zmieniające się potrzeby obecnych i przyszłych użytkowników, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 11-30.
 10. **Wecko Małgorzata:** Portal biblioteki pomostem w procesie komunikacji i wymiany informacji między biblioteką a jej użytkownikiem, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 67-85.
 11. **Żmigrodzka Barbara (red.):** Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 213.
 12. **Żmigrodzka Barbara:** Udział bibliotekarzy w procesie tworzenia nowej siedziby biblioteki, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 136-166.
 13. **Żmigrodzka Kinga:** Zastosowanie technologii RFID w bibliotekach – nowe rozwiązania, w: Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowej i Ekonomicznej – biblioteka otwarta. Red.: B. Żmigrodzka, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław 2011, s. 124-135.

2012

14. **Chrapczyńska Beata:** W poszukiwaniu wiedzy – użytkownicy w przestrzeni informacyjnej biblioteki akademickiej, w: Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, nr 3-4 (79-80), 2012, s. 26-32.
15. **Kasprzyk-Machata Joanna:** Szczęśliwy bibliotekarz – badanie satysfakcji zawodowej pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: Polskie biblioteki ekonomiczne wczoraj

- dziś - jutro. Materiały z I Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Ekonomicznych zorganizowanej przez Bibliotekę Ekonomiczną Uniwersytetu Szczecińskiego, 20-21 października 2011 roku. Red.: L. Lewicka, Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”, nr 10, Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin 2012, s. 101-111.
16. Kopertyńska Maria Wanda, Pietkiewicz Jerzy J., **Leśniewski Jędrzej**: Ochrona dorobku, w: Portal. Kwartalnik Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, nr 2/3 (13), 2012, s. 72-76.
 17. **Kościewicz Dawid**: Idea solidarności i równości społecznej jako podstawa szwedzkiego modelu państwa dobrobytu – na przykładzie systemu emerytalnego i rynku pracy, w: Nauki Społeczne/Social Sciences, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, nr 2(6), 2012, s. 74-88.
 18. **Kościewicz Dawid**: Instytucje integracyjne regionu nordyckiego – organizacja, funkcje i inicjatywy, w: Nauki Społeczne/Social Sciences, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, nr 1(5), 2012, s. 73-86.
 19. **Matysiak Dorota**: Kształtowanie przestrzeni bibliotecznej na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: Polskie biblioteki ekonomiczne wczoraj – dziś – jutro. Materiały z I Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotek Ekonomicznych zorganizowanej przez Bibliotekę Ekonomiczną Uniwersytetu Szczecińskiego, 20-21 października 2011 roku. Red.: L. Lewicka, Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”, nr 10, Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin 2012, s. 154-162.
 20. **Mydlarz Ewa**: Formy gromadzenia druków zwartych w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich. Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Pobierowo, 15-17 września 2011. Red.: U. Ganałkowska, M. Różycka, Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”, nr 9, Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin 2012, s. 169-183.
 21. **Parzonka Ewa**, Urszula Jadwiga Żmijewska: w: Bibliotekarz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, z. 5, 2012, s. 38-39.
 22. **Świrad Małgorzata**, Wojtczak Jadwiga: Telepraca jako forma elastycznego zatrudnienia bibliotekarzy, w: Bibliotekarze bez bibliotek, czyli bibliotekarstwo uczestniczące, III Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Białystok, 18-20 maja 2011. Red.: J. Kudrawiec, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2012, s. 321-331.

23. **Żmigrodzka Barbara**: DCINiE. Rozmowa z ...Rozmowę przeprowadziła L. Wasylina, w: Portal. Kwartalnik Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, 2012, nr 2/3 (13), s. 63-65.
24. **Żmigrodzka Kinga**: Analiza funkcjonalności modułu gromadzenia w bibliotekach „prolibowych”, w: Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich. Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Pobierowo, 15-17 września 2011. Red.: U. Ganakowska, M. Różycka, Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”, nr 9, Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin 2012, s. 50-64.

2013

25. **Dramińska Agnieszka, Leśniewski Jędrzej**: Repozytorium, czyli jak skutecznie zwiększyć cytowalność dorobku naukowego, w: Portal. Kwartalnik Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, nr 2 (16), 2013, s. 52-55.
26. **Kasprzyk-Machata Joanna**: Ewolucja a może rewolucja? Bibliotekarz i jego środowisko pracy na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: Fizyczna przestrzeń biblioteki. Red.: M. Wojciechowska, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Gdańsk 2013, s. 193-207.
27. **Dubiński Marek, Parzonka Ewa**: Aktywność naukowa i zawodowa bibliotekarzy dyplomowanych instytucji naukowych Wrocławia, w: Bibliotekarz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, nr 6, 2013, s. 19-24.
28. **Dubiński Marek, Parzonka Ewa**: Aktywność naukowa i zawodowa bibliotekarzy dyplomowanych Wrocławia – badania ankietowe (stan na 15.02.2013), Ocena bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotekach akademickich, w: Bibliotekarz uwolniony – deregulacja czy degradacja? Red.: H. Brzezińska-Stec, J. Żochowska, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, s. 227-241.
29. **Rogalińska Agnieszka**: Refleksje Jacka Wojciechowskiego na temat przygotowania studentów do zawodu bibliotekarza w kontekście aktualnych programów kształcenia bibliotekarzy, w: Biblioteki i bibliotekarze XXI wieku. Kształcenie, oczekiwania a rzeczywistość [dokument elektroniczny]. Red.: J. Czyrek, B. Górna Bożena, Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich, Wrocław 2013, s. 31-37.

30. Wojtczak Jadwiga, **Świrad Małgorzata**: Ocena bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotekach akademickich, w: *Bibliotekarz uwolniony – deregulacja czy degradacja?* Red.: H. Brzezińska-Stec, J. Żochowska, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2013, s. 257-278.

2014

31. **Bobruk Agnieszka, Wecko Małgorzata**: Po obu stronach katalogu, w: *Dylematy opracowania. Materiały z V Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego*, Szczecin, 18-20 września 2013 r. Red.: U. Ganakowska, M. Różycka, Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”, nr 13, Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin 2014, s. 31-37.
32. **Chrapczyńska Beata, Świrad Małgorzata**: Wiedza – Informacja – Repozytorium: etapy realizacji projektu Repozytorium WIR w Bibliotece Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*, Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, nr 2-3, 2014, s. 90-98.
33. **Kościewicz Dawid**: Kulturowe wartości szwedzkiego państwa dobrobytu w świetle wybranych typologii kultury, w: *Społeczeństwo i Ekonomia*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, nr 2(2), 2014, s. 51-63.
34. **Kościewicz Dawid**: Kulturowe uwarunkowania państwa dobrobytu w Szwecji – wybrane zagadnienia, w: *Społeczeństwo i Ekonomia*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, nr 1(1), 2014, s. 70-82.
35. **Kościewicz Dawid**: Międzynarodowa konkurencyjność państw nordyckich w latach 2008-2013 – pozycja konkurencyjna nordyckich gospodarek w czasie globalnego kryzysu, w: *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*, Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu, nr 6(44), 2014, s. 63-74.
36. **Leśniewski Jędrzej**: *Znak towarowy jako narzędzie tworzenia wizerunku wybranych wydawnictw i bibliotek*, w: *IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy* Red.: D. Dudziak, M. Ziółek, *Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014, s. 327-337.
37. **Matysiak Dorota**: Biblioteka naukowa jako „trzecie miejsce” na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: *Zielonogórskie Studia Bibliotekoznawcze, Pro Libris – Wydawnictwo Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej*, nr 6, 2014, s. 59-76.

38. **Matysiak Dorota**: Biblioteka Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu – trzecim miejscem, w: IV Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy. Red.: D. Dudziak, M. Ziólek, Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2014, s. 209-221.
39. Dubiński Marek, **Misiewicz Roman**: Maria Teresa Stankiewicz, w: Bibliotekarz, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, nr 7-8, 2014, s. 64-65.
40. **Mydlarz Ewa**: Egzemplarz obowiązkowy w Austrii i Polsce – podobieństwa i różnice, w: Biblioteki we współczesnym systemie prawnym Polski i Unii Europejskiej [dokument elektroniczny]. Red.: J. Czyrek, B. Górna, Korporacja Bibliotekarzy Wrocławskich, Wrocław 2014, s. 41-48.
41. **Rogalińska Agnieszka**: Fryderyk Skarbek i jego dzieła w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: Gospodarka Rynek Edukacja, Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja”, vol. 15, nr 1, 2014, s. 47-53.
42. **Żmigrodzka Barbara**: Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, w: Książka i Czytelnik. Czasopismo Bibliotekarzy Dolnego Śląska, Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Mikulskiego, nr 2(99), 2014, s. 18-20.
43. **Żmigrodzka Kinga**: Biblioteka akademicka wsparciem gospodarki opartej na wiedzy, w: Biblioteka akademicka. Infrastruktura – uczelnia – otoczenie. Gliwice, 24-25 października 2013. Red.: M. Odlanicka-Poczobut, K. Ziolo, Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej, nr 3, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2014, s. 393-409.

2015

44. **Kasprzyk-Machata Joanna**: Cardiff University Library Service Erasmus Staff Development Programme (Cardiff, 31.03.2014-04.04.2014), w: Nowa Biblioteka, Uniwersytet Śląski, Koło Naukowe Bibliotekoznawców, nr 2(17), 2015, s. 97-101.
45. **Kościewicz Dawid**: Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki fińskiej w świetle międzynarodowych rankingów i ekonomicznych rekomendacji OECD, w: Ekonomia XXI Wieku, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, nr 2(6), 2015, s. 95-105.